

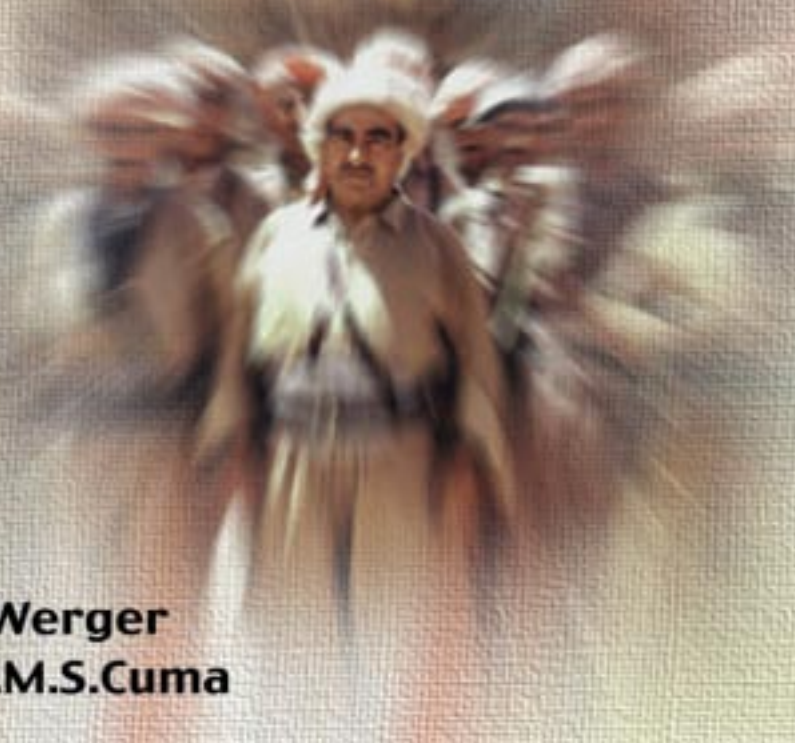
Rêza Barzanî ji Nivîstên Kurdî 1

Mesud Barzanî

Barzanî û
Tevgera Azadîxwaziya Kurd
1931 – 1958

Bergê Yekem

Werger
Dr.M.S.Cuma

Mesud Barzanî

Barzanî û
Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1931 - 1958

Navnîşan : Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd - Bergê Yekem
Nivîskar : Mesud Barzanî
Werger : Dr. M.S. Cuma
Rastker : Fawzi Ased
Disayner : Govend M. Husên û Barzan Ehmed
Berg : Serdem
Çapa yekem : Kurdî - Kurdmancî - 2000
Çapxana : Perwerde - Hewlêr - Kurdistan
Dane : 2000

Mafeyê Çapkirinê parastîye - 2000
Jimara spardinê (157) li sala 2000

Bi kurtî ve Jîyannama Barzanîyê Nemir

- * Di roja 14. 3. 1903 de di Gundê Barzan de ew hate bizayîn.
- * Di sala 1906 li temenê Sê salî de ew ligel Dayika xwe de li Bendxana Musilê de hatibûn bibendkirin.
- * Di navbera aalên 1917-1919 de Şêx Ehmedê Barzanî Birayê wîyî gewre wî ligel Şêx Ab-Dul-Rehmanê Şernexê de ji bona likarxistina kar û barên şûreşê ji bona nava Kurdistanê Jorîn dide birêkirin. Li bajarê Muşê de çavên Barzanî bi Şêx Eb-Dul Qadirê Nehrî û Şêx Seidê Pîran ve têtin bikevtin.
- * Di sala 1919 de bi fermana Şêx Ehmedê Barzanî ve bi Serokîtîya Hêzekê ve ew ji bona hewara şûreşa Şêx Mehmedê nemir ve hate binardin. Beşek ji Hêza wî li Dola Piyaw de û beşê din di nava Navçeya Balek de hatin biderbasbûn. Di rê de ew tûşî şer û mer ligel Eşîrên dostên Ingilîz de hatin bikirin û wan çend Gorîvan jî dane bigorîkirin. Tanî ku berên hêzên wî bi Navçeya Sulêmanyê ve hatin bigihaştin, şûreşa Şêx Mehmed kotahî pê hatibû bidan û Şêx Mehmed bi xwe jî ve bi dîlî ve hatibû bigirtin.
- * Di navbera salên 1920-1921 de ew ligel hêzekê de ji bona hewra Entranikê Paşayê Ermenî li Turkiyê de hate biçûyîn. Wî ew û çendî Havalên wîyî Ermenî jî li kuştara Ermenîyên Turkiyê de dane birizgarkirin. Wî Entranik bi mala wî ve di rêya Zaxo re ji bona Surî date biderbaskirin. Wî di vê hewara Ermenîyan de bermabrî Supahê Turkî 14 Gorîvan dane bipêşkeşkirin.
- * Li 9. 2. 1931 de Li Raperîna Yekemî Barzan de li şerê Berqî Bege de bi heştê Barzanîyan ve wî Supahê Dewletê date bişikenandin. Dujmin

126 Kuştî li du xwe de date bihiştin. Wî di vî şerî de pênc Gorîvan dane bipêşkeşkirin.

- * Li şevên 3/4 de li şerê Dole Vajî de wî Supahê Day date bipirtirkirin. Wî beramber bi 12 Gorîvanan ve 235 Kuştîyên Dujmin li gorepanan şer de datin bicîhiştin.
- * Li roja 22. 6. 1933 de ew ligel hemû malên Barzanîyan de bi penahinde ve ji bona xakê Turkî hate biçûyîn.
- * Li buhara sala 1933 de Serdarîya Turkîyê Şêx Ehmedê Barzanî date bivegerandin û wê ew ji bona Serdarîya Iraqê date biberdestkirin. Mustefa Barzanîyê Nemir bi xwe û malên Barzanîyan ve bi yarmetîya Birayên Kurdên Tukîyê ve xwe derbasî navçeya Barzan dane bikin. Wî Serdarîya Iraqê date bineçarkirin, ku ew di kotaya gelavêja sala 1933 de Şêx Ehmedê Barzanî jî bide biazadkirin û ew ji bona Barzan bête bivegerandin.
- * Li navrasta sala 1936 de ew ji bona gift û bêjê ji bona Musilê hate biçûyîn. Li wêderê de dest bi ser ve hate bidanîn û ji layê Parêzgerê Musilêyê wê çaxê de Jehêr pê hate bidan. Bi derberzî ve ew ji mirinê li paş bê hişbûna du hefteyan de hate birizkarkirin. Her li kotaya wê Sale de ew bi xwe û Birayê wî Şêx Ehmed ve ligel hemû malên Barzanîyan de ji bona Begdadê û Bajarên din hatin biveguhestin û dest li ser wan de hatin bidanîn.
- * Di 12.7. 1943 de Barzanîyê Nemir baş çendîn sal derbiderî û destbiserî ve bi yarmetîya Partîya Hîwa û çend Kasên Welatperwer ve ji Sulêmanîyê ji bona nava Şinoya Kurdistana Iranê de hate biderbaskirin. Serdarîya Iraqê û Iranê her Yekê ji wan pêncî hezar dînar padaşt ji bona anîna serê Barzanî dane bitirxankirin. Belam Barzanî di 28. 7. 1943 de ji bona Navçeya Barzan hate bivegerandin. Li maweyê du mehan de wî bêtir ji du hezar Pêşmerge li dora xwe de dane bikomkirin û şûreşa Barzan ji sala 1943-1945 de date bidestpêkirin.
- * Di 2. 10. 1943 de şerê bi nav û bangê Şander ve hate bilidarxistin.
- * Di 12. 10. 1943 de şerê bi nav û bangê Xêrozok ve hate bilidarxistin.
- * Di 6. 11. 1943 de şerê bi navê û bangê Kuretu ve hate bilidarxistin.
- * Di 10. 11. 1943 de şerê bi nav û bangê Mezne ve hate bilidarxistin.
- * Di 29. 11. 1943 de gift û bêjê ligel Serdarîyê de date bidestpêkirin.
- * Di 15. 1. 1945 de wî Encûmena Azadîyê date bipêkanîn.
- * Di 25. 8. 1945 de şer date bidestpêkirin.

-
- * Di 5. 9. 1845 de şerê bi nav û bangê Meydane Morik ve hate bilidarxistin. Beramber bi pêşkeşkirina pênc Gorîvanan ve Dewletê heştê Dîl û 480 Kuştî li dû xwe de dane bicîhîştin.
 - * Di 11. 10. 1945 de ew ji bona Kurdistanê Iranê hatin bigihandin.
 - * Li 29. 4. 1946 de şerê bi nav û bangê Qarawa ve li Navçeyê Seqiz de û bergîrîkirina li Komara Mehhbadê de di vî şerî de heştê Serbaz û Efserên Supahê Iranî hatin bikuştin û sed û bîst jî ji wan hatin bidîlkin, bi bê ku hêzên Barzanî hiç ziyakê bidin bidan.
 - * Li 15. 5. 1946 şerê gewreyê bi nav û bangê Melqerne yanî Mameşah ve hate bilidarxistin.
 - * Di 16. 8. 1946 de Partîya Demokratî Kurdistanê Iraqê hate bipêkhatin.
 - * Di Hefteya Yekema Avdara sala 1947 de şerê Nelosê hate bilidarxistin.
 - * Di 13. 3. 1947 de şerê Kocar hate bivêxistin.
 - * Di 18. 3. 1947 de şerê bereyê Sino û Nexede hate bidadan.
 - * Di 24. 3. 1947 de şerê Qarne li Navçeya Xane de hate bilidarxistin.
 - * Di 25. 3. 1947 de şerê Hevres û Helec li Navçeya Mergever de hate bilidarkevtin.
 - * Di 3. 4. 1947 de şerê Nêrkê -Berezer- hate bivêketin. Barzanî bi xwe jî ve di vî şerê hanê de bi sivikî ve hate birindarkirin.
 - * Di 19. 4. 1947 de ew ji bona nava Xakê Iraqê hate bivegerandin.
 - * Di 25. 5. 1947 de ew bi Gundê Bay ve li Kurdistanê Turkiyê de hate bigihandin.
 - * Di 27. 5. 1947 de bi Gundê Cîrmê ve li Kurdistanê Iranê de hate bigihandin.
 - * Di 9-11. 6. 1947 de şerê mezinî Çiyayê Susenê û Deştê Mako sê roj û şevan date bidirêjkin. Bi bê westandin Supahê Iranê bi Top, Tank û Firokan ve di vî şerî de likarbû. Supahê Iranê di demeke pêştir de xwe ji bona vî şerê hanê dabû bilikarxistin. Lebelê Barzanîyan ew datin bişikenandin û cîgeh ji sedan Kuştîyan ji wan de 271 Kes Dil jî dane bigirtin.
 - * Di roja 18. 6. 1947 de Barzanîyê Nemir duwayî Kesê hêza xwe bû, yê ku ew di nava Çemê Aras re hate bibuhurandin û ew ji bona nava xakê Sovyêtê hate biçûyîn.
 - * Di 29. 9. 1947 Barzanîyê Nemir ji şarê Nexşîwanê li Komara Erministanê de ji bona barê Bakoyê Paytextê Komara Ezirbêcanê hate biveguhestin.

VII

- * Di 19. 1. 1948 de Li Konfirensê Giştî de, yê ku têde hemû Awarvanên Kurdistanê Iraq û Iranê hatibûn bibeşdarîkirin, Serkirdayetîyeke Siyasîyê Hevbeşî ji bona Bizava Kurdîniyê hate bihelbijartin û Barzanî bi Serokitî ve ji bona wê Serkirdayetîyê hate bihelbijartin.
- * Di 29. 8. 1948 de Barzanî û Hevalên wî ji Bako ji bona bajarê Taşqendê Paytextê Komara Ozbikistane hatin biveguhestin.
- * Di 13. 3. 1949 de Barzanî ji Hevalên wî dane bibirîn û ew bi xwe ve ji bona Goma Oralê dane biveguhestin û li wêderê de dest li ser de hate bidanîn.
- * di 1. 9. 1951 de ew ji bona Tasqend hate bizîvirabdin.
- * Di meha 5. 3. 1953 de Sitalin hate bimirin û Xuroşov ji bona ser kar hate birûniştin. Wî Barzanî ji bona Mosko date biveguhestin û çend carekî jî çavên Barzanî bi Xuroşov ve hatin bikevtin.
- * Di 6. 10. 1958 de li paş şûreşa Tîrmehê de li paş bêtir ji duwanzdeh salên derbird de ew ji bona Begdadê hate bizîvirandin.
- * Li seretayê avdara sala 1960 de ew bi yekcarî ve ji bona Barzan hate bivegerandin.
- * Di 11. 9. 1961 de şûreşa mezinê Ilulê date bidestpêkirin
- * Di 8. 2. 1963 de di dema Wergêrkirina Serdarîya General Qasim de ji bal Partîya Basî de Barzanîyê Nemir Dergehê Kurdistanê Azadkirî ji bona parastina hemû Welatperwerên Erebb, Kurd û Kêmanîyên Milîyên din ji qirkirina Basîyan date bivekirin.
- * Di 11. 3. 1970 de Ewtonomî ji bona Kurdistanê Iraqê de date bidestxistin.
- * Di 29. 9. 1971 de Dujminên Kurd û Kurdistanê tepeke mezin ji bona ku tîna wî dabûn bidanîn. Lebelê ew bi derberzî ve jê hate birîzgarkirin.
- * Di avdara sala 1974 de wî dest bi şerê bergîriyê ve date bikirin.
- * Di avdara sala 1975 de li Encamê bi rêkvevtina Cezair û Pîlana Nav Dewletan de şûreşa Ilula mezin hate bikevtin û ew û bi sed hezaran ve ji Kurdên Iraqê ve ji bona Kurdistanê Iranê hatin biçûyîn.
- * Di 1. 3. 1979 de di Welatên Yekgirtiyên Emerîka de bi nexweşîya Kevjal ve hate bimirin.
- * Di 5. 3. 1979 de li ser temîniya wî de ew li Kurdistanê Iranê li bajarê _ino de li ser sînorê Kurdistanê Iraqê û Turkiyê de ji bona xakê pîrozî Kurdistan hate bisipartin.

-
- * Di 6. 10. 1993 de Termên Bezanîyê Nemir ligel Idrîsê Xweşevist ji bona Kurdistanê Jêrîn hatin biveguhestin. Bi hezaran sed hezaran Tudên gund û bajarên Kurdistanê çî li Kurdistanê Îranê û Iraqê de pê_wazî li Qehremanên Serxwebûna xwe de dane bikin. Li Kurdistanê Jêrîn de di nava Dewleta Meyî Federalîyî Demokrasî de bi gelemperîya gel ve û bi dil û cav ve hatin bipêşewazîkirin.
 - * Di 8. 10. 1993 de bi Ala Sêrengîn ve Xakê Barzanîyî perest Barzanîyê Nemir û Idrîsê şêrîn Şêrên Serxwebûna Kurdistanê me di nava xwe de dane bipêçan û bipoşandin û ew ji bona nava bextê mêjûwê dane bihilanîn û bispartin.
 - Hezar silav li Canê pakê Barzanîyê Nemir be!
 - Hezar silav li Yar û Dolsozên wîyî Rêya Azadîya Bizava Kurdistanê bin!

(Ji bal Dr. Cuma de ji Çapemenîyên Partîya Demokratî Kurdistan hatîye biwergerandin).

Berlin, di 18. Avada 1994 de.

Berlin, di 17. 6. 1999 de

Kurtîya jîyana min di nava çend rêz û dêran de

Ez di dawîya gulana sala 1937 de li gundê Kêstek de li Herêma Cezîrê de li Kurdistana Surî de ji malbata Başokê Yezîdîyî Musulman de hatime bizayîn; jiber ku fermana Bav û kalên min li ser destên Selteneta Osmanî de der sedsalê nozdehan de li Şingalê de hate birakirin û bi darê zorê ve gumgume bi destên me ve dane bihilgirtin.

Min xwendina xweyî dibustanê li bajarê Qamişlo û Şamê de ji sala 1946 tanî sala 1959 de di nava hin dibustanên Suryanî de date bidawîkirin.

Di pêşî de di payîza sala 1959 de min li bajarê Şamê de di zanistgeha wê de di berê felsefê de date bixwendin.

Di pişt re di buhara sala 1960 de li Elmanya Fêderalî de li bajarê Monîx de di zanistgeha wê de di berê zanistîyên dewletê de tanî sala 1963 de date bixwendin.

Di payîza sala 1963 de bi saya Partîya Demokratî Kurdistan ve xwendin li Elmanya Demokratî de bi destên min û neh Hevalên dinî Partî ve hate bikevtin û min li Berlina Rojhilat de di Kolêca Aburî de aburîya siyasî date bixwendin.

Di tîrmeha sala 1967 de min têde Diplom di zanistîya mêjûwa aburîya siyasî de date biwergirtin û herwehaji têde di rêşmeha sala 1972 de min Doktora di zanistîya mêjûwa aburîya siyasî de date biwergirtin.

Ji sala 1972 - 1975 de min di warê wergerandinê de didate bikarkirin.

Ji sala 1975 tanî sala 1992 min li zanistgeha Humboldt de li bajarê Berlin de di berê mêjûwa aburîya siyasî de bi giştî ve û di mêjûwa aburîya siyasîya Dewletên paşkevî de bi taybetî ve didate bikarkirin.

Ji sala 1953 de min xwe bi zimanê meyî şêrîn û perest ve didate bimijûlîkirin û wî û herwehaji mêjûwa me tevaya bala min bi ser xwe ve didatin birakişandin. Bi xewna zarotîya min ve dihate biderkevtin, ku ez di warê wî û herwehaji mêjûwa me de bidim bikarkirin û wan bidim bipêşvexistin, da ku miletê Kurd ji sedsalên navîn û bendîtîyê de bête birizgarîkirin û bi serxwebûnê ve di nava Kurdistanê de bête bitackirin; jîbervêjî ve ez ji bona xwendekarîyê ji bona Ewropa hatim biçûyî.

Cîhanbînîya min di têgihîştina diyalêktîka jînê de li ser felsefa Zerdeştî, Aristo, Xanî, Hegel û Marx de tête bibingehkirin û têgihîştina min di çarekirina pîrsa kurd de û pêkanîna Dewleteke Milîyî ser bi xwe ve di nava Kurdistanê de li ser rêbazê Barzanî û felsefa Xanî de tête bicî û biwarkirin.

Ji sala 1953 de û hêjî ez bi Endamê Partî ve têtîm biderkevtin û her û her ez bi jêhatî ve di nava rêzên wê de bi mîna Endamekî ve didim bikarkirin.

Di nava salên 1979 tanî sala 1993 de bi Endamê Komîtîya Nawendî û Endamê Mekteba Siyasî ve dihatim biderkevtin.

Di sala 1996 de ez bi Nîşana Barzanî ve hatim bixelatkirin û herwehaji bi Rawêjkarê Siyasî ve ji bona Mesud Barzanî hatim bidestnîşankirin.

Ji sala 1964 de min jinek Elmanî dayite bianîn û lawekî me bi navê Ciwan ve tête bidîtin, yê ku ew bi yekekî ve ji Zanistvanên Gencên Elmanî ve di Zanistîya Elektironik de tête biderkevtin.

Min di jîna xwe de ji xwe re bi zimanê Erebî, Ingilîzî, Suryanî, Farisî, Elmanî û Rusî ve dayête bixwendin; belam min Suryanî û Rusî dane bijîbîrakirin.

Li vêderê de ez hinek ji karên xwe li ber destên Xwendevanên giramî de didim bidanîn û ew jî evin; tevî ku armanca min di jînê de tête biderkevtin, ku ez sed nivîstan bi Kurdî ve bi zaravayê kurmançî ve ji bona nivîstxana Kurdî bidim binivîsandin:

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1931-1958
Mesud Barzanî

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1958 - 1961

Mesud Barzanî

Kurtîyeke Mêjûwa Kurd û Kurdistanê
Ji Destpêkirina Mêjûwê Tanî vê Rojê
Mohemed Emîn Zekî Beg

Mêjûwa Dewlet Ê Mîrneşîniyên Kurd Di Pêla Musulmantîyê De
- Bergê Duwem Ji Kurtîya Mêjûwa Kurd Ê Kurdistan -
Mohemed Emîn Zekî Beg

Pirsiyarîya Kurd
Mêjûwa Kurdan û Neha Wan
(Civata Xweyîbûnî Kurdîyî Welatperwer)
-Belavoka Pêncem -
Dr. Bilêc Şêrkoh

Kurd
Rûnkin û Dîtin
Kurd Nevîyên Mîdîyan
V. F. Mînoriskî

Kurdistanê Turkî di Navbera Herdu Cengan de
Profîsor A. Hesretyan

Der Barê Sîtratîcîya Siyasî û Sipahîya
Tevgera Welatîyî Kurd
-Temaşekirinek ji bona Mêj û Neha, herwehaji yekeke din ji bona
Ayinde jî de-
Doktor Ismet Şerîf Wanlî

Zanistîya Mêjûwê li Ewropa de, Felsefa wê, Şeweyê wê, Pêşkevîna
wêna, Rûnkinên li ser Mêjûwa Kurdistanê û Dîroknivîsandina
Rojhilatê de
Doktor Ismet Şerîf Wanlî

Tevgera Kurd di serdema nuh û neha de
Akadîmiya Zanistîya Yeketîya Sovyêtê û Akadîmiya Zanistîya
Ermeniya Sovyêtê; Mosko, di sala 1987 de

XIII

Mîr
Nikolo Mikavili

Peymana Civakî
Jean-Jacques Rousseau

Pêşkevtina Sosyalistîyê ji Otopîyê tanî Zanistîyê
Friedrich Engels

Rola Kar di Veguhertina Meymûnan de ji bona Merovan
Friedrich Engels

Derbarê Mafeyê Netewan di Nîşankirina Çarenûsa xwe de
Lenin

Sê Kanî û Sê Pêkhatinên Markisistîyê
Lenin

Zîneta Zimanî di nava Heremên Kurdî de
R. I. Tissabolov

Li ser rêya azadîya Kurdistanê de
-Çend bîr û bawerî li ser hin rudanên siyasîyê de ji sala 1956 - 1975
de-
Dr. M. S. Cuma

Şerefname Şeref Xanê Bedlîsî (li ber dest ve tête berderkevtin û dê
ew di vê payiza hanê de bête biçapkirin).

Herrwehajî min di sala 1966 de namilkeyek di bin nav û nîşana: Li
ser tirba Îero de date bibelavkirin

Herwehajî min Manêsta Partîya komunist ji bal Karl Marx -
friedrich Engels de di sala 1975 de ji bona zimanê Kurdî zaravayê
kurmancî date biwergerandin û ew di weşanên Ronahî de di sala 1976
de hate biçapkirin.

Herwehaji min di gelaveja sala 1986 de: Si sal mejuwa Komela Xwendevên Kurd li Ewropa date binivîsandin. Ew ji bal Komela Xwendevanên Kurd li Ewropa de di gelaveja sala 1986 de li bajarê Berlina Rojava de hate biçapkirin.

Dr. M.S.Cuma

Selah-Eldîn, di 28. 7. 1999 de

Pêşgotin

Xwendevanên hêja û berêz!

Ez gelekî bi kêfxweşbûn û bextîyarî ve neha ji bona nava destên we wergerandina her çar nivîstên Mesud Barzanî di tevgera azadîxwazîya Kurd ji sala 1931 - 1961 de bi Zarvayê Kurmancî ve didim bidanîn. Bêgûman dê kur û kêmanî di nava vê wergerandina hanê de bêtin bidîtin, ez ji dil û can hêvîya lêbuhuranîne ji we didim bikin û ez hêvîdarim, ku dê wergerandinên tên deha bi baştir ve û bi rêk û pêktir ve bêtin biderkevtin.

Belê ez jî mîna her Welatperekî Kurd li ser Mêjûwa xebata Barzanî û Barzanîyan de dihatim biagehdarîkirin; belam bi rastî ve newetov bi rengekî bingeşî ve agehdarîyên min dihatin biderkevtin. Pir pêl û dem di vêxata giringî giran de di mêjûa welat û mîletê me de ji min re hêjî bi veşartî ve yanî newetov qûl û kûr ve dihatin bidîtin.

Pîştî Xwendekarîyên van Nivîstên Mesud pir rûpelên veşartî û hêjbêtir netomarkî di nava rûpelên mêjûwa mîletê meyî xunavî de ji min re veşartoka wan hatin bivekirin û dewlenmendbûna zanebûna min di têgihiştina mêjûwa wê pêlê de hate bibêtkirin; jiber vêjî min ji dil date bixwestin, ku ez wergerandina van her çar nivîstên pir bi nerx û hêjayî Mesud Barzanî ve ji bona Xwendevanên hêja bidim biwergewrandin.

Her Merovk, yê ku ew van nivîstên hanê ji xwe re dide bixwendin, yanî ji xwe re dide bixwendekarîkirin, li ser mêjûwa xebata qehremanî Barzanî û Barzîyan pir bi başî ve tête biagehdarîkirin û hejbêt mêjûwa mîlet û welatê xwe ji bona

XVII

rizgarîkirina wîna têtin biagehdarîkirin; jiber ku Mesud Barzanî wan reûdanên wê pêlê di mêjûwa mîletê me pir bi dilsozî û piştrastî ve dûr ji dilbijandinê û kînê ji bona vî nîfşê me û nîfşên tînan dide binivîsandin û bitomarkirin. Mesud wetov pir bi hêsanî û sadebûn ve wan rûdanên giringî giran û hêjbêtir kêrdar di mêjûwa me de li ber destên Xwendevanên xwe dide biraxistin; jiber ku şeweyî nivîsandina wîna di wan nivîstan de bi şeweyekî mêjûyîyî rojhilatî ve hatîye binivîsandin. Belê Merov dikare bide bigotin, ku armanca Mesud Barzanî di nivîsandina mêjûwa wê pêlê de pir bi başî ve û hêjbêtir pir bi kêr ve di liberxistina Law û Kecên Kurdistanê di vî pelê veşartî de di mêjûwa welat û mîletê wan de hatîye bicîhatin. Hêjbêtir dê ev nivîstên Mesud Barzanî bi belgeyên mêjûyîyî pir nêrî ve ji bona Lêgerandinvanên mêjûwa welat û mîletê me di pêleke mêjûyîyî taybetî û giring ve bêtin biderkevtin.

Mesud Barzanî agehdarîyên kanîyên xwe ji kanîyên pir hêja û rast ve dide biwergirtin, ji yê ku ew bigir li ber destên tu kesî din ve nikarin bêtin biderkevtin. Ev bi xwe jî ve nêrxûn û hêjabûna mêjûyîyî van nivîstên hanê bi taybetî ve dide biderxistin.

Ez hêvidarim, ku ez dê jî piçekî bi vî karê wergerandina van nivîstên hanê ve beşdarî di têgihiştin û liberkevtina Law û Keçên Kurdistanê ji bona vê pêla mêjûyî bidim bikirin.

Dr. M. S. Cuma

Rêza Barzanî ji Nivîstên Kurdî (1)

Mesud Barzanî

Barzanî û
Tevgera Azadîxwazîya Kurd

1931 - 1958

**Diyarî ji bona Gorîvanên Azadîyê
li her Cihê de Kurdistan ...**

Nivîsta Yekem
1931 - 1932

Duwem
1943 - 1945

Keteba Sêyem
1945 - 1958

5 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

**Barzanî û
Tevgera Azadîxwazîya Kurd**

Serhildana Barzanîyî Pêşî

1931-1932

di Rêbenda Sala 1968 de

Werger Dr. M. S. Cuma
Berlin di 9. axlivê 1998 de

7 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Navrok

Pêşgotin	11
Derîyê Yekem	13
Tevgera Milîyî kurd di nava û piştî Cenga Cîhanî Yekem de	13
Derîyê Duwem	22
Bi kurtî ve li ser Mêjûwa Eşîra Barzan de	22
Cihê Ciyografîyî Herema Barzan	23
Barzan di bin sîbera Rêberîya Şêx Ebdul-Selam de	24
Derîyê Sêyem	30
Barzan û Şûreşa Şêx Mehmudê Hefid	30
Kuştina Kolonêl Bêl û Kapitên Sikot	31
Navtêdana Aşurîyan	32
Hêrîşa Biradostan	35
Likarxistina hêrîşî ji bona ser Barzan	36
Şerê Berqî Beg	37
Mebestên Serdarîyê beramberî Barzan	40
Derîyê Çarem	41

9 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Serhildan.....	41
Komkirina ji bona lêdana Barzanîyan.....	42
Bivêbûna Wezaretê Navxweyî ji bona Şêx Ehmed.....	44
Destpêkirina Kuştinê.....	45
Şerê Dola Vajîyî bi navûbang ve.....	46
Bidestkevtin û Zîyan.....	47
Şerragirtineke demî.....	49
Karkirina ji bona daxwaza penabûnê li derveyî Iraqê de.....	51
Giftûgokirin di cihê xwe de û bê bi encam ve hate bimayîn.....	53
Derîyê Pêncem.....	57
Penabûn ji bona Turkîyê.....	57
Şerê Zîtê.....	58
Derbasbûna ji bona Turkîyê û bi tenhakirina Şêx Ehmed ve.....	59
Vegerandina ji bona Şemdînan.....	61
Derîyê Şeşem.....	64
Vegerandina ji bona Barzan.....	64
Vegerandina Şêx Ehmed ji bona Barzan.....	65
Çûna Mele Mustefa Barzanî ji bona Musilê.....	65
Bêbextîya Sozan û Bidûrkirina bi Zorê ve.....	66
Jehrkirina Barzanî.....	67
Ji Musilê tanî Begdadê û Nasirîyê.....	68
Danîna Dadkirinên Jirêketî û Têkûpêkçûna Zînetan.....	68
Gernasiya Jinê di Serhildanê de.....	71
Qonaxeke nuh.....	72
Vegerandina Barzanî ji bona Barzan.....	74
Diyariyeke giranbuha li ser serê Barzanî de.....	75
Lîkarxistina Hêrîşê.....	77
Encamkirin.....	80

Kanîyên Lêgerandinê	81
---------------------------	----

Pêşgotin

Remana nivîsanda vê xwendekarîya hanê ji pêhestkirin û liberkevtina min bi giringbûna xwendekarîya mêjûwa xebata Kurd ve û avêtina ronahîyê li ser rola welatperwerîya Barzanîyan de hatiye biderkevtin, yên ku wan beşdarî di pir çêkirin û durustkirinên pêçên di xebat Kurd de dane bikin.

Di vê gava ku ez vê xwendekarîya hanê di nava destên Xwendevanên Xweşevist û Guhpêdanvanên bi pîrsa mîletê kurd ve didim bidanîn, ez pê têtîm birûniştin, ku ez ne nivîskarekim, ne jî Lêgervanekî Karnasim û ne jî Mêjûvanekim, lêbelê min dayite bixwestin, ku ez rûdanan bi rast û durustî ve û bi dadwerî ve bidim bitomarkirin; herwehaji min bi her awayekî ve dayite bikarkirin, ku ez xwe ji her dilbijandinekê û mêldariyekê di vî karê hanê de bidim bidûrkirin.

Divê li ser min de ku ez li vêderê de bidim bidubarekirin, ku Barzanîyê nemir tevî dagirtbûna jîna wîyî tije bi lehengbûn û gorîyên giran ve ji bona pêşkevtin û rizgarîkirina mîletê Kurd nexwestîye, ku ew bîrwerîyên xwe û rûdanên jîna xwe bide bitomarkirin û bibelavkirin, tevî jî ku jîna wîna û wênekirina wêna perçeyekî giring û giran ji mêjûwa siyasîyî mîletê Kurd dide biderxistin.

di vê lêkolandina me de hin ji ronahîyan em dixwazin ji bona ser serhildana Barzanî pêşî bi dirêjî ve bidin biavêtin. Herwehaji em dixwazin, ku em wan rastî û agehdariyan bidin biveguheztin, yên ku me ew ji wan Beşdarvanên wan rûdanan dane bibihîstin.

Jiber ku ev serhildana hanê jî ji dirêjbûna xebata mîletê Kurd di hate biderkevtin û rûpelên wê bi windayî ve û dirêjbûnên wê bi veşartî ve ji bona pir ji Zarowên Kurd û pir Kesan di cîhanê de di hatin biderkevtin, tiştên ku li ser wê de hatibûn binivîsandin, ew ji bal Evserên Iraqî hatibûn binivîsandin, yên ku ew tede di pêrabûnên sipahî de hatibûn bibeşdarîkirin, yanji ew ji bal Karmendên Ingilîz ve hatibûn binivîsandin, yên ku wan li Iraqê de didan bikarkirin. Ji bona rastîyê em

dixwazin bidin bigotin, ku tiştên li ser vê serhildana hanê de hatibûn binivîsandin, ew ne bi dadwerî ve û ne jî bi rastî ve hatibûn binivîsandin.

Bi şaşî ve tête biderkevtin, ku em pêşbînîyê ji Karmendên Ingilîzî û herwehaji ji wan Evseran bidin bikirin, yê ku wan li jê rêberîya Evserên Ingilîzî de didan bikarkirin û ew dihatin biparwerdekirin, ku ew rastîyê bidin binivîsandin. Hemûyan li ser wê de ji alîyê dîtina mîrî de û berjewendîya wê de dane binivîsandin, ew nivîsandinê hanê ne li gora zînetên rûdanan û dadwerîya serhildana milî de dihatin biderkevtin.

Ji cihê minî di nava tevegera milîyî azadîxwazî Kurdîyî serdemê de ez bi divayî ve û bi erkeî perest ve li ser xwe de didim bidîtin, ku ez alîyên veşartî û nediyar ji vê serhildanê bidim bîşkerekirin, ya ku wê di pişt re ji bona serhildan û şûreşên Barzanî hatî rê date biamadekirin.

Li gora bîr û bawerîya min de hîç Xebatvanek nikare bi başî ve di têkoşîna mîletê xwe de bête bîbeşdarîkirin, heger ku ew bi wirdî ve mêtûwa wî nede bixwendekarîkirin; jiber ku niha her mîletekî bi zayîne mêtû wî ve tête biderkevtin û ayînda her mîletekî bi zayîna niha wî ve tête biderkevtin.

Mesûd Barzanî

Derîyê Yekem

Tevgera Milîyî kurd di nava û piştî Cenga Cîhanî Yekem de¹

Ez nadim bigûmankirin, ku miletekî nala miletê Kurd wisa hêjî talîya sitembarîyê û zordarîyê dayite bixwarin û tevlivêjî de hêjî Kurdan ji xwe re serpêhatî û amojgarî ji fêrbûnên mêjê de nedane biwergirtin. Pirsra Kurd di nava pêlên mêjûwê de di nava hêzên pevçûnî de li ser devera rojhilata navînî de hatîye bidîlkin. Van hêzên hanê û nemaze jê Impiryalîyê berjewewendîyên xwe di ser dadwerîya pirsra Kurd re didan bigirtin. Wan pir bazirganî û ji hev re dakevtin li ser kîsê hêvî û derdên miletê Kurd û gorîyên wîyî giran de didatin bikirin.

Piştî bi dawî hatina cenga cîhanîyî yekem ve û herifandina imperatoriya Osmanî de miletên deverê ji bona daxwaza azadîyê û serxwebûnê hatin birabûn. Bi serûştî ve dihate biderkevtin, ku miletê Kurd jî nala hemû miletên dinî deverê ji bona mafeyên xwe bi bê kêmanî ve bidin bidaxwazîkirin.

Peymana Sêver¹ der sala 1920 de nala navtêdanekê ji bona hêvîyên Kurdan hate biderkevtin û di benda wêyî 64 de ev hatîye

¹Peymana Sêver Turkî ligel Dewletên Hevalbendan di 10 gelawêja sala 1920 de date bimorkirin, ya ku wê ji bona Kurd evên tên date bineqîşkirin:

Benda 62: Encumek tête bipêkhatin, ya ku bargêhê wî li Qestentînîyê de tête bidîtin. Ew ji sê Endaman tête bipêkhatin, ji yên ku her yek ji wan ji bal serdariya Ingilîzî, Firensî û Italî de têtin binîşankirin. Divê li ser vê encuma hanê de di navbera şeş mehan de ji morkirina vê peymanê pirojeyê xwe ji bona Ewtonomîya wan deveran bide bidanîn, ji yên ku di nava wan de piraniyeke Kurd tête bineşînîkirin û ji yên ku ew li rojhilatî Furatê, jêrî sînorên Iranê û Ermînya, herwehaji dê ew di paş de bide bibiryarîkirin, jorî sînorên Turkî ligel Surya û Welatê di nava herdu çeman de têtin bikevtin...

binivîsandin: Di nava salekê de ji vê peymanê heger ku Kurdan di nava heremên bi navkirî de di benda 62 de ji Civata Girêdanê serxwebûn datin bixwestin û heger wan date biderxistin, ku piranîya Kurdan vê didin bidaxwazîkirin û heger Civata Girêdanê bi karîna Kurdan ve bi serxwebûnê ve hate bipêrûniştin û wê ew date bitemînîkirin, Turkî ji niha li ser xwe de dide bisozkirin, ku dê ew wan temînîyan bide bicîanîn û ew xwe bi tu mafeyan ve di wan deveran de nade bigirtin û ew li ser dirêjbûnên van dakevtinan de di navbera Turkî û Hêzên Hevalbendê bingehî de tête bipêrûniştin. Heger ku ew dakevtina hanê hate bicîhatin, Hêzên Hevalbendan tu bergîrîyê li ber kevtina xelkên Kurdistanê ji Kurdên girêdayî tanî niha bi wilayeta Musilê ve ji bona vê Dewleta Kurdîyê hanê nadin bigirtin.

Herema Kurdistana Iraqê bi carekê ve di nava sînorên Wilayeta Musilê de dihate bikevtin. Di nava zevîyên Baba Gugur de li Kerkukê de golên mezin ji neftê hatin bidozandin. Vê dozandina hanê ji neftê hêjabûna vê heremê deha date bibêtirîkirin û kûrbûna pevçûnê li ser wê de di navbera Ingilistanê û Turkiyê de date binokirin. Nefet di cara pêşî de ji bîra Baba Gurgur de li Kerkukê de di 15. 10. 1927 de hate biherikandin.

Benda 63: Dê Dewleta Turkî li ser biryarên encumenên bi navkirî ve di benda 62 de di nava sê mehan de ji aqehdarîkirina wêna bi wan ve bête bipêrûniştin û wan bide bicîanîn.

Benda 64: Di nava salekê de ji vê mêjûwê heger ku miletê Kurd di nava heremên bi navkirî de di benda 62 de datin biderxistin, ku piranîya Neşînvânên Kurdên wan derveran didin bidaxwazîkirin, ku ew ji Turkî bêtin biserxwebûnkirin û heger Civata Girêdanê bi karîna Kurdan ve bi serxwebûnê ve hate bipêrûniştin û wê ew ji bona wan date bitemînîkirin, Turkî ji niha li ser xwe de dide bisozkirin, ku dê ew wan temînîyan bide bicîanîn û ew dê ji hemû mafeyên xwe bi destkevtinê xweyî taybetî ve di wan deveran de bête bidakevtin.

Ev peymana hanê bi beşdarbûna Ingilistan, Firensa, Yunanistan, Italya, Romanya, Yugoslavya, Lehistan-Polonya- Tîşikosovakya, Belçîka Çapan, Hicaz û Sultanê Turkî ve hate bigirêdan û herwehaji tede Wênerên Kurd û Ermenîyî hevbeşî hatin bibeşdarîkirin û wan ligel hevdu de bibîrxistinek dane bipêşkeşkirin, ya ku tede daxwazên Kurd û Ermenîyan dihatin biditin.

15 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

gava ku helwesta Turkan hate bisertkirin û ew li ser daxwaza xwe ji bona Wilayeta musilê de û danîna wêna bi perçeyekî ve ji xakê Tukiye hatin bisorkirin; Ingilistanê date bibiryarîkirin, ku ew destên xwe ji bona pîrsa kurd bide biavêtin, da ku ew wê nala kirdarekî givaştîyî bi serkevtî ve dijî Turkiyê bide bikaranîn. Weha tête biderkevtin, ku Impiryalîya Ingilistanê hîc di sozê xwe de ligel Şêx Mehmed de ji bona dana serxwebûnê ji bona kurdistanê rast nebû. Herwehaji gava ku ew bi pêrabûnê karî ve ji bona bicîanîna serxwebûna Kurdistanê dihate bipêrabûn, hêjî hewlwesta wê ne bi diyar ve dihate biderkevtin, magelo dê Kerkuk bi golên xweyî neftêyî dewlemend ve ji bona nava Kurdistanê bête bikevtin yanjî nayê bikevtin?

Di peymanê Lozan² de der sala 1923 de Hevalbendan xwe ji peymanê sêver dane bivedizandin û helwesta dewleta Turkî beramberî Kurdan ji berê de bi bêtir ve hate bisertkirin. Di vê peymanê şûm de hemû hêviyên Kurdan bi gihastina mafeyên ji wan re bi sozkirî ve hatin binabûdkirin.

Movika duwem ji benda sêyem ji peymanê Lozanê dayite binivîsandin, ku cudabûna li ser sînorên Iraqê û Turkî de û pîrsa vegirêdana Musilê ji bona ser Hevgirêdana Netewan bête bivezîvirandin, heger ku Serdarîyên Turkî û Ingilîzî nikaribin di nava neh mehan de ji girêdana mêjûwa vê peymanê çarekirineke dostanî di nav xwe de bidin bikirin.

Wilayeta Musilê di nava herema desthilatîya Firensî de li gora lihevhatinên nehîni de dihate bikevtin, yê ku ew di nava Impiryalîyên Ingilîzî û firensî de hatibûn bigirêdan³. Lêbelê Firensa ji sala 1919 ji Musilê ji bona Hevalbendê xweyî Ingilîzî hate bidakevtin⁴ û ev

²Peymana Lozanê, tîrmeha sala 1923

Li gora vê peymanê hanê de peymanê Sêver hate binemankirin û ji bona Turkîya Kemalî hemû erd hatin bihiştin û têde nema li ser mafeyên Kurdan de dihate biavêrtin, lêbelê bes û bi tenha ve têde xêrxwazîya dewletên Hevalbend beramberî bi kêmasîyên Milî ve li Turkîyê de bi giştî ve hate binîşankirin.

³Ev li gora Peymana Sayks-Piko de li Berudê de der sala 1916 de di nava Ingilistan, Firensa û Rusya de li ser parvekirina seltenta Osmanî de hate bigirêdan.

Li ser lihevnekirina Parvekirina Seltenta Osmanî de di nava wan dewletên bi navkirî û Elman ve du sed salî li ser vê Seleta Merovê nexweş de di bin nav û nîşana Pîrsa Rojhilat de şer û pevçûnê date bidirêjîkirin. Cuma

⁴Ev bidakevtina hanêyî Firensî ji Wilayeta Musilê ji bona Ingilistanê li ser

bidakevtina hanêyî bi carekê ve di kongirê Sanrimo⁵ de der sala 1920 de hate bikirin. Belam Serdarîya Turkî li ser daxwaza Wilayeta Musilê de hate bimayîn.

Piştî ku Ingilistan û Turkî nema dikarîbûn tu çarekirinekê ji bona pirsê bidin bidîtin, Hevgirêdana Netewan bîrîyara erkê çarekirina wêna di 30. 9. 1924 de ji bona ser milên xwe date bihilgirtin. Encumeneke navdewletîyî pêkhatî ji Kont Têlikî serek Wezîrê berêyî Meceristan, Kolonêl Bolis ji Belçîka û Fêrisê Wênerê Siwêdî hate bipêkhatin û herweha jimareke ji Karnasan ji bona wan didatin bialîkarîkirin, da ku ew bi hev re pîrsa Musilê ji hemû alîyekî de bi rengekî giştî ve û bi carekê ve bidin bixwendekarîkirin û pêşnihadên xwe ji bona Girêdana Netewan bidin bipêşkeşkirin, da ku Hevgirêdana Netewan li ser ronahîya wan pêşnihadan de bîrîyara xwe bide biderxistin.

Encumen di 16. 12. 1924 de ji bona Begdadê hate bigihaştin û di roja paş de ji bona Musilê hate biçûyîn. Wê Piştî gerandina du mehan li heremê de û nasîna bîr û bawerîyên xelkên wê de raportek ji bona Hevgirêda Netewan date bihildan, ku têde rastîya "Xêza Biroksêl"⁶ dide

veguhertina wêna bi Surî ve hate bikirin. Cuma

⁵Kongirê Sanrimo

Ev kongirê hanê di cutana sala 1920 de di navbera Italya, Firensa û Yeketîya Dewletên Emerîkî de hate bigirêdan û têde zînetên welatên Erebb hatin binîşankirin. Wilayeta Musilê li jêr nava herema desthilatîya Firensî de li gora peymanên nehîni de di hate bidîtin, yê ku ew di navbera Firensa û Ingilistanê de hatibûn bigirêdan. Belam Firensa di vî kongirê hanê de ji welayeta Musilê ji bona hevalbenda xweyî Ingilistanê hate bidakevtin. Ji bona Ingilistan Iraqê û Felestinê bi mercekî ve pê hatin bisipartin, ku ew sozê Belfor bide bicikirin. Herwehaji ji bona Firensa Surî û Libnan pê hatin bisipartin.

⁶Xêza Biroksêl

Piştî girêdana Peymana Lozanê Girêdana Netewan ji bona encumeke karnas li Broksêl de date bixwestin, ku ew sînora di navbera Turkî û Iraqê de bide binqşkirin. Di pişt re Civata Girêdana Netewan encumeke ji sê Endaman ji Têlkîyî Hungarî, Fêrêse Siwêdî û Bolisê Belçîkî date bidurustkirin, da ku ew pîrsa sînora bide bixwendekarîkirin. Encumen di 16. 1. 1925 de ji bona Begdadê hate bigihaştin. Piştî ku Endamên wê bi serdanîya serdarîya Ingilistan û Turkî dane bikirin, Endamekî Turkî li Turkiya de ligel wan de hate bitevlêkirin, herwehaji Endamekî Iraqî li Begdadê ji de ligel wan de hate bitevlêkirin. Ew bi geşteke giştî ve ji bona tevaya alîyên wilayeta Nusilê biçûyîn û wan raportek di 16. 7. 1925 de ji bona Civata Girêdana Netewan de date bibilindkirin, ku wan têde li ser başbûna Xêza Biroksêl de ji bona bi sînorbûna niha ve di navbera Turkî û Iraqê de datin bidubarekirin û wilayeta Musilê di nava erdên Iraqê de hate bikevtin. Herwehaji encumenê ji bona parstina berjewendî û mafeyên Kurd date bitemînîkirin;

17 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

biderxistin û wê temînîya pêvekirina herema jêrî Xêza Biroksêl bi carekê ve ji bona iraqê date bikirin, belam divê du merc bêtin bipêguhdarîkirin:

1. ku divê Iraq di bin çavdêrîya Ingilistanê de bi dirêjbûna bîstûpênc salan ve bête bihiştin,
2. ku berjewendîyên Kurdan di kar û barên serpereştîyê de bêtin biparastin û divê zimanê dadgehîyê û fêrbûnê di dibustanan de bi zimanê kurdî ve bête bikirin, ya ku ew divê li wê derê de bi zimanê mîrî ve bête biderkevtin, heger na bi başî ve têtê biderkevtin, ku herem di bin serwerîya Turkî de bête bihiştin.

Temînîyên Encumenê bi pêrûniştina Hevgirêdana Netewan ve hate bipîştlêgirtin. Belam berjewendîyên Kurdan, mîna ku Encumenê ew dabûn bitemînîkirin, ew nehatin biparastin; hêjbêtir ew ji bal Ingilistanê û serdarîyên Turkî û iraqê ve hatin bilêdan. wetov parvekirina kurdistanê hate bikirin, mîna ku em wê di vê roja xwe de didin bidîtin.

Turkî bi biryara Hevgirêdana Netewan û Xêza Biroksêl ve pê ne-hate birûniştin; belam di dawî de Turk li ser givaştinên Ingilîzî de bi neçarî ve di 5. 6. 1926 de hatin pêrûniştin û li ser peymanê sê qolî de di navbera Iraqê, Ingilistanê û turkî de hate bimorkirin. Piştî vê peymanê Turkî bi Xêza Biroksêl ve pê hate birûniştin. Bi vî rengî ve parvekirina Kurdistanê hate bikirin û bingehên alîkarîyên hevbeşî di navbera alîyên li ser peymanê morkirî de di hemû waran de û bi taybetî ve di warê şerkirin û lêdana tevgera azadîxwazî Kurdî de hate bidanîn. Peymana Sento nala dirêjbûnekê ji bona van siyasetan û bi rêveçûnan ve hate biderkevtin.

Wisa Merov dikare bide bigotin, ku peymana Lozanê û rûdan û veguhertinên li dû wê de û nemaze pîrsa bi navkirîyî Musilê ve hemû bi carekê ve bi dijî berjewendîyên Kurdan ve hatin biderkevtin. Cudabûn di

belam dewletên bi wan ve girêdayî ve hîç bi vê temînîya hanê ve nedane bikirin. Edmonds di nivîsta xwe de Kurd, Turk û Erb dide bigotin: "Têlikî bi xurtî ve beramberî her pêşneyarekî têtê birawestandin, ya ku ji bona duparkirina Menalekî dide biarmanckirin, da ku herdu Dê bêtin bidilxweşkirin".

Bi kurtî ve Xêza Biroksêl sînorê dewlî niha di navbera Iraq û Turkîyê de dide biderxistin.

nava Talankeran de li ser kîsê mafeyên milletê kurdî sitembar de hatin biçarekirin.

Bi çarekirina pîrsa Musilê ve siyaseta impiryalîya Ingilistanê di rojhilata navînî de hate bihîmkirin û jê re hemû daxwazên wêna hatin bicîkirin. Ji wê rojê de siyaseta impiryalîya Ingilistanê hêjî tanî vê roja me jî li alîyê Zordarên milletê kurd de tete birawestandin.

Bi pêrûniştina Endmond Rawîşkarê Siyasîyî Wîzareta Navxweyî Iraqê ve di nivîsta xwe Kurd, Turk û Erebi de dide binivîsandin, ku Kurdan hebûna serdarîya Iraqê dane birizgarîkirin, gava ku Encumena Hevgerîdana Netewan ji bona Kurdistanê li ser dengdana Nişînvana de li ser Wilayeta Musilê û pêvegerîdana wêna hatin biçûyîn. Ew dibêje: "Kurd bi giştî ve pir li ser mercan de dilxweşbûn, yê ku ew li ser diyariyê ve hatibûn bidanîn. Min bi vê ve nameya Sêr Henri Duwis date bidawîkirin, ya ku min ew wê caxê jê re date birêkirin, ya ku min tede ji bona wîna amedebûna Sulêmanîyî bilind di xebatê de date bipesindan û min nameya xwe bi vê movika tê date bidawîkirin: Serdana Encumenê ji bona hesta milîyî Kurd piştgitineke mezin date bikirin, ya ku wê di rêya xwe de jimareke pir ji Bedbînan date bimalandin, ji yê ku wan pêşbînîya jimareke mezintir ji Piştgirtvanên Turkî didatin bidîtin. Wetov bi vê hestbûna hanê ve jimarek pir ji bona piştgirtina benda dijî Turkan hate biderkevtin. Hemû pîrsên dirêj bigir bi carekê ve û bi hev re bi berekî bêtirî milî ve dihatin biderkevtin; belam wan bi giştî ve serûştîyeke cihêbûnê ji xwe re nedan bigirtin. Kurdên Sulêmanîyê pir giring di xebata parastina hebûna Iraqê de datin bilîztin. Wan baş didatin bizanîn, bê ka ew çî didin bikirin. Magelo dê serdarîya Iraqê bi vî karê hanê ve çavên xwe bide bivekirin û magelo dê ew siyaseteke bi nêrx û dûr ve beramberî Kurd bide bicîanîn⁷?

⁷Edmonds di vê nameya xwe de du bîr û bawerîyan dide biderxistin. Şababûna wîna ji bona Rêberên Kurd ji bona bicîanîna qazanc û berjewendiyên dewleta Ingilistanê di hiştina Iraqê de ji bona bîst û pênc salan de di bin zalbûna Impiryalîya Ingilîzî de û talankirina Nefta Kurdistanê de di Kerkûkê de dide biderxistin, herwehaji ew rastîyeke din jî nala amojgarîyeke mêtûyî ji bona mana dewleta Iraqê dide biderxistin, ku ew di siyaseteke durî merd de beraber bi Kurdan de divê bête biderkevtin. Dewleta Iraqê ev amojgarîya mêtûyî date bitarûmarkirin, mafeyê Kurd date bipêlêkirin û şer û ceng li ser man û nema Kurdan date bivêxistin. Bêtir ji Holakô û Teymorleng xwîn û talanî di Kurdistanê date bikirin. Bêtir ji çar hezar gundên Kurd dane binabûdîkirin, erebkirina Kurdan date bideştpekirin û hêjî bi serdeji ve di 17 cotana sala 1987 de bombên kimyayî û biyolocî ji bona nava Kurdistanê date biavêtin û di 16/17 avdara sala 1988 bajarê sipehîyî biçûkî ji cihê şarisatîya Kurdistanê bi bibombên kimyawî û biyolocî date

19 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Raporta Encumena Hevgirêdana Netewan piştî hêvîyên Kurd date bigirtin. Piştî ku wan Iraq di metirsîtirîn bêhnê di mêjûwa wê de datin birizgarîkirin û bi wergirtina biryara peymanî Angîlo-Iraqî ve di wê şeva mêwjûyî de di 10 axlêva sala 1924 de hate bikirin, careke din wan bi wê helwesta xweyî mayîn de di Sulêmanîyê de welat ji parvekirinek malwêran ve datin birizgarîkirin.

Rêberên bîr û bawerîya giştîyî Kurd dikarin ji bona tevaya dunyayê bêtin biserbilidîkirin, ku wan ji xwe re ji bona dewletekê nedane bixwestin, ku ew ji bona wêna bi Neşînvandîyê wêyî serjêrkirî bêtin biderkevtin".

Bi serûştî ve Kurd bi wan biryarîyên sitembar ve beramber bi mafeyên wan ve nehatin bipêrûniştin, yê ku mafeyên wan dane bitalankirin û bi welatê wan ve dane biparvekirin. Ev rawestandina kurdan ne li gora berjewendîyên împîrîyalîya Ingilistanê de û ne jî li gora

bibarandin. Di kurtbûna bihnekê ev Bajarê kevnarî xweşik ji jîndariyê hate biqirkirin. Dewleta Iraqê nebes tenê talankirina dewlemendîya welat, erbkirina wîna, kole û bendkirina mîletê me didate bixwestin, lêbelê jî wê biryara qirkirina Kurd û jinadariyê di nava Kurdistanê bi avêtina bombên kimyayî û biyolojî ji tevaya dunyayê re date bidazanîn. Wê siyaseta hêtlê beramberî Cihan di cenga cîhanî duwem de jî nû ve di Kurdistanê biramber bi mîletê Kurd date biderxistin.

Li ser encamê vê siyaseta hanê dewleta fêderalîyî Kurdistanê di sala 1992 de hate bipêkhatin. Iro ev dewleta kurdistanîyî federalî roj bi roj ve têtê bixurtkirin û di encamê dawî de jî nû ve pîrsa Musilêyî di bin kayê de serê xwe dide biderxistin. Pîrsa Musilê der sala 1924 de di navbera Ingilîz, Turkî û Iraqê de bibêbeşdarbûna Kurdan ve dihate bigerandin. Pîrsa Musilêyî niha dê di navbera Kurdan, Turkî û Iraqê de bête bigerandin û dê ew jî nû ve li ser bingehe parvekirina neftê, avê û Kurdistanê de bête bigerandin. Heger ku Dewleta Iraqê bi taybetî û Erebi bi giştî ve pîrsa Kurdistanê bi şeweyekî dîrbînî li ser bingehe pêrûniştina mafeyê Netewê Kurd di Carenûsa wî de pê neyêtin birûniştin, mîna ku Edmonds ji dewleta Iraqê re di nameya xweyî jorî dayete biamojgarîkirin, bi neçarî ve dê serpehatîya Ismailê Sefewî û peymanî sala 1515 di nava Kurdan û Turkan de bête bicîanîn. Di warê hanê de Dr. Ismet Şerif Wanlî pir bi zanistîyek bilind ve ev rastiya pîrsa Musilê di nameya xweyî vekirî de jî Lozan, di 1. 5. 192 de ji bona Serekê dewleta Turkî Turgut Özal û Serek wezîrê wêna Sulêman Demirêl date binivîsandin. Divê Kurd û Erebi bi hev re wan bîr û bawerîyên wê nameya hanê ji xwe re bidin bixwedekarîkirin, da ku ew bêtir di pêwistîya çarekirina pîrsê de bêtin biliberkevtin. Ev nameya hanê bi zîmanê Elmanî ve di Kovara "Kurdistan Heute", Nr: 2/ 92, Oktober/ November hatiye bibelavkirin.

Serpêhatîya dewletan di mêjûwa merovanyê de dewletên wetov nala dewleta Iraqê bedkar, hovber û nezan ji ser rûwê zeminê hatine bimalandin û ew li ser sergoyê mêjûwê de hatine bicî û biwarkirin. Cuma

berjewendîyên dewletên Turkî û Iraqî de dihate biderkevtin; jibervêjî ew bi şûreşên li dûhevdû de hatin birabûn û wan serên xwe li ber vîna Impîryaliyê û Talankeran de dane birakirin, belam şûrên wan bi sertî ve hatin bivemirandin. Li Turkiya de Mustefa Kemal Atatürk bi xurtî ve Kurd dane bitarûmarkirin, di dema ku ew bi damezirandina Komara turkî ve hate biserkevtin û wî bi alîkarîya Kurdan ve Yunanî ji nava xakê Turkî dane biderkirin û bi pêrûniştina Hevalbendan ji bona Komare xwe date bisitandin. Mustefa Kemal di pêşîya pêşî de pir sozên merd ji bona kurdan dane bidan; lêbelê piştî ku pîyên wî cihên xwe dane bigirtin, wî xwe ji sozên xwe dane bivedizandin.

Başîrîn pesin ji bona wê zînet û pêla reş ve tomarkirinên Rêberê Hindistanîyî çûyî Cewahir Lal Nehro di nameyekê de ji bona Keça xweyî çûyî de Endêra Gandî dayie binivîsandin. ew dibêje: "Mustefa kemal Paşa piştî şûreşa sala 1925 de bi bê dîlovanî ve Kurd dane binabûdkirin. Wî herdu Rêberên Kurdan Şêx Seid û Doktor Fuad û hinên din dane bidarvekirin, yên ku ew hatin bimirin û hêvîya serxwebûna Kurdistanê ji nava cerg û hinavên wan nehatîye biderkevtin. Wer em Turkan dibînin, yên ku wan di vê dawîyê de ji bona azadîya xwe dane bişerkirin, niha ew Kurdan didin binabûdkirin. Çend bi bedbextî ve tête biderkevtin, gava ku milîbûnek ji liberxwedana welêt tête biveguhertin û ew ji bona hêrîşkirina talankirina azadîya yên din tête bikaranîn. Der sala 1929 de ji nû ve Kurdan serên xwe dane bihildan; lêbelê şûreşa wan tanî demekê hate bitarûmarkirin. Magelo çawan dikare tanî mayînê şûreşa Miletê bête bitemirandin, yên ku ew ji bona azadîya xwe didin bixebatkirin û ew ji bona dana buhabûna wêna bi amade ve têtin biderkevtin?"⁸.

Li Iranê jî de tevgera Kurdî di zîneteke kelandî de xwe didate bidîtin; belam ew jî li ser destên hêzên Şah Riza Pehlevî de hate

⁸Nehro der sala 1936 de ji bal Impîryaliya Ingilîzî de ji li Hindistanê de li ser xebata wî de ji bona serxwebûna welatê wî ji bona binê zindanê hatibû biavêtin. Wî ji zindanê dixwest ku ew perwedekirina Keça xwe Andêra bide bikirin; jibervêjî wî name li dû name de jê re li ser tevaya mêjû û felsefa wê di vê cihanê de dida binivîsandin. Wehajî wî li ser Kurd de ev bîr û bawerîyên bi nerx û hêja ve ji Keça xwe re datin binivîsandin. di paş re ew nameyên hanê di Nivîsteke mezin de bi zimanê Ingilîzî û ji bona pir zimanên din ji mîna Erebi di bin nav ûnişan "Kurtbûnek li ser Mejûwa Cihanê de" hatin bileafkirin. Cuma

21 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

bitarûmarkirin û wetovjî bi serê wê ve mîna li Turkiyê u Iraqê de hate bikirin.

Di Iraqê de di cara pêşî de di mêjûwê de dewleteke Kurd hate bipêkhatin û Şêx Mehmudê Hevîd bi Patîşah ve li ser wê de hate binîşankirin; lêbelê bi lez û pele ve Ingilîz lê hatin biwergerandin û wan Mêcêr Son bi Serdarê siyasî ve ji bona Sulêmanyê ve datin binardin, da ku ew desthilatîya Şêx Memud bidin bisînorkirin û pîlanan li ser wî de bidin bigerandin. Şêx Mehmud serê xwe date bihildan û wî hemû Karemendên Ingilîz di 20. 5. 1919 de datin bigirtin. Piştî mehekê li paş birîndarbûna xwe de di şerê Derbendê Bazîyan de bi dîl ve ji bona nava destên hêzên Ingilistanê ve hate bikevtin û ew di piştî vê re ji bona Hindistanê hate bidûrkirin. Piştî sertbûna helwesta Turkan û bilindbûna givaştîna Cemaweran Impîryalîya Ingilistanê bi vegerandina Şêx Mehmud ve ji bona Sulêmanîyê hate bineçarîkirin û bi tackirina wî ve bi Patîşah ve di 14. 9. 1922 de li ser Kurdistanê de date bidazanîn.

Şureşa Şêx Mehmud di navbera hilat û dahatê de tanî sala 1931 de hate bidirêjkin. Hemû çav ber bi wî ve nala Rêberê tevgera milîyî Kurd dihatin bivedan. Bi rastî jî ve mîna Rêberekî û durujmekî xebat û helwestên wîyî welatî di mêjûwa Kurd de ew datin bimayînîkirin.

Ingilîz li ser her kesekî de pir dihatin bitûrekin, ji yê ku wan dilsozî û amadebûna alîkarî û piştgirtina xwe jê re didan biderxistin. Şêx Ahmedê Barzanî ji wan kesên pêşî dihatin biderkevtin, ji yê ku Ingilîz ew dabûn binîşankirin, da ku ew wî û Eşîra berzan ji ber helwesta wîyî bi rûmet û netewandina serê xwe ve ji bona serdarîkirina Ingilîzan bidin binabûdîkirin.

Di 9. 12. 1931 de Barzan ji bal Pasevanên Bileh bi hêrîşeke dir ve hate bikirin û ev hêrîşa bi dir ve bi hoyê Serhildana Barzan ve hate biderkevtin.

Derîyê Duwem

Bi kurtî ve li ser Mêjûwa Eşîra Barzan de

Eşîra Barzan bi navê gundê Barzanî navînîya Şêxitiyê ve hate binavikirin. Şêxên Barzan ji malbata Mîrên Imadîyê têtin biderkevtin. Bavpîrên wan Mesud ji bona gundê Hevinkayî nêzîkî Barzan hate bibarkirin. Ew li wêderê de hate bimayîn û wî ji xwe re Keçek ji Keçîkên gund date bimarkirin. Wî Kurek li dû xwe de bi navê Seid date bihiştin. Ew jî li wêderê de hate bimayîn, tanî ku nevîyê wî Şêx Tac El-Dîn ji bona Barzan hate bibarkirin. Ew Merovekî pir zanistvanekî hozan bû û gelek ji Murid li dor û berên wî de hatin bicivandin û wî Tekîya Barzan date bidurustkirin. Ew li wêderê de tanî mirina xwe hate bimayîn. Di paş wî de şûna wî Kurê wî Şêx Ebdul-Rehman date bigirtin û piştî mirina Ebdul-Rehman kurê wî Şêx Ebdulah cihê wî date bigirtin, yê ku ew bi oldarî û başîya xwe ve pir hate binavûbangkirin. Wî Kurê xwe Şêx Ebdul-Selam ji bona dibusta Nehrî date birêkirin, da ku ew zanistîyên ayînî li ser destên Şêxê Gewre Seyid Taha de ji xwe re bide biwergirtin. Piştî mirina bavê xwe wî kar û barên Tekîa Barzan date bigerandin. Jimara Mirîdên wî pir hatin bibêtirkirin û wî dibustaneke ayînî di Barzan de date bidamezirandin. Nav û bangê vê dibustana hanê di heremê de hate bibelavkirin û pir Suxtan berê xwe bi ber ve didan bivedan. Pêwendîyên wî ligel Seyid Tahayê Nehrî de gelekî bi dilsozî ve hatin bihiştin. Di hin serdana Tekîyan de Berêz Mewlana Xalidê Nexşebendî serdana Tekîya Barzan jî date bikirin û wî Şêx Ebdul-Selam bi Xelîfê xwe ve date bidanîn û wî ew ligel xwe de ji bona serdana Seyid Taha li Nehrî de date bibirîn, yê ku wî Seyid Taha jî li wêderê de bi Xelîfê xwe ve date bidanîn.

Şêx Ebdul-Selam di sala 1872 de hate bimirin. Wî nivîsteke bi nerx ve di Fiqhê Islamî de berî mirina xwe bi sê sala ve date

binivîsandin. Piştî mirina wîna kurê wî Şêx Mohemed Meşyexe ji bona nava destên xwe date bihildan. Ew jî bi ayîndarî û başîya xwe ve deng date bivedan û dilovanîya wî bi nimûne ve dihate biderkevtin. Wî xwedekarîya xwe li ser destên bavê xwe date bikirin.

Di pêla wî de Tekya Barzan bi pena Zarokên Eşîrê sitemabrên dorhêla wê ve hate bikirin. Vê date bikirin, ku Serokên Eşîran ji bona desthilatîyên Osmanî dijî Şêx Mohemed gilîyan bidin bipêşkeşkirin. Desthilatîyên Osmanî ew ji bona bajarê Bedlîsê li Kurdistanê Tukî de date bidûrkin. ew li wêderê de ji bona salekê hate bizindanîkirin. Piştî vegera wî ji bona Barzan pir bi ser ve neçû, ew di sala 1903 de hate bimirin⁹. Wî pênc kur li dû xwe de dane bihiştin. Ew jî ev bûn: Şêx Ebdul-Selam, Şêx Ehmed, Mohemed Sidiq, Babo Mele Mustefa.

Cihê Ciyografiyê Herema Barzan

Herema Barzan li dûrtirin bakurê kurdistanê Iraqê de tete bikevtin û ew di nava serpereştîya Parêzgeha Hewlêrê de tete bidîtin. Navênîya wêna melbenda Mêrgesorê ye û ew ji bona sê Navçeyan: Mêrgesor, Barzan û şêrwanî tete biparvekirin.

Ew ji rojhilat de ji bal melbenda Rewanduzê, ji rojava de ji bal melbenda Imadîyê, ji jêr de ji bal melbenda Akra û ji bakur de ji bal sînorên Turkî de tete bisînorkirin.

Tudeyên heremê di çandinyê û xwedîkirina mer û malat de didin bikarkirin. Li gora amara şureşa Ilulê de di dawîya şêstan de jimara gundên wê bi 400 gund ve û serjimara Neşîvanên wê bi 35 000 - 40 000 kes ve tete biderkevtin. Ew bi heremeke çiyayî sext ve tete biderkevtin û derbasbûna di rê û banê wê de bi dijwarî ve tete biderkevtin. Çemê zabe gewre ji rojava de tê re rêya xwe dide bigirtin û ew di jêrî Barzan de tete biderbasbûn û ew di gelîyê Bêxmê re tete biçûyîn û ew li Musilê de bi çemê diclê ve tete bigihaştin. Herwehaji ji bakurî wê de çemê rûkuç di nava heremê de tete biderbasbûn û ew li nêzîka Rêzan de bi çemê Zabê gewre ve tete bigihaştin. Ji çiyayên wêyî bi nav û bang ve çiyayê şêrînî paldayî bi ser Barzan ve, çiyayê Botin, pîran, Qelender, Biradost, Wezerdene û Korêhorî têtin biderkevtin.

⁹Di vê salê de ji Mele Mustefa Barzanî hatiye bizayîn. Cuma

Barzan di bin sîbera Rêberîya Şêx Ebdul-Selam de

Eşîra Barzan di pêla Şêx Ebdul-Selam de bi saw ve hate biderkevtin û ew bi lez û bez ve nala Rêberekî ayînî û welatî hate biberzîkirin û hemû kesekî ew bi rengê Rêberekî nuh ve didatin bidîtin. Wî çakkirinên civakîyê giring di heremê de datin bikin. Tanî wê demê ne hemû Barzanî li ser vegirêdana xwe de ligel Meşyexa Barzanî de bi yek ve dihatin biderkevtin; libelê li paş de hemûyan bi hev re dîlsozî û piştgirtina xweyî bi carekê ve ji bona Şêx Ebdul-Selam datin bîzanîn. Eşîrên Şêrwanî, Dolemerî Mizurî, Berojî, Nezarî, Gerdî û Herkîbinecî li ser Rêberî û pêrabûnên wîyî çakkirinê de hatin bipêrûniştin û ji wê demê ve navê Barzanî Zaroyên van eşîran jî bi ber xwe ve dide bixistin.

Bi başî ve tête bidîtin, ku em hinekî li ser wan çakkirinên de bidin biaxivtin, yên ku ew asûyî dûrbûna dîtina Şêx Ebdul-Selam didin biderxistin.

1. Hilanîna Maldarîyê
2. Parvekirina Erdan li ser Çotkaran de
3. Hilanîna Qelen û Jindana bi zorê ve
4. Bi rêk û pêkxistina pêwendîyên civakî ve li ser dadwerîyê û wekhebûnê de
5. Avakirina Mizgeftan li her gundekî de, daku têde bi erkên ayînî ve bêtin birabûn û jê ji bona civîn, amojgarî û çarekirina pevçûnan di nava xelkên gund de bêtin bikaranîn.
6. Pêkanîna Encumenekê di her gundekî de, da ku serpereştîya hemû kar û barên gund di hemû warekî de bide bikin.
7. Bi rêk û pêkxista Çekdaran ve ji her Eşîrekê û nîşankirina Berpirsiyarekî ji bona wan¹⁰.

¹⁰Ev veguhertinên giring û giran ji pêrabûnên çakkirinên Şêx Ebdul-Selam Merov perçên wanî şûregêrî di şûreşa Firensî de di sala 1789 de, di çakkirinên çindîniyî Osmanî de der sala 1858 de û di şûreşa Gencên Turkî de der sala 1908 de dide bidîtin. Ev bîr û bawerîyên hanêyî şûreşgêr û pêwist tevaya felsefa berzanîyan di jînê û rîzgarkirina kurdistanê de didatin bibingehkirin û ew li ser sê sitûnên xurt û rast de

Ehmed Axayê Pîrsiyavî Xalê Barzan bi roleke mezin ve ji bona piştgirtin û parastina van çakkirinan hate birabûn. Ew û Eşîra xwe bi hêza bingehî ve di nava destên Ebdul-Selam de dihatin biderkevtin.

Wetov em dikarin bidin bigotin, ku mêjûwa xebata Barzan ji bona destpêka vî sedsalê niha û nemaze ji bona pêla Gorîvanî Şêx Ebdul-Selamê Barzanî bi rast û durustî ve tete bivegerandin.

Tevî kurtbûna pêla Rêberîya wê ji bona Barzan jî wî karîbûneke bilind di Rêberîya xweyî ayînî û dunyayî de date biderxistin. Ji bil pêrabûnên çakkirinên wîyî şûreşgêrî jî wî pêwendîyên xurt ligel hinekan de ji Eşîrên Kurdan date bidurustkirin û ew ji bal tevan de rêz lê di hate bigirtin. Pêwendîyên wî ne bes tenê ligel Eşîrên dorhêla herema Barzan de dihatin bitirxankirin; lêbelê jî ew ji bona tevaya perçeyên Kurdistanêyî din jî dihatin bidirêjkin.

Şêx Ebdul-Selam bi zordariya li ser Kurdan de li ser destên dewleta Osmanî de date bihestkirin; jibervêjî ve wî jêhatbûnên xwe ji bona dîtina rêyeke bi serkevtî ve ji bona rizgarîkirinê ji zoradrîya desthilatîyên Osmanî datin bixurtkirin. Ew bi gerandin û serdanên pir ve ji bona nik Serok û Şêxên Eşîran hate birabûn.

Roleke mezin jê re di belavkirina çakkirina siyasî di navbera Zaroyên Kurdistanê tete biderkevtin. Wî pêwendîyên xurt ligel Civatên Kurdîyî karkirî de di wê pêla hanê de nala Civata Tealî û Tereqî Kurd,

di hatin biavakirin. 1. li ser dadiwerîyê de, 2. li ser lêbuhurandinê de û 3. li ser dilsozî û evîndariya Kurdistanê û serxwebûna wê de dihatin bihîmkirin. Ev sermiyanê dewlemendî giranî mezin bingehê biserkevtina Barzanîyan di mêjûwa serdema me de dide bi tacûxelatkirin. Rêberên Barzanîyan yek li dû yên din bi dilsozî ve li ser vê şopa hêja û giran de bi bê dilbijandin û kîn ve rêya azadiya Miletê Kurd û serxwebûna Kurdistanê ji xwe re dane bigirtin; jibervêjî hemû Dilsoz û Welatperwerên Kurdistanê bi carekê ve pişta vê Binemala Kurdperwer di xebata mîlî de dane bigirtin û jibervêjî ve hemû dagîrkerên Kurdistanê û Nokerên wanî hestîkoj, Xişxaşkêş û Xişxaşfiroş bi şev û roj ve kîn û kindariya xwe beramberî vê Binemala Welatper û Xebatvan ji bona serxwebûna Kurdistanê di bin navên cudan de didin biderxistin. Kesekî nala Barzanîyan di xebata dirêjê xwînavî Kurdistanê de ji bona serxwebûna wêna weha deha bedbextî û wêranî nedane bidîtin; belam ev xebata hanê bi şiyarbûna mîlî ve û pêkanîna Dewleta Federalîyî hêviya kurdî perest ve di vê serdema me de hate bitacûxelatkirin. Cuma

Civata Hêvî û Civata Serxwebûna kurd date bigirêdan. Herwehaji wî pêwendîyên baş ligel Şêx Mehmedê Hevîd, Şêx Ebdul-Qadir Nehrî û Ismail Simko Axayê Şikakan datin bidurustkirin.

Di buhara sala 1907 de Şêx Ebdul-Selam ji bona civîneke giring hate biamadebûn, ya ku ew di mala Şêx Nur Mohemedê Birîvkanî Rêberê Tekîya Qadirî de li gundê Birîvkan de hate bigirêdan. Di vê civînê de jimarek mezin ji Rêberên Kurdan têde hatin biamadebûn. Di vê civînê de hate bibiryarîkirin, ku birûskek ji bona Derîyê Bilind bi van daxwazên jêrî ve divê betê bihildan:

1. Divê bi kirina zimanê kurdî ve bi zimanê mîrî ve di heremên Kurdî de bête bikirin.
2. Divê fêrkirin bi zimanê Kurdî ve bête bikirin.
3. Divê Qayimqam, Serpereştîvanên Navçeyan û Karmendên din bêtin binîşankirin, ji yê ku ew bi başî ve zimanê Kurdî didin bizanîn.
4. Divê dagehîkirin li gora şerîeta Musulmatîyê de bêtin bikirin; ji ber ku oldarîya Musulmantîyê bi oldarîya dewletê ve têtê biderkevtin.
5. Divê bêşa ji dêlva serbazîkirinê wek xwe bête bihiştin; belam divê ew ji bona çakkirina rêyan û vekirina dibustana di heremên Kurd de bêtin bitirxankirin.

Demloçî di nivîsta xwe "Mîrneşîniya Behdînan" de dide bigotin: "ku metnê birûskê ji bona Şêx Ebdul-Qadir Ubeydulahê Nehrî, Amîn Alî Bedîrxan û Sergird Şerîf hate binardin. Ev rêkirina hanê bi dijî bîr û bawerîya Morkirvanan dihate biderkevtin; ji ber ku wan dixwest, ku ew bes û bi tenha ve bi mîrî ve bête biderkevtin; belam Şêx Ebdul-Selam weha date bixwestin".

Di vê civînê de hemûyan datin bisundxwarin, ku dê ew bi van daxwazan ve bidin bigirtin û li ber wan de dê bidin bibergîrîkirin û birûsk bi morkirina Şêx Ebdul-Selam ve ji dêlva Amadavanan hate binardin.

Piştî wergirtina Derîyê Bilind birûska bi rêkirî ve wê ew nala bi derkevtina ji sertewandina dewletê ve bi daxwaza cihêbûnê ve date bidanîn. Dewletê dagirtina giştî date bidazîn û hêzên sipahî di dawîya sala 1907 de di bin Rêberîya Sergir Mohemed Paşayê Daxistanî de hatin bilivandin. Hîç kesekî ji Serokên Eşîran bergirî li ber wan de nedane

bigirtin; jîbervêjî ve tevaya givaştinê li ser Barzan de hate bikevtin. Şêx Ebdul-Selam fermana li berxwedanê û bergîrîkirinê date biderxistin û Barzanîyan du mehan di berxwedana xwe de dane bidirêjkirin û yên din ji xwe re li wan de didane bitemaşekirin yanjî wan ligel dagîrkeran de didane bialîkarkirin.

Di dawîya dawî de Şêx ebdul-Selam ji bona devjêberdana heremê û çûna ji bona Tiyarîyê¹¹ li nik Marşemun de hate bineçarîkirin. Marşemun ji bona Şêx Ebdul-Selam penabûn jê re date bikirin û wî gelekî rêz lê date bigirtin. Ji wê çaxê de pêwendîyên dostanîyê di navbera Barzanîyan û Asurîyan de hatin bipêkhatin. (Em Barzanî hergav bi çavekî bilind ve li wê helwesta bi rûmetî Marşemun ve didin bitemaşekirin).

Daxistanî bi hêzên xwe ve ji bona nava heremê hate bikevtin. Wî gund datin bisutandin, mal dane bitalankirin û Pîrek û Zarok jî dane bigirtin. Di vê rûberûbûna hanê de Mele Mustefa Barzanî jî bi temenê sê salî ve ligel Dêya xwe de bi dîlbûn ve ji bonna nava destên hêzên Osmanî ve hate bikevtin û ew ligel Dêya xwe de di zindana Musilê de date bizindanîkirin. Jimareke gelek ji Peyên Çekdar xwe di nava cihên dûr û sext de dane biveşartin û wan çavdêrîya pêgihiştinên Şêx didane bikirin.

Şêx Ebdul-Selam der sala 1908 de ji bona Barzan hate bivegerandin û wî Peyên xwe li dora xwe de date bicivandin û ew li Welatê Jêrî¹² de li piş çiyayê Şêrîn de li jorî gundê Barzan de hatin bikiomkirin. Wan ji nişkê ve hêrîşeke xurt ji bona ser yekitîyên Turkîyî komkirî li heremê de dane bikirin û wan dikarîbûn herem bi carekê ve ji wan bidin bipaksazîkirin û wan gelek ziyanên bêqam bi sipahê Osmanî ve dane bipêgihandin. Li ser kêra vê bi serkevtina mezin ve Serdarîyê daxwaza gîfûgoyê date bikirin. Şêx li ser gîfûgokirinê de hate bipêrûniştin û di nava wan de lihevhatin hate bicîhatin. Li ser vê lihevhatinê de Zindananan hatin biberdan û ji dêlva ziyanên bi heremê ve pêkevî pere hatin bidan. Serleşeker Esed Paşa Serdarê Girda Duwanzdehî û Walîyê

¹¹Tiyarî bi sengîna Aşurîyan ve di wilayeta Hekarê de di Kurdistana Tukîyê de di hate biderkevtin.

¹² Welatê Jêrî bi perçê jêrîyî Eşîra Mizurîyan ve tete biderkevtin. Herem li pişt çiyayê şêrîn de di jorî Barzan de tete bikevtin û ji gundên wê evin: Şengîl, Têl, Dawêdka, Basîfa û Hêzan.

Musilê berpirsiyarîya Heremê bi katî ve ji bona ser şanê xwe date biavêtin. Vîna siyaseteke bi bext û hiş ve dûr ji kîn û sawê date birêvebirin û kar û bar careke din bi mîna berê ve hatin bikirin. Belam piştî Sulêman Nezîf berpirsiyarîya Musilê date bigirtin, wî siyaseteke zordarî û sawê bi rengekî no ve ji her demê bêtir date biwergirtin û sipahekî lek bi lek ve di sala 1913 de ji bona girtina Şêx Ebdul-Selam date binardin. Şêx Ebdul-Selam careke din de ji heremê date biberdan û berê xwe ber bi Kurdistana Iranê ve date bivekirin û ew bi Mêvan ve ji bona nik Seyid Taha Kurê Mohemed Sediqê Nehrî li gundê Rajan de¹³ li nêzîka Ormiyê de hate bigihandin. Derîyê Bilind Xelateke bi nerx ve date bitirxankirin, ji yê ku Şêx bi saxî ve yanî bi mirî ve bide bigirtin.

Di vê pêlê de ew ji bona serdana Ismail Axayê Şikakan hate biçûyîn û ew herdu ligel hevdû de ji bona hatin biçûyîn û Wênerê Qeralê Rusya datin bidîtin, yê ku wî soz bi piştêgirtin û palpêdana Kurdan ve di xebata wanî rizgarî de ji bin nîrên serdarîkirina Osmanî de date bidan. Di rêya vegerandina xwe de, piştî ku Ismail Axê Şikakan di Selmasê de xatirê xwe jê date bixwestin, ew di gundê Gengene Cîn¹⁴ re hate biderbasbûn. Sofî Ebdulah xwediyê gund jê date bihêvîkirin, ku ew bi mêvanî ve ji bona gundê wî bête bihatin. Şêx daxwaza wî date bicihanîn û ew bi mêvanê wî ve hate bikirin. Di dema nivistinê de Sofî Ebdulah bi

¹³Gundê Rajan ji sala 1979 de tanî dawîya salên heştêyî de bi wargeha Rêberîya Partîya Demokratî Kurdistan ve hate bikirin. Ez gelekî li vî gundê xweşî hanê de hatim bijîyandin û pir bîrwrîyên xweş di vê pêlê de nala Pêşmergeyekî ligel Dost û Hevalan de min date birabuhurandin. Min li vî gundê hanê de pir wêneyên mêjûyî dane bigirtin, ku ew tevaya rewşa jîna me didin biderxistin.

Ez di vê pêlê û pêlên din de di Kurdistanê de pir bêtir him di siyasetê û xebata Kurd de û himjî bêtir di felsefa jînê de hatim biliberkevtin. Min pir ji nêzîkî ve Edrîs, Mesud û Barzanî datin binaskirin û bixwendekarîn. Roj bi roj ve bêtir dilsozî û evîndarîya wan ji bona Kurdistan û serxwebûna wêna ji min re dihate biderkevtin. Ew rast û durust û bi neçarî ve li ser rêç û felsefa berzanî de dihatin biçûyîn. Bi vî rengî jî ve der sala 1992 de Xebata wan bi şiyarbûna mîlî û dazanîna Fêderalîya Dewleta Kurdistana Iraqê ve hate bitacûxelatkin.

Ez hêvîdarim, ku dê ezê wan yadaştin wan salan bi dûr û dirêjî ve di navbera hûnandin û rastî yê de ji bona Keç û Kurên Kurdistanê bidim binivîsandin. Cuma

¹⁴Gengene Cîn: Gundeke li ser rêya Ormiyê - Sîro de li ser sînore Turkî de tête bikevtin.

29 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

tawankarîyeke pîs ve hate bipêrabûn, wî Şêx Ebdul-Selam û hersê Pasevanên wî date bigirtin û wî ew ji bona Turkan li Sîro de dane biberdestkirin û wî diyarîya bêbextîya xwe ji xwe re date biwergirtin. Şêx ji bona Musilê hate biveguhestin û piştî dadkirineke kurt ve, ya ku ew ji bal Sulêman Nezîf de hatibû bikarxistin, ew ligel Pasevanên xwe de bi darvekirinê ve bidadkirin. Dakirina wan di 14. 12. 1914 de hate bicîanînkirin û goyeke din dide bigotin ku ew di rêbenda sala 1915 de hatîye bidarvekirin.

Bi gorikirina wîna ve Kurdan Rêberek dane biwindakirin, dibe, ku heger ew li ser jînê de tanî piştî cenga cîhanîyî yekem de bihata bihiştin, dê rewşa Kurdan ne mîna niha bihata biderkevtin.

Piştî gorikirina Şêx Ebdul-Selam Ehmed Axayê Pîrsiyavî ligel hêzeke çekdarî de bi jimareke 1000 Kesî ve ji bona gundê Barzan hate biçûyîn, da ku ew Şêx Ehmed û birayên wî ji hêrîşên Eşîrên dora wan bide biparastin.

Şêx Ehmed Rêberîya Barzan piştî gorikirina birayê xwe Şêx Ebdul-Selam date biwergirtin û temenê wî bi 18 Salî ve dihate biderkevtin. Ew li ser pêyrewê wî de hate biçûyîn û wî xwe bi wan bîr û bawerîya ve date bigirtin, yên ku Şêx Ebdul-Selam ji bona wan hate bigorîkirin. Ew bi karîna û bi dilgerm ve li ser rêya Şêx Ebdul-Selam û pêwendîyên wîyî milî dehate biçûyîn. Wî veçakkirinên civakî dane biparastin û ew dane bipêşvexitin. Ew bi rola xweyîyî ayînî û welatî ve bi baştirîn rû ve pê hate birabûn. Ji van bîr û bawerîyên hanê ve ew bi yekekî pêşî ve tête biderkevtin, ji yên ku ew di hewara Şêx Mahmudê Hefîd de hatin biçûyîn, gava ku wî serê xwe dijî Impîryalîya Ingilîzî der sala 1918 de date bibilindkirin.

Ji ber hêjakirina rola gewreyî Şêx Ebdul-Selam de Şêx Ebdul-Qadîrê Nehrî nameyek di rêya Şêx Ebdul-Rehmanê Şernexî de ji bona Şêx Ehmed date birêkirin, ku ew rêberîya tevgera Kurd bide bikin; belam Şêx Ehmed bi vê ve pê nehate birûniştin. Wî li ser pêrabûna vê rola hanê de ji bal Şêx Ebdul-Qadîr de date bidubarekirin. Li ser daxwza wîna de Şêx Ehmed birayê xwe Mustefa Barzanî ligel Şêx Ebdul-Rehmanê Şernexî ji bona Kurdistanê Turkî date birêkirin. Min date bi-bihîstin, ku Mustefa Barzanî di navebera pêla 1917-1919 de ligel Şêx Ebdul-Qadîr û Şêx Seidê Pîran de li herema Mûşê de hatîye bipêrgîbûn.

Derîyê Sêyem

Barzan û Şûreşa Şêx Mehmedê Hefid

Gava ku şûreşa Şêx Mehmed di gulana sal 1919 de dijî Impiryalîya Ingilîzî hate bivêkevtin, Şêx Ehmed Barzanî piştî wê date bigirtin û wî gelek name ji bona Serok û Şêxên Eşîrên Kurd di devera Behdînan de date birêkirin û ji wan re ji bona piştgirtina Şêx Mehmed date bibangkirin û ji alîyekî din de wî jimarek ji Şervanên Barzanî ji bona beşdarbûna şûreşê date binardin. Şêx Ehmed birayê xwe Mele Musetefa li ser serê jimarekê de ji Şervanan di rêya Dola Biyaw¹⁵ de û wî jimareke din jî di rêya herema Balek¹⁶ de date binardin. Herdu hêz ligel gelek bosan de hatin biberengarîkirin, yê ku ew ji bal Nokerê Ingilîz de li ser rê de hatibûn bidanîn. Jimarek ji Şervanên Barzanîyan hatin bikuştin, berî ku ew bi Sulêmanîyê ve bêtin bigihaştin. Gava ku Pêşrewên Barzanîyan ji bona gorepana şer hatin bigihaştin, şûreş hatibû binabûdîkirin û Şêx Mehmed bi dîl ve piştî birîndarbûna wîna di Derbendê Bazîyan de bi destên Ingilîz ve hatibû bikevtin.

Ev helwesta hanê ji bal Şêx Ehmed de bi dijî berjewendî û dilbijandinên Impiryalîya Ingilîzî ve dihate biderkevtin. Hinekan ji Serokên Eşîran nameyên Şêx Ehmed ji bona Serdarê siyasîyî Musilê dane birêkirin, ji yê ku Şêx ew ji bona wan dabûn binardin. Berpirsiyarên Birîtaniyê pir hatin bitûrekirin û wan datin bibiryarîkirin, ku ew lêdaneke xurt ji bona Barzan bidin bilêxistin û wê ji xelkên wê bidin

¹⁵Dola Biyaw bi beşekî ji herema Surçîyan ve têtê biderkevtin û ew li rojhilatî Barzan de têtê bikevtin û rêya Xelîfan - Barzan di heremê re têtê biderbaskirin.

¹⁶Herema Balek di nava herema jorî Rewanduz de li ser herdu rexên rêya Hamilton de tanî bi Rayat ve têtê bikevtin.

bivalakirin û li şuna wan de Aşurîyan di nava gundên wan de bidin bicihkirin. Belam piranîya Aşurîyan ev pîlana bi derew ve ji bal Ingilîzan de dane binayînkirin, daku ew pêwendîyên başî mêjûyî neyêtin bilekkirin, yê ku ew bi Barzanîyan ve didane bigirêdan, tevî ku hinek kêr ji wan jî pê dihatin birûniştin. Lêbelê ji ber hoyê mijûlbûna Ingilîz bi pir kar û barên cudan ve bi cihanîna pîlana lêdana Barzanîyan ve ji bona demek baştir dane biderengîxistin.

Kuşîna Kolonêl Bêl û Kapitên Sikot

di meha çîrya duwemê sala 1919 de Kolonêl Bêl Serdarê Musilê ligel Kapitên Sikot Serdarê Akra bi serdanekê ve ji bona nava heremên Surçîyan û Zêbarîyan û di pişt re ji bona herema Barzan hate bipêrabûn. Wî dest bi firandina tirsan ve ji bona Şêx Ehmed bi sizadan û danîna tolên mezin ve li ser Serokên Eşîrên heremê de ji ber hoyên cudan date bikirin. Gava ku ew ji bona Barzan hate biçûyîn, Şêx Ehmed ji ber pêrabûnên wîyî bêvac û tirsfirandinên wîyî bi bê hoy ve pêşewazî lê nedate bikirin. Wî weha date bigûmankirin, ku ew bi vê reweştî xwe ve zalbûna xwe dide bicihkirin û desthilatîya xwe dide bihîmkirin.

Di vê pêlê de Serokên Eşîra Zibarî û Surçî ji bona danîna boseyek ji bona Kolonêl Bêl Hevrîyên wî di vegera rêya wan de li nêzîkî gundê Bîra Kepra¹⁷ de hatin bilihevkirin. Farisê Axayê Zêbarî Merevê xweyî Babekir Axa ji Barzan date binardin û wî ji Şêx Ehmed piştgirtin û yarmetî ji bona bicihanîna vîlika xwe date bidaxwazîkirin. Şêx Ehmed amadebûna xwe date biderxistin, bi mercekê ve ku ew bi sozên xwe ve beramberî hemû rûdanan pê bêtin birabûn, ji yê ku ew dê li ser vî karê bi tirs ve bêtin bigirêdan; jiber ku hîç gûman têde nayête bidîtin, dê Ingilîz bi hemû pêrabûnên xurt û sert ve bêtin birabûn. Şêx Ehmed bi-rayê xwe Mohemed Sidiq Barzanî ji bona gundê Bîra Kepra date binardin, da ku ew beşdarbûnên ligel yê din de di kirinê de bide bikirin. Bi rastî jî ve Bêl û Sikot di boseyeke xurt de di 14. 11. 1919 de hatin bikuştin.

¹⁷ Gundê Bîra Kepra bi herema Zêbarî ve tête bigirêdan û ew li ser pesarê jorî çiyayê Pêris de beramber bi Bilê ve li ser kenarê dinî ji çemê Zabê mezin ve tête bikevtin.

Herwehaji di 14. 11. 1919 de hêzên Eşîrên heremê bi lihevhatin ve hêrîşî ser bajarê Akra dane bikin û wan ew datin bigirtin. Wisajî wan xizna bajêr jî dane bigirtin. Pevçuneke xurt di navbera Eşîran de li ser çawanbûna parvekirina mal de hate birûdan. Şêx Ehmed bi vê rûdana hanêyî bi tirs ve hate biliberkevtin û wî ew bi nîşaneke tîrş ve date bidanîn, ku divê ji niha de guh pê bête bidan. Wî Serokên Eşîran date bikomkirin û wî jî wan re date bigotin: "Heger ku hûn li ser hin perên kêmbê de di xizna Akra de ligel hevdu de bidin bişerkirin, ma dê hûnê çi ligel hevdu de bidin bikin, heger ku xizna musilê bi destên we ve bête bikevtin?". Şêx Ehmed jî bona vegera Barzan bi hemû Şervanên xweyî Barzanî ve date bibiryarîkirin û wî dev jî Akra jî bona vegera Barzan date biberdan. Hemû Eşîrên din jî mîna wan dev jî Akra dane biberdan û her yek jî bona herema xwe hate bizîvirandin.

Navtêdana Aşurîyan

Desthilatîyên Ingilistanê didatin bibendewarîkirin û li rûdan û pêşkevtinan de didatin biçavdêrîkirin. Di buhara sala 1920 de wan nav di Aşurîyan de datin bidan û wan ew jî bona şerkirina ligel Kurdan de dane birêkirin. Faris Axayê Zêbarî ligel malên xwe û Eşîra xwe de jî bona Iranê hatin bibazdan û ew jî bona nik Ismailê Axayê Şikakan hate bipenakirin. Li Barzan de di bin Rêberîya Butros Axa de şerên giran û xwînawî di navbera Barzanîyan û Aşurîyan de hatin bilidarxistin, di şerekî de jî van şeran Seid Welî Beg¹⁸ yek ji Rêberê Barzanîyan hate bigorîkirin. Belam pir nehate bidirêjîkirin, tanî ku herdu alî bi danîna pîlana Ingilîzîyî pîs ve pê hatin biliberkevtin û şer hate bidawîkirin. Hiç rojekê jî rojan jî pêwendî di navbera Barzanîyan û Aşurîyan de bi nebaşî ve nedihatî biderkevtin. Hiç jî helwesta Mar Şamunî bi rûmet ve dikare bête bijibîrakirin, gava ku wî jî bona Şêx Ebdul-Selamê Barzanî birayê mezinî Şex Ehmed cihekî penahî baş date bipeyda kirin, gava ku ew piştî şerekî qurs dijî hêrîşa sipahê Osmanî li ser Barzan de der sala 1907 de bi

¹⁸Seid Welî Beg Serdarekî sipahîyî bi nav û bang ve tête biderkevtin û ew jî Serokên Eşîra Şêrwani ye û ew bavê Welî Bege, yê ku ew di gelawêja sala 1945 de hate bigorîkirin.

33 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

devjêberdana herema Barzan ve hate bineçarîkirin. Ew ji bona Tiyarî navîniya Mar Şamun hate biçûyîn.

Bi ser pêwendîyen başî Barzanîyan ve ligel Aşurîyan de pêwendîyên wan ligel Ermenîyan jî pir bi başî ve dihatin biderkevtin. Ez bi baş ve didim bidîtin, ku ez li vêderê de bihîstîyên xwe ji Barzanî li ser pêwendîyan wan de ligel Ermenîyan de bidim biveguhêstin:

"Gava ku Ermenî tûşî serbirînên malwêran di 1920-1921 de hatin bikirin, Endiranik Paşa ji bona Şêx Ehmed nameyek date binardin, da ku ew di hewara wan de ji bona rizgarîkirina wan de bête bihatin. Şêx Ehmed Welî Beg li ser serê hêzeke 200 Çekdarî de date bifermandikarin û ez jî ligel wê hêza hanê de bûm, ya ku ew li jêr Rêberîya Welî Beg de bû. Em ji bona hewara Ermenîyan hatin birêvekevtin. Gava ku em di rêya xwe re di nava heremên Eşîrên Rêkanî, Bormarî û yê din re dihatin biderbasbûn, me ji wan re didate bigotin, ku em ji bona lêdana Ermenîyan têtin biçûyîn. Mexabin, ku Serdarîya Turkî pir ji wan dabûn bixapandin, ku ev cenga hanê di navbera Musilmantîyê û Filetîyê de tête bikirin. Em bi yarmetîya Ermenîyan ve hatin birabûn û em ligel wan de tanî bi Surî ve hatin biçûyîn. Di nava van malên rizgarkirî de mala Endiranik Paşa jî dihate bidîtin. Em di rêya Zaxo re ji bona Barzan hatin bivegerandin, piştî ku me 14 Gorîvan di şer de ligel sipahê Turkî de date biwindakirin".

Piştî vêna Ingilîz bi her buhayekî ve ji bona rakişandina Şêx Ehmed ji bona alîyê xwe date bikarkirin. Carcaran wan tirs didatin bifirandin û carcaran jî wan dilbijandin bikaranîn. Belam Şêx Ehmed li ser helwesta xwe de hate bimayîn û wî serê xwe ji bona Impiryalîyê tucarî nedate bitewandin. Tanî sala 1931 de pêrabûnên sipahî hatin birawestandin û rewş mîna xwe tanî radeyekî hate bimayîn. Gava ku Serdarê siyasîyî Musilê ji Şêx Ehmed date bidaxwazîkirin, ku ew rê li ber desthilatîyên serpereştîyê de nede bigirtin, Şêx Ehmed bi başî ve bersiva wî date bikirin, heger ku ermanc jê ji bona pêşkeşkirina kar û barên pêwistî ji bona heremê bête biderkevtin. Herwehaji wan daxwaza hengeke Ingilîzî ji bona Bilê¹⁹ datin bikirin. Evjî hate bikirin û wan dane bisozdan, ku heng destdirêjîyê di nava kar û barên heremê de nade bikirin.

¹⁹Bilê gundeke û ew li jêrî Barzan de li ser kenarê Zabê mezin de tête bikevtin. Ew bi navîniya melbenda Zêbarî ve dihate biderkevtin, ya ku tede di cara pêşî de desthilatîyên serpereştî di heremê de hatin bipêkhatin.

Şêx Ehmed her û her ji bona Berpirsiyarên Ingilîzî didate biderxistin, ji yên ku wan serdanîyî wî didadtin bikirin, ku ew tu malî yanî tu cihî nade bixwestin; lêbelê ew bes û bi tenha ve dixwaze jîyaneke li ser xwe de û bi zadî ve di nava xakê de bête bijîyandin. Wî hergav didate bidubarekirin, ku em Barzanî bi dana Xwedê ve ji mal û xurakê ji bona me bi dil ve têtin biderkevtin û em naxwazin zordariyê bidin bikirin û nejî em dihêlin zordarî li ser me de bête bikirin.

Ingilîzan date bizanîn, ku Barzan bi agirekî bin kayêyî şûreşî ve tete biderkevtin, ku ew di her katekî de dikare bête bigûrkirin û bi şaşbûn ve neguhpêdan dê bête biderkevtin. Wan kurbûna bestandinên şêrîn di navbera Şêx Ehmed û Zaroyên Eşîra wî de datin bidozandin. Hemû pêrabûnên wan ji bona kirina bextan û peydakirina duberîyê di nava Zarowên heremê de nehatin biserkevtin, yên ku wan hîç ligel polisekî de ne peyvek yanî li ser kar û barên sadeyî de didatin biaxivtin.

Ingilîzan datin bibiryarîkirin, ku ew di kêsa pêşîn de lédanekê ji bona Barzan bidin bilêxistin û ew wê astengê ji ber xwe bidin bihilanîn, ya ku wan ew bi astengekê ve li ber bicîanîna siyasete xwe de dabûn bidanîn. Nemaze gava ku wan bi hebûna dan û sitandinê ve di navbera Şêx Ehmedê Barzanî û Serokên Kurdistanê Turkiyê de nala Şêx Seidê Pîran û Şêx Ebdul-Qadir Kurê Seyid Ebdulahê Nehrî datin bizanîn. Tevî bédengbûna Berpirsiyarên Ingilîzî jî wan bi nehênî ve pîlanekî dujminayeti beramber bi Barzanîyan ve didatin bilikarxistin. Min gelek carî ji Barzanî çîroka dîtina wî ligel Walîyê Musilê de di sala 1929 - 1930 dayite bibihîstin, gava ku Şêx Ehmed ew ji bona dîtina Walî dabû birêkirin, da ku ew jê daxwaza kişandina henga Ingilîzî ji Bilê bide bikirin û heger ku kişandina wêna bi carekê ve nikaribe bête bikirin, debera wêna bi hengeke Iraqî ve bide biveguhertin. Barzanî date bigotin: "Walî bi vê pêşneyara hanê ve gelekî pê hate bidilşadîkirin û wî soz date bidan, ku ew dê ji bona bi cihanîna vê mebesta hanê ve ligel Desthilatîyên Bilind de bide bikarkirin. Piştî çend rojan pêrûniştin li ser pêşneyarê de hate bikirin. Gava ku ez ji bona Barzan hatim bivegerandin û min pêçek di rêya xweyî Bilê de ji bona ser wargeha henga Ingilîzî date bikirin. Di pêşewazîya min de ji bal Serheng de gelekî bixêrhatin wî ji bona min date bikirin û wî ji bona min date bigotin: Ez ji bona pêsipartina agehdarim û min ji Rêberîya xwe ferman dayite biwergirtin, ku ez xwe bidim biamadekirin, da ku ez heremê ji bona hengeke Iraqî li ser daxwaza we de bidim biberdestkirin. Ez we bi jîyaneke xenêbûnê ve ligel birayên weyî Musulman de didim bipîrozkirin. Em Ingilîzên

35 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Xwedênenas dê ji herema we bêtin biderkevtin û dê emê ji xwe re li zînetê de bidin bitemaşekirin".

Barzanî date biservekirin, gava ku ez ji bona Barzan hatim bivegerandin, min ji Şêx Ehmed re rûdan date bixuyanîkirin, xwesr Şêx Ehmed hate biliberkevtin, bê kanî gotina Efserê Ingilîzî çî dide biderxistin û wî pêşbînîya nexweşbûna gûrbûna zînetê date bikirin û wî date budubarekirin; ku dê Ingilîz di demeke kurt de lêdanekê ji bona Barzan bidin bilêxistin.

Piştî pêlekê henga Ingilîzî ji Bilê de hate biderkevtin û li şûna wê de hengekê Iraqî di bin rêberîya Sertîp Berqîyê birayê Bekir Sediq de hate biwarkirin. Bi gihiştina Sertîp Berqî ve ji bona Bilê wî dest bi peydakirina dijwarîyan li dijwarîyan de date bikirin û wî dest bi pêçûnên nêtkirî û xwendekarî ve date bikirin.

Hêrîşa Biradostan

Ji alîyê din de desthilatîyan bi çavsorkirina Eşîrên din ve li ser Barzan de datin bipiştgirtin. Di havîna sala 1931 de Biradostî²⁰ bi rakişandinekê ve ji bona ser Barzan li ser Eşîra Şêrwanî pê hatin birabûn û wan maldarîyên xelkên gundên Gekal, Kolek û Babekî²¹ dane bitalanîkirin û wan mal datin bişewitandin.

Di wê gavê de Barzanî bi serdanekê ve ji bona wê heremê dihate birabûn. Wî Peye bi ser hev ve dane bikomkirin û ew bi dû Talankeran ve hate bikevtin, tanî ku wî ew li deşta Hêrtê²² de datin bidîtin. Piştî

²⁰ Biradost Eşîreke, ya ku ew li ser sînorê rojhilatî herema Barzan têtê bikevtin. Ji Serokên wê Mehmed Xelîfe Samed û Dînya dihatin berdekevtin, yê ku ew ji bal Şêx Reşîd Lolan biserokîkirin. Navênîya wêna bi navçeya Sîdekan ve têtê biderkevtin, ya ku ew bi melbenda Rewanduz ve têtê bigirêdan.

²¹ Gundên Gekal, Kolek û Babekî bi gundên dawîyî Şêrwanîyan ve li ser sînorê Eşîra Biradostan ve têtin biderkevtin.

²² Deşta Hêrtê bi deşteke rast ve têtê biderkevtin û ew li rojavayî herema Biradostan de bi sînorê xwe ve ligel Barzanîyan têtin bikevtin. Ew di havînan de pir bi germ ve têtê biderkevtin û ev deşta hanê bi baştirîn cih ve ji bona xwedîkirina pez ve di zivistanan de têtê biderkevtin.

berengarîyeke bi lez ve tevaya mal, mer û malatên xelkên wan gundan date bizîvirandin. Careke din jî pêrabûna talanîyê di wê herema hanê bi xwe de di 25. 11. 1931 de hate bidubarekirin. Di vê carê jî de Barzanî berengarî Talankeran hate bikirin û Şêx Ehmedê Barzanî Welî Beg²³ li ser serê hêzeke mezin de di roja 27. 11. 1931 de date birêkirin. Di berengarîya pêşî de Biradostî hatin bibezandin û wan malên talankirî li dû xwe de datin bihiştin; belam Welî Beg bi vê ve nehate bitêrkirin û ew tanî nava malên wan bi dû wan ve hate bipeykevtin. Biradostî di vî şerê hanê de pir xerab hatin bişikestî.

Likarxistina hêrîşî ji bona ser Barzan

Piştî bezandina Biradostîyan Qaimqamê Zêbarê li Bilê de pêwendî ligel Şêx Ehmedê Barzanî de bi navê Serdarîya Iraqê ve bi daxwaza wêna ve ji bona bi dawîanîna pevçûnê ve di navbera Barzanîyan û Biradostan de date bikirin. Şêx Ehmed daxwaza Serdarîyê bi erînê ve date bibersivkirin û wî amadebûna xwe ji bona pêşneyarekê ji bona çarekirina pevçûnê ji bal Serdarîyê de date biderxistin, bi mercekî ve ku ew ne bi mêldarî ve bête biderkevtin. Qaimqam bersiva wî date bidan û wî amadebûna xwe ji bona çûna heremê date biderxistin, da ku ew li wêderê de li ser rûdanan de bide bigerandin û wî ji Şêx Ehmed date bixwestin, ku ew yekekî ji Bawermendê xwe ligel wî de bide birêkirin. Şêx Ehmed birayê xwe Mohemed Sidiq ligel wî de date binardin û wan di 3. 12. 1931 de ji bona gerandina nava heremê dane bidestpêkirin. Di vê pêla hanê de Mele Mustefa bi karekî din ve di derveyî Barzan de dihate bidîtin. Agehdarî ji bona Sertîp Berqî hatin bigihandin, ku Barzan ji hêzan bi vala ve tête biderkevtin û li nik Şêx Ehmed bes û bi تنها ve jimareke pir kêr ji Pasevanan têtin bipeydakirin. Jê re xweser ferman hatin bidan, ku ew hêrîşa Barzan bide bikirin û ew Şêx Ehmed bide bidîlkirin, da ku ew vê kêsa zêrînî ji destên xwe nede biberdan. Bi rastî jî ve Barzan ji

²³Welî Beg bi Kurê Seid ve tête biderkevtin. Ew di gelawêja sala 1945 de hate bigorîkirin, gava ku ew ji bona bingeha polîsî Mêrgesore hate biçûyin, da ku ew hin ji kar û barên xelkên heremê bide birêvebirin. Di nava bingehe de hate bigulebarankirin û ew hate bigorîkirin. Ew bi rêberekî pir giring ve li nik Barzanîyan de dihate biderkevtin.

Şervanan bi vala ve dihate biderkevtin; jiber ku ew ligel Welî Beg de yanî ligel Mohemed Sidiq de hatibûn biçûyîn.

Pîlana serdarîyê bi dorlêgirtina gundê Barzan ve û daxwaz ji Şêx Ehmed bi berdestbûnê ve bi bê merc û bend ve dihate biderkevtin. Wê çaxê serdarîyê dikarîbû hemû mercên xwe li ser Barzanîyan de bida bidanîn; jiber ku hîç Barzanîyekî nikarîbû çekan ber bi rûwê serdarîyê ve bide bivekirin, tanî ku Şêx Ehmed di nava destên wê de dihate bidîtin.

Şerê Berqî Beg

Di berbeyana şeva 9. 12. 1931 de Sertîp Berqî hêzên xwe datin biajotin û ew bi pesarên Barzan ve bi tîrêjên pêşîyî berbeyanê ve hate bigihaştin û wî hêzên xwe xweser dane bibelavkirin û ew ji dorlêgirtina gundê Barzan hate bibawerîkirin. Di wê gava ku Şivanek ji gund hate biderkevtin, ew hate bigirtin û ew ji bona nik baregeha Sertîp Berqî hate bibirin. Sertîp Berqî pêre nameyek ji bona Şêx Ehmed date binardin û wî têde berdestkirina wînayî xweser bê merc û bend date bidaxwazîkirin. Gava ku Şivan ji bona gund hate bivegerandin, wî name ji bona Şêx Ehmed date bigihandin û wî jê re tiştên bi çavên xweyî dîtî ve date biveguhestin.

Mele Mustefa ji bona Barzan di êvara derbasbûyî de ango di 8. 12. 1931 de hatibû bivegerandin û hêjî agehdarîya gihaştina wîna bi Berqî ve nehatibû bigihandin. Xweser Şêx Ehmed ji xanîyê xwe ji bona mizgeftê hate biderkevtin û wî ji bona birayê xwe Mele Mustefa û ji bona hemûyên di gund de ji çekdran di wê bêhnê de date bibangkirin û wî li ser danavê de ji wan re date bigotin û wî ligel wan de date bişêwirdarîkirin, bê kanî çî divê bête bikirin. Li ser liberxwedanê û bergîrîkirina Zordaran de tanî dilopa dawîyî xwînê hate bilihevîkirin. Şêx Ehmed bi nayîna bi carekê ve li ser nameya Berqî de date bibersifkirin û wî jê re date bigotin, ku tu bi hêzên xwe ve ji bona ser malên me hatîye bigihandin, liberxwedan bi mafeyekî rewa ve têde biderkevtin; jibervêjî dê emê li ber xwe de bidin bidan û em nayêtin biberdestkirin û çî ji te têde bikirin, tîrxemyê têde nede bikirin. Peyan cihên xwe datin bigirtin û wan xwe ji bona şer dane bilidarxistin û Şêx Ehmed bi xwe jî ve ji bona ser girên palpêdayî bi ser Barzan ve hate bihilkişandin, yên ku ew bi Gerwa binî ve têtin binavkirin. Bi tîrêjavêtina rojê ve belafirek di ser gund re hate bifirandin û wê berê

rêjînka xwe ber bi gund ve date bivekirin û wê gule li ser de datin bibarandin. Piştî vê xweser gulên rêjînk û tivingan li ser gundê Barzan de ji hemû layekî hatin bibarandin. Şerekî germ û giran ne mîna hev di navbera herdu alîyan de tanî danê êvarê hate bidirêjkirin. Barzanîyan li ber xwe, pîrek û zarokên xwe de bi mêrxasî ve dane bidan. Di êvarê de û bi hêrîşeke pêgîrî ve Barzanîyan ji sê semtan ji bona ser hêzên sipahîyî dane bihêrîşkirin, tevîjî ku jimara Barzanîyan bi 80 kesî jî ve nedihate bigihaştin. Piştî şerekî sext û pir caran jî bi songoyan jî ve dihate bikirin. Zordar bi pîsî ve hatin bibezandin û Sertîp Berqî ligel jimareke kêr ji hêzên xweyî hevbeşî di hêrîşê de hate birizgarîkirin û ew bi saxî ve ji bona wargeha hengê hatin bigihaştin. Barzanî bi dû wan ve tanî pesarên wargeha hengê hatin bikevtin.

Zordaran gewdên Kuştî û Birîndarên xwe û komên pir ji çekan li dû xwe de di gorepana şer de datin bihiştin. Jimara gewdên Kuştîyan bi 126 gewdan ve dihate biderkevtin û herwehaji jimarek jî hatin bidîlkirin. Şer bi serkevtina Barzanîyan ve bi rengekî wetov ve hate bidawîkirin, ku Zordaran weha bi carekê ve nikarîbûn ji xwe re bidana bipêşbînîkirin û bi destkevtinên baş ji çek û teqemenîyê bi destên wan ve hatin bikevtin.

Ziyanên Barzanîyan di vî şerê hanê de bi pênc Gorîvanan û pênc Birîndaran ve dihatin biderkevtin û Gorîvan ev bûn:

1. Mahmud Zubêr Barzanî
2. Hecî Babekir Hevingî
3. Teyîb Şêro Hevingî
4. Çîçkok Hevingî
5. Ezîz Mustefa Biban

Gava ku xebera hêrîşa ser Barzan ji bona Mohemed Sidiq hate bigihandin, wî fermana destdanîna li ser Qaimqam û her 8 ji Pasewanên wîyî Polis de date biderkirin. Wî hêzek di bin serdarîya Heso Mohemed Emîn Pîrsiyavî de li gundên ser tuxûbên herema Biradostan de date bihiştin, da ku ew wan bidin biparastin û bibergîrîkirin; heger ku ew careke din ji bona talanîyê bêtin bihêrîşîkirin. Wî hêzên xweyî din ligel xwe de dane birakirin. Li nêzîka gundê Bêdaron de Polisekî ji pasevanîya Qaimqam date bibazdan, belam ew bi gulan ve hate bibarandin û ew hate bikuştin. Ew bi Polisekî fileyî bi tenha xwe ve di nava Pasevanîyê de dihate biderkevtin. Ingilistan tawanbarîya vê kuştinê bi ser hostê Xelîl Xweşevî ve date bihildan; jiber ku ew Fileyê bi tenha

xwe ve dihate bidîtin û wê didate bigotin, ma çima Polisekî dinê Musulman nehate bikiuştin? Ingilistane her û her bi berdestkirina Xelîl Xweşevî ve bi bê merc û bend ve di her gift û goyekê de didate bidaxwazîkirin. Emê careke din jî li ser bîrxistina wê de bêtin bivegerandin.

Di roja 11. 12. 1931 de Mohemed Sidiq ligel hêza xwe û Qaimqam de ji bona Barzan hate bigihaştin. Şêx Ehmed bi berdana Qaimqam, Pasevanên wî û Dîlan ve, yên ku ew di şerê Barzan de hatibûn bidîlîkirin, date bifermandîkirin û ew li jêr pasewanîyeke dilsoz de tanî pesarên Bile hatin biveguhestin. Şêx Ehmed bi Qaimqam re nameyek ji bona Berpirsiyaran date binardin, ku ew têde peroşîya xwe beramber bi wan rûdanên dilşewat û gorîyan ve dide biderxistin û dilbijandina xwe ji bona vegerandina aramyê û asayîşê ji bona heremê date biderxistin.

Jiber hoyên cudan Serdarîyê pêrûniştina xwe ji bona daxwaza Şêx Ehmed date bidîyarkirin. Ji van hoyên hanê jî mijûlbûna hêzên sipahî bi vemirandina şureşa Şêx Mehmed ve li Sulêmanîyê de, hatina dema zivistanê, ya ku têde pêrabûnên sipahî di heremê de nikarin bêtin bikirin û jiber liberxwedana xurt, ya ku Barzanîyan datin bikirin û ya ku têde serpehatîyên kûr pê Sertîp Berqî Beg di roja 9. 12. 1931 de dane bifêrîkirin, têtin biderkevtin. Herwehajî Desthilatîyan dane bibawerîkirin, ku ne henga Bilê nikare pêrabûna hêrîşeke din bêyî hêzên dinî nuh pir bi jimara xwe ve û baş bi çekkirina xwe bide bikirin. Van hemû hoyên hanê bi hev re pal bi serdarîyê ve dane bidan, ku ew xwe ji bona demekê ji helwesta xwe bide bivekişandin û wê amadebûna xwe û dilbijandina xwe ji bona lihevhatinê ligel Şêx Ehmed de date biderxistin.

Herem tanî buhara sala 1933 de bi aramî ve hate biparastin. Di destpêka dema buharê de agehdarî ji bona Şêx Ehmed li ser nêta serdarîyê nebaş û gavên wêyî ji bona komkirina hêzên mezin de di Rewanduz, Akra û Imadîyê de hatin bipêgihastin, da ku ew ji bona hêrîşeke mezin bêtin bikaranîn.

Li ser serdarîyê de divabû ku ew careke din ji nûve çavnerînekê li ser pilanên xwe de ji ber liberxwedan û qehremanîya Barzanîyan bide bikişandin, ya ku hêzên wê di roja 9. 12. 1931 de beramber hatin birûkirin; jibervêjî wê date bihestîkirin, ku her hêrîşeke din li ser Barzan de jêre pilanekî hûrtir û hêzeke mezintir tête bidvakin.

Mebestên Serdarîyê beramberî Barzan

Hemilton di nivîsta xwe de "Rêyek di Kurdistanê de" li ser mebestên nebaşî serdarîyê de beramberî Barzan û li ser sorbûna wêna de bi nemankirina wêna ve bi her buhayekî ve dide bidubarkerin. Ew dide bigotin: "Carekê gava ku serdarîyê der sala 1931 de hêrîşa xwe bi ser Şêx Ehmed ve date birakişandin, ez bi vê bîr û bawerîya hanê ve hatim berbirûkirin. Başê, ma emê çi bi sipahê Iraqî ve bidin bikirin, yê ku me ew bi xerckirina malekî mezin ve dane biamadekirin û biçekkirin, heger ku em wî ji bona ser rêya teyî Rewanduz nedin birêkirin, da ku ew xwe fêrî hunerên şer bidin bikirin û da ku ew xwe li ser pêrabûna cengê de beramber bi Kurdan ve bide bihînkirin.

Evaya bersiva min bû, ya ku ew bi pêkenînê ve hate biberamberîkirin:

Ji vê heremê ji bona Begdadê û Musilê berîyên fireh ji heremên biyabanîyî valayî têtin bidîtin, ji yê ku ew ji bal Iraqê de ji her dewletekê bêtir dide bimaldarîkirin û ji yê ku ew pir bi başî ve ji bona bikaranîna tiving, topên meydanî û livandina tankan û firandina balafiran têtin biderkevtin. Debera top li wê derê de bêtin bipeqandin; jiber ku metirsî nayête bidîtin, ku hîç kesek dê bête bibirîndarîkirin. Belam wan ji bona Kurdistanê nedin birêkirin; jiber ku hinek Erebi jî li jêrî de têtin bidîtin, dibe, ku ew jî bêtin bibirîndarîkirin".

Wisa tete biderkevtin, ku serdarî li ser lêdana Barzan de bi vê hîşmendiya kevneperestî şofînîyî kîndar ve bi sorbûn ve dihate biderkevtin. Wê ezmunkirin û fêrkirina sipahê Iraqî li ser hunerên şer de di şerên sitemkar de beramber bi Neşînvânê bê guneh ve, ji yê ku ew bi wê siyaseta zordarî û cudakirinê ve bi dijî xwe ve nedihatî bipêrûniştin, didate bidaxwazîkirin.

Derîyê Çarem

Serhildan

Hêzên serdarîyê di navînîyên hersê melbendên Akra, Imadiyê û Rewanduz de ji meha avdara sala 1932 de hatin bikomkirin û wan xwe xweser ji bona destpêkirina hêrîşê dane bilikarxistin. Ebdul-Eziz El-Uqeylî di nivîsta xwe de "Livandinên Barzanîyî Pêşî" vê amadebûna komkirinê bi lêdana Barzanîyan ve dide bipesindan. Ev jî bi pesnekî hûr ve tête biderkevtin. Civata Wizaretê di civîna xwe de di 12. 1. 1932 de biryara hêrîşeke fireh de ji bona ser herema Barzan de date biwergirtin, da ku ew serpereştîyeke bajartî di herema Barzan de bide bidamezîrandin.

Ev hoyê hanê hîç bingehek jêre nedihate bidîtin; jiber ku serpereştîya bajartî di herema Barzan de dihate bipeyda kirin û Şêx Ehmed bi dijî wê ve nedihate biderkevtin; mîna ku Hemilton di nivîsta xwe de dayite bigotin, ma emê çi bi sipahê Iraqî ve bidin bikirin, yê ku me ew bi xerckirina malekî mezin ve dane biamadekirin û biçekkirin? Armanc ji vê komkirina sipahî hanê bes û bi tenha ve nabûdkirina Barzan bû; ev jî jiber helwesta wênayî welatîyî hîmkirî bû.

Ez bi pêwistî ve didim bidîtin, ku ez metnê nivîstina Uqeylî ji nivîsta wîyî "Livandinên Barzanî pêşî" li ser komkirinê û lêdana Barzanîyan bidim biveguhestin, da ku ji me re gewrebûna hêzan bête bixuyanîkirin, yên ku ew ji bona hêrîşî bi çekên xwe ve hatibûn bitirxankirin.

Komkirina ji bona lêdana Barzanîyan

"Biryara Civata Wizaretê: Jiber çûna Şêx Ehmed li ser liberrabûna xwe de, hêrîşkirina wîna li ser gundên Eşîran de, yên ku ew serên xwe ji bona desthilatîya wî nadin bitewandin, nedana wîna ji bona pêşkeşkirina bacan û ji bona armanca damezirandina serpereştîyeke bajartîyî bi rêxistî ve di herema Barzan de Civata Wizaretê di civîna xwe de di 12. 1. 1932 de date bibiryarîkirin, ku ew Navçeyan li heremên Şêrwan, Baroş - Barzan- û Muzurî Bala de bide bidamezirandin û ew li her heremekî ji van hereman de avanîyekê ji bona navînîya Navçe û baregeha Polis bide bidurustkirin. Herwehaji divê livandin bi dijî Şêx Ehmed ve di wê demê de bête bidestpêkirin, gava ku li ser de Wizareta Navxweyî û Liberxwedanê bidin bilehevkirin.

Pilana Sipahî:

A. Ji bona bicianîna biryara jorî cengoşa giştî pilana tê date bidanîn, da ku bi livandinên sipahî ve bi dijî Şêx Ehmed Barzanî bête bipêrabûn û herwehaji ligel Wizareta Navxweyî de hate bilihevhatin, da ku bi cianîna pilanê ve di roja 15 avdara sala 1932 de bête bidestpêkirin.

Komkirin bi vî corê hanê ve hate bikirin:

1. Di herema Balek de -hêza day di bin fermandariya Piştîvan Xelîl Zekî de, Baregeha wê hêza day.
Hengela Suwarîyî sêyem -jê kêr liqê Siyafe û Pelê Rêjînkê-
Betarîya Çiyayî duwem
Hengên Peyeda duwem, sêyem û nehem
Nexweşxaneyekê meydana
Pelekî rêjînkîyî xwedroyî
Pelekî veguhestinêyî xwedroyî
Sê pelên ji bona veguhestina Cenaweran
Refekî alîkarîyî Iraqî

43 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Govalekî Avêtinêyî Ingilizî
Hêzek Polisîyî pêkhatî ji 100 Polisên Peyade û ji 200
Polisên Suwar

2. Ji Akra: Rêzgelê Akra
Henga Peyadeyî pêncem
Pelê Topê (ji Betarîya Çiyayî sêyem)
Liqê Siyafe û Pelê Rêjînkê (ji Hengela sêyem)

3. Ji Kerkuk
Henga Peyadeyî heftem ji bona parastina wêna

Kar dê li ser sê beran de bête bikirin:

Berê yekem: Vegirtina herema Şêrwan û vekirina rêyekê têde û pêkanîna navînîya Navçeyekê li nêzîka Goratû û durustkirina bingehekî Polis di Pîrsiyaf û Rêzan de

Berê duwem: Derbasbûna çemê Rokock li nêzîka Çama û vegirtina herema Mizurî Bala û pêkanîna navînîya Navçeyekê û bingehekî Polis têde û durustkirina pirekê li ser çemê Rokock de li nêzîka Çama de

Berê sêyem: Vegirtina Barzan û pêkanîna navînîya Navçeyekê û bingehekî Polis têde

B. Weha em didin bidîtin, ku pîlanê bi cihkirina Liberrabûnvanan de di berên Bile û Imadîyê de û kevtina wirde wirde ji bona nava herema Liberrabûnvanan de ji aliyê Bavistan didate biarmancikin, da ku Şêx Ehmed û Peyên wî bêtin bigivaştin û ew bi berdestbûnê ve yanjî bi revê ve ber bi rojava ve ji bona layê Imdaiyê yanjî ber bi bakur ve ber bi xakê Turkî ve bêtin bineçarîkirin. Da ku di rûwên wî de ev herdu ber bêtin bigirtin, bi bergirtina berê di navbera bingehe Surî û dawîya sînorên herema Rêkan de bi hêzên Polisîyî li wêderê de hate bibiryarîkirin, yê ku ew bi rêzgelê Pol ve dihatin binavkirin û rêberîya wan ji bona Destyar Ezra hate bisipartin.

Komkirin:

Di roja 13. 3. 1932 de hêzên diyarkirî di benda jorîyê sêyem de li cihên nîşankirî de hatin bikimkirin û hêzên civandî li balek de bi navê hêza dayî ve hate binavkirin û serdarîkirina wêna ji bona Fermandarê herema rojhilat Piştîvan Xelîl Zekî hate bisipartin, yê ku ew ji wargeha xwe li Kerkukê de di roja 11. 3. 1932 de hate birêvekevtin û ew ji bona Diyana di demjimara heşt û nîv de di roja 12. 3. 1932 de hate bigihaştin. Wî li wêderê de ji xwe re wargehek date bivekirin û xwe ji bona bicîanîna pilana pê bi sipartî ve date bilikarxistin. Wargeha giştî jê date bixwestin, ku ew pilana bi pêşkevtinê ve bide bidanîn û herwehaji ew wî Rêzgeli bide bixuyanîkirin, yê ku ew dê bi livandinan ve bête birabûn û yê ku ew bi navê Rêzgela day ve hate binavkirin. Ev Rêzgela hanê ji van hêzên tên hate bipêkhatin, yên ku ew ji hêza day hatin biwergirtin û serdarîkirina wêna ji bona Sertîp Heci Sirî Ehmed hate bisipartin:

Wargeha Rêzgelê Day

Liqekî Suwariyê û Pelekî Rêjînkî ji Hengela Suwariyê sêyem

Desteyekî Topê ji Betariya Çiyayî sêyem

Henga Peyadeyê duwem û sêyem

Hêzeke Polisî pêkhatî ji 100 Polisê Peyade û ji 100 Polisê Suwar".

Bivêbûna Wezaretê Navxweyî ji bona Şêx Ehmed

Di 10. 3. 1932 de Wîzareta Navxweyî bivêbûnek ji bona Şêx Ehmedê Barzanî date binardin, da ku ew divê li ber Qaimqamê Zêbarê de di dema dawî roja 14. 3. 1932 de bête bigihandin, da ku ew dilsozî û sertewandina xwe beramberî serdarîyê bide bidazanîn. Herwehaji Serdarê Siyasîyê Ingilîzî jî nameyeke wetov ji bona Şêx Ehmed date birêkirin.

Şêx Ehmed bivêbûn date binayînîkirin; jiber ku ew bi rast û durust ve dihate biliberkevtin, ku dê ew bête bigirtin; jiber ku li nik wî de agehdariyên giştî li ser mebestên serdarîyê de dihatin bidîtin.

Barzanîyan ji aliyên xwe jî bi parastin û amadekirina xweyî pêwistî ve ji ber bergirtina Dujmin dane bidestpêkirin û wa hêzên xwe ji

45 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

bona sê beşan dane biparvekirin û ew bi vî rengê hanê ve dihatin biderkevtin:

1. Hêza bingehî di bin rêberîya Mele Mustefa Barzanî de dihat bidîtin, ya ku jê re berpirsiyarîya bergîrîya mîlê Mêrgesor - Şêrwan beramberî hêza Day dihat bidîtin.
2. Hêzeke din di bin rêberîya Mohemed Sidiq Barzanî de bi alîkarîya Heci Tahayî Imadî ve ji bona mîlê Balinde - Imadîyê beramberî Rêzgela Pol dihat bidîtin.
3. Şêx Ehmed ji xwe re bi hêzekê ve beramber bi Henga Bilê ve, ya ku ew bigir nîvdorlêgirtî bû, date biparstin, da ku ew rêya Pêris beramberî alîkarîyên ji Akra nardî bide bibirîn.

Tevaya hêzên Barzanîyan ji 1000 Çekdarî bêtir nedihat biderkevtin û çekên wan ji tivingên cudan - ji Mazer, Cambizar û Ingilîzî û hin ji Rêjînkên Liwis dihatin biderkevtin, ji yê ku wan ew di şerê 9. 12. 1931 de ji hêzên serdarîyê datin bisitandin. Li nik wan de pir teqemîn bi kem ve dihat biderkevtin û kanîya wanî bi tenha xwe ve ji bona teqemenîyê di bestkevtinên wan de di şeran de dihat biderkevtin.

Herwehaji wan encumenên serpereşîyê ji bona girawkirina gihandina berên şer bi kelûpelên cengê û nan ve datin bidurustkirin. Wan encumenan nan ji gundên piş berê şer didatin bikomkirin. Xelkên gundên li ser xêza berê şer de ji bona gundên paşî berê şer hatin bibarkirin.

Belam li ser hêzên serdarîyê û çekdarîya wan de bi dirêjî ve berî vêna li nik Uqeylî de hate biderkevtin.

Destpêkirina Kuştinê

Hêza day bi livandina xwe ve ji Balek ji bona Mezne di roja 15. 3. 1932 de date bidestpêkirin û di roja din de ji bona çûna Mêrgesorê hate birêkevtin û ew di danê êvara wê rojê de ji bona Mêrgesor hate bigihaştin.

Şerê pêşî di 18. 3. 1932 de li pesarên gundê Korkê

rojhilatî Mêrgesor de hate bikirin. Yekaneyên ji hêza Day ji bona wî mîlî hatin bipêşvekevtin û hêzek ji Barzanîyan di bin rêberîya Nadir Ehmed²⁴ de ligel de hate biberengaîkirin. Piştî şerekî giran hêza day xwe ji bona Mêrgesor date bivekişandin; piştî ku wê jimareke ji laşan û kelûpelên cengê li dû xwe de date bihiştin. Ji bona tolgiştina vê revîna hanê û ji bona berzkirina navtêdanê hêza asmanîyî Patîşahîyî Ingilizî -R. A. F.- ji bona nava şer de di 19. 3. 1932 de hate bibeşdarîkirin û ew bi nijdeyên asmanîyî no ve ji bona ser piranîya gundên herema Barzan û bi taybetî ve ji bona ser gundê Barzan bi xwe ve hatin birabûn. Barandina asmanî bi şev û roj ve li ser heremê de bi regekî pir no û tîr ve date bidirêjkin, di gava ku şerên bejayî di tîkwerhatinên bigir rojane de dihatin bikirin; lêbelê ew ne bi giringî û germî ve dihatin bikirin û bi vî rengê hanê ve zînetê tanî payîna meha avdarê date bidirêjkin.

Şerê Dola Vajîyî bi navûbang ve

Di destpêka cotan de rêzgela Day di bin serdarîkirina Sertîp Heci Sirî Ehmed de bi hêrîşeke fireh û no ve li ser wê mîlê de hate bipêrabûn û wî gundên Mamisk, Jajok, Vajî, Pîrsiyaf, Binê Biya, Korkê û banê bi ber xwe ve dane bixistin.

Hêza asmanî jî bi karên pir mezin ve ji bona piştgiştina Peyade him bi azoqekirina wîna ve û him jî di şer de date bikirin. Di roja 3 cotanê de rûdanek hate birûdan, ku ew hîç li ser guhan de nedihate bikevtin. Barzanîyan dola dirêjî ji bona Pîrsiyaf bi valayî ve ji bona pêşkevtina rêzgela Day datin biberdan û wan xwe li ser bilindîyan de datin bisengînîkirin. Rêzgelê date bigumanîkirin, ku wê armancên xwe bi bêliberxwedanî ve date bigirtin; belam pir bi lez û bez ve hemû tişt hatin biveguhertin, dilxweşî û payebûna wan bi destanekê û bazdanekê ve hatin biveguhertin.

²⁴Ehmed Nadir ew bi bavê Doktor Seid Endamê Komitîya Navînîyî Partîya Demokratî Kurdistan ve tête biderkevtin, yê ku ew ji bal kongirê nehemîn de hate bihelbijartin. Ehmed Nadir yekê ji Rêberên mîrxas û li serxwe de tête biderkevtin. Bi gernasîya xwe ve û bi lêdana nîşanê ve pir bi nav û deng bû.

Pir caran Barzanî ji me re yaddaştên xwe li ser wî şêrî de bi serfirazîyeke bilind ve didate bigotin wî ji me re didate bidubarekirin, ku ew roja hanê ji bona wîna bi ezmoneyeke tîrş û tal ve dihate biderkevtin û bi rengekî taybetî ve wî bombebarandina asmanîyê no û li dû hev de didate bibîrxistin.

Di şeva 3/4 cotanê de Barzanîyan tevaya hêza mîlê datin bikomkirin û wan bi hêrîşeke xurt ve ji bona ser rêzgela Day dane bidestpêkirin. Wan ew ji hêzên mîlê dane bitenhakirin û piştî şerekî di navhevdû de piranîya rêzgelê hate binabûdîkirin û bes û bi tenha ve jê jimareke pir kêr hate birizgarîkirin. Jê jimareke mizîn ji 253 kes hatin bikuştin, jimareke mezin hatin Birîndarkirin û jimareke mezin jî hatin bidîlîkirin. Herwehaji hemû çek, kelûpel û teqemenîyên wan jî hatin bidestkevtin. Ev şerê hanêyî mayînî bi şerê Dola Vajî ve hate binavkirin, yê ku ew bi serbilindîyekê ve ji serbilindîyên Barzanîyan tête biderkevtin. Pir xweşxwevanî û sitiranên gelerî li ser vî şerî de hatin bidurustkirin.

General Robinsonê Ingilîzî bi xwe ve serpereştîya vî şerî hanê didate bikirin û ew li paşengê hêzan de dihate bidîtin. Di bidûkevtina qeflên Şikestîvanên rêzgela Day de Pêşengên Barzanîyan bi wargeha Robinson ve hatin bigihaştin û Robinson bi xwe jî ve di nava Birîndaran de dihate bidîtin. Belam ji bedbextîyê wê çaxê ew nehate binaskirin. Tevaya kelûpelên waregehê hatin bigirtin. Barzanîyan rê bi veğerandina Birîndarana wan ve ji bona Mêrgesorê wargeha hêza Day datin bidan û pêrejî wan yarmetîya wan Birîndarên ji çûnê kevtî tanî gihandina wan ji bona wargeha wan li Mêrgesorê de dane bikirin.

Lêdana vî şerê hanê li ser Ingilîz û Nokerên wan de mîna birûskê hate biderkevtin. Wan ji bona xurtkirina hêza Day bi yekaneyên din ve datin bikarkirin, yên ku ew ji Kerkuk û Begdad hatin bikişandin. Belam ew bi pêrabûna her hêrîşeke din ve di vî mîla hanê de nehatin biserkevtin. Jîbervêjî wan nijdên asmanî bi şev û rojê ve bi rengekî hov ve dane bitîrîkirin.

Bidestkevtin û Zîyan

Di vî şerê hanê de komên pir ji çek, kelûper û xurakê bi destên Barzanîyan ve hatin bikevtin. Herwehaji kerwanek bi carekê ve bi 300 hêstirên barkirî ve di nava destên wan de hate bikevtin.

Canê liberxwedanê pir li nik wan de hate biberzûbalkirin û pêgîrî
 û dilsozîya wan ji bona libexwedanê deha bêtir hate bihîmkirin.
 Di vî şerî de 12 Gorîvanên wan dihatin bidîtin û ew jî ev bûn:

1. Ebdulah Mîrxan Mêrgesorî
2. Çavşîn Goranî
3. Husên Mohemed Hosnanî
4. Babekir Bêxşasî
5. Şerîfkanî Dêrî
6. Ezo Sipîndarî
7. Mohemed Gorî Mamiskî
8. Mustefa Heyderê Dolemerî
9. Xidir Xereyî
10. Mele Selîm Gorkeyî
11. Ibrahîm Şawalî Gorkeyî
12. Şêx Osman Dolemerî.

Herwehaji 34 Birîndarên bi birînen cudan ve dihatin bidîtin.

Sitêra Mele Mustefa Barzanî di vî şerê hanê de bi rengê mezî
 ve hate biçurusandin. Ew di xêza pêşîyî de ligel Şervanan de dihat
 bidîtin. Wî karîneke sipahîyî mezî ji bona bi rêvebirina pêrabûnên
 liberxwedanê û herwehaji hêrîşê jî ve date biderxistin, ya ku pê bawerîya
 Şervanan deha bêtir hate bikirin. Herwehaji wî navtêdaneke mezî ji bal
 birayê xweyî Şêx Ehmed Barzanî de ji xwe re date biwergirtin.

Belam li herdu mîlên din de helwest bi vî rengê hanê ve dihat
 biderkevtin:

1. Li mîla Barzan - Akra: rêzgela Akra bi vegirtina çiyayê
 Pêris ve nehate biserkevtin. Herwehaji gava ku wê di da-
 wîya avdarê de û di çotanê jî de ji bona vegirtina Pêris
 cardin date bikarkirin, vê carê jî ew nehate biserkevtin.
 Henga Bile di cihê xwe de bi dorlêgirtî ve hate bimayîn û
 hîç tu livandin jê nehate biderekevtin. Di 18 cotanê de
 yekek ji balafirên bombehavêj li ser Barzan de gule hate
 bipêkevtin û ew li rojhilatî Barzan de bi 5 Kîlo Mitra ve
 li gundê Hesinka hate bikevtin û Belafirvanê wê jî hate
 bikuştin. Hemû pêrabûnên ji bona gihandina alîkarîyan ji

bona parêzgeha Bile nehatin biserkevtin, tevîjî ku hin ji Serokên Xwefiroşan jî mîna Ehmed Zêbarî û hin ji Şêxên Surçiyên halîkarî ligel serdarîyê jî de dane bikin. Di vê mîla hanê de Mehmed Feqe Simail Husnî û Yunus Ebdul-Rehman Barzanî hatin bigorîkin.

2. Di mîla Balinde - Imadîyê de: Ev bi serkevtina hanê ve ji bona heremê bi bertirsê ve bi hoyê halîkarîya bêsînor ve ji bal Kelhê Rêkanî Serokê Eşîra Rêkanî de ligel rêzgela Pol de dihate biderkevtin, herwehaji pêrabûnên wan di buhurandina Zab de nehatin biserkevtin. Di vê mîla hanê de tiştekî nebaş date birûdan. Sedîqê Axê Hormarî, yê ku ew ji ber çavsorîlêkirinên Rêkanîyan de ji bona nik Şêx Ehmed hatibû bipenakirin û yê ku wî dev ji qencîya pêkirî dabû biderdan, di nîvê meha cotanê de 25 Welatîyên Barzanîyan ji herema Welatê Jêrî dane bidîlkin û wî ew ligel xwe de ji bona berdestkirina wan ji bon desthilatîyên serdarîkirinê li Imadîyê de beramberî nerxekî erzan dane bibirin û ew bi dostê dujminê xweyî donê Kelhê Rekanî ve hate bikin. Vê tawankariya hanê li ser rewanîya Zaroyên heremê de bi carekê date bikêrkin.

Şerragirtineke demî

Piştî bi serkevtina mezin ve, ya ku ew ji bal Barzanîyan de di şerê Dola Vajî de hate bicîhatin, pêrabûnên şerên bejayî hatin birawestandin. Desthilatîyên serdarîyê nikarîbûn bi tu pêşkevtinan yanî kirinan ve di hîç Berekî ji berên şer de bête birabûn, mîna ku wan jêre dabûn bibernamekin. Hêjibêtir wê şikestina xwe di wî şerî de nala lekekî date biderxistin, ku divê bi her buhayekî ve bêtin bişûştin.

hêzên serdarîyê tûşî Merovên gernas bûn, yê ku wan di heremeke çiyayî sext de didan bişerkin û bi serdejî ve wan bawermendîyeke xurtî bi hîmkirî ve bi dadwerîya pîrsa xwe ve didan bikin û herwehaji bawerîya wanî bi carekê ve bi Serok û Rêberên wanî Şêx Ehmed Barzanî ve dihate biderkevtin.

Di 27. 4. 1932 de balafirek li nêzîka Şêrwan de hate bigulekirin û ew hate bikevtin. Herdu Balfirvanên wê bi sîwanê ve hatin bidakevtin û ew hatin bidîlkin. Ew bi birîndarên sivik ve hatin bibirîndarîkirin.

Barzanî çîroka wê balafirê wetov dida bigotin:

"Me di nava ava çemê Rokock de li nêzîka gundê Kanîya Lenca de didate bimelekirin, di wê hingavê de givaleyekî ji balafiran bi ser me ve date binijdekirin. Me date bidîtin, ku yekekê ji wan ji bilindbûneke pir nizim em bi gulan ve dane bibarandin, me jî ji hemû rexekekî agir li ser de date bibarandin. Ew ber bi gulan ve hate bikevtin û ew ji bona ser rûwê erdê hate bikevtin û rivîyên agir jê dihatin bifirandin. Me date bidîtin, ku herdu Balafirvanên wê bi sîwanên xwe ve di nava Şêrwan û Çeyî de dihatin bidakevtin. Me qeflek Peye datin binardin û wan ew dane bigirtin.

Şêx Ehmed agehdarîyek ji bona desthilatîyên serdarîyê date binardin, da ku ew Bijişkekî û Wergervanekî bidin birêkirin, ji bona ku ew herdu Balafirvan bêtin bidermankirin. Kapitên Holt ligel Bijişkvanekekî û Wergervanekî di 3. 5. 1932 de hatin bigihandin. Şêx Ehmed ew date bidîtin û wî bîr û bawerîya xwe jê re date biraxistin û bê ka çi bi ser Barzan ve ji zordarîyan û çavsorîyan tête bikirin.

Di dawî de Şêx Ehmed ji bona berdana herdu Balafirvanan hate bipêrûnîştin, piştî ku Holt bi navê serdarîya Ingilistanê sozê berdana 25 Barzanîya ji bona ser milên xwe date bihilgirtin, ji yên ku ew ji bal Sidiq Axayê Horemarî de ji bona serdarîyê bi rêya zordarîyê û bêbextîyê hatibûn biberdestkirin. Holt ji bona Hewlêrê di 5. 5. 1932 de hate bivegerandin û wî sozê xwe date bicîanîn. Wî Barzanî datin biberdan û wî ew ji bona nik Şêx Ehmed bi piştrast û hêjakirî ve datin binardin.

di vê dîtina hanê de lihevhatineke bingeş ji bona rawestandina şer hate bigihandin û ji bona giftûgokirinê hate bidestpêkirin, bi mebesta ku jîyana serûştî ji bona heremê careke din bête bivegerandin, sipah ji bona serbazxanên xweyî berê bêtin bikişandin, avanîkirina heremê bête bikirin, bes û bi tenha ve bingeşê Polis û desthilatîya serpereştî bêtin bihiştin û lêbuhurandina giştî bête biderkevtin.

Bi rastî jî ve şer bigir ji bona du inan hate birawestandin; belam Desthilatîyan xwe bi sozên Kapitên Holt ve nedane bigirtin. Wan sorbûna xwe li ser berdestbûna Şêx Ehmed û hemû Barzanîyan bi bê merc û bend ve didatin biderxistin.

Piştî derbasbûna du inan careke din ji nû ve hêza asmanîyî Ingilîzî nijdên xweyî asmanî ji bona ser heremê bi xurtî û hovîfî ve nala berê dane bivegerandin²⁵.

Karkirina ji bona daxwaza penabûnê li derveyî Iraqê de

Piştî xwendekarîya zînetê ji hemû layekî di pir civînan de, yên ku Şêx Ehmed ew ligel Berpirsiyarên Eşîrên Barzan de didatin bikirin, wan ji bona ligerandina bijartineke din datin bibiryarîkirin, heger ku zînetê ew date bixwestin û nema liberxwedan dikare bête bidirêjkirin.

Bi êşkere ve dihate biderkevtin, ku Eşîreke biçûk nikare berhelesta Impiryalîya Ingilîzî bi tenha xwe ve bide bikirin. Ingilistan di wê pêlê de bi mezintirîn hêza Impiryalî ve di cîhanê de dihate biderkevtin. Ew ji cengê bi serkevtî ve hatibû biderkevtin û bayê payebûnê sêrê wê dabû bidagirtin. Mexabin jî Serdar li Begdadê de nala bûkekê di nava destên Ingilîzan de bi bê kêr û hêz ve dihatin biderkevtin²⁶. Bes û bi tenha ve liberrabûna Ingilîzan pir Kesan ew bi rengekî dînbûnê ve didatin bidanîn.

²⁵Hêza asmanîyî Ingilîzî di piştî cenga cihanîyî yekem de tevaya pêrabûnên fêrkirinên xwe û bi taybetî ve fêrkirinên xweyî şer di nava Kurdistanê de li ser serên Kurdan de ji sala 1919 de çî li ser şûreşa Şêx Mehmed de û çî jî li ser serhildana Barzanîyan de dida bikaranîn. Wehaja Elmanya Nazî kêra hêza xweyî asmanî li Sîpanya de der sala 1937 de date bikaranîn.

Jîbervêjî ve pir belgên Ingilîzî li ser Kurd de der Wîzareta wêyî Asmanî têtin biderkevtin.

Ji xwe re di vî babetî de li nivîsta pir bi nerx ve bi zimanê Ingilîzî ve: "The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925", by Robert Olson, University of Texas Press, Austin, 1989 de, bidin bitemaşekirin. Cuma

²⁶Pir bûkên pepûkên wisa di mêjûwê de ji xwe re di encamê dawî de dewlet wetov dane bidurustkirin. Bes û bi tenha ve û ji bona nimûne ve piranîya dewletên durustkirî di piştî cenga cîhanê duwem de wetov hatin bipêkhatin.

Di vir de bi neçarî ve li ser bîr û bawerîya bîngêhîyî Feylesufê Firensîyî Dêkart de çend pirsên giring û giran xwe li ser me Kurdan de di niha de didin biderxistin:

1. Magelo ne bi vê siyaseta hanê ve Serdarên bûkên pepûkên Begdadê di pişt re

Weha hate bibiryardan, ku pêwendî ligel serdarîya Turkî û Iranî bête bikirin, da ku ew Barzanîyan bi Penahinde ve bidin biwergirtin. Bersiv bi wergirtina wan ve hate bivegerandin, bi mercekî ve ku ew çekên xwe di dema derbasbûnê de bidin biberdestkirin.

Bîr û bawerî di dawî de li ser van gavên hanê de hatin birawestandin:

1. Divê kişandina hêza mîla Mêrgesor di bin rêberîya Mele Mustefa Barzanî de ji bona kenarê rojavayî çemê Rokock de ligel hiştina parastina qafê çiyayê Helbet di navbera Mêrgesor û Şêrwan de bête bikirin û herwehaji divê pilanekî liberxwedanêyî xurt li rojavayî çem de jî bête bidanîn.
2. Divê hêza mîla Balenda ji bona Welatê Jêrî bête bikişandin û herwehaji divê pilaneke liberxwedanê jî li wêderê de bête bidanîn.
3. Divê hêza mîla Barzan ji bona çiyayê Şêrîn bête bikişandin û herwehaji divê pilaneke liberxwedanê jî li wêderê de bête bidanîn.

dikarîbûn Kurdistanê me bidin bivegirtin, tevaya dewlemendbûna Welatê me bidin bitalankirin û bierbikirin û bi serdeji bi çekên Kêmyayî û biyolocî bidin biqirkin.

2. Tevî li hemû rêz û hejabûnê ve ji bona xebata qehremanîyî Serwerên Kurdan gelo siyaseta me beramber bi Ingilîzan ve di Kurdistanê jêrîn de bi rast ve dihate biderkevtin?

Li van pirsên hestî wisa de divê Mêjûvanên me bi rengekî akademîyî zanistîyî bilind ve û li ser belgeyên mêjûyî de bi çavekî rexnegirî ve ne bes tenê di vê pêla hanê de lêbelêji ji sala 1880 de ji şûreşa Ubeydul-Lahê Nehrî de bidin bitemaşekirin, da ku em ji bona nîfşên xweyî niha de xwe ji bona nêzîkkirina rastîya Mêjûwa xwe di her pêlekê ji pêlên wê de bidin bigihandin û jê ji bona têgihistina niha xwe û pêşbîna ayinda xwe deha bêtir bêtin biliberkevtin. Evaya bi tevaya erkên gewreyî giran ve li ser Zanistvan û Mêjûvanên me de têtin biderkevtin; jiber ku Merov û Milet mêjûwa xwe didin bidurustkirin. Cuma

Malan xwe li herema kevtîyî piş çiyayê Şêrîn tanî sînorê Turkî - de datin bikomkirin, ango xelkên gundên Beroj, Nîzar û Dolemerî ji bona herema Şêrwanîyan li rojavayê Rokock, Kurdiîn û Mizirîya hatin biveguhestin. Di cara pêşîn de xelkên heremê agirên ronahîyê di şevê de datin bidîtin, yên ku ew ji bal balafîran dihatin biavêtin û wan ziyanên giran bi malan ve, bi mer û malatan ve datin bigihandin, tanî ku ziyanên malan bi gelekî ve ji ziyanên Şervanan di berên şer de dihatin biderkevtin.

piştî ku kirina kişandinê hate bidawîkirin û xêzên liberxwedanêyî nuh hatin bidanîn, hate bibiryarîkirin, ku du hêzên pêkhatî her yek ji wan ji pênc Şervanan ya yekem li jêr rêberîya Welî Beg de ji bona paş xêzên Dujmîn di navbera Mergesor û Rewanduz de û ya duwem li jêr rêberîya Xelîl Xweşevî ji bona mîla Akra - Barzan bêtin binardin.

Sipah ji vê kişandina hanê kêş ji xwe re date biwergirtin û ew ji bona cihên nuh hate bipêşvekevtin, ji yên ku Barzanîyan ew li dû xwe de dabûn bihiştin.

Wan herdu hêzên xwe kişandî ji bona xêzên paş Dujmîn ziyanên pîs bi hêzên wî ve dane bixistin, tanî ku hin ji yekanîyên wî hewara xwe ji bona hêza asmanî datin bibirin, da ku ew wan ji ber metirsiya rêyên bejayî bidin azoqekirin; jiber ku tede kerwan ji bona nava bosên herdu hêzan her û her dihatin bikevtin û ziyan bi wan ve dihatin bikevtin. Vê zîneta hanê pir serêşî û sergêjî ji bona serdarîyê date bidurustkirin, dibejî ku vê deha bêtir ji şerê anîyê serêşî û sergêjî ji bona serdarîyê didate bidurustkirin.

Giftûgokirin di cihê xwe de û bê bi encam ve hate bimayîn.

Desthilatîyan hewara xwe ji bona Şêx Nure-Dînê Birîvkanî date bigihandin û jê date bixwestin, ku ew ji bona heremê bête biçûyîn, da ku ew Şêx Ehmed bide bidîtin û wî ji bona vegerandina Barzan û pêrûniştina wî ji bona fermanên serdarîyê û sertewandina wî ji bona wê nala Eşîrên din li Iraqê de pê bête bidilkin.

Şêx Nure-Dîn di payîna gulanê de ji bona bargeha Şêx Ehmed hate bigihaştin û ew bi hêjabûnekê ve li gora cihê wî de lê hate bipêşewazîkirin. Di nava civîneke dirêj de Şêx Nure-Dîn bîr û bawerîya serdarîyê ji bona Şêx Ehmed date biraxistin û wî dilbijandina serdarîya ji

bona destpêkirina giftûgoyan ligel wî de date biveguhestin. Şêx Ehmed li ser raxistinê de hate bipêrûniştin û wî dildarîya xwe ji bona veğerandina jîyanîya sade careke din ji bona heremê û herwehaji wî amadebûna xwe ji bona alîkarîya vê yekê date biderxistin. Şêx Nure-Dîn ji bona Bilê hate bizîvirandin û ew bi balafireke taybetî ve ji bona Musilê hate biveguhestin û wî ji bona Serdarê siyasîyî Ingilîzî û Walî dîtina Şêx Ehmed û amadebûna wîna ji bona peyda kirina çarekirineke baş ji bona pirsê date biveguhestin.

Şêx Nure-Dîn careke din ji bona nik Şêx Ehmed hate bivegerandin û wî ji bona wîna pêrûniştina Serdarê siyasî û Walî ji bona hatina wînayî heremê û dîtina wîna pê date bigihandin, bi mercekî ve ku civîn li gundê Hostan²⁷ de bête bigirêdan û ligel Şêx Ehmed de bêtir ji sê Pasevanan pêve neyêtin bihatin. Di wê pêlê de hengeke bi carekê ve ji sipah li gundê Hostan de dihate bipeyda kirin. Wer dihate biderkevtin, ku Şêx Nure-Dîn didate bibawerîkirin, ku Serdarê siyasî ji vî mercê hanê nayête bidakevtin.

Şêx Ehmed bersiva wî date bidan, ku bawerîya wî bi carekê ve bi Ingilîzan ve nayête bikirin û ew bi tu rengekî ve nikare bi vî mercê hanê ve bête birûniştin. Wî li ser wî de date bipêşneyarkirin, ku ew dîtina wîna li ser dîtîna de bide biveguhestin: divê dîtîna li cihekî dûr de ji wargehên sipah bête bigirêdan yanî divê ew li gora dilê xwe de jimarekê ji Şervanan ligel xwe de bide bianîn, tanî ku dilê wî li ser parastina wîna de bête birawestandin û tanî ku bêbextî lê neyête bikirin. Heger ku wan herdu pêşneyar datin binayînîkirin, divê ji wan re bête bitanîn, ku dê hîç dîtînek di bin mercê wan de neyête bilidarxistin. Herwehaji Şêx Ehmed li ser amadebûna çûna Barzanîyan ji bona şer û liberxwedanê de date bidubarekirin û heger ku ew nikaribin li ser wan de bêtîna biçûyîn, ew dê ji Iraqê bêtîna biderkevtin; jiber ku ew tucarî serên xwe ji bona Ingilîzan nadin bitewandin. Şêx Nure-Dîn jê re date bigotin û nîşanên derd û pêkêrkirinê li ser rûwê wî de dihatin biderkevtin: "Ho Şêxê mehreban! dil û dildarîyên me ligel we de ne. Belam ez nizamim bêtîna biliberkevtin, magelo çawan dê emê bikaribin berhelesta serdarîya Ingilîstanê bidin bikirin, ya ku nîvkada zemînê li jêr Impiryalîya wê de tete biderkevtin. Dê ew dê me bide biwêranî û binabûdîkirin. Divê bi

²⁷Gundê Hostan li jorî rojhilatî Barzan de bi nêzîka deh kilometran ve tete bikevtin û ew di nava Eşîra Berojî de tete bidîtin.

fermana li rastê de pê bêtin birûniştin û divê em li ber daxwaza Xwedê de bêtin bibendewarîkirin".

Şêx Ehmed bersiva wî date bidan: "Ez sipasî dildarîya weyî bi-lind didim bikirin. Hîç gûnam ji me re ji bona dilsozî û rastîya mebestên we nayête biderkevtin. Belam hegerjî ku em li ser vegerandina xwe de ji bona Barzan jî pê bêtin birûniştin, çekên xwe jî bidin biavêtin û ji bona ser kar û barên xwe bêtin bizîvirandin, dê Ingilîz tucarî bi vê ve pê dev ji me nedin biberdan. Ew ji me didin bixwestin, ku em bi bê mafê ve û bi bê bîr û bawerî ve bêtin bimayîn, ew bi Talankerên erdê me ve û bi Dujminên Ola me ve têtin biderkevtin. Ez bi başî ve didim bizanîn, ku Eşîreke wetov biçûk mîna Eşîra me nikare berhelesta hêza Ingilistanê bide bikirin û wê bide bişikenandin; belam jîyan bi xwe ve bi helwesteke avrûyî ve têtê biderkevtin. Ez dixwazim dilê Xwedê û bextê xwe bidim bicîkirin. Ji min re bi giringî ve têtê biderkevtin, ku mêjû bide bitomarkirin, ku me beramberî Impiryalîya Ingilîzî û Nokerên wê bi karînen xweyî hindik ve dayite bişerkirin. Em ji wan re serçok nabin. Ingilîz dikarin gundên me bidin bisûtandin, me bidin biderkevtin û me bidin bikuştin; belam ew nikarin dilsozîya me ji xwe re bidin bikarkirin, em dê her û her dujminatîya wan bidin bikirin. Evaya biryara me ye û em li ser wê de ne bi poşman ve têtin biderkevtin. Tu dikare wê bi rast û durust ve ji bona Ingilîzan bide biveguhestin."

Şêx Nure-Dîn bi dilşikestî û girî ve hate birabûn û wî date bigotin: "Ez ji bona Xwedê ji nîvê dilê xwe didim bibangkirin, ku ew we bide biserxistin û bipîrozkirin. Xwezî min jî bikarîba mîna we bida bihilgirtin; belam ji bona her Merovekî karîneke wîyî hilgirtinêyî taybetî têtê biderkevtin".

Bi vê bersiva hanê ve Şêx Nure-Dînê Birîvkanî hate bivegerandin û li ser vegerandina wîyî careke din de hate bilihevkevtin, heger ku pêşneyara Şêx Ehmed bi dilê Serdarê siyasîyî Ingilîzî ve hate biderkevtin, bi servajî wê ve ew nayête bivegerandin. Şêx Ehmed bi nayînkirinê ve didate bibawerîkirin.

Piştî vegerandina Şêx Nure-Dîn bi du rojan ve jimarek ji balafirên Ingilîzî hatin bidiyarkirin û bi pêlên li dûhevdû de her tiştên li ser rûwê zimînê de datin bigulebarankirin. Di cara pêşî jî de bombên demî ji bona ser heremê hatin biavêtin û pir Zarok bi wan bomban ve hatin bigorîkirin; jiber ku wan li dora wan de didatin biyarîkirin û ew dihatin bicivandin, gava ku ew dihatin bipeqandin, di peqandina wan de pir pê dihatin bikuştin.

Di yekê axlivê de Şêx Ehmed ji bona teyaya Berpirsiyarên Eşîrên Barzan mîna Welî Beg, Xelîl Xwşevî, Ehmed Nadir, Ebdu-lahê Kerkemoyî û Hesên Mohemed Emîn date bibangkirin û wan ji bona penabûnê ji bona Turkiyê û xwe kişandina bi rêk û pêk ve ligel liberxwedanê de ji bona poşandina kirina xwe kişandinê datin bibiryarî-kirin. Hergava ku wan cihek didatin biberdan, hêzên sipah ji bona girtina wî dihatin bipêşvekevtin. Weha bîr û bawerî di dawîya dawî de li ser penabûna Turkî de hate birawestîn û wetov wan bi komkirina xwe ve ji bona ser sînora dola Zî²⁸ de dane bidestpêkirin, da ku ew dest bi derbasbûna xwe ve ji bona Turkiyê bidin bikirin. Wan ligel desthilatîyên Turkî de datin bidanûsitendin, da ku ew kirina penabûnê bidin birêkû-pêkxistin.

²⁸Di dola Zî de gundê Zî li rojavayî Şêwran de di nêzîka sînora Turkî de tête bikevtin û li paş wî de doleke teng tanî sînora xwe dide bidirêjkin.

Derîyê Pêncem

Penabûn ji bona Turkîyê

Bi hatina meha axilivê ve kar û bar hatin bikirin, da ku ji bona Turkîyê bête biçûyîn û dev ji erdê Iraqê bête biberdan. Di 10. 6. 1932 de mal di dola Zîr û gundên dorhêl wê de hatin bikombûn, da ku ew ji bona nava Turkîyê bêtin bikevtin.

Pîştî dîtînen pîrî Şêx Ehmed ligel Berpirsiyarên Barzanîyan de li ser evên tîr de hatin bilihevkirin:

1. Divê bes û bi tenha ve kêmtirîn jimar ji malan ji bona nava Turkîyê bêtin bikevtin.
2. Divê malên kêmtirsî li ser wan de ji bona ser gundên xwe bêtin bivegerandin û ew ji bona jîna xweyî sadeyî bêtin bizîvirandin. Herwehaji divê li ser wan de ku ew hinek ji çekên kevin ligel xwe de bidin bibirin, da ku ew wan ji bona desthilatîya Iraqê bidin biberdestkirin.
3. Divê bes û bi tenha ve malên li jêr tîrsê de ji bona Turkîyê bêtin bikevtin.
4. Divê komê ji Şervanan ji 200-300 li jêr rêberîya Xelîl Xweşevî, Ehmed Nadir, Ebdul-lah Kerkemoyî û Hesên Mohemed Emîn de li ser sînor de di navbera gundên Gerdîyan de bêtin bihiştin, herwehaji divê çekên mayî jî li nîk wan de bête bihiştin, da ku ew jê di dema niyazmendîyê de ji xwe re kar bidin biwergirtin.

Şêx Ehmed di 20. 6. 1932 de Şandîyeke pêkhatî ji Mohemed Sidiqê Barzanî û Hecî Tahayê Imadî ji bona gundê Gerane²⁹ di nava

²⁹Gundê Gerane bi gundekî Kurd ve di nava Kurdistanê Turkîyê de tete bikevtin.

Turkîyê de date binardin, da ku ew derbasbûna ji bona malan bidin birêkûpêkxistin. Serdarîya Turkî bi wergirtina wan ve nala Penahindan hate bipêrûniştin, bi mercekî ve ku ew çekên xwe li Gerane de bidin biberdestkirin. Bi rastî jî ve hin ji çekan li Gerane de hatin bidan, da ku tu dujwarî ligek Turkan de neyête bidurustkirin. Malan bi derbasbûna sînor ve û bi kevtina gundê Gerane ve dane bidestpêkirin; jiber ku li wêderê de divabû ew bêtin bikomkirin, herwehaji li wêderê jî de hêzeke sipahîyî Turkî dihate bidîtin.

Piştî ku desthilatîyên Iraqî bi biryara Barzanîyan ve ji bona penabûna Turkî hatin biagehdarîkirin, di nava wan de şahîyê date bidestpêkirin; jiber ku wan weha didatin biremankirin, ku ew ji metirstirîn derdê vê dawîyê di rûwên wan de hatin birizgarîkirin. Da ku ew bidin binîşankirin, ku givaştina hêzên wanî sipahî Barzanî bi devjêberdana Iraqê û kevtina Turkî ve datin bineçarîkirin, serbazgel bi hin livandinan hatin birabûn, yên ku ew bi nala înanûbirinê ve ji bona nîşandina sîngên xwe didatin biderxistin.

Şerê Zîtê

Di 12. 6. 1932 de rêzgela Pol alîkarîya Kurtêlxwerê Kelhê Rêkanî date bikin, da ku ew di buhurandina Zabê mezin re ji bona herema Barzan bête bigihandin; ji bona ku ew malên gundên Mizurîya bide bitalankirin. Hêzên Barzanîyan di wî berî de berengarîya wan datin bikin. Zîyanên gewre bi Dujmin ve hatin bikevtin û ew pêrabûna wan nehate biserkevtin.

Di 15. 6. 1932 de sipahê Iraqê ji bona navçeya Şêrwanê hate bikevtin, piştî ku ew ji paşvekêşana Barzanîyan jê ji bona dorûberên gundên Hoya û Zîta hatin bipiştrastkirin, da ku ew paşenga malan di dema buhurandinê de ji bona Turkîyê bidin biparastin. Di rojên 19 û 20. 6. 1932 de rêzgela day xwest, ku ew careke din bextê xweyî reş bide biceribandin. Ew bi hêrîşekê ve hate birabûn, bi armanca ku ew bilindayên dertengê Zîta bide bigirtin, da ku ew malan bide bidîlkin.

Eşîra Gerdî bi beşan ve di navbera Turkî û Iraqê de hate biparvekirin, gava ku sînor di piştî cenga cîhanî yekem de hate bidanîn.

Ligel vê hêrîşê jî de bombebareneke xurtî asmanî li ser dertenga Zitî tijeyî bi malan ve hate bikirin.

Ehmed Nadir berpirsiyarîya liberxwedana dertengê Zit didate bikirin. Di vî şerê hanê de ew bi vejandî ve hate biderkevtin, ku wî awira tevan ber bi xwe ve date bikişandin, nebes tenê ku ew bi Liberxwedanekî mêrxas û gernas ve ligel Hevalên xwe ve, yên ku jimara wan ji 15 Çekdaran pê ve ne dihate biderkevtin, hate biderkevtin; lêbelê jî jiber ku ew ji bona Hêrîşvanekî bi serkevtî ve hate biveguhestin û wî careke din jî rêzgela Day date bibezandin û ew tanî Şêrwanê bi dû wan ve hate bikevtin, piştî ku wê 75 kelex li dû xwe de datin bihiştin.

Min ji Barzanî ev çîroka hanê mîna tê date bibihîstin:

"Sipah Iraqî xwest, ku ew rexê rojhilatî ji dola Zit bide bivegirtin, da ku ew pê li ser dolê de bête bizalkirin û tevaya malan li jêr mehrebaniya wîna de bête bikevtin. Ew hate bipêşvekevtin û tanî nêzîka armanca xwe hate bigihaştin. Piştî ku me vizîna gulên tivingan û rêjînkên date bibihîstin, me wêçaxê date bizanîn, ku şer dayite bidestpêkirin. Em bi lez û bez ve ji bona hewara Ehmed Nadir û Hevalên wî hatin biçûyîn; belam berî gihandina me şer bi serkevtina hêzên meyî bi carekê ve li ser Dujmîn de hatibû bidawîkirin. Gava ku em bi serê çiyê ve hatin bigihaştin, me date bidîtin, ku qeflên hêzên Dujmîn bi letletkirî ve têtin bibezandin û Ehmed Nadir û Hevalên xwe li dû wan de têtin bikevtin. Me date bizanîn, ku em bi wan ve nayêtin bigihandin; jibervêjî ve em tanî rawestandina gule barandinê hatin bibendewarîkirin û Ehmed Nadir ligel Havalên xwe ve bi saya serê Xwedê ve tev bi saxî ve hatin bivegerandin. Em bi hev re ji bona lêgerandinên ziyanên Sipah hatin biçûyîn, me 75 kelex datin bidîtin û me 75 perçe çek ligel xwe de datin bihilanîn".

careke din jî bextê rêzgela Day hate bireşkirin, yê ku wî di bêhnên dawî de date bixwestin, ku ew belkî bi serkevtineke sade jî ve bête bixelatkirin; belam ew mîna carên din jî hate bişikestîn.

Derbasbûna ji bona Turkîyê û bi tenhakirina Şêx Ehmed ve

Di 21. 6. 1932 de mala dawî ji gundê Zitê hate bibarkirin û ew ji bona gundê Geranê hate bigihaştin û tevaya jimara malên komkirî li Gerane de bi 400 malî ve hatin bigihaştin.

Di 22. 6. 1932 de Şêx Ehmed ligel birayên xwe, Welî Beg û jimarekê ji Peyên xwe de ji bona nava Turkîyê hate biderbasbûn. Nêzîka 250 Çekdar li gundên Gerdî de li gora lihevkerinê de hatin bimayîn, herwehaji çekên mayî jî li nik wan de hatin bihiştin û wan ew bi alîkarîya dilsozên Gerdîyan ve li cih û şikeftên ji ber çavan dûr date biveşartin.

Gerdî jî bi beşekî ve ji Eşîra Barzan ve têtin biderkevtin, ya ku ew ji heft Beran tête bipêkhatin. Ew jî evîn: Şêrwanî, Dolemerî, Mizurî, Berojî, Nizarî, Gerdî, Herkî û Binecî. Piranîya gundên Gerdîyan ji bona nava xakê Turkî hatin bikevtin, gava ku sînor hate bikişandin.

Piştî ku Şêx Ehmed ji bona Geranê hate bigihaştin, desthilatîyên Turkî bi veguhestina wan ve ji bona Erzeromê di rêya Gever-Wan³⁰ de datin bidestpêkirin û piştî gihandina wan ji bona wanê wan Şêx Ehmed ligel Heci Tahayê Imadî û Elî Mihê Barzanî ji bona Enqera dane bibirin û wan bi veguhestina malan ve ji bona Erzeromê dane bidestpêkirin. Di rê de Turkan bi ji hev dûr kirina malan ve ji hev dane bidestpêkirin û malên ku ew bi Erzeromê ve hatin bigihaştin, ew bi malên Şêx Ehmed û birayên wî Mohemed Sidiq, Babo, Mele Mustefa ve û bi malên Kurên birayên wîyî mezin Gorîvanê Şêx Ebdul-Selam ve dihatin biderkevtin. Herwehaji wan ligel van malan de Welî Beg û mala wî jî ligel deh malên din de û di nava wan jî de bes û bi tenha ve mala Heci Tahayê Imadî jî ji bona Erzeromê datin biveguhestin. Malên mayî Turkan ew bi serhevdû ve dane bikomkirin û wan ew ji bona Iraqê dane biberdestkirin, ev jî bi dijî sozê pêşîyî wergirtî ve dihat biderkevtin. Serdarîya Iraqê mal dane biwergirtin û rê bi wan ve date bidan, ku ew ji bona ser gundên xwe bi bê hîç derdekî ve bêtin bivegerandin.

Malên ji bona Erzeromêyî veguhestî ew tede nêzîka mehekê hatin bihiştin û li paş de ew ji bona Erzican hatin biveguhestin. Rê bi vegerandina Heci Tahayê Imadî hate bidan, belam Şêx Ehmed ligel Alî Mihê de li Enqera de hatin bimayîn.

³⁰ Gever - Wan: Gever bi melbendeke Kurdî ve di welayeta Hekarê de di Kurdistanê Turkî de tête bikevtin. Wan ew bi navîniya wilayeta Wanî bi nav û bang ve bi gola xwe ve û bi çiyayê Sipanî berzî xwe ve tête biderkevtin.

Vegerandina ji bona Şemdînan

Min ji Barzanî li ser vê pêla hanê de weha date bibihîstin:

"Min xwest, ku ez Turkan ji bona veguhestina me ji bona nik Şêx Ehmed bidim bidilkirin yanî ku ew wî ji bona nik me bidin vegerandin; belam wan daxwaza me nedane bicîanain. Di dawîya dawî de û piştî dubarkirina me ew ji bona vegerandina me ji bona Şemdînan pê hatin birûniştin; belam wan hîç ne alîkarî û ne jî hêskirina veguhestina malan ji me re dane bikirin. Ez bi firotina hespê xwe ve, yê ku ew pir li berdîlê min de şêrîn bû, hatim bineçarîkirin û herwehaji xişrên Pîrekan me datin bifirotin, da ku em kirya Otonbêlan ji Erzincanê tanî Geverê bidin bigirawkirin. Ez nadim bijîbîrakirin, wê alîkarîya ku birayên me li Kurdistana Turkî de ji me re datin bipêşkeşkirin û wan em bi evîndarî û çavlêkirina xwe ve dane bixenêkirin, tevî ku ew ji me bêtir di rebenîyê û perîşanîyê de dihatin bijîyandin. Me ew datî bidîtin, ku ew hêj di bin giranîya gewrebûna destanê û serbirînan de dihatin bijîyandin, yen ku beramberî wan hatibûn bikarhatin û tîrş û rebenî di rûwên wan de dihatin biderkevtin; tevlivêjî de wan destengî ji bona alîkarîya me nedidan bikirin. Pir caran gava ku wan guhdarî li serpêhatîya me de didane bikirin, kela girî di gorîya wan de dihate bekevtin. Pir caran me dilşikestîyên wan li ser wan de didatin bisivikkirin; tevî li hemû derdên bi ser me de hatibûn bipêkhatin û tevî zînetê ku em têde jî dihatin bidîtin. Dilê min pir bi wan ve dihate bişewitandin. Gava em ji bona Geverê hatin bigihandin û piştî bînedana du rojan û tanî nasîna me ji bona rê û xelkê heremê me berê xwe ber bi Şemdînan³¹ ve di dawîya meha çirya duwemê sala 1932 de date bivekirin. Dunya pir sar bû û me dûrbûna di navbera Gever û Şemdînan de him bi peya ve û him jî li ser piştî cenaweran de date bibirîn. Pir caran em bi zînetên wetov ve dihatin bigihaştin, ku em ber bi tîrsa mirinê ve jî ber serma xurt dihatin bikevtin. Bi taybetî ve Menal nedikarîbûn bihatana birêvekevtin; jîbervêjî divabû ku me wan li ser piştî cenaweran de bidana bisuwarkirin. Vêjî dihişt, ku ew bêtir sermê bidin bixwarin. Bi rastî jî ve jimarek ji wan Menalan

³¹Şemdînan bi melbendeke Kurdî ve di welayeta Hekarê de di Kurdistana Turkî de tête bikevtin. Gundê Nehrî û herwehaji gundên Gerdîyan di nava vê melbenda hanê de têtin bikevtin.

hatin bimirin. Bi herawakî ve û piştî westandinan û dijarîyên pir em bi Şemdînan ve hatin bigihandin. Li wêderê de rewşa me hate bibaşkirin; jiber ku em nêzikî herema xwe bibûn û em di nava wan kesan de dihatin bidîtin, yê ku wan em nasdikirin û yê ku me ew naskirin, wan gelekî ji derdên me dane bisivikkirin. Em li ser jimarekê ji gundên Gerdîyan de hatin biparvekirin, yê ku wan em bi guhdana xwe û hêjakirina xwe ve pê dane bipoşandin. Ez tucarî wê alîkarîya wan ji bona me nadim bijîbîrakirin. Bi taybetî ve ez tucarî helwesta Samed Geraney³² nadin bijîbîrakirin, yê ku wî di wê roja tengîyê de alîkarîya me date bikirin. Hemû perên li nik min de hatin bixerckirin, belam kirya çend Cenaweran hatibûn bihiştin, ji yê ku wan em ji Gevêrê dabûn biveguhestin. Min ne dizanî bê kanî çilo dê ez vê pîrsa hanê bidim biçarekirin. Min ji ber Berpirsiyarê Kerwanê veguhestina me didate bişermkirin, yê ku wî çavdêrîya kirya xwe didate bikirin, da ku ew ji bona cihê xwe bête bizîvirandin. Wî nedidate bizanîn, ku hîc kirya kerwanê wî bi min re nedihate biderkevtin. Min ji Samed date bidaxwazkirin, megelo ew dikare yarmetîya min bide bikirin? Wî date bigotin: "Arê. Ezê histir û pezên xwe bidim bifirotin û dê ezê deynê te bidim bidan; hegerjî hate bipêwistîkirin, dê ezê xwe û zarokên xwe di mazadê de bidim bifirotin û ez nahêlim, ku tu bi şermezarî ve bête biderkevtin. Bi rastî jî wî ez ji tengayê dame birizgarîkirin. Hergava ku min xwestîye, ku ez vê qencîya wî lê bidim bivegerandin, belam hêjî ez xwe bi deyndarê wî ve didim bidîtin". Gundên Gerdîya li heremeke dûr de ji desthilatîya desthilatîyan jiber sextbûn û nebûna rê û ban têde dihat bikevtin. Rewşa Barzanîyan tanî radeyekî hate bibaşkirin, piştî ku ew bi serhev ve hatin bigihandin. Pêwendî di nava wan de dikarîbû bihata bikirin. Hêza mayî li heremê de pir bi rêk û pêk ve dihat biderkevtin û wê dikarîbû li ser rêxistin û çekên xwe de bida biparastin û hîc kesekî ji wan xwe ne ji bona Turkî û ne ji bona Iraqê dabû biberdestîkirin. Vegerandina Mele Mustefa ji bona nava rêzên wan xurtbûneke mezin bi wan ve date bidan.

Ew di herema Gerdîyan tanî buhara sala 1933 de hatin bimayîn. Serdarîya Iraqê kêsa valabûna heremê ji Çekdaran wê gelek bingehe Polis di piranîya gundên herema Barzan de date biavakirin û wê çar

³²Samed Geraney Gundîyeke ji Gundîyên Gerane bû. Barzanî ew ji berî wê de didate binaskirin; jiber ku ew di Barzan de ji sala 1920 - 1926 de dihat bijîyandin.

63 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

hengên sipah têde ji xwe re datin bihiştin. Du ji wan li Bile û Barzan de û herduwê din li Mêrgesor û Şêrwan de dane bihiştin, da ku ew yarmetîya Polîsan di niyazmendîtîyê de bidin bikin.

Derîyê Şeşem

Vegerandina ji bona Barzan

Di buhara sala 1933 de Dëshilatîyên Turkî Şêx Ehmed Barzanî ji bona serdarîya Iraqê di rêya Cezîrê-Zaxo de date biberdestkirin. Gava ku birayên Şêx Ehmed û Mirîdên wî bi vî nûçeyê hanê ve hatin bizanîn, wan biryara devjêberdana xakê Turkî û vegerandin ji bona herema Barzan dane bidan; jiber ku dê Turkan bi her awayekî ve ji wan bi kêmanî ve bida bixwestin, ku ew divên ji nava xakê wan bêtin biderkevtin yanî dê ew ligel Iraqê de bidin bilihevkirin, da ku ew herdu bi hev re bi pêrabûnên sipahîyî hevbeşî ve wan bidin binabûdkirin.

Barzanîyan datin bibiryarîkirin, ku ew malan li ser gundan de bi rengêkî dizî ve bidin bibelavkirin û Peyên xwe di nava çiyayê Şêrîn û heremên dinî sext de bidin biasêkirin, ji yên ku ne bihêsanî ve gihardin ji bona wan dikare bête bikirin, heger ku hêzên serdarîyê datin bixwestin, da ku ew bi pêrabûnên sipahî ve dijî wan bêtin birabûn.

Weha bi vî rengê hanê ve Şervanan xwe ji bona sê koman datin biparvekirin û ew di nava heremê de hatin bibelavkirin. Biryar weha hatibû bidan, ku ew tu berengariyê ligel hêzên serdarîyê de nedin bikirin, heger ku ne ji bona liberxwedanê bi xwe ve bête bineçarîkirin. Tu pêrabûnên sipahîyî wetov nehatin bikirin; belam vegerandina hêzan bi vî rêkûpêkîyê ve û bi vî gewrebûna hanê ve pir serdarî ber bi tirsê ve date bixistin. Wê di rêya givaştinê de li ser Şêx Ehmed de û nardina Peyamberan bi navê wî ve date bixwestin, ku ew xwe bidin biberdestkirin û ew ji bona ser diyarên xwe bêtin bivegerandin û dê libuhurandineke giştî ji bona tevan ji bil Xelîl Xweşevî bête biderkevtin; jiber ku Ingilîzan pir ji bona bi darvekirina Xelîl Xweşevî ve sorbûn; jiber ku Polîsekî File hatibû bikuştin.

Her ku Desthilatîyan dixwestin, ku ew Barzanî û Şervanên wî ji bona vegerandina ser gundên wan bidin bipêrûniştin, bi tu emcam ve hate biderkevtin. Barzanî date bifermankirin, ku hîç kesek ji wan nayête bivegerandin, tanî ku Şêx Ehmed bi destliser ve bête bihiştin; jiber ku ew li jêr rûniştina zorê ve li Musilê de hatibû bidanîn.

Vegerandina Şêx Ehmed ji bona Barzan

Di dawîya dawî de Serdarî, ya ku wê nedixwest pêrabûnê sipahî ji nû ve bide bivêxistin; jiber ku ew li encamên wan de ne bipiştirast ve dihate biderkevtin, bi vegerandina Şêx Ehmed di payîna meha gelavêja sala 1933 de pê hate bineçarîkirin. Şêx Ehmed di rêya Hewlêr - Mêrgesor de hate bivegerandin.

Çûna Mele Mustefa Barzanî ji bona Musilê

Barzanî didate bigotin: "Gava ku xebera vegerandina Şêx Ehmed ji bona me hate bigihandin, em ji bona nêzîka Şêrwanî ji bona pêşewazîya wî hatin biçûyîn. Kêfxweşbûna me nayête bipesinandin, gava ku ew ji bona nik me bi tevaya xweşî û tendurûstîya xwe hate bigihandin. Piştî bêhnvedaneke kurt û pîrskirina li ser rewş û zînetan de Şêx Ehmed bi çûnê ve ji bona Şêrwanê ji bona min date bifermankirin, da ku ez ji bona çûna xweyî Musilê kar û barê bidim birêkûpêkxistin. Min fermana wîna bê dudilî date bicîanîn; belam min jê date bihêvîkirin, ku ew ne ji bona vegerandina Musilê û ne jî ji bona çûna cihekî dinî serdarîyê bête biçûyîn, da ku serdarî nikaribe wîna careke din bide bigirtin; jiber ku bêbextî di xwîna wan de tête biderkevtin. Herwehaji min pir jê date bihêvîkirin, ku ew tevaya agehê li xwe de bide bikin, heger jî ku wan ew bi darvekirina min jî datin bibertirsêvexistin. Wî date bibersifkirin û ji min re date gotin, tu niha here û dê emê bidin bidîtin, bê kanî çawan dê kar û bar bêtin bipêşvekevtin".

Şêx Ehmed ji wan re bi nardina birayê xweyî Mustefa Barzanî ve ji bona Musilê dabû bisozdan, çi gava ku ew ji bona heremê bête bivegerandin. Hîç ne ji serûştîya wî bû, ku ew carekê jî sozê xwe li ser erdê de bi her buhayekî jî ve bide bixistin.

Serdarê Siyasî û Walî -Parêzger- bi navên serdarîya Ingilistanê u Iraqê soz jê re dabûn bidan, ku dê lêbuhurandineke giştî ji bona Beşdarvanên Pêrabûnan bête biderkevtin, dê sipah ji bona ordîgehên xwe bêtin bivegerandin, dê aramî û asayiş ji bona heremê bête bizîvirandin û ew dê bête biavakirin. Bi rastî jî ve lêbuhurandina giştî hate biderkevtin û sipah ji bona ordîgehên xwe hatin bivegerandin û bes û bi tenha ve desthilatîyên serpereştîyê hatin bihiştin. Vê carê jî bes û bi tenha ve Xelîl Xweşevî ji biryara lêbuhurandinê hate biderkîrin; jîbervêjî ew ligel jimarekê ji Merovên xwe de ji dûrî destê desthilatîyê bi rûniştinê ve hatin bineçarîkîrin, bêyî ku ew hîç bi karekî ve dijî desthilatîyê bêtin birabûn. Hemûyên dinî mayî ji bona ser gundên xwe hatin bivegerandin, bêyî ku hîç kesek çekên xwe bidin biberdestkîrin". Barzanî hêjbêtir date biservekîrin: "Gava ku ez ji bona Şêrwan hatim bigihandin, ez ji bona wargeha hengê bi yek Merovî bi tenha xwe ve û bi bê çek ve hatim biçûyîn. Serdarê hengê ji bona pêşewazîya me hate biderkevtin û nîşanên behetîbûnê li ser rûwê wî de bi diyarî ve dihatin biderkevtin. Wîna ji xwe re nikarîbû bida bibawerîkîrin, ku ez Mele Mustefa bûm; jîbervêjî wî ji bona pey Keyê Şêrwanê date binardin, da ku dilê wî pê bête bicîkîrin. Di roja din de wan ez bi hêjabûn ve ji bona Mêrgesor, Hewlêr û Musilê dame bibirin. Di gihaştina min de xweser Serdarê siyasî û Walîyê Musilê bi xêrhatineke germ ve li min de dane bikirin û wan li ser pêgîrîya serdarîyê de ji bona bicîanîna sozên xwe ji bona Şêx Ehmed dane bidubarekîrin. Deh rojan ez li Musilê de hatim bimayîn û li paş de ez ji bona Barzan hatim bizîvirandin".

Bêbextîya Sozan û Bidûrkirina bi Zorê ve

Piştî pêleke kurt ji bona Şêx Ehmed mêvandarîyek ji bona serdana Musilê hate bipêşkeşjirin, wî mêvandarî date bicîanîn û ew ji bona Musilê hate biçûyîn. Ew bi hêjabûneke pir bilind ve hate bipêşwazîkîrin. Piştî mana du înan li Musilê de wî yekek ji Piştrastên xweyî gelekî dilsoz ji bona Barzan date binardin, da ku ew ji Barzanî re bide bigotin, ji bona ku ew ji bona Musilê bête biçûyîn û wî gotina veşartî jî di navbera wî û Şêx Ehmed jî de jêre date biveguhestin. Mele Mustefa jî ji bona Musilê hate biçûyîn û ew xweser ji bona wê malê hate biveguhestin, ya ku ew ji bona rûniştina Şêx Ehmed hatibû bitirxankîrin.

Tê bi bîra min ve gava ku min ji Barzanî date bipirskirin; çima tu ji bona Musilê hate biçûyîn, di gava ku Şêx Ehmed li wir de dihate bidîtin? Wî date bibersivkirin: "Hergav ez ne ligel karekî wetov de bûm; jiber ku min didate bibawerîkirin, ku dê serdarî rê ji bona me bi vegerandina Barzan ve nede bidan, heger ku em herdu bi hev re ji bona nava destên wê bêtin bikevtin. Belam ji bona min bicîanîna fermana Şêx Ehmed ji her tiştekî din bi bêtir ve dihate biderkevtin. Gava ku ez ji bona wê malê hatim bigihaştin, ya ku têde Şêx Ehmed dihate birûniştin. Min jê date bipirskirin; çima te fermana amadebûna min dayite bikirin û tu li vê derê de têtê bidîtin? Wî ji min re date bibersivkirin, ku Berpirsiyaran gotina namûsê û soz jî ji min re dane bidan, ku ew tu bêbextîyan li me de nadin bikirin û ew bi sozê xwe ve têtin bigirêdan û heger ku wan bêbextî li sozên xwe de dane bikirin, Xwedê ji wan bi mezintir ve têtê biderkevtin. Debera çi tiştê heye bi serê me ve bête bikirin".

Bi rastî jî ve wan bêbextîya soz dane bikirin û rê ne bi Şêx Ehmed ve û ne jî bi Barzanî ve ji bona vegerandina Barzan dane bidan û hêjbiserdeji ve wan daxwaza hatina herdu birayên wan Mohemed Sedîq û Babo û pêreji ji bona Zaroyên Şêx Ebdul-Selam jî ji bona Barzan dane binardin. Wehaji wan tevaya malên wan ji bona Musilê dane biveguhestin. Wetov bi vî rengê hanê ve pêla dûrêkirinê û destliserdanîne date bidestpêkirin.

Jehrkirina Barzanî

Di navîniya sala 1936 de Waliyê Musilê Mustefa Barzanî ji bona serpereştiya xwe date bibangkirin û li wêderê de jê re jehr ji bona nava qehwa wî de date bixistin. Barzanî bi regekî perco ve ji mirinê hate birizgarîkirin. Bi dirêjbûna du înan ve wî li ber mirinê de didate bidanûsitandin. Piştî wê demê ew ji tamara mirinê hate bişiyarbûn. Her û her wî bi sipasî û hêjabûn ve alîkarîyên gewre didatin bibîrxistin, yê ku jêre Şêx Ecîlê Yawirê Şêxê Şemera û herdu malên Keşmulê û Ebawî datin bipêşkeşkirin.

Ji Musilê tanî Begdadê û Nasirîyê

Di dawîya sala 1936 de Barzanî ji bona Begdadê hatin biveguhestin. Şêx Mehmed jî bi dûrkerî ve li Begdadê de dihate bidîtin û evaya jî bi kêseke baş ve dihate biderkevtin, ku serdanî di navbera wî û Şêx Ehmed de bêtin bikin. Serdarî ji van serdanîyan hate bitirskirin; jibervêjî wê Barzanî jona Nasirîyê datin biveguhestin.

Danîna Dadkirinên Jirêketî û Têkûpêkçûna Zînetan

Rewş û zînet di herema Barzan de bi xwe jî ve tanî radeyekî bi aramî ve dihatin biderkevtin. Piştî vegera Şêx Ehmed û destanîna li ser wî de ligel birayên wî û malên wan de li Musilê de Xelîl Xweşevî, Ehmed Nadir û Ebdul-lah Kerkemoyî xwe ji bona nava çiyar dane biavêtin û wan xwe nedane biberdestkirin, gava ku desteyekî Polîsan xwestin wan bidin bigirtin û wan ji bona dadgeha jirêderkevtî bidin bipêşkeşkirin, ya ku ew di 5 gelawêja sala 1935 de hate bipêkhatin, da ku ew tolê ji Rêberên Barzanîyan bi dijî lêbuhurandina giştî ve bidin bisitandin, ya ku wan bi xwe ve ew dabûn biderxistin.

Dadgeh li jêr serdarîya Serheng Ismaîl El-Axa û bi endambûna Sitvanê Yekem Fexrî Emîn û Sitvanê Yekem Ebdul-Qadir Yasîn û bi beşdarbûna Dadvan Mohemed Sidiq Ebdul-Lah û Sidiq Tahir, yê ku ew Kurd bûn, hate bipêkhatin. Wê dadkirinê bi darvekirinê ve ji bona jimarekê ji Barzanîyan date biderxistin û ev jî ev bûn: Ezîz Hostanî, Omer Koranî, Faris Elî, Mohemed Mehmed û Melezade Ismaîl. Herweh jî wê li ser jimareke din de bi zindanê û dûrkerinê ve date bidadkirin. Piştî van dadkirinan de jimareke pir ji Barzanîyan ji bona nava çiyar dane bibazdan û piştî vê pêrabûna bi darvekirinê ve hate birawestandin. Welî Beg ji bona Kerkukê hate bidûrkerin.

Xelîl Xweşevî û Hevalên xwe ji bona nava çiyayê Govend hatin biçûyîn; belam malên wan ji bona jêrî Iraqê hatin bidûrkerin.

Di meha keçîrîna sala 1935 de Ehmed Nadir di şerekî de ligel hêzeke Turkî de hate bigorîkirin, ya ku wê ligel hêzeke Iraqî de didate bialîkarîkirin, da ku ew wan bidin bigirtin yanî bidin bikuştin. Bi gorîkirina Ehmed Nadir rewanîya Şûreşvanan pir hate binizmkirin; jiber

ku pir bi dujwarî ve li ser wan de dihate biderkevtin, ku ew wê cihê wîyî vala bidin bitijekirin³³. Belam Ebdula-Lah Kerkemowî hate bibirîndarkirin û bi neçarî ve wî xwe ji bona hêzên Iraqî date biberdestkitin.

Lêbelê Xelîl Xwşevî ligel sî Merovên xwe de dikarîbûn xwe ji lidorlêgirtina ji bal hêzên Turkî û Iraqîyî bi hev re bidin birizgarîkirin. Ew ji bona herema rêkanîyan hatin biçûyîn û ji wêderê wan berê xwe ber bi sînôrê Surî ve bi hêvîya derbasbûna ji bona Surî dane bivekirin, ya ku ew di bin jêrdarîya vegirtina Firensa de dihate bidîtin. Serdarîya Iraqê li jêr givaştina Ingilîzan jimareke mezin ji desteyên Polîs û Kurtêlxweran datin biserbazîkirin, da ku ew bi dû Xelîl ve bêtin bikevtin û wê diyarîyek bi 5000 dînar ve ji bona girtina Xelîl bi saxî yanî mirî ve date bitirxankirin. Xelîl nikarîbû xwe bi Surî ve bide bigihandin. Ew ji bona ji bona herema Doskê Jorî³⁴ hate bivegerandin û wî date bibiryarkirin, ku

³³Cara pêşî di jîyana xwe de min Barzanîyek di salên şêstî de li Elmanya de date binaskirin. Min pir li ser Barzanî û Barzanîyan de dabû bixwendin û ez di tevaya zarotîya xwe de li ser evîndarîya Barzanî û Barzanîyan jiber dilsozî û qehremanîya wan ji bona Kurd û Kurdistanê dihatim biperwedekirin. Ev Barzanîyê hanê Doktor Seid Ehmed Nadir bi xwe ve bû, yê ku ew di zarotîya xwe de û herwehaji di xortanîya xwe de li ser destên Barzanî de dihate biperwerdekirin.

Ji wê roje de roj bi roj ve û herwehaji tanî vê roja hanê ji dostanî û biratî di nava me de her û her tete bixurtkirin. Her û her him li ewropa de û himjî li Kurdistanê de pêwendiyên meyî biratî têtin bihîmkirin. Doktor Seid di rabûn û rûniştina xwe de, di dilsozî û evîndarîya xwe de; belê di pêşmergetîya xwe de nebes tene ji bona Dostên xwe lêbelêji di çavên Dujminên xwe de bi nimûne ve tete biderkevtin. Ew ne bes tene yekyek ji Qehremanên Barzanîyan tete biderkevtin; lêbelêji rast û durust Qehremanek ji Qehremanê Miletê Kurd di rêya azadî û serxwebûna Kurdistanê de tete biderkevtin. Belê Merov bi hemû serbilindayî ve dikare bide bigotin, ku Doktor Seid di cihê xwe de wî pir bi berz û bala ve cihê bavê xweyî Qehreman Ehmed Nadir date bidagirtin. Herwehaji divê li vêderê de bête bigotin, gelekî mîna Ehmed Nadir û Kurê wîyî Doktor Seid di nava Barzanîyan de têtin bidîtin. Di seranserî mêjûwa Kurdistanî dirêj de hîç Eşîrekê wetov bi pîrbûn ve Qehreman ji bona serxwebûna Kurdistanê û gorîkirina wan ji bona wêna nedane biamadekirin. û bipêşkeşkin.

Ji bextê feleka reş niha ev Qehremanê serxwebûna Kurdistanê di payîza jîna xwe de bi tawî ve di nava mala xwe de hatîye bikevtin. hemû van wegerandinên minî kurmancî der barê Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd de ez wan ji bona Dr. Seid Nadir Ehmed didim bidiyarîkirin. Cuma

³⁴Doskê Jorî bi beşekî ve ji Eşîra Doskî tete biderkevtin, yê ku ew li jorê rojavayî herema Barzan têtin birûniştin. Her û her ew ji bal Rêkanîyan de dihatin bihêrîşkin.

ew li wêdrê de tanî buhara tê bêtin bimayîn. Di vir de bi bîra wî ve hate bikevtin, bê ka wî çî qencîyên mezin ji bona Kelhê Rêkanî dane bipêşkeşkirin û wî çawan jîyana wî dayite birizgarîkirin, gava ku ew tûşî hêrîşa Sîto Axa Horemarî³⁵ der sala 1923 de hate bikirin, gava ku Xelîl bi veguestina nameyekê ve ji bal Şêx Ehmed ji bona Kelhê Rêkanî pêdihate birabûn, Eşîra Horemarî xwe bi ser wî de date birakişandin û bê çawan wî li ber wî de date bidan û wî ew ji mirina rast û durust date birizgarîkirin. Xelîl weha didate biremankirin, ku dê ew helwesta bi avrû ve dibe mehrebaniya Kelhê bi ser wan ve bide birakişandin. Wî ligel wî de date bidanûsitandin û wî soz ji wî bi alîkarî û awarekirina wan ve tanî buharê date bisitandin. Xelîl li herema Rêkanîyan de hate bidakevtin; jiber ku herema Doskê Jorî pir perîşan bû û wê nikarîbû nan ji bona sî kesî bida bigirawkirin. Di zivistanê de her gundek ji yê din ji ber hoyê pîrbûna barandina berfê de tanî bûharê dihate birîn. Xelîl li herema rêkanîyan de xwe di şikevteke dûr de ji çûn û hatina xelkê date bicihkirin û Kelhê Rekanî bigir her du înan carekê jêre xwarin û vexwarin didate birêkirin. Ji alîyekî din ew ji bona Îmadîyê hate biçûyîn û desthilatî li ser danavê de dane biagehdarîkirin. Wî du liq ji sipah û liqek ji Polis ligel xwe de datin bihilanîn û ew bi Rêber ve ji bona şikevtê bi pêşîya wan ve hate bikevtin. Hiç Xelîl û Hevalên xwe pê nehatin bihestkirin, ji bil gava ku ew ji hemû alîyekî de hatin bidorlêgirtin û ji wan berdestbûn hate bixwestin. Hemûya li ber xwe de tanî fişeka dawî û dilopa xwînêyî dawî datin bidan. Hemû bi avrû û serbilind ve hatin bigorîkirin³⁶. Kelhê Rêkanî buhayê vê bêbextîya xweyî hanê pir giran di pişt re der sala 1961 de date bidan.

³⁵Horemarî bi Eşîrekê ve têtin biderkevtin, ya ku ew di pêla serokîtiya Sîto Axa de bi gemasiya xwe ve hate binavûbangkirin. Ew di nava xakê Kurdistanê Tukî de di welayeta Hekarê de tête bikevtin. Belam li paş mirina Sîto de wê pir sawa xwe û herwehaji erdên xwe ji nava destên xwe date biberdan.

³⁶Yek ji Kurên wêna Alî Xelîle. Min der sala 1979 de Alî Xelîl li Iranê de date binaskirinû hêji dostanî û biratiya me ligel hevdû de bi xurtî ve tête bidîtin.

Ew ji yekek ji bi nav û bangên Qehremanên Barzanîyan tête biderkevtin. Wî ji cihê bavê xwe rast û durust date bigirtin. Di tevaya jîna xwe de her û her ew ligel Barzanî de bû û li ser destên wî mîna Doktor Seid hate biperwerdekirin. Alî Xelîl di nava Pêşmerge de pir xweşewist bû û ew ji nala hemû Barzanîyên din ligel Barzanî de bi çend rûçikên bilind ve dihatin binîşakirin. Evîndariya wanî bêsînor ji bona Kurd û Kurdistanê, hunera wanî fireh û kûr di ceng û şerên pêşmergeitîyê de, têgihiştin û kamasîya wan di serpereştîya xelkê de û remana kûrî dadwerîyê û lêbuhurandinê di

Gernasîya Jinê di Serhildanê de

Xelîl di rêşmeha sala 1936 de hate bigorîkirin û serê wî hate bijêkirin û ew ji bona Şêrwanê hate birin. Jin û herwehaji Dêya wî ji bona wêderê de datin bianîn. Tête bigotin, ku yekekî ji Efseran tilîya xwe bir bi serê Xelîl ve date binişandan û ji Dêya wî date bipiskirin: Tu vî serê hanê dide binaskirin? Belê ez vî serê hanê didim binaskirin û ew bi serê Kurê minî Xelîl ve tête biderkevtin, yê ku we ew bi rêyeke xapandin û bêbextî ve dayite bikuştin û ez pir pê biserbilindim. Belam Jina wî date bigirîkirin, dilê wê hate bişikenadin û ew hate bigêjkin, belam Xeswa wê lê date biqîrkin û jêre date bigotin: Li beramberî çavên van Tirsonekan de nede bigirîkirin; jiber ku dê dilê wan li me de bête bisarkirin.

Bi rastî jî ve dilsarîya Dujmin pir bi belake mezin ve tête biderkevtin. Pir bi dilê min ve ev xweşxwewanîya Şafîi tête biderkevtin:

Di dilşikestinê de ji xwe re pîsîtiyê nede bidîtin
 Dilsarbûna Dujminan bi derd ve her tête biderkevtin
 hîc tucarî hevîya merdbûnê ji Çikûsekî nede bikirin
 Di nava agir de ji tînvaneke re av nayête biderkevtin

Piştî gorîkirina Xelîl Xweşevî û Hevalên wî tevgera çekdarî li herema Barzan de bi carekê ve hate bidawîkirin. Wêçaxê serdarîyê bêhnna xwe bi xweşî ve date bikişandin û wê hesta xweyî bi carekê ve bi bêhnvedanê ve date biberdan; jiber ku hîc kesek nema dihate bidîtin, ku ew li ber fermanên wê de bête birabûn. Şêx Ehmed û birayên xwe destliser li nava destên wê de li jêrî Iraqê de têtin bidîtin, Welî Beg ji Kerkukê hatîye bidûrkin û Ebdul-Lah Kerkemoyî hatibû bimirin û

nava can û bextê wan de dihatin bidîtin. Alî Xelîl jî Merovekî wetov bû û hêjî bi serdeji ve wî zû Merovên xerab û Rêberên Qelp û nezan ji hev didatin binaskirin.

Niha ew di payiza jîna xwe de bi jiyanêke pir sade ve li Selah-el-dîn de nala Doktor Seid tête bijîyandin. Pir kêfa wî ji çandiniyê re tête biderkevtin. Wî him li gundê xwe û him jî li Selah-El-Dîn de pir darên mêwan, darên behivan, darên guzan, darên hinaran û yê din bi hemû rengên wan ve li ser destên xwe dide biçandin û bihilanînûdanîn. Cuma

herwehaji pêrejî Ehmed Nadir û Xelîl jî hatibûn bigorîkirin. Weha bi vî rengê hanê tu Berpirsiyar ji bona ajotina heremê nema dihate bidîtin.

Ji Nasiriyê tanî Kefrî û Altunkopri

Der sala 1939 de desthilatîyan Şêx Ehmed ligel malên wan de ji bona Altunkupri û Kefri ji bon demeke kurt dane vegujestî û li paş vê de ew ji bona Sulêmaniyê dane veguheştî.

Qonaxeke nuh

Di Sulêmaniyê de zînetî wan hate bibaştîrkirin û av û bayê wêna bi baştir ve ji bona wan dihate biderkevtin, tevî ku Barzanîyan jî bi merdbûna mêvandarîya xwe ve ji bal mal û Eşîrên Ereban de didatin bipesindarîkirin, gava ku ew ji bona nava wan hatin biçûyîn.

Di vê pêla hanê de cenga cîhanîyê duwem³⁷ hate bivêkevtin û wê tevaya guhpêdana Ingilîzan ber bi xwe ve date birakişandin.

Pêleke dirêj di ser dîrkerîna Barzanîyan de hatibû biderbaskirin, tanî ku desthilatîyên serdarîyê pîrsa Barzanîyan dabûn bijibîrkirin û ji bona wan tanî radeyekî azadiyeke bêtir hatibû bidan. Pêwendîya wan ligel Xelkên herema Barzan ji nû ve date bideştîpêkirin û desthilatîyê rê bi gelek malan ve date bidan, ji yê ku wan dixwestin, ku ew jî bi wan ve bêtin bigihandin yanî ku ew serdana wan li Sulêmaniyê bidin bikirin. Di navbera Barzanîyan û Rêxistina Hîwa û Kesatîyên Welatperwerên din de pêwendî bêtir hatin bixurtkirin.

³⁷Cenga cîhanî duwem di 1. 9. 1939 de tanî 8. 5. 1945 de di nava Hevalbendan de ji Ingilîstanê, Firensa, Yekîtiya Soyê, Amerîka ûhd û Dewletên Mîlê de ji Elmanya, Îtalya, Çapan ûhd hate bivêkevtin. Pêncî melyon Merov tede hatin bikuştin û pêncîûheşt Melyon Merov tede hatin bitawîkirin.

Di encamê vegirtina Leşkerê Sorî Soyêti de ji bona Azîrbêcan û Kurdistanê di Iranê de li ser bingehê peymana sala 1921 de der sala 1946 de Komara Mehabadê hate bidazînin.

Encamên vê cenga hanê vegihertînen giran û mezin di vê dunya me de date bikirin û herwehaji wê di nava xebata serxwebûna Kurdistanê jî de date bikêrkirin. Li ser van kêrên hanê de dê bi neçarî ve dîr û dirêj li ser mêjûwa Kurdistanê bête biavixitin. Cuma

Barzanî ev ji min re datin bigotin: "Gava ku Reşîd Alî Gêlanî³⁸ bi tevegera xweyî dijî bi Ingilîz ve hate birabûn, Efserekî Ingilîzîyî mezin bi lez û bez ve dîtina min li Sulêmanyê de date bikirin û wî pêşneyareke merd bi navê serdarîya Ingilistanê ji bona min date bipêşkeşkirin û ji min date bixwestin, ku ez ji bona Hewlêrê herim û pêwendîyê li legel Efserên Kurd de li wêderê de bidim bikirin, da ku ew serê xwe beraberî serdarîya Reşîd Alî Gêlanî bidin bihiladan û da ku ez kar û bar ligel wan de bidim bilidarxistin û di pişt re ku ez ji bona Barzan bêtîm biçûyîn. Wî date bisozdan, ku serdarîya Ingilisan bi veguhestina bi hezaran ji tivingan, kel û pelên dinî cengê û xurakê çî di rêya bejatîyê de yanî di asmanîyî balafiran de bi amade ve tête biderkevtin û li wêderê de Dewleteke Kurdistaneyî serbixwe ve bide bidazanîn û ji bona Efser û Serbazên Kurdan ji bona gihandina wan ji bona te bide bibangkirin, herwehaji wî date bizosdan, ku dê serdarîya Ingilistanê bi vê Dewleta hanê ve bête birûniştin û dê ew bi erk ve li ser xwe de piştgirtin û parastina wêna bide bigirtin.

gava ku min guhdarî li peyvên wîna de dane bikirin, hîç min tu soz jêre nedane bidan; belam min jê date bixwestin, ku ew bêhneke kurt bi min ve bide bidan. Ez ji bona nik Şêx Ehmed hatim biçûyîn û min jêre tevaya danavê date biraxistin. Wî ji min re date bigotin: Ingilîz di îro di bi gaveke wetov ve tête biniyazmendîkirin û dê ew bi sozên xwe ve tanî demekê bêtîn birabûn; belam li paş de dê ew devji me bidin biberdan, mîna ku wan ev hercar dane bikirin; Jibervêjî divê tu bête bivegerandin û jêre bide bigotin, ku em nikarin bi daxwazên wan ve bêtîn birabûn.

Bi rastî jî ve ez ji bona nik wî hatim bivegerandin û min ew bi wê bersiva hanê ve date biagehdarîkirin. Ew gelekî bi wî bersivê ve ser sûr ma û wî gelekî date bixwdstîn, ku ez wê pêşkeşkirina hanê bidim bigirtin, belam min ew bi carekê ve date binayînîkirin"³⁹.

³⁸Reşîd Alî Gêlanî der avdara sala 1940 de bi Serekwezîrê Iraqê ve hate bikirin û Wizareta wî der rêbenda sala 1941 de hate bixistin. Siyaseta Elmanî di Iraqê de pir li ser wî de dihate biavakirin. Wî bi siyaseta xwe ve berjewendîyên Ingilîz bi destdirêjkirina Elmanyayî sipahî ve xweser ji bona nava Iraqê gelekî berbitirsê ve ne bestenê li Iraqê de lêbelêjî di seranserîya Rojhilata Navînî de date bixistin. Ingilîz bi siyaseta wî ve gelekî hatin bitengavkirin. Ji xwe re di vî warê hanê de li nivîsta Bondarîviskî, di wergerandina Erebi de: Rojava dijî Cîhana Musulmantîyê ji Hêrîşên Xaçperestan tanî van rojên meyî niha, Wergerandina Ilyas Şahin ji bona zimanê Erebi, Çapxana Pêşkevtin, di 1985 de di Yekitîya Sovyêtê de, r. 226-234 bidin bitemaşekirin. Cuma

³⁹Heger ku Merov li van gotinên di nava Efserê Wênerê Ingilîzî û Barzanî de û

Veğerandina Barzanî ji bona Barzan

Barzanî tanî sala 1943 de li Sulêmanyê de hatin bimayîn. Di avdara sala 1943 de Barzanî kês ji xwe re date biwergirtin û wî ji Sulêmanîyê date bibazdan û ew di 12. 7. 1943 de bi alîkarîya rêxistina Hîwa û kesên dinî Welatperwer ve berê xwe ber bi sînorê Iranê ve date bivekirin û wî bes û bi tenha ve du kes ligel xwe de dane bibirin, yek ji wan Mustefa Ebdul-lah Akrawî bû û yê din Sulêman Soret bû⁴⁰.

Barzanî date bigotin: "Min destûra xwe ji Şêx Ehmed date biwergirtin û min jê date bixwestin, ku ew ferman û amojgarîyên pêwist ji bona min bide bidan, wî ji bona min date bifermarkirin, ku divê tu bi

herwehaji li bersiva Şêx Ehmed de bi hûrî û kûrî ve di nava çarçopê belgeyên mêjûyîyî dozandîyî Elmanî û Ingilîzîyî wê demê de bide bitemaşekirin, dê Merov ji xwe re bide bidîtin, ku belê bi her awayekî ve Kurdan kêsekê zêrînî ji nava destên xwe datin beberdan; ya ku dibû ew berê xebata wan ji bona serxwebûn û pêkanîna Dewleta Kurdistanê bi şêweyekî din ve bida biveguhertin. evjî Li gora bîr û bawerîya min de ev hate bîkirin; jiber ku Kurd li ser bernameyên Elmanîyî cengînê de di rojhilat de û bi taybetî ve di Iraqê de û herwehaji li ser tengavîyên dijarîyên Ingilîzîyî wê demê ne bi aqehdar ve dihatin biderkevtin û herwehaji hêjbêtir di bedbextîya wan de li ser netêgihiştina wanî tanî niha jî de di nerxkirina kirdarê zeman de tete biderkevtin.

Belgeyên sitatîfîya cengînîyî Elmanî di rojhilat de di sala 1941 de rêya sê mîlan de bi girtina Iraqê ve dihat biderkevin; evjî him di rêya Qefqasya de, himjî di rêya Libya re û himjî di rêya Bulgarya û Turkî re dihat biderkevtin, da ku Elman derdên nebûna xweyî neftêyî giran di cengê de bidin biçarekirin. Herweha jî di nava bernameya Elman de yarmetîya pêkanîna Dewleta Kurdistan ji Kurdistanê Iraqê jî dihat bidîtin.

Belgeyên Elmanî û ingilîzîyî bi nerx ve di vê pêlê de li ser Iraqê de di nivîsta hêjayî Rusîyî jî bal Bondariviskî di bin navnîşana: "Rojava diji Cihana Musulmantîyê jî Hêrîşên Xaçperestan tanî van rojên meyî niha" jî rûpelên wêyî wergerandina Erebi jî 216-268 hatine bibelavkirin, ya ku ew jî bal Ilyas Şahîn de ji bona zimanê Erebi hatîye biwergerandin û ew di Çapxana Pêşkevtin, li Sovyêta de der sala 1985 de hatîye bibelavkirin. Cuma

⁴⁰Mustefa Ebdu-Lah û Sulêman Soret herdu jî ji herema Akra bûn û ew ji zarotîya xwe de ligel Barzanî bûn. Ew berî wî hatin bimirin. Ew pir jî bona Barzanî bi dilsoz û piştgirtî ve dihatin biderkevtin. Bi taybetî ve Mustefa bi destrastê Barzanî ve dihat biderkevtin.

dadwerîyê ve di rabûn û rûniştina xwe de ligel xelkê de bête bigirêdan û tucarê rê bi zalbûna payebûnê ve li ser xwe de nedim bidan, herwehaji divê tu xwe ji berengariyê ligel hêzên serdariyê de bidin biparastin, heger ku tu ji bi serkevtinê ve neyête bibawerîkirin. Herwehaji divê ku tu bi tu hawayekî ve ji wan re neyête bidakevtin, Jiber ku em di nava destên wan de têtin bidîtin".

Barzanî bi nehîni ve bi cil û bergên Peyakî ayîni ve ji bona herema şino hate bigihandin, jiber ku li wêderê de jimareke baş ji Barzanîyan dihatin bidîtin, ji yêni ku ew ji herema Barzan ji ber bi dûkevîna Polîsan ve li pey wan de hatibûn bibazdan. Ew bi alîkarîya kak Mamend Axa Serokê Tîra Qadirî ve ji Eşîra Mameş li wêderê de hatibûn bicîûwarkirin, yê ku wî hesteke welatperî didate bihilgirtin, ya ku ew pir bi cihê hêjabûnê ve dihate biderkevtin. Wî pêşewazîyeke bi kêf ve bi hatina Barzanî ve date bikirin û wî jêre hemû piştigirtin û alîkarî date bipêşkeşkirin.

Diyariyeke giranbuha li ser serê Barzanî de

Barzanî çîrokeke xweş li ser rûdanekê de di dîwanxana Kak Mamend de didate bibîrxistin û didate bigotin: "Gava ku ez li dîwanxanê de hatibûm birûniştin, Qerenî Axa Mameş⁴¹ ji bona nik Kak Mamend hate bigihandin, da ku ew xebera reva min ji Sulêmanî jêre bide biveguhestin û ku serdariya Iraq û Iranê her yekê ji wan 50000 dînar ji bona wî kesî dane bitirxankirin, ji yê ku ew min bi saxî ve yanî bi mirî ve bide bigirtin. Wî ji Kak Mamend date bixwestin, ku ew herema xwe bide bibînçavdêrxistin, da ku ew vê kêsa giranbuha di ser xwe re nede biderbaskirin, heger ku ez di nava herema wî re hatim biderbasbûn. Qerenî Axa jî bi serûştî ve ez nedidam binaskirin. Kak Mamend bersiva wî date bidan, ku ew bi rûreşî ve li ser her yekî de tête biderkevtin, yê ku ew bi vê hîşmendîya şermezarî ve bide biremankirin û ku ew Barzanî bide bigirtin, hêj ew ji Dêya xwe nehatiye bizanîn".

⁴¹Qerenî Axa Mameş Serokê Eşîra Mameş li Kurdistanê Iranê de bû û ew li gundê Peswê de dihate bineşînîkirin. Ew bi pêwendîyên xweyî lêgûmankrî ve lilgel rêstikên kevnepêst de bi navûbang ve dihate biderkevtin.

Li dor û berên Mele Mustefa de Barzanî hatin bikomkirin û jimara wan bi 30 Çekdaran ve dihate biderkevtin. Ji wan jî bi bîra min ve Mamend, Mîrza Axa û Hesên Ehmed Naz ligel hinekan jî Merovên xwe de têtin biderkevtin. Ev jimara hanê jî bi baş ve ji bona qonaxa pêşî dihate biderkevtin.

Gava ku Barzanî di nava Heval û Dostên xwe de di herema Şîno de dihate birûniştin, agehdariyek ji bal Koçerekî de pê hate bigihaştin, ku Rasipêr⁴² li Mergesor de di mêvandarîya Mehmed Beg Xelîfe Samed⁴³ de têtê bidîtin, wî xwe bi pele ve di rêya Kêle Şîn⁴⁴ de date bilivandin. Weke ku di bîra min de têtê biderkevtin, ew di Kêle Şîn re di dawîya tîrmehê de hate biderbasbûn û ew xweser berê xwe ji bona Mergesor date bivekirin û ew danê êvarê bi wêderê ve hate bigihaştin. Ji bextê reş Rasipêr berî gihandina wîna bi du demjimaran ve jê hatibû biderkevtin. Nêçîreke pir giranbuha bi destên wî ve nehate bikevtin. Pir

⁴²Di vir de mebest jê Şahzade Ebdul Ilah Rasipêrê Textê Iraqê bû û Xalê Padîşah Feyselê Duwem bû, yê ku pêwendî û dostaniyeke wîyî pir xurt ligel Mehmed Beg Xelîfe de dihate biderkevtin û wî ligel wî de havîna xwe li Mergesorê de di piraniya dema havînan de di her salekê de jîber xweşbûna avûbayê wê heremê didate bibuhurandin.

⁴³Mehmed Beg Xelîfe Samed Serokê Eşîra Birdostî bû. Ew di gundê Micîser de li nêzîka Sîdekan de dihate birûniştin. Ew der sala 1965 de hate bimirin.

⁴⁴Kêle Şîn bi deqeke sînore ve di navbera Iraq û Iranê de têtê biderkevtin û ew di herema Şîno de têtê bikevtin, ku têtê perçeyekî jî kevîrekî şîn hatiye bidanîn, ya ku jê re dibêjin, ku mêjûwa wê berî Zayînê têtê bivegerandin.

(Kêle Şîn di navbera rêya Rewanduz û Şîno de têtê bikevtin. Ew ji herdu aliyên xwe ve hatiye binivîsandin û ew di her aliyekî jî de bi du zimanan ve him bi zimanê Aşurî ve û him jî bi zimanê Kildanî ve hatiye bineqîşkirin. Aliyek bi niyaz ve ji bona banga Xwedê hatiye binivîsandin û aliyê din li ser raxistina pêrabûnên cengê hatiye binivîsandin. Şûnwarnas didin bibawerîkirin ku ev sitûna hanê der sala 812 berî zayînê de bi destê Eşoynî Padîşahê Orarto ve di vî cihê de hatiye birakirin. Ji xwe re li ser Kêle Şîn de bi zimanê Farisî ve li nivîsta: Binayî Tarixî Emakî Bastanê Iran, Ewelîn Neşriyeta Sazimani Miliyî Hifazetî Asarî Bastanî Iran, Esfend mah 1349 Xorşîdî, r. 24 de bidin bitemaşekirin.

Di salên heştêyî de gelekî min û Felek Kakayî wêne li nik Kêle Şînê de ligel Pêşmergan de û herweahjî di gava vekirina Rêya wêna de ji bal Endazyar Ehmed Birivkanî de dane bigirtin. Di nava cenga Iraq û Iranê de Dewleta Iranê ew ji bona Xaniyê Şunewariya Ormiyê date biveguhestin. Cuma).

caran min ji Barzanî gotina wîna didate bibihîstîn: "Ez gelekî kêfxweşbûm, gava ku min date bizanîn, ku Rasipêr li Mêrgesor de tête bidîtin. Min date bibiryarîkirin, ku ez wî li nik xwe de nala girawkirinekê dest li ser de bidim bidanîn, da ku ez erkê li ser xwe de gelekî bidim bisivikkirin, gerjî çendjî ew li ser min de bihata birawestandin. Belam dilê min gelekî hate bişikenandin û biêşandin, gava ku min date bizanîn, ku wî berî hatina min bi du demjimaran ve ji cih hatîye biderkevtin".

Lîkarxistina Hêrîşê

Barzanî ligel Hevalên xwe de berê xwe ber herema Barzan ve dane bivekirin û xebera gihandina wîna di nava xelkên heremê de hate bibelavbûn û şadî di bona malekê de hate bikevtin. Xortan bi gihandina wî ve li dûhevdû de dane bidespêkirin, tanî ku jimara wan di nava du înan de bi 750 kesî ve hatin bigihaştin, hinek ji wan bi çek ve û hinên din bi bêçek ve dihatin biderkevtin.

Di pêşî de wî xwe ji benrengarîyê ligel serdarîyê de didate biparastin, tanî ku wîna bi başî ve hêza xwe date birêyistin û wî ew bi rengê baş ve date bilîkarxistin. Bi rengê bernameyeke xurt ve û bi hêrîşên li dûhevdûyî ji nişkê ve wî bingehe li heremê de ji bil bingeha Barzan, Bile û Mêrgesor pêve hemû date bivegirtin. Hêrîşê ew bingehe hanê ber bi xwe ve nedane bixistin; jiber ku di wan de jimara hêzên Dujmin pir bi mezin ve dihate biderkevtin û ji ber ku bingehe dinî mayî bi hêsanî ve dihatin bivegirtin.

Di navbera du mehan de jimara Çekdaran bi du hezar kes ve hate bigihandin. Di nava her malekê de şahîyê bi vegerandina Barzanî ve û bi serkevtinên bi lez ve, yê ku ew li ser hêzên serdarîyê de didatin bicîhatin, xwe didate bibelavkirin. Di payîza wê salê bi xwe jî de serdarîya şand li dû şandê ji bona Barzan didatin binardin, ji bona ku giftûgo bêtin bikirin û şer bête birawestandin. Barzanî bi kevtina giftûgokirinan ve ligel serdarîyê bi vegerandina Şêx Ehmed û tevaya Dûrkinvanan ve ji bona Barzan date bimerckirin. Serdarîyê ev mercê hanê date bicîanîn û Şex Ehmed, birayên wî, malên wan û ligel hemûyên ligel wan de ji bona Barzan bi serbilind û serkevtî ve hatin bivegerandin. Ev tevegra mêrxas bi pêçdaneke giring ve di mêjûwa xebata Barzan de dihate biderkevtin. Wê bi guhpêdan û piştgirtina hemû Neşînvânên Kurd

ve date bikêrkin û Barzan piştî vêna bi navînîya çurusandina tevgera azadîxwazîya Kurd ve hate bîkin.

Şer hate birawestandin û giftûgoyên giring ligel serdarîyê de date bidestpêkin, yê ku ew bi lihevhatineke giring ve hatin bipayînkirin. Serdarîya Nurî Seid date bisozkin, ku ew dê li gora wêna de wan dawxazên pêşekirî ji bal Barzanî de bide bicihanîn û ew jî ev bûn:

1. Divê ew Karmend bêtin biderkin yanî bêtin biveguhestin, ji yê ku ew bi xwarina bertîlê ve yanî bi pîskirina desthilatîyê ve têtin binavûdengkin.
2. Divê Wilayeteke Kurdistanê bête bipêkhatin, ya ku ew di nava xwe de liwayên Kerkukê, Sulêmanîyê, Hewlêrê û melbendên Kurd li liwa Musilê de ji Dihok, Akra, Şêxan, Sincar, Zaxo, Imadiyê û herwehaji melbenda Xaneqîn û Mendelî di liwa Diyala de dide bigirtin.
3. Divê zimanê Kurd bi zimanê Mîrî ve bête bidanîn.
4. Divê Yarîderekî Wezîrê Kurd ji bona her Wezîrekî ji Wizaretên Dewletê bête bidanîn.
5. Divê Wezîrekî Kurd di Wizaretê de bête binişankirin, da ku ew beramber bi Wilayeta Kurdistanê bête biberbisiyarkirin.
6. Divê ziyan ji bona Ziyandaran bête bidayîn.
7. Divê Dibistan, Maristan, rê û ban û avanîkirina heremê bêtin bidurustkin.
8. Karûbarên sipahî, diravî û derveyî ji taybetîyên girêdayî bi Dewleta navîn ve têtin bihiştin.

Belam Wizareta Nurî Seid di 3. 6. 1943 de xwe date bikişandin û Bacecî Wizareteke nuh date bidurustkin û wê date bidazanîn, ku ew bi erk ve li sre xwe de beramberî wê lihevhatinê nade bidîtin; jiber ku ew ligel Wizareta çûyî de hatîye bimorkirin. Ev tev de bi yarîyekê ve dihate

79 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

biderkevtin, ya ku ew ji bal Impiryaliya Ingilizî ve hatibû birêxistin. Vêna date bikirin, ku şûreşa sala 1945 bête bivêkevtin.

Heger ku mirin ji bona min rê bide bidan, dê ezê li ser wan agehdarîyên li nik xwe de bidim binivîsandîn û herwehaji dê ezê wan belgeyên li nik xwe de li ser wê pêlê jî de bidim bibelavkirin.

Encamkirin

Ji xwendekarîya me ji bona mêjûwa xebata Miletê me di vê serhildana hanê û berî wê de tête biderkevtin, ku Rêberên gewre û Merovên mezin bi gernasî ve ji bona mafeyên rewayî miletê Kurd didatin bixebatkirin û wan pir gorîyên mezinî têrkirî

ji bona wan mafeyan datin bipêşkeşkirin; belam tevlivêjî de ew mafeyên hanê hêjî têtin bitalnkirin û bixwarin. Hoyên vêjî li gora bîr û bawerîya min de ji bona van tête bivegerandin:

1. Jiber ku hevkarî rêxistî di navbera wan serhildanan û şûreşan de nedihate bidîtin. Ji bona nimûne şûreşek li heremekê dihate bivêkevtin, di gava ku heremên din pê nedihatîn biagehdarîkirin.
2. Dujminan dem ji bona lêdana tevgera Kurd didatin bihelbijartin. Ez gûmannakim, ku carekê ji caran jî Kurd demeke baş ji bona şûreşên xwe dane bihelbijartin.
3. Bi nebaşî ve zînetên navxweyî û derveyî dihatin bitexmînkirin. Gava ku ji wan xebata çekdarî dihate bixwestin, wan giftûgo ditatin bikirin û gava ji wan lêgerandin ji bona peydakirina rêyên aşitîyê dihate bixwestin, wan didate bişerkirin.
4. Dujmin bi gelekî ve ji wan bi dewlemendtir, xurtir û hiştir ve dihatin biderkevtin. Bi taybetî ve Impiryalîya Ingilîzî her û her dijî dilbijandinên miletê Kurd dihate birawestandin. Tevî ku Kurd tanî nihajî hêjî bi mafeyên xwe ve nehatine bigihaştin, lêbelêjî wan bi gorîyên xweyî pir giran û mezin ve ji bona tevaya cîhanê re datin biderxistin, ku ew bi Neteweyekî ve têtin biderkevtin, yê ku jêre tevaya pêkhatinên wîyî bi taybetî ve têtin bidîtin. Her nîfşekî ji wan ji bona nîfşê din date biderxistin, ku mafeyekî bi xuraw ve tête bidîtin, divê ku ew ji bona sitendina wîna bidin bikarkirin û bixebatkir.

Kanîyên Lêgerandinê

1. Bihîstinên min ji Barzanî û ji Hevalên hemdemên wî
2. Piştîvan Cengoş Ebdul-Ezîz El-Uqeyli: Livandinên Barzanî pêşî der sala 1932 de, -bi zimanê Erebî ve-
3. S. G. Edmonds: Kurd, Turk û Ereb, wergerandina Erebî ji bal Cercîs Fethu-Elah, çapa Tayms, Begdad, di 1971 de, -bi zimanê Erebî ve-
4. Mis Bîl: Derîyên ji mêjûwa Iraqî nêzîk de, wergerandina Cafer El-Xeyat, çapa duwem sala 1971, -bi zimanê Erebî ve-
5. I. M. Hamelton: Rêyek di Kurdistanê de, wegerandina Cercîs Fethu-Elah, çapa El-Cahiz, Begdad sala 1973, -bi zimanê Erebî ve-
6. W. R. Hê: Du sala li Kurdistanê de, wergerandina Fuad Cemîl, çapa yekem, sala 1973, -bi zimanê Erebî ve-
7. Basîl Nêkitin: Kurd, Dar-Elrewaî, Bêrud, sala 1967, -bi zimanê Erebî ve-
8. Ebdul-Rehman El-Bezaz: Iraq ji vegirtin tanî serxwebûnê, çapa duwem, Çapxana El-Anî, Begdad sala 1967, -bi zimanê Erebî ve-
9. Sipahbod -Zeim El-rikin- Hesên Mustef: Li ser Barzanîyan; Dar-Eltelî, Bêrud sala 1963, -bi zimanê Erebî ve-
10. Sîdiq El-Demlocî, Mîrneşînîya Behdînîyî Kurd yanjî Mîrneşînîya Imadîyê, çapxana El-Itihad-El-Cedîd, Musil sala 1952, -bi zimanê Erebî ve-

11. Wilyam Igelton: (Komara Mehabadê - 1946), sala 1963, -bi zimanê Erebî ve-
12. Refîq Hilmî: Yaddaşt, Begdad 1957, -bi zimanê Kurdî ve-
13. Ela El-Dîn-El-Sucadî: Şûreşên Kurdan, Begdad sala 1959, -bi zimanê Erebî ve-
14. Mohemed Emîn Zekî Beg; Mêjûwa Kurd û Kurdistan, Begdad sala 1961, -bi zimanê Erebî ve-
15. Dr. Şakir Xesbak: Kurd, Begdad 1972, -bizimanê Erebî ve-
16. Dr. Şakir Xesbak: Jorî Iraq, Begdad 1973, -bi zimanê Erebî ve-
17. Sêr rîder Polard: Ingilistan û Rojhilata Navînî, wergerandina Hesên Ehmed El-Selman, Begdad 1956, -bi zimanê Erebî ve-
18. Hesên Erfe: Kurdeha û yek pûrsî tarîxî û siyasî, çapa Farisî, sala 1966
19. Mehmud El-Dure: Pîrsa Kurd, çapa duwem, Bêrud 1966, -bi zimanê Erebî ve-
20. Dr. Bîlêc Şerkoh: Pîrsa Kurd, Qahîre 1930, -bi zimanê Erebî ve-
21. Mamrûf Çiyawîk: Destana Barzana Sitembar, Begdad 1954, -bi zimanê Erebî ve-
22. Îsmail Erdelan: Veşartîyên Barzan, wergerandina Marûf Qerredaxî, Begdad 1958, -bi zimanê Erebî ve-

Ev di 1 tîrmeha 1998 de hate bidawîkirin.

Ez vê wergerandina kurmancî ji bona Doktor Seîd Ehmed Nadîr Barzanî didim bipêşkeşkirin. Cuma

Barzanî û
Tevgera Azadîxwazîya Kurd

Şûreşa Barzan
1943 - 1945

Kurdistan, di Gelawêja Sala 1968 de
Werger Dr. M. S. Cuma
Berlin di 2. Tîrmeha 1998 de

Navrok

Pêşgotin.....	90
---------------	----

Derîyê Yekem

Vegerandina Barzanî	95
Helwesta kirina Serdarîyê	99
Gerandina li heremê de	100

Derîyê Duwem

Şûreşa Çekdarî di sala 1943 de	102
Birêxistina Hêzan	102
Pêwendî ligel Serdarîyê de	103
Biryar bi destpêkirina pêrabûnên cengînî ve hate bidan	104
Pêrabûna Pêşî	104
Şerê Xêrzokêyî bi nav û bang ve	105
Bi serkevtinên nuh ve	109
Helbijartina cihê Rêberîyê	109
Şerê Goretu	110
Pêrabûneke bi sernekevtîyî serdarîyêyî din ve	111
Şerê Meznê	112

Derîyê Sêyem

Giftûgo ligel Serdarîyê de	114
Destpêkirina bi Giftûgokirinê ve	114
Rola Hîwa di Raperînê de	115
Nurî Seid serdarîyeke nuh dide bipêkanîn	118

Dîtina pêşî di navbera Barzanî û Macid de	119
Vegerandina Macid ji Begdadê	121
Vekişandina Sipah	122

Derîyê Çarem

Bi erêkirineke katî ve ji bona daxwazên Şûreşvanan ..	123
Gavên baş ji bal Serdarîyê de	123
Vegerandina Şêx Ehmed ji bona Barzan	125
Serdana Barzanî ji bona Begdadê	125
Xwekişandina Wîzareta Nûrî Seîd û destpêkirina lîskê	127
Pêwendî ligel rêxistinên siyasî Kurdî de	130
Gera Barzanî di nava Eşîrên Kurd de	132

Derîyê Pêncem

Encumena Azadîyê û bi rêk û pêkxistina ligel Rêxistina Hîwa de	134
Durustkirina Encumena Azadîyê	134
Gera Barzanî di heremên Biradost û Balek de	139
Civîneke giring ji bona Encumena Azadîyê	140
Nameyek din ji bona Hîwa	142

Derîyê Şeşem

Destdirêjîya Ingilîzî ji bona temirandina Şûreşê	146
Careke din destpêkirina dan û sitendinê	146
Vegerandina Efseran ji bona Begdadê	148
Dîtinek nuh ligel Parêzvanê Hewlêrê de	149
Serdana Barzanî ji bona melbendên Kurdî di Parêzgeha Musilê de	150

Derîyê Hevtem

Şûreşa 1945	155
Vêgevtina Şûreşê	155
Helwesta Sipah di destpêka livandinan de	156

89 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Pilana Livandinan.....	158
Helwesta Şûreşvanan	160
Helwesta Eşîran.....	162
Destpêkirina Şeran	163
Şerê Meydana Morîkêyî bi nav û bang ve	164
Berê Balinda - Imadîyê	166
Berê Akra	167
Hêrîşeke nuh li jêr rêberîya Rentin de	169
Bêbextîya Serokên Eşîran	170

Derfîyê Heştem

Penabûna Barzanî ji bona Kurdistanê	172
Biryara xwe vekîşandinê ji bona Kurdistanê	172
Şerên vêkevî di dema xwe vekîşandinê de	173
Gihandina Kurdistanê	176

Kanîyên Lêgerandinê	178
---------------------------	-----

Pêşgotin

Tevaya cîhanê bi guhpêdaneke giring ve çavnêrîna pêşvekevtinên cenga cîhanîyî duwem didatin bikirin û wê çavdêrîya encamên wê didatin bibendewarîkirin. Hêvîyên Miletan dihatin bigeskirin, gava ku di asû de nîşanên nemankirina Nazî dihatin bidiyarkirin. Civat û rêxistên welatî û demokrasî di hêlên cudan de di cîhanê de hatin bijêhatîkirin û wan xebata xwe ji bona girtina mafeyên Miletên xwe dane bixurtkirin. Bi serûştî ve di hate biderkevtin, ku civat û rêxistinên Kurd jî mîna yên nala xwe di cihên din de bidin bikirin, ku ew bi her rêyekê ve ji bona lêgerandina kêseke lihevhatî ji bona Kurd bidin bikarkirin, ya ku ew dibe xwe ji nava rûdanên cengê bide bidexistin.

Kirina dûr kirina Barzanîyan ji bona Sulêmanîyê di pêla cengê de hate bikirin, ew ji bona wêna ji Nasirîyê der sala 1940 de hatin biveguhestin. Sulêmanî di wê pêlê de bi navîniya jêhatîbûna siyasîyî rêxistên Kurd ve di hate biderkevtin. Evaya bi kêseke baş ve ji Barzanî di hate biderkevtin, da ku ew ligel rêxistinên Kurd û Welatperwerên Kurd de bide bipêwendîkirin û bîr û bawerîyên xwe ligel wan de li ser tevgera Kurd û ayinda Kurdistanê de bide biveguhertin. Di heman kat jî de di hate bikarînkirin, ku ligel herema Barzan de bête bipêwendîkirin.

Bi diyarî ve di hate biderkevtin, ku jimareke baş ji Merovan xwe di nava çîyan de dabûn bisengînikirin, herwehaji pêrejî jimareke din ji bona nava Polîsan hatibûn bikevtin û ew li ser bingeheên Polîsan de di heremê de hatibûn bibelavkirin. Hêjbêtir jimareke din jî ji bona Kurdistanê Iranê jiber tengavîkirina desthilatîyê dabûn bibazdan.

Piştî rêzekê ji dan û sitendina, yên ku wan tanî sala 1943 dane bidirêj kirin, Barzanî date bidîtin, ku zînet pir bi baş ve ji bona bi pêrabûna şûreşê ve tete biderkevtin; jiber ku heremê xwe di nava kelandinê de didate bidîtin û xeklên wê pir ji bal destdirêjîyên zordariya

desthilatîyê û hêzên polis dihatin bitengavkirin. Wan bes û bi tenha ve bendewarîya roja rizgarîkirinê didatin bikirin.

Ji alîyekî din jî de cenga cîhanê tevaya guhpêda Impiryalîya Ingilistanê bi ser xwe ve didate birakişandin. Nedihate bikirin, ku Ingilistan xwe ji bona pirseke biçûkî wetov beramber bi pirsê cengê ve bide bivalakirin. Kêmasîya ku bi tenha xwe ve di heremê de dihate biderkevtin, ew jî bi nebûna wêna ve bi Rêberêkî ve dihate biderkevtin, yê ku wî divabû têde rêberîya cemaweran bida bikirin.

Piştî xwendekarîya danavê ligel Rêxistina Hêwa û Welat-perwerên Kurd de bi rengêkî têrkirî ve li ser bernama şûrêşê de bi rengêkî lihevhatî ve hate bilihevkirin û Barzanî jî wan sozêkî bi carekê ve ji bona piştgirtina xwe date bigirtin. Di 12 tîrmeha sala 1943 de ji bona vegerandina herema Barzan hate bibiryardarîkirin.

Barzanî ji Sulêmanîyê bi cil û bergên peyakî Oldar ve bi nehênî ve hate biderkevtin û ligel wî de du kes jî Dostên wî pêre hatin biderkevtin, yek jî wan Mustefa Ebdul-Lah bû û yê din Sulêman Soret bû. Wî berê xwe ber bi Iranê ve date bivekirin. Li vêderê de divê bête bigotin, ku Şêx Letîf alîkarîyeke pir bi nerx ve ji bona Barzanî li ser daxwaz û piştgirtina Bavê xwe Serokê Gewre Şêx Mehmûd Hefîd de date bikirin.

Rewş û zînet vê carê pir jî carên din dihatin bicudakirin; di dema ku Serhildana sala 1931 - 1932 de bes û bi tenha ve di nava herema Barzan de dihate bitirxankirin, belam di vê carê de jêre hatibû bidanîn, ku ew heremên fireh ji Kurdistanê ber bi xwe ve bide bixistin û ew kelpîçê pêşî ji bona şûrêşê geştî bide bidanîn, ya ku têde zanevan, Cotkar û Eşîrên Kurd bêtin bibeşdarîkirin. Barzanî dihate biliberkevtin, bê kanî çî karên giran û mezin çavdêrîya wî didatin bikirin û herwehaji bê kanî çî jî divabûn li ser ronahîya dayînên nuh de bihatana bikirin.

Vegeradina Barzanî ji bona herema Barzan û li dû wê de rûdan û pêşvekevtinên di wê pêla gelekî bi hest ve hate biderkevtin; jiber ku cenga cîhanî di berzbûna xwe de dihate biderkevtin; herwehaji jiber cihê Iraqîyî sitratîcî ji bona hêzên Hevalbendan rewş û zînetê Iraqîyî navxweyî guhpêda Hevalbendan û nemaze Impiryalîya Ingilîzî bi ser xwe ve date birakişandin.

Gava Reşîd Alî Kîlanî di gulana sala 1941 de bi tevgera xwe ve hate birabûn, Ingilîzan dane bixwestin, ku ew Barzanî ji bona vegerandina Hewlêrê bidin bidilkirin û herwehaji bi dilkirina jimarekê ji Efserên Kurd ve da ku ew beramberî fermanên Kîlanê serên xwe bidin

birakirin û li ber wî de bêtin birabûn. Wan ji bona Barzanî bi mal û çekên pir ve û herwehaji wan jêre ji bona Serxwebûna Kurdistanêyî bi carekê ve di piş re dane bisozdan. Belam piştî şewirdariya Barzanî ligel birayê xweyî mezin Şêx Ehmed Barzanî de wî pêşneyara pêşkeşkirîyî Ingilîzî date binayînkirin; jiber ku sozên Ingilîstanê hîç bi carekê ve bi rast ve nedihatin biderkevtin û ew her û her bes û bi tenha ve li dû berjewendiyên xweyî taybetî de tete biçûyî⁴⁵.

Berjewendiyên Ingilîzî ne ligel xebata Kurd de û neji ligel dilbijandinên netewê Ereb dihatin biligorahevkirin. Bi serdarîkirina rastî ve li Iraqê de di nava destên Ingilîzan de dihate bidîtin, yê ku wan berê serdariya Iraqê ber bi rêdana berzbûna derbegîyê ve di Kurdistanê de û herwehaji di herema Erebî de bi mîna hev ve didane bivekirin. Ji rexekî din Impiryalîyê û Nokerên wêna didane bixwestin, ku ew tevgera Kurd bi diyarî ve dijî Ereban bidin biderxistin û ew li ser vê bernameya hanê de tanî vê roja me ji têtin biçûyî; belam kokitîya tevegêra rizgarîyî Kurd û armancên wêyî rewa hemû pêrabûnên wisa dane bitarûmarkirin⁴⁶. Tevîjî ku tevgera milîyî Erebî ji hêjî di wê pêlê de nehatibû

⁴⁵Gelo ev rewêşa Ingilîstanê di têngiştina berjewendiyên xwe de û di bicîanîna wan de bi dijî bingehên zanistîyî siyasê de tete biderkevtin? Di tevaya têngiştina zanistîya siyasê de û hêjbêtir di berjewendîya dewletê de di seranserî mêtûwa wê de û bes û bi tenha ve ew bingehên hanê hatine biderkevtin. Divê Merovê dewletê di vê bêtavîya siyasê de bête biliberkevtin. Siyaset bi givaştina abûrî ve ango bi berjewendîyan ve tete biliberkevtin. Çend têngiştina Merovan di zanistîya siyasê de bi berz û bala ve bête biderkevtin, weha deha ew di mêtûwê de bi serkevtî ve têtin biderkevtin. Merov û mîlet mêtûwa xwe didin bidurustkirin; jibervêjî xwendekarîya zanistîya siyasê li ser Merovên dewletê de bi erkên bingehî ve tete biderkevtin.

Piraniya Siyasetmedarên Mîletên li paşkevtî de siyasê bi berekî ji zanistîya zanistîyên merovanîyê ve nadin binaskirin û ew bes û bi tenha ve wê bi hunera derwan ve didin bidîtin.

Ez vê serpehatiya tîrş û pir tal di tevaya xebata xweyî siyasî de roj bi roj ve li nik piraniya Rêberên qelp û nezanên Kurd de didim bidîtin. Cuma

⁴⁶Heger ku em bi dîr û dirêjî ve temaşeyî mêtûwa mîletan bidin bikirin, dê emê nala Hêgil bidin bigotin: "Civateke azad civateke din di jêr destên xwe ve nade bibendekirin". Herwehaji mîna ku Marks dayite bigotin: "Mîletê azad mîletekî din di jêr destên xwe de nade bibendekirin". Pîrsa ku niha ji me tete bikirin, gelo bes û bi tenha ve Impiryalîyê û Nokerên wê tevgera rizagrîxwazî kurd bi dijî Ereb ve didatin biderxistin, yanji di paş re û tanî vê roja me ji milîyên şovîniyên Ereb vê didin bikirin? Impiryalîyê û bi taybetî ve Impiryalîya Ingilîzî û Firensî dixwestin, ku ew mîletan nala çêlekê bidin bidotin. Kolonyalîya Sîpanî û Pîrtogâlî wan didatin bixwestin, ku ew koloniyên xwe di yek carê de bidin bitalankirin. Belam dagîrkerên faşîyên Ereb di nava Kurdistanê de wan date bixwestin, ku ew wê bidin bierebkirin û mîletê Kurd bi carekê ve bi bombên

bisitewandin û herwehaji hêji pêwndî di navbera herdu tevgeran ne li gora pêwist de dihatin biderkevtin, Barzanî giringbûna cudakirinê di navbera Impiryalîyê û Kurtêlxwerên wê de û di navbera birayên Ereba de dihat bîpêlîberkevtin; jîbervêji karê wîyî pêşî bi rûkirina bangê ve ji bona mîletê Iraqî ve hate biderkevtin û ev jî metnê wê ye: "Ez naxwazim tucarî ligel mîletê Iraqî de bidim bişerkin, ev mîletê ku ez jî jê têtîm biderkevtin. Xebata me bes û bi tenha ve bi diji Impiryalîyê û Nokrên wê ve têtê biderkevtin, xebata me bes û bi tenha ve bi diji wan ve têtê biderkevtin, yên ku ew xwîna gelê Iraqê didin bimijandin û yên ku ew serwerîya welêt û berjewendîyên gel bi bin pîyên xwe ve didin bixistin".

Kêra vê bangê pir bi başî ve ne bes tenê di nava Iraqê de hate biderkevtin, herwehaji li nik Serokê Koma dewletên erebî berê de mîrza Ebdul-Rehman Ezam Paşa de hate biderkevtin, ku wî di kovara Hilal de jimara çîrya pêşî de der sala 1943 de date binivîsandin: "Divê li ser me de bêtir guhpêdanê bi birayên xweyî Kurdên Iraqê ve bidin bidan. Endazîya evîndarî û hêjakirina min ji bona Kurdên Iraqê bi endazîya evîndarî û hêjakirina min ji bona mîletê min têtê biderkevtin. Kurd bi mîletekî rast û dilsoz ve têtîm biderkevtin. Bi hîç renekî ve ziyar ji rexê wan ve nayê biderkevtin; jîbervêji ve divê li ser wan de ku ew nedin biremankirin, ku dê yekîtiya Ereba ziyarê bi berjewendîyên wan ve bide bigihandin.

Ayinde û pêşvekevtina Iraqê pişkek wêyî pir xurt di çarekirina pîrsa Kurd de têtê bidîtin. Divê li ser netewê Ereba de ku ew ji bona wan karîna azadîyê bide bidurustkirin, ku ew bi xwe ve biryara çarenûsa xwe ligel me de bi renekî azad ve bidin bidan. Divê li ser me de ku em pîrsa Kurd di Iraqê de bi bê çarekirin nedin bihiştin".

Pîrsa Kurd gaveke pir mezin ber bi pêş de dayite biavêtin; belam hêji ew bi bê çarekirin ve têtê bidîtin. Hîç pîrsa neteweyekî nikare bi vî rengê hanê ve her û her bête bihiştin. Herwehaji asayiş û aramî di rojhîlata navînî de bi xurtî ve bi pîrsa Kurd ve têtê bibestandin. Li ser me

kîmyawî û biyolocî mîna li Helebçe de di 16/17 avdara sala 1988 de bide biqirkin, da ku ew dewlemendbûna welatê me her û her ji xwe re bide bigirawkin.

Tevaya mêjûwa xebata mîletan ji bona serxwebûna xwe ev karên dagîrkerên wetov nala karên van faşîyên Ereba li ser sergoyên mêjûwê de dane bicîwarkirin. Bes û bi tenha ve dostanî di nava Kurd û Ereba de di wê rojê de dikare bête biderkevtin û bixurtkirin, gava ku mîletê Ereba bi çarenûsa Kurd ve di serxwebûn û pêkanîna dewleteke mîlî de pê bête birûniştin. Cuma

Kurdan de tête bidivakirin, ku em guh pê bidin bidan, da ku em di navbera Dujmin û Dost de bidin bicudakirin, da ku em cihê xweyî serûştî di sengerê dijî Impiryaliyê, Sehyoniye û Keveneperestiyê de bidin bihelbijartin. Herwehaji divê li ser me de ku em her û her li ser xebata xwe de bêtin biçûyîn, gerji çend ji gorî bêtin bigiranîkirin.

Mesud Barzanî

Derîyê Yekem

Vegerandina ji dûrkirinê⁴⁷

Vegerandina Barzanî.

Barzanî di 12. 7. 1943 de ji bajarê Sulêmanîyê hate biderkevtin û ew piştî înekê bi herema Mehabadê ve hate bigihandin û ew bi Mêvanê Heci Baba Şêx⁴⁸ ve hate bidakevtin. Di pişt re ew legel herdu Hevrîyên xwe Mutefa û Sulêman de ji bona gundê Axçe Zêweyî nêzik ji Negede hatin bigihandin; jiber ku Mamend Mesih li wir de dihate birûniştin, piştî ku wî dev ji Iraqê date biberdan û ew ji bona Iranê hate bipenakirin.

Gava ku Barzanî bi pesarê gund ve hate bigihandin, wî komek ji Zarokan date bidîtin, ku ew di nava ava çemê Gadir de melevanîyê didin bikirin û wer hate biderkevtin, ku yekek ji wan bi Kurê Mamend Mesih ve hate biderkevtin. Barzanî jê date bixwestin, ku wan ji bona mala bavê xwe bide bibirin. Gava ew bi malê ve hatin bigihandin, Malîya Mamend ew nedane binaskirin; belam li ser rabûn û rûniştinên Kurdan de wê rêz li Mêvanan date bigirtin û wê ji wan re xwarin date bidanîn. Histir bi çavên Mamend ve hatin bikevtin, gava ku wî Barzanî ji vegera wîna di nava mala xwe de date bidîtin û bi xêrhatineke pir germ ve jêre date bikirin û bi niyazmendî ve date bigotin: sipas ji bona Xwedê, eve bû,

⁴⁷ Min ev nivîsta hanê ji Mehabadê ji nivîstfiroşgeha Seyidyan ligel gelek nivîstên dinî giring derbarê Kurd de der sala 1983 de datin bikirîn. Ez hêvîdarim, ku ez vê nivîsta hanê bi lez û bez ve piştî bi dawîkirina van çar bergên nivîstên Mesud Barzanî ve bidim biwengerandin; ne ku jiber remanên di nav roka wê de, beklî jiber agehdariyên pir bi nerx ve li ser rûdanên wê de ez dixwazim wê ji bona Xwendevanên bi zimanê Kurdî - Zaravayê Kurmancî- ve bidim biwengerandin. Cuma.

⁴⁸Ew ji maleke ayînîyê di herema Bûkan de bi nav û bang ve tete biderekevtin.

roja ku min jêre bi dilbijandin û evîndarî ve didate bibendewarîkirin. Wan şeva xwe li mala Mamend de datin birabuhurandin û di sibeha roja din de ew ji bona gundê Kolîc⁴⁹ hatin biçûyîn. Ew bi mêvanê Kak Mamend Axa Kuwîcî ve hatin bidakevtin, yê ku ew bi serokê Tîra Qadirî ve ji Eşîra Mameş ve dihate biderkevtin. Kak Mamend Axa bi germî ve bixêrhatin ji bona wan date bikirin. Wî û herwehaji Merovên wî û bi taybetî ve Ebdula-Lah Axa Cildiyan hemû hêsanîkirin û alîkarî ji bona wan datin bipêşkeşkirin.

Jimareke din jî ji Barzanîyan li gundê kanîreş de li nêzîka şino de dihatin bijîyandin, ji wan jî Hesên Ehmed Nadir, Mîrze Axa Reşo, Mohemed Isa, Xan Evdel Mohemed, Ebdul-Lah Koreyî, Salih Koreyî, Mohemed Mamend û Mohemed Axa babekir bûn. Barzanî xebera gihandina xwe ji wan re date birêkirin û hatina wan ji bona nik xwe date bidaxwazkirin. Wan dest bi cî ve daxwaza wî dane bicihkirin û ew di navbera gûman û bawerîyê de bûn; belam gava ku wan Barzanî datin bidîtin, gûmana wan hate bişikenandin û bixêrhatina wan jêre bi histirên dîlşadbûnê ve hate bitevlihevkirin. Pir bi dîtina wan ve û bi gihdarîkirina bîrwerîyên wanî wê pêlê ve ez hatim bibextyarîkirin.

Piştî ku ew şevê di mêvandariya Kak Mamend Axa Kolîc de hatin bimayîn, ew di sibeha roja din de ber bi Kurdistana Iraqê ve hatin birêkevtin. Vaye ez bihîstinên xwe ji Barzanî derbarê vê danava hanê de didin biveguhestin: "Gava ku ez li dîwanxanê de hatibûm birûniştin, Qerenî Axa Mameş⁵⁰ ji bona nik Kak Mamend hate bigihandin, da ku ew xebera reva min ji Sulêmanî jêre bide biveguhestin û ku serdariya Iraq û Iranê her yekê ji wan 50000 dînar ji bona wî kesî dane bitirxankirin, ji yê ku ew min bi saxî ve yanî bi mirî ve bide bigirtin. Wî ji Kak Mamend date bixwestin, ku ew herema xwe bide bibinçavdêrîxistin, da ku ew vê kêsa giranbuha di ser xwe re nede biderbaskirin, heger ku ez di nava herema wî re hatim biderbasbûn. Qerenî Axa jî bi serûştî ve ez nedidam binaskirin. Kak Mamend bersiva wî date bidan, ku ew bi rûreşî ve li ser her yekî de tete biderkevtin, yê ku ew bi vê

⁴⁹Ev gundê hanê di navbera Xanê û Cildiyan de li ser serê çiyayê Sipêrîz de tete bikevtin û tete Kak Mamend Axa dihate birûniştin.

⁵⁰Qerenî Axa Mameş Serokê Eşîra Mameş li Kurdistana Iranê de bû û ew li gundê Peswê de dihate bineşînîkirin. Ew bi pêwendîyên xweyî lêgûmankirî ve ligel rêstikên kevneperst de bi navûbang ve dihate biderkevtin.

hîşmendîya şermezarî ve bide biremankirin û ku ew Barzanî bide bigirtin, hêj ew ji Dêya xwe nehatîye bizanîn".

Belê Qerenî Axa Barzanî nedida binaskirin; belam piştî ku wî ew date binaskirin, hîç pistînî jî pê nehate bikevtin. Wî piştî hustê xwe date bixurandin û ew hate bivegerandin.

Kak Mamend nav di Barzanîyan de ji bona çûna wan ligel Barzanî de date bidan û wî ji wan re date bisozdan, ku dê ew jîyana malên wan bide bigirawkirin. Ev Merovê hanê bi sozê xwe ve hate birabûn û bi serdejî ve wî tivingeke Birno ji bona Barzanî date bidiyarîkirin, ya ku ew jiber bi kêmbûna xwe ve di wê demê de pir bi giranbuha ve dihate biderkevtin. Ev tivinga hanê di destên Barzanî de tanî buhurandina çemê Aras hate bimayîn.

Barzanî ligel Hevalên xwe de ji bona nava erdê Iraqê di 28. 7. 1945 de hate bikevtin û Kak Mamend yek ji Merovên xwe bi navê Xidre Qîte nala rêberekî bi wan re tanî gihandina sînora date birêkirin. Rawestandina wanî pêşî di havîngeha Zomên Xêlanîyan de di dola Umîdan de li nêzîka çiyayê Helgordî bilind de hate bikirin. Ew di nava konê Mamek Xeylanî⁵¹ de hate bipeyabûn. Li wê derê de pê hate bigihaştin, ku Rasipêr Ebdul-Ilah bi mêvandarî ve di havîngeha Mehmud Beg Xelîfe Samed de li Mêrgesor⁵² de tête bidîtin. Barzanî bi lez û bez ve berê xwe bi wêderê ve date bivekirin, ji bona ku ew Rasipêr bi giraw ve bide bigirtin, da ku ew karê xwe bide bikurtkirin û ji bona bi serkevtina wîna ve girawbûneke pir mezin bi bê westandin ve bide bicîanîn. Ew di danê êvarê de bi wêderê ve hate bigihaştin; belam Rasipêr ji Mêrgesorê ligel Mehmud Beg de di sibeha wê rojê de ji bona Rewanduzê hatibûn biderkevtin. Weha bi vî rengê hanê kês bi dest ve nehate bikevtin. Piştî bêhnvedanekê di mala Mehmud Beg de Barzanî bi rêya xwe ve hate biçûyîn û wî berê xwe ber bi herema Barzan ve date bivekirin. Ew ji bona gundê Bibîl hate bigihaştin û ew jî li mala Mohemed Mele de hate bidakevtin, yê ku ew bi cihê bawerîyê û

⁵¹Ew yekek ji Serokên Eşîra Xeylanî tête biderkevtin. Eşîra Xeylanî bi Koçer ve têtin biderekevtin û ew piştî xwe bi xwedîkirina mer û malat ve didin bigirêdan; jîbervêjî ve ew ji bona serên çîyan didin bikoçkirin; jiber ku li wêderê de mêrg û av di havînê de têtin bipeydakirin û ew di zivistanê de ji bona gundên xwe li deşta Herîrê de têtin bivegerandin.

⁵²Havîngeheke zor qeşenge û ew li jêrî Keleşîn û li jorî Bêrkimê de tête bikevtin.

hêjabûnê ve di xelkên heremê de dihate biderkevtin. Barzanî ji vê kêşê date bikarkirin, da ku ew jê li ser zînetên heremê de bide bipirskirin. Mohemed Mele jî jêre bidirêjî ve li ser zînetê de hate bipeyivandin û wî rêberî jî bona birina wîna jî bona nava cihên wan kesên din date bikirin, jî yên ku wan jî bona berdestbûna xwe dabûn binayînîkirin. Ji bi nav û bangên van jî Umer Ebdul-Lah Xelanî, Reşo Xale Hemze, Mohemed Emîn Mîrxan û Qadir Baveyî bûn û bi wan re nêzîka sî Merovî dihatin biderkevtin û ew di nava çiyayê Biradost de dihatin biderkevtin.

gava ku Barzanî bi havîngeha Memendan ve hate bigihaştin, ew ji bal Hevalên xweyî çek û Dostên xweyî dilsoz de bi germî ve lê hate bipêşewazîkirin. Wan û Barzanî bîrwerîyên xweyî çûyî ligel hevdu de dane biveguhertin. Barzanî li ser zînetên wan û yên heremê de ji wan date bipirskirin û wî ligel wan de civîneke pêşî jî bona bi rêk û pêkxistina kar û barên wan ve date bikirin. Di vê civîna hanê de biryarên giring hatin biwergirtin, jî yên ku ew bi şeweyê karê hatî ve û bi rêxistina hêzan ve dihatin bigirêdan. Barzanî ji wan re li ser veguhertina mezin de der barê tevgerê, firehbûna wêna û ayinda wêna de date biaxivtin. Herwehaji wî ji wan re temîniyên Şêx Ehmed Barzanî date bivegihestin û li ser divabûna pê girtina wan de wî ji wan re date bidubarekirin. Evên hanê jî temîniyên wî bûn:

1. Divê bi dadwerîyê ve di hemû rabûn û rûniştinan de bête bigirtin.
2. Divê tucarê rê bi zalbûna payebûnê ve li xwe de nedin bidan
3. Divê xwe ji berengarîyê ligel hêzên serdarîyê de bidin biparastin, heger ku ji bi serkevtinê ve û bi taybetî ve di şerê pêşî de neyête bibawerîkirin.

Di wê gavê de xeberek ji Mêrgesor hate bigihandin û wê didate bidubarekirin, ku hêza Polîsîyî girêdayî li Bilê de berê xwe ber bi Mêrgesor ve diyate bivekirin, da ku ew ligel hêza Polîsîyî girêdayî de li Mêrgesor de bi pêrabûneke hevbeşî ve bi alîkarîya hin ji Rênasên heremê ve di bin jêrdarîya Mohemed Axa Mêrgesor de dijî wan kesên xwe asêkirî li çiyayê Biradost de bidin bikirin, berî ku Barzanî xwe ligel wan de bide bitevlêkirin. Desthilatîyan tanî wêçaxê jî bi hatina Barzanî ve nedidatin bizanîn; bi taybetî ve jiber ku xelkên heremê ligel serdarîyê de nedidane biarîkarîkirin; jibervêjî ve tu agehdarîyên wird bi desthilatîyê ve nedihatin bigihaştin.

Mohemed Kekşar Mêrgesorî nameyek ji Barzanî ji bona desthilatîyên Mêrgesor date bibirin, ku ew têde wan bi gihandina xwe ve ji bona heremê dide biagehdarîkirin û wan ji encamê pêrabûna her karekî bi dijî xelkên wê ve dide bibivêkirin. Navroka nameyê bi birûsk ve ji bona hewlêrê hate binardin. Bi vî rengê hanê ve desthilatî bi hatina Barzanî ve ji bona heremê bi aramî ve hatin biagehdarîkirin. Desthilatîyê bi pele ve Bingehên xwe bi hêzên bêtir ve datin bixurtkirin û wê xwarin û vexwarin ji wan re date birêkirin, ya ku ew ji bona demekê dirêj ji wan re dihate bitêrkirin, heger ku ew hatin bihêrîşkirin yanî bidorlêgirtin.

Helwesta kirina Serdarîyê

Şêx Mustefa Qeredaxî di wê demê de Parêzgerê Sulêmanyî bû û ew bi evîndarîya xweyî kur ve ji bona kursîyê û dilsozîya bi carekê ve ji Ingilîzan bi nav û bang bû û jiber ku ew bi serdejî ve Kurd bû, wî di solzosîya xwe de ji bona serdarîyê pir didate biçirandin û wî xwe bi beramberî serokên xwe ve didate bihestkirin. Me ev helwesta hanê pir caran li nik ji hin Karmendên Kurd de didate bidîtin; ji yên ku wan cihên giring di serdarîyê de li ser kîsên pîrsa mîletên xwe de didatin didatin bidagirtin, wan xwe ji Xwedîyê malê bêtir bi xwedî ve didatin biderxistin.

Şêx Qeredaxî pir di pêrabûnên xweyî sert de dijî Barzanîyan dihate biderkevtin, tanî berî ku ew ji Sulêmanîyê bêtin biderkevtin. Wî ji ser wan muçeyên wan datin bibirîn, ji yên ku serdarîyê ji bona wan kesan didatin bitirxankirin, ji yên ku ew bi darê zorê ve li derveyî herema xwe de dihatin birûniştin. Herwehî wî ji bona Welatperên xeklên Sulêmanî date biqedexekirin, ku ew ji bona wan yarmetîyê bidin bipêşkeşkirin.

Serdarîyê fermanên xwe ji bona dîrkirina Şêx Ehmed û hemû Barzanîyên ligel wî de bi malên wan ve ji bona Hile date biderxistin. Parêzger dest bi cî ve ferman datin bicîanîn. Evaya bi helwesta kirina desthilatîyê ve beramberî peydabûna Barzanî li heremê de hate biderkevtin, ev pêrabûna hanê jî ligel sorbûna wêna li ser çûna şeweyê wêyî zordarîyê de dihate bilihevkirin

Gerandina li heremê de

Barzanî biryara pêrabûna bi geştê ve ji bona gundên Barzan date bidan, da ku ew serdana xelkên wê bide bikin, zînetên wan bide binaskirin û ew ji nêzîk ligel wan de bide biaxivtin. Ev geşta hanê tanî dawîya meha keçêrînkê sala 1943 de date bidirêjkin, ku têde jimareke gelek ji Merovan hin ji wan bi çek ve û hin jî bi bê çek ve bi dû wî ve hatin bikevtin. Hin ji van jî ev bûn: Ezîz Axa Zêbarî, Salih Kaniye Lencî, Haris Xano Bêdarunî, Taha Reşk Bêruxî, Mohemed Seid Bêruxî, Hecî Bêruxî, Mela Sînî Bêdarunî, Şîmend Dêzuyî, Heso Mîrxan, Heso Yusif, Selîm Ebdul-Lah Sêlkî û hinên ji Xortên din. Vê bi dûkevîna hanê kêreke mezin ji bona xurtbûna hêzên Barzanî date bikin; jiber ku jêre jimareke têrkirî Xortan hate bipeyda kirin, ji yê ku ew di paş de bi Rêberan ve hatin biderkevtin.

Vê geşta hanê herdu mehên gelawêjê û keçêrînkê di sala 1943 de date bidirêjkin, ku têde Barzanî li ser rewş û zînetên heremê de hate biagehdarî kirin û wêneyekî diyar jê hate biderkevtin.

Wî ji bona xelkên heremê bernamêya xweyî nuh û pêşvekevtinên mezin li ser tevegera nuhî piştgirtî de ji bal gelemperîya cemawerên firehî Kurdistanê de û ji bal rêxistinên wêyî welatper date bixuyanî kirin.

Jimareke ji Gewreyên heremê ji bona cihên dûr hatibûn bidûrkin; lêbelê jî jimareke din jî hêj ew di nava heremê de dihatin bidîtin. Ew bi roleke başî bikêr ve ji bona navtêdana Xortan û bi perwerdekirina wan ve li ser wan bîr û bawerîyan de pê hatin birabûn, ji yê ku Şêx Ebdul-Selam û Şêx Ehmed ji bona wan didatin bixebatkin. Herwehaji wan ji bona wan Xortan hoye û palpêdan didatin biraxistin, ji yê ku wan ew ji bona Dujmin ji her rexeke de didatin biarmanckirin. Herwehaji wan civînên bi rêk û pêk ve di her gundî de didatin bilidarxistin. Bi vî rengê hanê ve Barzanîyan li ser reweştên xwe û jêhatîbûnên xwe de datin biparastin û ew her û her bi başî ve bi pêwendîyên xweyî civakî dihatin bigirêdan û wan dikarîbûn xwe di rûwê zordariyê û sitemkariyê de bidin biragirtin, ji yê ku desthilatîyê der barên wan de pê dihate birabûn. Geşta Barzanî tanî sînore Iraq û Iranê date bidirêjkin û wî pêwendî ligel Civata J-K⁵³ date bikin. Herwehaji

⁵³ J-K ew bi -Jîyanî Kurd - ve têde biderkevtin û ev Komela hanê di 16. Keçêrînkê

101 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

wî jimarek ji nameyan ji bona Serokên Eşîrên Kurd li Kurdistana Iraqê de date binardîn, ku wî têde ji bona wan date bibangkirin, ku ew çekê serdarîyê nedin bihilgirtin û ew bi yekitîya welatî ve xwe bidin bigirtin û ew xwe ji pevçûnên Êlîtî bidin bidûrkirin.

sala 1943 de li Mehabadê de hate bidamezirandin. Ew bi jêhatîbûneke kêrdar ve ji bona birêxistina cemawerên Kurdistan Iranê hate birabûn û wê pêwendî ligel hemû beşên dinî Kurdistanê dane bikin. Ev Komela hanê di gelavêja sala 1945 de bi Hizba Demokratî Kurdistanî ve hate biveguhertin.

Derîyê Duwem

Şûreşa Çekdarî di sala 1943 de

Birêxistina Hêzan

Piştî ku Barzanî geşta xwe date bidawîanîn û ew hate bipiştrastkirin, wî biryara birêxistina hêzên xwe di nava komên jimara wan di navbera 15 tanî 30 Şervanî date bidan û wî ji bona tevaya hêzan sê Berpirsiyar datin binişankirin û ew jî ev bûn: Mohemed Mîrxan, Mamend Mesih, Salih Kniye Lencî. Wî berpirsiyarîya serpereşîyê ji bona Reşo Xal Hemze date bisipartin.

Wî tevaya hêzan dane bikomkirina û wî ji bona wan rêk û pêkîyên nîşankirî ji bona karkirinê date bidanîn û ew jî ev bûn:

1. Li ser Neferan de divê ku ew serên xwe ji bona Berpirsiyar bidin bitewandin û ew fermanên wî bidin bicîanîn.
2. Li ser Berpirsiyar de divê ku ew ligel Neferan de bête bidîtin û ew ligel wan de reftareke biratî û nala hev bide bikin.
3. Hiç tu tiştê bi darê zorê ve ji Xelkê nede bisitandin.
4. Divê dadwerî di belavkirina bidestkevtinên şeran de û li gora niyazmendîyê bête biderkevtin.
5. Divê bi agehdarîyan ve pêgirtina bi carekê pê ve bête bidîtin.

Pir ji Şervanan -Pêsmorgan- ji min re didatin bigotin, ji yên ku ew ligel Barzanî de bûn û ji yên ku ew di rûdanên wê pêlê de hatibûn bibeşdarîkirin, ku ew pêla hanê bi xweştirîn pêla jîyana wan ve dihate biderkevtin û hêjî biserdeji ve

ew bi rêk û pêktir pêl ve dihate biderkevtin; hâyê vê jî ji bona hesta giştî bi hebûna bawerîyê û dawerîyê ve dihate bivegerandin û herwehaji pêrejî di bestandina dildarîya ligel hevdû de, di wekhevbûn de û di birêkûpêkbûnê de dihate bidîtin.

Barzanî ligel hêzên xwe de dihat û diçû û ew ligel wan jî de dihate bijîyandin û ew ligel wan jî de di pêrabûna erkan de dihate bibeşdarîkirin û ew bi hiç disergirtinekê ve di ser wan re nedihate bipêrûniştin. Pir caran wî ligel wan de demjimarên pasevanîyê mîna yê din didate bikirin. Di navbera wî û Hevalên wî de pêwendîyên pir şêrîn li ser bawerîyê û evîndarîyê de dihatin bişînbûn û rehên wan roj bi roj ve dihatin bikûrkin. Ew ligel wî de hatin bimayîn û ew di tarîntirîn zînetan de dihatin bipêvekirin û wan ji xwe re mirin pêre li ser jîyanê de diadtin bihelbijartin.

Pêwendî ligel Serdarîyê de

Gava ku Barzanî ji amadebûna Xelkê heremê ji bona piştgirtina wînayî bê sînor û di karina hêzên xwe de di beramberbûna hemû dibûnan de hate bipişttrastkirin, wî date bibiryardan, ku ew bernameya xwe bide bicîanîn. Wî ji bona pêwendîkirinê ligel serdarîyê de di pêşî de date bidestpêkirin. Wî nameyek ji bona serdarîya Iraqê di rêya fermandarê bingeha Şetîne çawîş Qadir Begê Rewanduzî de date binardin, da ku ew wê ji bona alîyên bilind bide bohilgirtin. Wî têde "amadebûna xwe ji bona lihevhatinê û peydakirina çarekirineke aşîti ji bona pirsê date biderxistin. Wî xwe di nava du mehan de ji her berengarîyekê date bivegirtin, da ku kar û bar neyêtin bitevlihevkin". Ew ligel Qadir Beg de li ser cihekî nîşankirî de ji bona wergirtina bersivê piştî sê rojan hate bilihevkin. Serdarîyê date bixwestin, ku ew wî cihî bi hêzên sipahî ve bide biçardolêgirtin, yê ku ew li nêzîka Meznê de di çiyayê Biradost de dihate bikevtin. Weha bi vî rengê hanê ve mebestên pîsî serdarîyê hatin bidiyarîkirin.

Biryar bi destpêkirina pêrabûnên cengînî ve hate bidan

piştî ku Barzanî ji erêkirina serdarîyê ji bona pêrabûna wîyî aşîtîyê hate bibêhêvîkirin û jêre hate biderkevtin, ku zînet daxwaza bicîanîna hebûneke xurt dide bikirin, tanî ku serdarî ji bona daxwazên wî bide bierêkirin. Wî bi komkirina hêzên xwe date bidestpêkirin û wî ji bona wan date biaxivtin: "Me xwe ji berengarîyê de ligel hêzên serdarîyê de di nava du mehên derbasbûyî de date bivegirtin, bi hêvîya ku em ji bona peydakirina çarekirineke aşîtî ji bona pirsê bêtin biserkevtin, belam mîna ku tête bidîtin, ku serdarî guh bi rijandina xwîna Neferên hêzên xwe ve nade bidan. Herwehaji em nikarin ji vena bêtir pêve bidin bibendewarîkirin. Jibervêjî ve ez amojgarîyê ji we didim bikirin, da ku em bi lêdan û vegirtina bingeheên polisî heremê ve bidin bidestpêkirin". Hemû bi biryarê ve hatin bipêrûniştin û wan ji dil û can piştî wê datin bigirtin û wan jêre amadebûna xweyî bi carekê ve dane bidazanîn.

Mîna ku me dabû bigotin, ku jimareke mizin ji Barzanîyan ji bona nava rêzên Polîsan hatibûn bikevtin û ew di nava bingeheên heremê de dihatin bikaranîn. Ev jî bi mebesteke xwestî û xwendekarî ve dihate bikirin, da ku heremê ji givaştinên xurt bidin biparastin û da ku ew alîkarîya Xelkên heremê ji bona bidestkevtinê û jîyaneke aramî bidin bikirin. Bi rastî jî ve ev pilanekî pir şehreza bû û wî encamên pir baş datin biberkirin, heger ku ew nehata bidîtin, dê li ser zînetê de veguherînin bi tirs ve bihatina biderkevtin.

Pêrabûna

Pêrabûna pêşî di vegirtina bingeha Şaneder de di 2. 10. 1943 de date bidestpêkirin. Ev pêrabûna hanê bi hêzên Mohemed Emîn Mîrxan, Mamend Mesih û Ezîz Axa Zirarî ve hate bisipartin û li wêderê de Şêx Umer Şanederî çavdêrîya wan didate bikirin, yê ku ew berî wan ji bona wêderê hatibû biçûyî û ew têde bi fermana Barzanî ve ji bona rojek wisa hate bimayîn. Bi pilaneke pir xurt ve bingehe hate bivegirtin û li ser hemû kel û pelên têde ji çekan, fişekan û xwarin û vexwarinê de hate bidestdanîn û herwehaji tevaya Polîsên têde bêyî berdana gulakî bi تنها

xwe ve hatin bidîlkin. Elî Xan roleke mezin ji bona berdestkirina bingehê date bilistin; jiber ku ew têde Polîs bû. Piştî bi dawîkirina karêpêşpartî ve bi serkevî ve hêz ji bina Pîre sal hatin bivegerandin û Barzanî çavdêrîya wan didate bikirin. Wî dest bi cî ve fermana berdana Dîlan date bikirin û wî çekê bi destkevî ve li ser wan kesan de date bibelavkirin, ji yê ku ew bi bê çek ve dihatin biderkevîn. Herwehaji wî Şêx Umer ji bona komekê ji Şervanan date biserdarkirin, ev jî jiber bi pêrûniştina karîna wînavî şerkirinê û mîrxasîya wîna hate bikirin.

Piştî vegirtina bingeha Şanderî Barzanî ji bona çûna herema Mizurîyan ji bona demekê date bibiryarîkirin. Li wêderê de mîrxas û gernasên nala Hisên Çerkîs Bêndurî, Sulêman Dêzuyî, yasîn Bendurî û Reşîd Mokî ligel hinek ji Xortan de ligel wî de hatin bigihaştin. Herwehaji Barzanî pêwendîyek ligel Nurî Şêrwanî de date bikirin û wî jê date bixwestin, ku ew bi fermana vegirtina bingeha Şêrwanê ve bête birabûn. Nurî Şêrwanî amadebûna xwe ji bona bicîanîna fermanê date biderxistin; belam berî vegerandina wîna ji bona Şêrwanê bi çend demjimaran ve hêzeke Polîsîyî xwedrûyî hate bigihaştin, ya ku ew bi hengekê ve dihate bitexmînkirin; jibervêjî ve ew pilana hanê bi hebûna wê hêzê ve li wêderê de nikarîbû bihata bicîhatin.

Fermendarê wê hêza sipahî xwestina dîtina Barzanî date bikirin; belam pir bi xavbûn ve dihate biderkevîn, ku dê Barzanî ji bona Şêrwanê li ser derkirina fermaneke wisa de jêre bête biçûyîn. Ew dîtina hanê nehate bicîhatin û Barzanî berê xwe ber bi gundê Pîrsiyaf ve date bivekirin û wî agehdarî li ser bingeha Xêrzok ji xwe re dane bigirtin û wî jêre pilanek ji bona vegirtina wêna date bidanîn.

Şerê Xêrzokêyî bi nav û bang ve

Di 12. 10. 1943 de hêz ji bon dorlêgirtina bingeha Xêrzokê hatin bilivandin. Liberxwedanan bi berdestbûna xwe ve nehatin bipêrûniştin û wan liberxwedaneke xurt dane bikirin. Wan hewar ji Mêrgeser û Şêrwanê dane bixwestin. Henga Polîsê Xwedrû hate bilivandin, ya ku ew berî du rojan bi Şêrwanê ve hatibû bigihaştin, Barzanî li ser livandina vê henga hanê de agehdar bû.

Hêzên Pêşmerge cihên xwe di deqên sitratîcî de ji bona çavdêrîya hatina hengê ji xwe re dane bigirtin, da ku ew piştî wê bidin bişikenandin. Barzanî ji bona hêzên xwe date bifermarkirin, ku ew tu

berengariyê ligel Dujmin de bedin bikirin, tanî ku ew ji bona deşta Helune di navbera Pîrsiyaf û Xêzokde neyêtin bigihaştin. Di vê deşta hanê de şerek ji bi nav û bangtirîn û bi serkevtirîn şeran ve di vê şureşa hanê de hate bivêkevtin, ya ku Merov wî dikare bi şerê dawîkirinê ve bide bipesinandin. Barzanî têde roleke berz date bilistin; jiber ku wî bi rast û durustî ve têde date bibeşdarîkirin û wî şerî tanî tarîbûnê date bidirêjkin. Ew bi destaneke gewreyî rast û durustî hêzên serdariyê ve hate bidawîkirin. Ziyânên wan bi 120 Kuşîyî ve hatin bigihaştin û di nava wan de jî Femandarê hengê jî dihate bidîtin, yê ku ew ji malbata Emriyî bi nav û bang ve di Musilê de bû.

Bidestkevtî: Jê 130 tiving, 8 rêjînkên Birno û komên mezin ji fişek, xorak û kel û pelên sipahiîyî din dihatin bidîtin.

Ziyânên Şûreşgêran: Têde Ehmed Efendî⁵⁴ hate bigorîkirin û çarî din ji hatin bibirîndarkirin û Barzanî bi xwe jî ve di nava wan de. Lihev hate birasthatin, Polîsê, yê ku wî Barzanî dabû bibirîndarkirin, bi xwe jî ve hate bidîlvekevtin, piştî ku ew bi xwe jî ve hatibû bibirîndarkirin. Barzan bi xwe veguhpêdaneke bi taybetî ve pê date bidan û wî nehişt, ku hîç kesek tu nebaşîyekê pê bide bikirin. Di roja din de Barzanî ligel hemû Dîlvanan ji bona Mêrgesor hate bivegerandin û wî ligel wan de Nebî Hesên date birêkin, yê ku ew cihê bawerîya wî bû, da ku ew wan bide biparastin û wan bi piştrast ve ji bona cihên wan bide biberdan. Bi vî rengê hanê ve herem hate bipakkirin û Şûreşvanan ew di nava destên xwe de dane bisengînkirin. Piştî ku Barzanî kar û barên heremê date birêkûpêkkirin, wî berê xwe di 15. 10. 1943 de ber bi gundê Pêdarûn ve date bivekin. Li wêderê de Esed Xweşevî tevli wî bû, piştî ku wî bingeha Bîrakepra date bivegirtin. Ev gundê hanê bû, yê ku ji bona wîna Esed ligel mala birayê xweyî Xelîl Xweşevî û hin ji Merovên wan de hatibû bidûrkirin.

Barzanî gelekî bi hatina Esed Xweşevîyî bêderd ve hate bibextyarîkirin; jiber ku ew her gav li ber girtinê û dûrkirinê de ji her kesî bêtir dihate biderkevtin. Barzanî jê re dabû bigotin, ku ew divê pir li xwe de bête biagehdarîkirin û ew xweser divê ji bona tevlihevbûna me di destpêkirina rabûnên şer de bide bikarkirin. Rabûna bi vegirtina bingeha Bîrakepra ve ligel pêrabûna vegirtina bingeha Şanederî de di yek demê

⁵⁴Ew bi Karmendekî serdariyê ve dihate biderkevtin û ew di rojên Şureşeyî pêşî de pêve hate bigihaştin. Ew ji Xelkê Akra ye.

de dihate biderkevtin û ew bi mîna wê ve bigir di her rûyekî jî de dihate biderkevtin. Wî û Xelkên xwe hemû tiştên di bingehê de ji çekan bi destên xwe ve dane bixistin û herwehaji ligel wî jî de du Kurên birayê wî Xelîl dihatin bidîtin, yek ji wan Elî û yê din Xweşevî bû. Herwehaji bi ser van jî ve ligel wî de Şukur Mohemed Sêlkî û Ehmed Goran dihatin bidîtin. Esed Xweşevî pir bi jîr û karîn ve dihate biderkevtin û wî serperestîya kar û baran bi hişmendî ve didate bikirin. Dê peyv di pişt re jî li ser de bête bikirin.

Piştî bi serkevtina mezin ve, ya ku ew di şerê Xêrzok de hate bicîhatin, rewanîya Pêşmergan û Xelkên heremê hate biberzkirin û bawerî di nava wan de hate bikûrkirin. Rewş û zînetên deha baştir hatin bipeydakirin, da ku ew lêdanên din ji bona navînîyên serdarîyê bidin bilêxistin. Barzanî li ser serê hêzekê de di 20. 10.1943 de ji bona pesarên Şêrwanê hate bilivandin û wî sê komên din jî dane birêkirin: Ya pêşî wî ew li jêr rêberîya Mohemed Emîn Mîrxan de ji bona Çemê date binardîn, ya duwem wî ew li jêr rêberîya Heci Bêruxî de ji bona Zêt date binardîn û ya sêyem wî ew li jêr Selîm Ebdul-Lah de ji bona Sêlkê date binardîn. Şer di van cîhan de di yek demê de date bidestpêkirin û em di cara pêşî de didin bidîtin, ku ji gava destpêkirina berengarîyan desthilatîyê piştî xwe bi karanîna hêza asmanî ve date bigirêdan, da ku ew rê li hêzên dorlêgirtî de bide bivekirin û helwestê bide birizgarîkirin.

Li Şêrwanê de Dujmin bi tundî ve li ber xwe de date bidan; belam li cihên din de ew hatin bivegirtin û Neferên Polîs xwe dane biberdestkirin û Fermandarê bingeha Çemê hate bikuştin, yê ku jê re Mohemed Emîn Kaxur didatin bigotin. Piştî dorlêgirtina du înan bingeha Şêrwanê jî xwe date biberdestkirin û bi berdestkirina wêna ve hemû şopên zalbûna serdarîyê li rojavayî çemê Rukoçk hatin binemankirin. Neferên bingehên dinî mayî ji Ergoş, Mîrwez û Têlşengîl hemû hêvî bi gihandina hewarê ve ji bona xwe dane biwindakirin. Wan bi bê şer ve bi berdestbûna xwe ve dane bidestpêkirin. Rîhane Şelîmon ligel Neferên xwe ji bingeha Bêdyalê bi çekên xwe ve tev li Barzanî bûn, yê ku ew Aşurî bû û ji Rûnişvanên Diyana bû. Ew ligel Barzanî de pêre ji bona Yekitîya Sovyêtê hate biçûyîn û ew her û her tanî vê roja me jî jêre li ser sozê xwe de bi dil û pişt raste ve hate bimayîn. Fermandarê bingeha kanîbot bi neçarî ve date bibazdan û ew li Barzan de hate bipenabûn, berî ku hêzên raperînê xwe pêve bidin bigihandin. Weha bi vî corê hanê jî ve rexê rojavayî çemê Rukoçk bi carekê ve hate bipakkirin.

Barzanî date bidîtin, ku ew divê pakirina heremê bide bidawîkirin; jibervêjî ve wî Nurî Şêrwanî li ser serê hêzekê de ji bona ser bingeha Rezan û Selîm Ebdul-Lah Sêlkî li ser serê hêzekê de ji bona ser bingeha Barzan datin binardin. Piştî li berxwedaneke xurt de bingeha Rêzanê xwe date biberdestkirin û Fermandarê wê Elî Bek Qamçî Reş ji bona mala Welî Beg li gundê rêzan de date bibazdan, piştî ku ew hate bibirîndarkirin û jêre bext hate bidan.

Li Barzan de şerekî giran hate bivêkevtin, gava ku hêzeke sipahî ji parêzgeha Bile di hewara bingeha Barzan de hate bigihandin. Di şerekî xurt de li ser carên Mela de, ya ku ew di navbera Barzan û Bile de tête bikevtin, Selîm Ebdul-Lah hate bigorîkirin û bi gorîkirina wîna ve kêreke mezin li ser vekirina dorlêgirtina bingeha Barzan de hate bikirin û hêrîş ji hate bişikenandin. Barzanî Esed Xweşevî ji bona Barzan date birêkirin û wî ew ji bona wî berî bi Fermandar ve date binişankirin. Herwehaji wî ji bona Mamend Mesih hêrîşa ser bingeha Şêtîne date bisipartin û wî ji Mohemed Emîn Mîrxan çûna ligel hêza xwe de ji bona Serêberdê date bixwestin; jiber ku agehdarî hatibûn bigihaştin, yên ku wan didatin bidubarekirin, ku hêzeke ji Polîsan dê ji Sîdekan ji bona Rewanduzê bête bilivandin.

Bingeha Şêtîne piştî şerekî bi gûr ve xwe date biberdestkirin û Fermandarê bingehê Çawîş Qadir Begê Rewaduzî hate bidîlkin.

Belam li Serêberdê de bi serkevtineke pir mezin ve hate bicîhatin; jiber ku ew pêrabûna hanê bi nişkê ve ji bona Dujmin hate biderkevtin, yê ku ew hate bigêlkin; jiber ku bi carekê ve ne li ser bala wî de dihate biderkevtin, ku Şûreşgêr bi wêderê ve hatibûn bigihaştin.

Hêza serdarîyî pêşkevtî ji Sîdekan di nava boseyeke xurt de hate bikevtin û piştî şerekî bi lez ve hemû Neferên wê ji bil sê kesan ji wan pêve hatin binabûdîkin. Herwehaji Fermandarê hêza Destyar Hemdî Efendî hate bikuştin û Destyar Zorab hate bidîlkin. Balafiran xwestin, ku ew di hewara hêzê de bêtin bigihandin; belam hewara wan dem di ser de hatibû biderbaskirin; jiber her tişt hatibû bidawîkirin.

Şûreşgêr bi saxî û bi serkevtî ve hatin bivegerandin. Amarekirina bidestkevtinên wan bi 54 tivingan, 2 rêjînkên, 4 demançan û 15 hêstiran ve hate bigihaştin.

Bi serkevtinên nuh ve

Merov dikare meha çîrya yekem di sala 1943 de bi meha serkevtinan ve bidin bipesinandin. Di vê meha hanê de tevaya heremê bi carekê ve ji bil sê cihan pêve ji Mêrgesor, Barzan û Bile hate bipakkirin, ji yên ku ew tanî rawestandina şer hatibûnûn bidorlêgirtin.

Di vê meha hanê de ev bingeheên hanê hatin bivegirtin: 1. Şeneder, 2. Xêzok, 3. Bîrakepra, 4. Têz, 5. Çemê, 6. Sêlkê, 7. Mêroz, 8. Ergoş, 9. Têl, 10. Şengêl, 11. Kanîbot, 12. Bêdya, 13. Şêrwan, 14. Rêzan, 15. Şîtnê, 16. Bêdrun û 17. Kanîyereş. Şûreşvan ev çekên tînan dane bigirtin: 680 tîng û 24 rêjînk, bi serdejî ve wan komên mezin ji fişekan û xurakê dane bigirtin. Xurak ji bona ser gundên heremê hate bibelavkirin, ya ku ew bi maka bingeheî ve ji bona pêşkeşkirina xorakê ji bona Şûreşvanan dihate biderkevtin. Herwehaji jimara Şûreşgêran hate biducarkirin.

Ev biserkevtinên hanê bi saya bernamekirina wurd û mêrxasîya xurt ve li nik Şervanan de hatin bicîhatin, yên ku ew ji bal Neşîvanan de bi bê sînor ve dihatin bipiştîlêgirtin, herwehaji jiber tîbûna Xelkên heremê ji bona azadîyê dihate biderkevtin, ji yên ku wan hêjabûna wêna piştî vegirtina herema xwe di 1932 de datin binaskirin.

Helbijartina cihê Rêberîyê

Barzanî gundê Bêstrêyî nêzîk ji Mêrgesor ji bona baregeha Rêberîyê date bihelbijartin. Ew bi cihekî navîn ve ji bona hêzên wî di herdu berên Rewanduz û Barzan de dihate biderkevtin. Hate bipêşbînîkirin, ku dê di vê carê de sipah di şeran de bête bibeşdarîkirin; jiber ku serdarî bi niyazmendîya pêrabûna her karekî ve dihate biderkevtin, da ku ew rewaniya hêzên xweyî herîfî bide bilindkirin, nemaze ku hêzên Polîsî xwedru lêdaneke pîs bi wan ve hatibû bikevtin û wan canê xweyî şerkirinê jiber şikestinên li dûhevdû de dabûn biwindakirin; jîbervêjî ve sipah bes û bi tenha ve bi helbijartina bi tenhave hatibû bimayîn.

Bi rastî jî ve serdarîyê tîpekî sipah ji bona Mêrgesorê date bilivandin û ew di 28. 10. 1943 de ji bona wê hate bitgihaştin, herwehaji wê hêzên sipahîyî din li Rewanduz û balek de date bidarijandin.

Barzanî Salih Kaniye Lencî bi Femandarê berê di navbera Mêrgesor û Şêrwanê de date binîşakirin û Haris Xano yarmetîya wî didate bikin û wî bi xwe ve berê xwe ber bi herema Şîtnê û Hadîyan ve date bivekirin, da ku ew dilê xwe li ser xurtbûna xêza liberxwedanê de di wî berî de bide bicîkirin û da ku ew pilanekî dijî her hêrîşeke Dujmin bide bidanîn, ya ku belkî ew ji bal Yekaneyên sipahî de ji Rewanduzê bête bipêrabûn.

Şerê Goretu

Agehdarî ji bona Femandarê parêzgeha Mêrgesor li ser nebûna Barzanî û lawazîya hêzên wî de di wî berê hanê de hatin bigihaştin. Wer wîna ji xwe re bi kêsekê ve date bixewinkirin û wî di 6. 11. 1943 de bi hêrîşekê ve date bidestpêkirin. Wî gundên di navbera mêrgesor û Şêrwan de ji xwe re dane biarmackirin. Hêzên Barzanî di bin rêberîya Salih Kaniye Lencî û Haris Xano Bêdarunî de li ber de hatin birabûn û şerekî pir tund li pesarê gundê Goretu de hate bivêkevtin, wî tanî êvara wê rojê date bidirêjkirin û ew bi şikestina sipah û xwe vekişandina wîna ve ji bona Mêrgesor hate bidawîkirin, piştî ku wî ziyanên pir giran û mezin li dûxwe de datin bihiştin.

Mohemed Emîn Mîrxan yarmetîyeke hêja di vî şerî de date bipêşkeşkirin; jiber ku ew di rêya xwe de li ser serê hêzeke din ji bona herema Xelîfan de dihate bidîtin, da ku ew lêdanekê ji bona xêzên paşengê Dujmin di gelîyê Elî Beg de bide bilêxistin. Belam gava ku wî dengê top û rêjînkên di çiyayê Biradostî serjêrî Mêrgesor de date bibihîstin, bi lez û pele ve ew di hewara Hevalên xwe de hate bihatin. Tevî ku karê wî di cihekî dinî nişankirî jî de dihate bidîtin, tevliwêjî de ku ew di nivê rê jî de bû, wî biryara xwe date bisitendin û rolek mezin jê re di gihandina şikestinê de ji bona hêzên sipah hate biderkevtin. Wî xwe bi ser baregehê Femandarîya tîpê de di nava Mêrgesor de date biçengkirin, kar û bar ji nava destên Femandarê tîpê Ehmed Hemdî hate biderkevtin û wî nema dizanî bê dê çawan zînetê bide biçarekirin; jibervêjî ve têk û pêkçûneke mezin di nava rêzên perçeyên hêrîşkirî de hate biderkevtin, piştî ku rêberîya tîpê zalbûna xwe date biwindakirin û her Femandarekî li gora kêfa xwe de didate bireftarkirin.

Kêra vê şikestina hanê pir li ser serdarîyê de bi giran bû; jiber ku ew vê carê bi sipahê Iraqê ve hate bikevtin. Du otomobil û yek zirîpoş

hatin bitarûmarkirin. Bi destên Şûreşgêran ve 4 rêjînk, 50 tiving û komên mezin ji fişekan hatin bikevtin û yanzdeh Serbaz hatin bidîlîkirin. Salih Kaniye Lencî û Nebî Hesen di şer de hatin bibirîndarkirin.

Pêrabûneke bi sernekevtîyî serdarîyêyî din ve.

Piştî şikestina roja 6. 11. 1943 de sipaha date bibiryarîkirin, ku ew bi hêrîşekê din ve di 8. 11. 1943 de bête bipêrabûn, bi armanca ku ew Şûreşgeran ji cihên zalkirî li ser cihên serbazxanan de bidin bidûrkirin. Wî dest bi pêşkevtina xwe ve ji bona çiyayê Pîran û vegirtina gundê Bêstrê baregeha Rêberîyê û bilindayên li dor û berên Mêrgesorê de date bikirin. Şerekî tûj di navbera herdu alîyan de hate bivêkevtin û ew tanî xwevedana tarîyê hate bidirêjkirin û ew bi şikestineke din ve ji bona hêzên Dujmin hate bidawîkirin, ya ku ew bi gelekî ve serttir û deha taltir ji şikestina roja 6. 11. 1943 de di hate biderkevtin. Ew hate bibazdan û wî li dûxwe de Kuştîyên xwe û kel û pelên xwe di gorepana şer de dane bihiştin. 40 tiving, 3 rêjînk û komên fişekan hatin bigirtin.

Ebdul-Rehman Qadî Femandarê betarîyekê li Mêrgesorê bû û ew yekek ji Efserên welatperwer bû, ji yê ku pêwendîyên wan ligel Barzanî de hebûn. Wî ev çîroka hanê ji min re date bigotin: "Min dixwest, ku ez armancên dûr ji cihên Şûreşgêran bidim bigulebarankirin; belam Femandarê hengê di wê rojê de ji bona nik min hate biserdanîkirin û ew ligel min de hate bimayîn. Wî ji bona min fermana hin cihan date bidan, ku min rast û durust didate bizanîn, ku di nava wan de Şûreşgêr têtin bidîn, tevî li zîneta minî nebaş de û bi dijî dilê xwe ve ez bi gulebarankirina wan cihan ve hatim bineçarîkirin. Ez pir bi ser êş û bi ser gêj bûm; jiber ku ez dihatim bitirsandin, belkî ku gulebarandin di nava hêzên Barzanî de hatibin bikevtin. Di siha roja din de min nameyek ji Barzanî date biwergirtin, ku wî tede didate bidubarekirin, ku ziyânê wan ji bil du Birîndaran pêve nayêtin bidîtin. Wêcaxê bêhna min hate biderkevtin û min jêre nameyeke bersivî date binardîn û min tede jêre li ser zîneta xwe de date bidarastîn".

Mohemed Emîn Mîrxan yekek ji wan herdu Birîndaran bû, yê ku ew bi qehreman ve di vî şerê hanê hate biderkevtin û wî rêzlêgirtina tevan ji xwe re date bigirtin.

Piştî van herdu şikenandinan ji berzanî re hate bidiyarkirin, ku hêzên serbazîyî girêdayî li Mêrgesor de nema dikarin bi hêrîşeke din ve

bidin bidestpêkirin. Wî hêzeke baş li Mêrgesor de date bihiştin, da ku ew li ser baregeha tîpê de bi dorlêgirtinê ve bidin bidirêjkirin û ew li ser serê hêzeke mezin de ji bona berê Rewanduz hate bilivandin, da ku ew wê bide bixurtkirin û da ku ew pilanekî liberxwedanîyê xurt ji bona her hêrîşkê ji bal yekaneyên sipahîyê komkirî de li rewanduzê bide bidanîn.

Şerê Meznê

Rewş û zîneta parêzgeha Mêrgesor bi metirsî ve dihate biderkevtin û li dor û berên wê de dorlêgirtineke pir sengîn hatibû bilêdan, ku derkevtina Serbazan ji navînîyên Mêrgesorê bi carekê ve nema dikarîbû bihate bikirin; jîbervêjî ve serdarîyê ji bona şikenandina vî bazinê hanê bi hêrîşeke fireh ve li ser du mîlan de date bibiryarîkirin. Mîlê yekem Rewanduz bû, ku ew bi tîpekê ve û bi piştigirtina tîpekî Pôlisî xwedru ve bête bikirin. Herwehaji mîlê duwem ji tîpa Mêrgesor dihate biderkevtin, ya ku ew divabû di heman kat jî de bête bipêşvekevtin, da ku herdu hêz di Meznê de bi hev re bêtin bigihaştin.

Ev pilana hanê di 10. 11. 1943 de hate bicîhatin û şerek hate bilidarxistin, yê ku ew bi gewretirîn şerê wê pêlê ve ji alîyê firehbûna berê şer dihate biderkevtin, yê ku ew ji Balek tanî Mêrgesor date bidirêjkirin û yê ku têde hêzên herdu alîyan hatin bibeşdarîkirin.

Şer tanî danê êvarê date bidirêjkirin, bêtî ku hîç alîyek wî ji xwe re bide biserxistin; belam bi hatina tarîyê ve hêzên Barzanî hêrîşeke seranserî ji bona ser Dujmin dane bikirin, ya ku têde biserkevtineke gewre hate bidestkevtin û hêzên herdu mîlan bi vekişandina xwe ve ji serbazxanên xwe li Balek û Mêrgesor de hatin bineçarîkirin, piştî ku wan li pişt xwe de jimareke pir ji kelexên Kuştîyên xwe li ser dirêjîya rêya di navbera Hawdîyan û Mêrgesor de datin bihiştin.

Herwehaji otombila Fermandarê tîpa Mêrgesorê Serleşker Ehmed Hemdî bi ber agirê Şûreşgêran ve hate bikevtin û Neferên Pasewanên wî hatin bikuştin û ew jî bi dînbûnê ve hate bikevtin û ew weha bi şêfî ve tanî mirina xwe hate bimayîn.

Jin bi roleke pehlewanî ve hatin bipêrabûn. Wan av û nan ji bona Şervanan didatin bigihandin, di dema ku gulên tiving û topan li ser serên wan de ji her semtekî de dihatin bibarandin.

pir bi dijwarî ve tête biderkevtin, ku Merov rola yekekî li ser yê din de bide bigirtin; jiber tevan bi hev re baştirîn kar dane bikirin û ew

hemû bi canekî mêrxasîyî bê nimûne ve xwe ber bi pêş ve didatin birakişandin, bêyî ku ew guh bi mezinbûna gorîbûnê ve bidin bidan. Ji hêzên Şûreşvanan Heci Heyder Ergoşî, Seid Ebdul-Wehab Ergoşî û Hisên Bêruxî hatin bibirîndarkirin û hîç kesek nehate bigorîkirin.

Zînet li qazanca Şûreşgêran de hate bidawîkirin û rewanîyên wan hatin biberzkirin. Tevaya heremê bi carekê ve li jêr zalbûna wan de hate bikevtin. Barzanî ji bona baregehê xwe li gundê Bêstêrê de hate bivegerandin, piştî ku ew li ser zînetên berê de hate bipiştrastkirin.

Di 12. 11. 1943 de wî nameyek ji Fermanîdarê herema Rewan-duzîyî sipahê date biwergirtin, yê ku ew têde jêre dide bibangkikirin, da ku ew li ser veguhestina kelexên Kuştîyan de ji bona rewanduzê pê bête birûniştin. Ji dîtîneke Merovanî ve Barzanî ji bona wîna bi erêbûnê ve date bibersivkirin û wî ji bona Peyamberê wî bi navê Seid Sarî ve nameyeke bersivî date bidan. Wî têde dilbijandina xwe ji bona bicîanîna aşîtîyê û rawestandina rijandina xwînê date biderxistin.

Hengeke bê çekî hat û Barzanî ji bona hêzên xwe û herwehaji ji bona Xelkên gundên heremê date bixwestin, ku ew yarmetîya Serbazan û hêsanîya karên wan bidin bikirin, da ku ew termên xwe bidin biveguhestin.

Derîyê Sêyem

Giftûgo ligel Serdarîyê de

Destpêkirina bi Giftûgokirinê ve

Biserkevtinên li dûhevdu de ji bal Barzanî û hêzên wî de û rizgarîkirina wan ji bona heremê û herwehaji bi serdejî ve şikestina serdarîyê bi nemankirina raperînê ve û bi qermiçandina desthilatîya wê ve li ser sedarîyê de di dawîya dawî de ji bona vekirina derîyê giftûgokirinê ligel Barzanî de date bineçarîkirin. Wê bi Wehab Mohemed Axayê Cundiyan⁵⁵ ve date bisipartin, yê ku ew bi welatperwerîya xwe û dilsozîya xwe ve ji bona Barzanî bi nav û bang bû, da ku ew bîr û bawerîya Barzanî bide binaskirin û tanî kuderê amadebûna wîna ji bona pêşewazîya Wênerê serdarîyê tête bidîtin.

Barzanî pê rûniştina xwe ji bona destpêkirina serdarîyê date biderxistin û wî pê dilxweşîya xwe date biderxistin û herwehaji wî amadebûna xwe ji bona lihevkerinê date bidiyarkirin. Serdarîya di 29. 11. 1943 de Nurî Bawêl Axayê Rewanduzî ji bona baregehê Barzanî di gundê Bêstirê de date binardin û wî li wêderê de jêre dilxwazî û amadebûna serdarîyê ji bona giftûgokirinê û çarekirina pirsê bi aşîti ve pêre date bigihandin. Barzanî jêre dilbijandina xweyî bi rastî ve û amadebûna xweyî bi carekê ve ji bona lihevkerinê date bidubarekirin.

⁵⁵Ew ji maleke welatperwerî kevnarî ve tête biderkevtin. Ew bi Barzanî ve li Mehabadê de hate bigihaştin û ew ji wan Kesan bû, yê ku ew ji bona Iraqê hatin bivegerandin û ew bi zindanîkirinê ve ji bona çend salan hate bisizakirin. Ew di şureşa Ilolê de hate bibeşdarîkirin. Ew der sala 1964 de bi Endamê Civata Rêberîya Şureşê ve hate bihelbijartin. Ew bi dilrawestandî ve di 6. 2. 1972 de hate bimirin.

Herwehaji wî peroşîya xwe li ser wan ziyanan de date biderxistin, yê ku ew di pêşî de jiber serhişkîya serdarîyê û nayînkirina wênayî ji bona xebata wînayî aşîti hatin birûdan. Wî date bidîyarîkirin, ku pirs bi mafeyên miletê Kurd ve bi rengekî giştî ve tête bigirêdan û ew ne bi pirseke kesayetî ve tête biderkevtin. Nurî Bawêl Axa ji bona Begdadê hate bivegerandin û wî ligel xwe de bersiva Barzanî didate bihilgirtin. Piştî înekê ew careke din û ligel Boşo Seyid Taha⁵⁶ de hate bivegerandin û wan ligel xwe de daxwaza serdarîyê ji bona Barzanî didatin bihilgirtin, da ku ew dorlêgirtinê li ser parêzgeha Mêrgesorê de nala gava pêşî bide hilanîn, da ku pakbûna nêtbûnê bête biderkevtin.

Barzanî ev daxwaza hanê date bivegerandin û wî date bi-êşkerekirin, ku derxistina pakbûna nêtê ji serdarîyê tête bidivakirin; jîbervêjî ve divê ew bi gava pêşî ve bête birabûn, da ku ew pakbûna nêtên xwe bide bidîyarkirin; jiber ku li ser Sitemkar û Zordaran de û ne li ser Sitembaran de tête bidivakirin, ku divê ew pakbûna nêtên xwe bidin bidubarekirin.

Herdu Peyamber bi bê encam ve hatin bizîvirandin û serdarî ji bona daxistina xwarin û vexwarinê di rêya asmanî de ji bona parêzgeha Mêrgesor hate bineçarîkirin. Ew di rêya sîwanan de dihatin biavêtin û pîranîya wan ji bona nava destên Şûreşvanan dihate bikevtin, yê ku wan bazinek xurt li ser parêzgehê de dabûn bigirêdan. Pêrabûnê hevîyên xwestî nikarîbû bidana bicîanîn.

Rola Hîwa di Raperînê de

Hizba Hîwa⁵⁷ bi roleke kirdar ve ji bona dagirtina piştgirtina gelêrîyî fireh ji bona raperîna Barzanî pê hate birabûn; jiber ku biserkevtên wêyî

⁵⁶Ew Kurê Seyid Taha Kurê Şêx Mohemed Sediqê Nehrî ye. Ew der sala 1969 de hate bimirin.

⁵⁷Bi destpêkirina jimarekê ve ji Efser û Zanevanên pêşverûyên Kurd ev Hizba hanê bi nehênî ve der sala 1939 de hate bidamezirandin. Partîyê bernama xweyî xebatê li ser bingehekî milîyî pêşverû de date bidanîn û wê ji bona dana mafeyên rewayî miletê Kurd û rawestandina beramber bi Faşîyê ve di pêla cenga cihanîyî duwem de date bibangkirin.

Di jêr ala wê de jimareke zor ji Xwendevanan û Zanevanên Kurd ji Pijîşkan, Dadyaran û Mamostan xwe dane bikomkirin. Nebestenê jêhatîbûna partîyê di navav Kurdistanê Iraqê de dihate biterxankirin; belam wê pêwendîyên baş ligel Kurdên Iranê, Turkiyê û Suriyê jî de ji bona bi rêxistina bizava rizgarîyî Kurd ve date bigirêdan.

bi cîhatî ve zeximbûneke tund û kêreke xurt li ser Hîwa û hemû Welatperweran Kurdan dihate bidîtin. Wê ew bi xwîngermbûnê û mêrxasîyê ve ji bona xebatê bêter dane bidewlemendkirin.

Ji hinên jêhatîyên Partîya Hîwa belavkirina belavokan li Begdadê û piranîya bajarên Iraqê de têtê biderkevtin, yên ku wê têde piştî raperînê didate bigirtin û herwehaji wê têde pêrabûnên serdarîyî zordarî û mebestên wêyî dijî milletê Kurd û dijî herema Barzan bi rengêkî taybetî ve didate bitawanbarkirin.

Van belavokan guhpêdana serdarîya Ingilîzî û Iraqî bi ser xwe ve date bikişandin û wan bi veguhertineke nuh ve di tevgera kurdîyî welatperwer de datin bihestkirin. Ew hatin biliberkevtin, ku ew rûdanên li Kurdistanê de têtin bikirin, ew ne bi liberrabûneke Eşîrîyî tesk ve di navbera hin çîyan de têtê biderkevtin, ku Merov dikare bi hêsanî ve wê bide binabûdîkirin. Lêbelê ew rûdanên hanê bi tevegereke milîyî çekdar ve têtê biderkevtin, ya ku ew ji bal milletê Kurd de li kurdistanê Iraqê de û nemaze ew ji bal çînîya Rewşênbîr de têtê bilêpîştgirtin û ya ku têde hêvîyên milletê kurd têtê bigewdekirin.

Di beramberî vê zîneta nuh de Balyozê Ingilîzî bi pêwendîya ligel Barzanî de date bidestpêkirin û wî pê dilbijandina serdarîyê ji bona bi dawîanîna şer ve date bigihandin û wî jê date bixwestin, ku ew giftûgoyê ligel serdarîya Iraqê de bide bikirin, herwehaji wî jêre girîngbûna cihê Iraqêyî sitratîcî ji bona Ingilistanê û Hevalbendan û pêrejî derbasbûna alîkarîyên Hevalbendan ji bona Yekîtiya Sovyêtê di nava Iraqê re û nemaze di nava Kurdistanê de date bixuyanîkirin. Herwehaji wî di nameya xwe de jêre date bigotin, ku şer ligel serdarîya Iraqê de ango şer ligel Ingilistanê û Hevalbendan de têtê biderkevtin.

Wî di nameya xwe de date bidubarekirin, ku dê serdarîya wî bide bixebatkirin û dê ew desthilatîya xwe li nik serdarîya Iraqê de bide bikaranîn, da ku ew mafeyên milî ji bona Kurdan bide bigirawkirin, heger ku Barzanî bi erê ve bersiva vê daxwaza hane date bikirin.

Hêzên Iraqî bi nemankirina raperîna Barzanî ve hatin bişikenandin û Ingilistan di nava şerên cenga cîhanîyî duwem de di pir anîyan de dihate bidîtin, yên ku wan li ser wê de didatin bidivakirin, ku ew tevaya jêhatîbûnên xwe û karînen xwe ji bona wan bide bikaranîn. Jêre hîç dem nedihate bidîtin, ku ew hinekî ji karînen xwe ji bona pirseke wetov ne bi girîng ve bide bikaranîn; ji alîyekî din jî de hêjî Turkî helwesta xwe beramberî cengê nedabû binîşankirin.

Di dema hebûna şureşeke çekdarîyî Kurd de li Kurdistana Iraqê de hîç gûman têde nedihate biderkevtin, ku dê ew tirs û lerzê bi cerg û hinavên Turkan ve bide bixistin. Piştî ku Turkî ji bona nava cengê bi dijî dewletên Mîlî de hate bikevtin⁵⁸, Ingilistanê givaştineke xurt li ser serdarîya Iraqê de date bikirin, ku ew divê ligel Barzanî de lihevhatineke tektîkî bide kirin, berî ku raperîna wîna ji bona hêlên dinî Kurdistanê bête bifirehkirin û Sovyêt di wê çaxê de piştî wê bidin bigirtin; nemaze ku Sipah Sovyêt li ser sînorê Iran û Iraqê de dihate bigirêdan.

Ji alîyê sitratîcî de siyaseta Ingilistanê bi dawîkirina şureşê ve bi erêkirina hin ji daxwazan ve didate biarmanckirin, tanî ku ceng bête bidawîkirin û zîneta dewlî bêtir bête bidiyarkirin, da ku Ingilistan bikaribe bi bêtir ve alîkarîya sipahî ji bona serdarîya Iraqê bi nemankirina Barzanî ve bide bipêşkeşkirin.

⁵⁸Mîna ku kanîyên cenga cihanîyî duwem didin biderxistin, ku Turkiyê xwe der sala 1943 de didate biamadekirin, da ku ew ligel Dewletên Mîlê de ji bona nava cengê dijî Sovyêtê bête bikevtin, ji bona ku ew Ezirbêcan û perçey Qeqasya ji xwe re bide bigirtin. Belam piştî destpêkirina hêrişê sipahê Sovyêtê di 19. 11. 1943 de di anîya Volga -Stalingirad- de beramberî 300000 Serbazên leşkerê yek û duwemî Elmanî de pêhate birabûn û di 31. 1 û di 2. 2. 1944 de herdu leşkerên Elmanî ligel Femandarê xweyî Fêld Marşal Pawlos de hatin biberdestkirin, piştî ku ji wan bes û bi tenha ve ji 300000 Serbaz 91000 Serbaz hatin bimayîn. Vê şikenadina anîya Volga berê zîneta cengê ji bingehî ve date veguhertin. Xalê Ciwan di nava wan Dîlan de bû. Ew ligel hemû Dîlên dinî Elmanî ji bona kar ji bona Sibîryan hate binardin û ew ligel Dîlên dinî Elmanî der sala 1959 de ji bona malê hate bizivirandin. Di çûna xwe de ew xortekî çeleng bû; belam di vegerandina xwe de jiber karkirinê kevtî û tawî bû. Di van salên dawî de hate bimirin. Wî pir bi dûr û dirêjî ve li ser vî şerê hanê de ji me re didate biaxivtin.

Piştî vê wergerandina berê cengê Turkî xwe date bimelisandin. Belê di dawîya cengê de bigir hemû dewletên dunyayê ceng li ser dewletên Mîlê de datin bidazanîn, da ku ew jî li ser mêza gift û gokirina aşîtiyê û wergirtina ziyanên cengê de neyêtin bibê-pişkûparkirin. Wetov ji Turkî jî nanê xwe ji bona nava vê çewriyê date biavêtin. Dewleta dawî berî bi çend demjimaran ji berdestbûna Elmanîya di 8. 5. 1945 de dewleta Patîşahîya Haşîmîyî Ordunî dihate biderkevtin, ya ku wê jî ceng li ser Dewletên Mîlê de date bidazanîn. Ji xwe re di vî warê hanê de û bi dûr û dirêjî ve li ser siyaseta Turkan de di vê demê de bigiştî ve û li ser jîyan û siyaseta Mustefa Kemal Paşa de li nivîsta bi zimanê Elmanî ve:" Kemal Atatürk und die moderne Türkei -Kemal Ataturk in der Türkei heute-, Jhanes Glasnck, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1971, bidin bitemaşekirin. Cuma

Nurî Seid serdarîyeke nuh dide bipêkanîn

Nurî Seid Wîzareta xweyî nuh di 25. 12. 1943 de date bidurustkirin, di nava wê de sê Wezîrên Kurd jî dihatin bidîtin û ew jî ev bûn: Ehmed Muxtar Baban Wezîrê dadwerîyê bû, Umer Nezmî Wezîrê Navxweyî bû û Macid Mustefa him bi Wezîrê Dewletê ve û himjî ji bona çarekirina pîrsa Kurd bû.

Macid Mustefa Barzanî bi karê xwe ve date biagehdarîkirin û wî jê alîkarîya biserkevtina xwe date bixwestin û mîna gava pêşî li ser rêya bi cîanîna aşîtiyê ve li ser rawestandina şer de hate bilihevhatin.

Macid Mustefa ji bona serdana Şêx Ehmed Barzanî li Hile de pê hate birabûn û wî jê date bixwestin, ku ew yekekî ji Kurên xwe ji bona nik Barzanî bide binardin, da ku ew pê bide bikêrin, ji bona ku ew ligel serdarîyê de ji bona bicîanîna aşîtiyê bide bierêkirin. Di pêşî de Şêx Ehmed ev date bivegerandin, ku ew xwe ji bona nava vî karî bide biavêtin; belam di dawî de û piştî daxwazeke pîrî li dûhevdu de ew bi nardina Kurê xwe Mohemed Xalid hate bipêrûniştin, yê ku ew di 29. 12. 1943 de ji bona Mêrgesor ligel Destyar Fadîl Elî Efendî de hate bigihaştin. Barzanî li gundê Mêrgesorî jêrî de piştî derbasbûna demeke dirêj li ser dûrbûna wanî bi zorê ve lê date bipêşewazîkirin.

Berî gihandina Mohemed Xalid bi du demjimaran ve hin ji Neferên sipah lihevhatina rawestandina agir dane bişikenandin û wan agirên gulên xwe bi ser Şûreşgêran ve dane bibarandin, di encamê vê de Mohemed Kekeşar Ehmed hate bigorîkirin, yê ku ew yek ji destrastên dilsozên Barzanî dihate biderkevtin û ew bi xwedanê kesîtiyeke karîniyî mezin ve di heremê de dihate biderkevtin.

Bi vegerandina li ser vê şikenandina hanê de Barzanî fermanên xwe ji bona Mohemed Emîn Mirxan dane biderxstin, ku ew xweser li ser vê şikenandina hanê bide bivegerandin. Mohemed Emîn hate bilivandin û wî li baregeha tîpa Mêrgesorî jor de date bilêdan. Di encamê vê hêrîşa ji nişkê ve hemû desteyê wî sengerî hatin binabûdkirin, yê ku jê agir hatibû biberdan û yê ku bi hoyê gorîkirina Mohemed Kekeşar ve hatibû bikirin. Ev pêrabûna dawîyî sipahî bû.

Şêx Mohemed Xalid ji bona nik Mamê xwe hate bigihaştin û Mamê wî pêşewazî lê date bikirin. Wî li nik Mamê xwe de çend roj dane

birabuhurandin û wî jêre ferman û temînîyên Bavê xwe dane biveguhestin û li paş de ew ji bona Begdadê hate bizîvirandin.

Serdarî ji bona lihevhatinê ligel Barzanî de pir bi nehişî bû; jîbervêjî dest bi cî ve piştî vegerandina Mohemed Xalid Macid Mustefa berê xwe ber bi heremê ve date bivekirin, da ku ew ligel Barzanî de li ser bingehên lihevhatinê de bidin biaxivtin.

Dîtina pêşî di navbera Barzanî û Macid de

Macid di 7. 1. 1944 de nala Wênerekî mîrîyî serdarîya Iraqê ji bona Mêrgesorê hate bigihaştin û pê hatibû bisipartin, ku ew li ser hemû xalan de ligel Barzanî de bide biaxivtin, da ku ew ligel wî de xêzên pankirîyî lihevhatinê bide bidanîn. Belam berî gihandina wîna Barzanî helwest ligel Hîwa de dabû birêkûpêkxistin û hewrhajî li ser jî de nala pirojeyekî li ser daxwazên Kurd de hatibû bilihevkirin. Barzanî pêşewazî ji bona Macid li gundê Sipindarêyî nêzikî Mêrgesor de date bikirin. Ligel wî jî de hin ji Efserên Iraqî dihatin bidîtin. Piştî veguhertina bîr û bawerîyan û gift û gokirinê Barzanî daxwazên miletê Kurd dane bipêşkeşkirin û ew jî ev bûn:

1. Veguhestin û derkirina Karmendên, yên ku ew bi wergirtina bertûlan ve û bi nebaşîya bi karanîna desthilatîya sipartîyî bi wan ve hatine binavûbangkirin.
2. Pêkanîn Wilayeta Kurdistan ji liwayên Kerkuk, Sulêmanîyê, Hewlêr û ji melbendên Liwa Musilê ji Zaxo, Imadiyê, Dihok, Akra, Şêxan, Sincar û ji herdu melbendên Xaneqîn û Mendelî ji liwa Diyala.
3. Kirina zimanê Kurdî di Wilayetê de bi zimanê mîrî ve
4. Nîşankirina Destyarê Wezîrekî Kurd di her Wizaretekî de ji Wizaretan.
5. Pêkanîn Wizaretekê di bin wezîrtîya Kurd de, ku ji bona wî kar û barên Welayeta pêşkeşkîpê bête bisipartin.

6. Dana ziyanan bi ziyan pêkevtan ve
7. Vekirina Dibustanan, Maristanan, durustkirina rêyan û avanîkirina heremê.
8. Di Wilayeta Kurdistanê de kar û barên sipahî, diravî û derveyî ji kar û barên taybetîyî Dewleta Navînê têtin bihiştin.
9. vegerandina Dûrkivanan ji bona heremê û berdana Zindananan.

Macid û Hevalên xwe nanê êvarê ligel Barzanî de li gundê Sipindarê de dane bixwarin. Pêyvîn ji mîrîfî ji bona ser danavên sade û axivtinên wehayî ligel hev de hate biveguhertin. Macid ji Barzanî date bipirskirin: Çawan te navê Caşpolis⁵⁹ li ser hêzên ne bi rêxistî ve date bihelbijartin? Barzanî wetov date bivegerandin: Heger ku tu ne ji bona kara Kurd bide bikarkirin, dê emê te bi navê Caşwezîr ve bidin binavkirin. Qêrîn bi Macid ve hate bikevtin, Mîrazyê min! ez ji te hêvîdikim, ku tu vê yekê nede bikirin. Hemû hatin bikenandin.

Di cara pêşî de Barzanî navê Caşpolis ji bona wan kesên Kurd date bihelbijartin, ji yên ku wan ligel hêzên serdarîyê de bi dijî şûreşê ve didatin biyarmetîkirin. Ji wê rojê û pêve ev bi navkirina hanê ve ji bona wan kesan hate bicih û binavûbangkirin, ji yên ku wan bêbextî li pîrsa mîletê xwe de didan û hêjî didin bikirin.

Piştî xwarina şîvê û li ser daxwaza Macid de Barzanî ji bona serdana baregehê tîpê hate bipêrabûn. Min ji Barzanî rûdanên vê serdanîya hanê wetov dane bibihîstin: "Gava ku li ser min de Macid serdana serbazxana Mêrgesorê date bipêşnihadkirin, ez bi mercekî ve pê hatim birûniştin, ku rê ji bona jimarekê ji Şervanên me ji bona kevtina serbazxanê bête bidan û ew di nava cihên hest de jê bêtin bibelavkirin. Macid nameyek ji bona Femandarê tîpê di vî babetê de date binivîsandin. Femandar bersiva Macid date bidan ku ew ji bona civandina çekan ji Serbazann amade ye û wan tevan ji bona cihekî

⁵⁹Ev navnîşana hanê ji bona wan kesan ve dihate bigotin, ji yên ku wan bêbextî li pîrsa mîletê xwe de dabûn bikirin û wan alîkarî ligel desthilatîyên serdarîyê de bi dijî şûreşê ve dihatin birabûn.

nîşankirî bide bidanîn û Pasevanên Barzanî çavdêrîyê li wan de bidin bikirin".

Beraberî bi vê helwesta baş ve ez ligel Macid de ji bona serbazxanê hatim berêvekevtin û min qeflek ji Merovan date binardin û ew berî me ji bona nava serbazxanê hatin bikevtin. Fermandarê tîpê ligel desteyekî ji Efserên xwe çavdêrîya me didatin bikirin. Gava ku ew bi Goramîrza ve hatin bigihaştin, ye ku ew bi cihekî ve di navbera gundê Sipîndarê û Mergesorê de tête biderkevtin, dîtina me bi himbêzkirina di navbera Serbazan û Şûreşvanan de hate biveguhertin.

"Ev bi dîtina hanê ve bi serên Merovan ve bigir nikare bête bikevtin, ku Merov bide bidîtin, yên ku ew berî înekê bi Dujminên hev ve dihatin biderkevtin, ku ew niha gorîyên hevdû didin bimaçîkirin û ew li hestên kînê de didin binifîrkirin. Kes di wê şevê de nehate birazan; jiber ku serbazxane ji bona temaşegehekî ji govend û semawendên Kurdî ji bona Serbazan û Şûreşvanan hate biveguhertin".

"Vê zîneta hanê bi min ve ji bona bi rêvekirina Rewanduz -Mêrgesor ve date bipêpaldan, da ku xorak ji bona sipah bête biveguhestin, yê ku ew tanî wê bêhnê jî bi cardorlêgirtî ve dihate biderkevtin. Bi rastî jî ve dîtina biratî di navbera Şûreşvanan û Serbazan de di nava dilê min de pir kûr date bikêrkirin".

Ev bi kêseke baş ve ji bona Barzanî dihate biderkevtin, ku ew ji nêzîk ve Efserên Kurdan bide binaskirin, yên ku ew li Mêrgesor de dihatin bidîtin û yên ew bi dildarîya xwe ve ji bona pîrsa Kurdî û yarmetîya wêna li gora karînen xwe de dihatin binaskirin. Ji van jî em Ebdul-Rehman Qadî, Nurî mela Maruf, Nurî Mela Hekîm, Nurî Ehmed Taha, Refîq Koyî û Mohemed Salih didin bibîrxistin⁶⁰.

Vegerandina Macid ji Begdadê

Di sibeha 8. 1. 1943 de Macid ji bona Begdadê hate bivegerandin û Barzanî jî ji bona gunde Sipîndarê hate bizîvirandin, piştî ku wî Fermandarê tîpê û Efserên wî ji bona nanxwarinê ligel xwe de dane

⁶⁰Ev Efserên hanê hemû ji Endamên Hizba Hîwa bûn. Wan piştgirtineke mezin ji bona şureşê didatin bikirin û wan her û her pêwendî ligel Barzanî de didatin bikirin.

bimêvandarîkirin. Bi vê hatina hanê ve tête bibîrxistin, ku Efser Emîn Rewanduzî date bixwestin, ku ew nîşandarîya Barzanîyî bi nav û bang ve bide biezmunîkirin, wî ji bêrîka xwe qutyek çixara date biderxistin û wî ew di cihekî dûr de date bidanîn û wî ji Barzanî date bixwestin, ku ew bi yek berî ve bi tivinga xwe ve lê bide bilêxistin. Barzanî bi yek berê tivinga xwe ve di nîvê wê de date bilêdan. Emîn Rewanduzî qutî ji bona bêraka xwe date bixistin û wî date bigotin: Ezê dê vê nala bîrwerîyekê di jîna xwe de ji xwe re bidim biparastin.

Piştî xwarina fîravînê Efser ji bona Mêrgeso hatin bivegerandin û dan û sitandin ji bona çûna xweyî serûştî hatin bivegerandin. Herdu alîyan her û her serdanîya hev didane bikirin.

Vekişandina Sipah

Piştî vegerandina Macid ji bona Begdadê ferman ji bona yekitîyên sipahîyî dirêdayî di heremê de bi vekişandina wan ji bona serbazxanên xwe ve hatin biderkevtin û Emîn Rewanduzî nala Efserê pêwendîyê bi Çavdêr ve li ser pêrabûna vekişandê de hate binîşankirin.

Sipah ji Mêrgesorê ji bona Rewanduz û ji Bile ji bona Akra hate bivekişandin. Herem ji her desthilatîyeke serdarîyê hate bivalakirin û bi serkevtineke gewre ve ji bona Barzanîyan û bi rengê giştî ve ji bona tevgera Kurdî hate bicîhatin.

Derîyê Çarem

Bi erêkirineke katî ve ji bona daxwazên Şûreşvanan

Gavên baş ji bal Serdarîyê de

Piştî vegerandina Macid ji bona Begdadê Civata Wizaretê kombûna xwe di 25. 1. 1943 de date bigirêdan û têde evên tîn hatin biryarkirin:

1. Nardina Kesên nuh ji bona bi rêvebirina melbendên Imadîyên, Rewanduzê, Mêrgesorê û Akra ve û herwehaji nîşankirina Efserekî pêwendîyê di navîniya her Mebendekê de ji van Melbendan de.
2. Vegerandina vekirina bingeheên Polîsan di herema Barzan de
3. Vekirina reya di navbera bingehan de
4. Dûrkirina Mele Mustefa Barzanî ji herema Barzan
5. Vegemadin Şêx Ehmed û Merovên wîna ji bona cihê serên wan.
6. Vegerandina çekan ji bona serdarîyê.
7. Serdarî bi derkirina libuhurandina giştî ve di bingehe de ji bil ji Karmendan, û Neferên hêzên Çekdarî pêve, yê ku ew bi Barzanî ve hatine bigihaştin, pê tete birûniştin. Ew dema daza-

nînê ji bona lêbuhurandinê ji bona serdarîyê dide bihiştin, ya ku ew wê bi baş ve dide bidîtin.

8. Ji bona Wezîrê Navxweyî û Dewletê tête bihiştin, ji bona bicîanîna herdu bendên 4 û 5 ji bona dema ku ew bi baş ve din bidîtin.

Ez nizanim, magelo Macid ev biryarên hanê bi piştrastî ji bona Barzanî û Hîwa ve dane biveguhestin, yanî na? Jiber ku ew ligel wan xalên lihevkerî de nayêtin bisuwarkirin, yên ku ew ji bal Barzanî de ji bona Macid hatibûn bidan. Wer tête biderkevtin, ku serdarîyê ji xwe re siyaseteke tektîkî û ya dinî sitratîcî dabû binigarîkirin.

Nala gaveke bi başî ve serdarîyê date bibiryarîkirin, ku ew van Efserên Kurd bi karmendîya Efserên pêwendîyê ve ji bona van heremên ligel navên wan de bide binardin:

1. Serleşker Biha El-Dîn Şêx Nurî ji bona Sulêmanîyê
2. Piştîvan Emîn Rewanduzî ji bona Rewaduzê.
3. Servan Seyid Ezîz Seyid Ebdul-Lah ji bona Mêrgesorê.
4. Servan Mîrhac Ehmed ji bona Akrê
5. Servan Mustefa Xweşnav ji bona Barzan
6. Serdar Izet Ebdul-El-Ezîz ji bona Bilê
7. Servan Mecîd Elî ji bona Imadîyê
8. Servan Fuad Arif ji bona Pişder

Herwehaji hate bibiryardan, ku pêwendîya wan ligel Wezîrê Dewletê de bête bigirêdan. Xorak ji bona heremê hate binardin û ew li jêr çavdêrîya wan de hate bibelavkirin. Bi nîşankirina Efserên pêwendîyê ve kêreke baş him li Barzan û himjî li heremên dinî Kurdistan de hate bikirin û ew bi gaveke rast ve li ser rêya çarekirineke aşîti de dihate bidîtin.

Vegerandina Şêx Ehmed ji bona Barzan

Di 12. 12. 1944 de serdarîyê ji bona Şêx Ehmed, Hevalên wî û Malên wan bi vegerandinê ve ji bona Barzan rê date bidan. Ew bi mêvandarî ve di gundê Serşeme de ji bona mala Ehmed Şabaz⁶¹ hate bidakevtin, yê ku ew û Merovên xwe bi pêşkeşkirina hemû karkiran û hêjakirinê ji bona Şêx Ehmed pê hatin birabûn. Herwehaji hêzek ji Barzanîyan di bin serdarîkirina Es-ed Xwşevî de ji bona Serşemê hatibû bigihaştin, da ku ew pêşwazîyê li Vegervanan û parastina rê de bide bikin. Barzanî jî li gundê Şanederê de çavdêriya wan didate bikin. Barzanî didate bigotin, ku ew roja hanê ji bextyartirîn roj di jîna wî de dihate biderkevtin.

Piştî vegerandina Şêx Ehmedê Barzanî Serokên Eşîran ji bil Kelhê Rêkanî û Şêx Reşîdê Lolan⁶² pêve ji hemû hereman ji bona Barzan dihatin bigihandin, da ku ew bi xêrhatîne ve lê bidin bikin, ew kêfxweşîya xwe bidin biderxistin, cardî piştgirtina xwe ligel Barzan de bidin bidubarekirin.

Serdana Barzanî ji bona Begdadê

Macid di vê pêlê de hate bijêhatîkirin û çûn û hatinên wî di navbera Begdad û Kurdistanê de hatin bipirkirin û ew ligel Barzanî de ji bona Begdadê di 22. 2. 1944 de hate biçûyîn. Mebest ji vê serdanîya hanê ji bona pirkirina bawerîyê, nehiştina gumanê û morkirina li ser lihevhatinê de dihate biderkevtin. Herwehaji pêrejî ew bi kêseke baş ve ji bona Bar-

⁶¹Ew bi serokê tîrekî gewre ve ji Eşîra Balekî dihate biderkevtin û ew li gundê Serîşme de dihate birûniştin. Ew gelekî bi Barzanî ve nêzik bû û cihê bawerîya wî bû. Ew di sala 1972 de hate bimirin.

⁶²Yê pêşî serokê Eşîra Rêkanî bû, yê ku wî her û her û tanî mirina xwe jî ji Dujmin re bi diji pîrsa mîletê Kurd ve didate bikarkirin. Yê duwem ew bi Rêberekî ayînî ve ji bona Eşîra Biradostanî ve dihate biderkevtin û navîniya wîna di Lolan de bû. Herdu jî di salên şêstî de hatin bimirin.

zanî dihate biderkevtin, da ku ew ligel Rêberîya Hêwa û Kesatîyên Welatperwerên Kurd de bête birûniştin û ew ligel wan de bîr û bawerîyan bide biveguhertin.

Barzanî li hotêla Şet El-Ereb de hate bidakevtin û ew bi germbûn ve li Begdadê de hate bipêşewazîkirin. Ew ligel Rasipê Text û Nurî Seid û Wizîrên din de, yê ku pirs bi wan ve dihate bigirêdan, hate bicivandin. Serdarîyê bi cîanîna wan xalan ve date bisozdan, yê ku li ser wan de ligel Macid de hatibûn bilehevkin. Serdana Barzanî înekê date bidirêjkin û ew li paş de ji bona Barzan hate bivegerandin.

Ji gavên ku Macid pê hate birabûn, wî jimareke mezin ji Serokên Eşîrên Kurdan di avdarê de ji bona Kerkukê dane bibangkirin, herwehaji wî ji Nurî Seid ji bona amadebûna civînê û axivtina peyvekê têde date bixwestin. Di vê civînê de Nurî Seida hate biaxivtin û pesnê miletê Kurd date bidan û haerwehaji wî date bisozdan, ku ew dê lihevhatinê bide bicîanîn û ew wê li ser xwe de bidivabûn ve dide bidîtin.

Belam rastîyê rastîyeke din dida bidubarekin, jiber ku piranîya Endamên serdarîyê bi cudabûneke tund ve li ser sozên Nurî Seid dihatin biderkevtin, yê ku wan ew bi dakevtinên Nurî Seid ve didatin binavkirin.

Yekek ji pîlanên serdarîyî pir, yê ku ev dehikê mêtûwa Iraqê pê dihatin bixelatkin, bi avêtina serdarîya Nûri Seid ve têtê biderkevtin. Bi hatina serdarîya bi seroketîya Hemdî El-Paçeçî ve her tişt hate biserûbinîhevkin. Wê dijminatîya xwe bi eşkere ve beramberî pîrsa welatîyî Kurd date biderxistin, mîna ku dê ew piştî kurtbûnekê bête bidiyarkirin.

Belam Serdarîya Nurî Seid di nava wan rojên kêmtir jêre mayî de Macid date bidesthilatîkin, da ku ew hin ji çakkirinên nîşankirî ji bona çarekirina pîrsên tengalkirî pê bête birabûn.

Piştî çend mehan ji gihandina Efseran ji bona cihên karên xwe û bi pêrabûna erkên xwe ve ji bona Emîn Rewanduzî û Seyid Ezîz ferman hatin biderkevtin, da ku yê pêşî ji bona yekîtîya xwe bête bivegerandin û yê duwem ji bona fêrkirineke serbazî bête bigihaştin, mîna ku ev di nameya Seyid Ezîz ji bona Izet Ebdul-Ezîz de di 2. 4. 1944 de hatîye binivîsandin.

Piştî van biryarên hanê li ser nêta rastîyî serdarîyê de guman hatin bigûrkin, herwehaji ji alîyê bicihanînê jî hemû gavên bi karkirinê ve ji bona bicihanîna bendên lihevhatinê hatin bisarkirin. Zînet ber bi tengavîkirinê ve dihate biçûyîn.

Xwekişandina Wizareta Nurî Seid û destpêkirina lîskê

Di sisê axlîva sala 1944 de wizareta Nurî Seid xwe date bivekişandin û Hemdî Paçeçî wizareteke nih date bidurustkirin, ya ku têde Macid Mustefa nedihate bidîtin; belam du Endanên Kurdên din têde dihatin bi dîtîn, yek ji wan Muxtar Baban ji bona dadwerîyê bû û yê din Tewfiq Wehbî ji bona abûriyê bû. Ingiliz, yên ku ew di rastîya rastîyê de bi hêza bi rêvebirinê ve û bi beramberîya siyasî ve li Iraqê de dihatê biderkevtin, li piş vê yariya hanê de dihatin biderkevtin.

Pirsa Kurd di vê pêla hanê de ji bi tirstirîn pirsan ve dihatê biderkevtin, ya ku wê berjewendîyên impiryalîya Ingilîzî ber bi tirsê ve didate bixistin û wê bala wan di rojhilata navînî de ber bi xwe ve didate bikişandin; jiber ku tevgera Kurd li Kurdistana Iranê de dihatê bigeşkirin û jiber ku hebûna sipahê Sovyêtî di Kurdistana û Ezerbêcanê de dihatê bidîtin û dibûna piştgirtin û palpêdan wî ji bona Kurdan di Iraqê jî de dihatê biderkevtin. Ji vê Ingilîz dihatin bitirsandin û berî ku kar û bar ji nava destên wan bêtin biderkevtin, wan ji bona temirandina pirsê Kurd li Iraqê de datin bibiryarîkirin, ku ew vê bi şêweyekî xapandinê ve û bi vîlîkên erzan ve bidin bikirin. Ez bawernakim, ku kesek di vî warê hanê de dê bikaribe berberîya Ingilîzan bide bikirin. Ingilîzan dev ji Nurî Seida dane biberdan û wan vîlîk li ser zînetê wîna de dane bigirêdan û wan ew ji bona demekê dane bisarkirin, da ku ew tepên xwe di rêya yên din re bidin bicîanîn, yên ku wan tu soz bi bi şanên xwe ve nedabûn bihildan. Wetov wizaretek nuh hate bidîtin, ya ku wê xwe beramberî tu sozan û girêdanan nedidate bidîtin.

Ji bona dubarekirina li ser gotinên me de di nivîsta xwevekişandina Nurî Seid de beramber bi pirsê Kurd ve wetov hatîye binivîsandin: "Divabû li ser min de ku ez kurtîyekê li ser mêjûwa pîrasê Kurd de di serdema nuh de û bi teybatî ve li Iraqê de bidim bianîn, ku ez tişteki li ser Kurdên Iraqê de û mêldarîyên wan bi giştî ve bidim bibîrxistin; jiber ku ew bi Neşînvanan ve têtin biderkevtin û herwehaji ez wê pîlanê bidim bixuyanîkirin, ya ku divê li ser wê de ji bona serpereştîya wan di van zînetên tevlihev de bête biçuyîn, yên ku em xwe niha di nava wan de didin bidîtin.

Kurdên Iraqê di dîtina min de xwe ji bona sê çînîyan didin biparvekirin:

1. **Serokên Eşîran:** Ew di jîyaneke bêtir nêzîktir de ji bona derebegîyê ji jîyaneke borcuwazî têtin bijîyandin. Ji bona wan tu armanceke siyasîyî nîşankirî nayête biderkevtin. Tevaya guhpêdana wanî mezin pê têtê bidan, ku ew wê zalbûn û desthilatîya li dûxwehiştîyî de di nava sînoren herem û Eşîrên xwe de ji xwe re bidin bihiştin.
2. **Bazirgan:** Ew hergav hêvîya zalbûna bi carekê ve ji bona serdarîyê didin bikirin, ji bona ku asayiş û qanûn bête bizalkirin, da ku ew bazirganîya xwe bidin bigeskirin û berjewendîyên xwe bidin biparastin.
3. **Zanevan:** Ew hemîşê ber bi pîrbûnê ve têtin biçûyîn. Daxwazên wan ji daxwazên Zanevanên mayî ji Zaroyên Iraqî nayêtin biderkevtin. Ew jî pîrkirina dibustanan, belavkirina fêrbûnê, bêtirkirina dam û destgehên bajartîyê mîna avanîkirinê û tendurustîyê di nava wan hêlan de didin bidaxwazkirin. Herwehaji ew didin bidaxwazîkirin, ku serpereştîya cihê di nava destên wan de bête bidîtin û desthilatîya çîniya yekem bête binabûdîkirin. Belam armanca wanî siyasî di serxwebûna Kurdistanê mezin de Hîşmendên wan didin bibawerîkirin, ku ew remana hanê nikare bête bicîanîn, heger ku dewletên mezin piştê wê nedin bigirtin; jiber ku nêzîka 80% ji heremên Kurdî di derveyî Iraqê de têtin bikevtin.

Heger ku em dîtina xwe bidin bikûrkirin û li rûdan û nûçeyan de di nava vê cenga gûr de bidin binêrîn, dê emê destpêkirinan di navbera bînekê û bînekê de bidin bidîtin, ku hinek ji dewletên mezin dixwazin, ku ew pîrsa Kurd ji bona berjewendîyên xwe bidin bikaranîn. Ev bi karanîna hanê ve hêjî nehatiye badawîanîn û tu kes jî rastîya sozan û dem û dûrbûna bi anîna wan ve nade bizanîn.

Di cîhaneke wetov tevlihev de, mîna ya ku em niha têde têtin bidîtin, tanî ku kar û bar neyêtin birawestandin û rastî neyêtin biderkevtin, divê li ser Iraqê de di serpereştîya Kurdan di jorî Iraqê de bînfîrehbûnê bide biderxistin, nemaze ku me date bizanîn, ku hera xwe di nava sînoren Iranê de dide biqêjîn û biqarînkirin û Serokên Eşîran di nava heremên xwe de têtin bizalkirin û serdarîya Iranê ligel wan de

nermbûnê û liserxwebûnê dide bikin. Herwehaji ji min re hatiye bigotin, ku di heremên Kurd de li Iranê de li ser tuxûbên Turkî de, yê ku ew li jêr desthilatîya Rusî de têtin biderkevtin, civat ji Kurdan hatine bidurustkirin, da ku ew kar û barên xwe bidin birêkûpêkkirin û biserpereştîkirin. Belam di nava Turkî de sipahê Turkî ji pêwistîyê bêtir hatiye bidagirtin, da ku ew li ser tuxûbên heremên Kurdîyê Iran û Iraqê de aramî û asayîşê bidin biparastin. Herwehaji ji min re hatiye bigotin, ku pêwendî di navbera Kurdan de bi cudabûna wanî çînî ve di nava van rojên dawî de ji hercar bêtir têtin bikin, ku ew guhpêdanê bi ser xwe ve didin bikişandin. Ev pêwendîyên hanê dewletên mezin didin birêxistin, da ku ew li ser bi rêveçûna zînetan de di heremên Kurd de bi carekê ve bêtin bizalkirin.

Ji vanên çûyî tete bixuyanîkirin, ku em di nava zînetên ne sade de têtin bibuhurandin, yê ku ew li ser Berpirsiyaran de didin bidivakirin, ku ew pir bi bêtir ve guhên xwe bidin bibelkîrin, herwehaji divê li ser wan de ku ew xwe ji wan rûdanan de bidin bidûrkirin, ji yê ku ew rê bi Dilbijvanan ve didin bidan, da ku ew vê zînetê ne serûştî di dirêjbûna dema cengê de ji xwe re bidin bikaranîn, bi taybetî ve heger ku ji me re hate bidiyarkirin, ku ji bona Kurdên Iraqê di Iraqê de tu armancên dinî cuda nayêtin bidîtin, jîbil yê ku ew ji bal Zaroyên Iraqîyê dinî mayî jî têtin bixwestin. Ew jî mîna yê din daxwaza bi çakkirina serperestîyê ve û bi guhpêdana zanebûnê, tendurustîyê, avanîyê û kar û barên dinî zindî ve didin bikin, ji yê ku ew divên di tevaya hêlên Iraqê de bi lez ve yanî bi dereng ve bêtin bikin, da ku endaziya millet bête biberzîkirin, karînen wî bêtin bibêtîrkirin û hatinên wî bêtin bişînkirin. Heger ku ev hêjî bi armancên Berpirsiyaran ve tete biderkevtin, divê em bi derengxistina ji hinek çakkirinan ve nehêlin, ku ew nala destikekî bêtin bikaranîn, ji yê ku ew dê ji me re serêşîyê bide bidurustkirin û ji yê ku ew dê pakîya pêwendîya rakirî di nava Kurdan û birayê wanî Erb de bide bişelûkirin.

Di gava ku ez guhpêdaneke bi taybetî ve ji bona heremên jorî ve didim bidaxwazîkirin û bi destpêkirinê ve ji bona çakkirinê, ji yê ku ew berî yê din dikare bête biçakkirin, didim bidaxwazîkirin, ji vê ez bi çakkirina heremên jorî ve li ser kîsê heremên din de nadim bimebestîkirin. Bes û bi tenha ve ev bi sergirtina hanê ve zînetên jirêderketîyê niha wê didin bineçarîkirin. Divê li ser me de ku em li Iraqê de nala yekitîyeke giştî bidin bitemaşekirin û herwehaji divê ku em bi çakkirine-

kê giştî jî ve bêtin bipêrabûn, da ku kêra wê ji bona tevaya civakê bi xweşî ve bête bivegerandin.

Nurî Seid
Serokê Wizaretê

Wizareta Paçeçî siyaseteke sert beramber bi pîrsa Kurd ve date bigirtin, di dema ku wê ew çarekirinên wergirtî ji bal serdarîya çûyî de date bivegerandin û herwehaji wê xwe beramberî wan sozên wergirtî ji bal serdarîya çûyî de neda bierkkirin.

Wê ferman ji bona tevaya Efserên pêwendîyê bi veğerandina wan ve ji bona yekitîyên wan xweser date biderxistin. Di gava veğerandina wan de ji bona nava yekitîyên wan wizareta Libêrxwedanê reftareke pîr bi gûmankirî ve ligel wan de date bikirin.

Di navbera Serkirdayetîya Hîwa û Barzanî de hate bişêwirdarîkirin û hate bibiryarîkirin, ku Ezet, Mustefa û Mîr Hac destûrpêdana du mehan ji xwe re bidin bixwestin û yê mayî ji bona nava yekitîyên xwe bêtin bivegerandin.

Pêwendî ligel rêxistinên siyasî Kurdî de

Ezet ji bona Surî hate biçûyîn, da ku ew ligel Civata Xweyîbûnê de bide bidanûbisitandin. Herwehaji ji bona vê mebesta hanê jî Mustefa Xoşnaw û Mîrhac ji bona Mehabadê hatin biçûyîn, da ku ew ligel Komela J. K. de bidin bidanûsitandin. Armanc ji herdu serdanan xurtkirina pêwendîyan ligel rêxistin û partîyên welatî û şûregêrîyî Kurd de dihate biderkevtin û herwehaji ji bona veguhertina bîr û bawerîyan ligel wan de ji bona kara armancên netewî dihate biderkevtin.

Gûmanlêkirinên serdarîyê ji herdu serdanan hatin bibêtirkin. Piştî veğerandina Mustefa û Mîrhac hate bibiryadan, ku Mîrhac ji bona nava yekitîya xwe bête bivegerandin û ew nameyekê ji bona Mustefa bide binardîn, da ku ew tede dîtinên xwe û bîr û bawerîyên xwe û rengê reftarê bide biderxistin, ya ku wî ew ji bal Serokên xwe de di sipah de didate biwergirtin. Piştî demekê Mîrhac nameyek date birêkirin û wî tede date bibîrxistin, ku ew gelekî bi dilşad ve tede biderkevtin û ew hîç tiştekî ne serûştî nade bidîtin. Li ser vê de Mustefa Xoşnaw jî hate bivegerandin.

Belam piştî demeke kurt ferman bi derkirina wan ve ji sipah hate biderkevtin û ew ji bona ber dadgeheke sipahî hatin bidan. Mîrhac hate bigirtin û ew ji bona zindana Imare hate biveguhestin. Belam Xoşnaw, yê ku ew li Musilê de bû, li ser fermanê de ji bal Hevalên xwe de hate biagehdarîkirin. Ew ji bona Bîtwate hate bibazdan û li wêderê de Bekir Ebdul-Kerim pê hate bigihandin û herduwan ligel hevdû de berê xwe ber bi Barzan ve dane bivedan.

Ezet jî ji serdana xweyî Surî û Misrê hate bivegerandin û ew jî bi xwe jî ve hate bitengavîkirin. Ew nikarîbû pir li Begdadê de bihata bimayîn. Ew jî bi alîkarîya Hevalên xwe ve ji bona Barzan hate bivegerandin; piştî ku wan jêre derketina ji Begdadê û gihadina Erbilê dane bimisogerkin.

Serdarî bi pêrabûnên xwe ve dijî Efseran ve hate birawestandin û wê Mîrhac date biberdan û wê ew li jêr femandarîya serpereştîya Wizareta Liberxwedanê de date bidanîn; belam wî di kêsa pêşî de ji xwe re dev ji Begdadê date biberdan û ew jî bi Hevalên xwe ve li Barzanê de hate bigihandin.

Ji pêrabûnên Serdarîyê û ji raportên pêbawerîkirî ji bal Welatperwerên Kurd de di nava navînîyên serdarîyî nazik de dihate bidyarîkirin, ku serdarî li ser rêya nepêguhhdana bi mafeyên miletê Kurd ve tête biçûyîn û ew xwe ji bona hêrîşeke sipahîyî ber fireh û vê carê bi alîkarîya xweser ji bal Impiryalîya Ingilîzî de dide biamadekirin.

Li ser vî bingehe hanê de Barzanî hêzên xwe di zîneteke rabûnê û dagirtinê de date bidanîn. Wî dizanî bû, ku karê pêşîyî divayî li ser wî de di xurtkirina rêzan de, di pêkanîna yekîtîya welatî de, di nehiştina pevçûnên kevin di navbera Eşîran de û di girtina her kulekekê de beramberî Dujmin de dihate bidîtin, ya ku dibû tere Dujmin bihata biderbasbûn. Ji bona bicîanîna vê armanca hanê Barzanî date bibiryarîkirin, ku ew bi gerandinê ve di nava hemû alîyên Kurdistanê de bête birabûn, da ku ew cemaweran bide bidagirtin û dilsozîya Eşîran bide biwergirtin.

Barzanî ji helwesta rêxistinên siyasî û cemawerên Cotkaran di Kurdistanê de bawermend bû; lêbelê ew li helwesta Serokên eşîran de bi guman bû. Dilsozîya Lawê Eşîrê ji bona Serokê Eşîrê û sertewandina wînayî bi kor ve jêre bi karekî reweştî ve di wê demê de dihate biderkevtin; jîbervêjî ve pir bi giringî ve dihate biderkevtin, divabû ku pir kar ligel Serokên Eşîran de bihata bikin, da ku ew bi ser alîyên xwe ve bidana biwergelandin yan jî bi kêmanî ve ew bihatana bibêlayînîkirin.

Gera Barzanî di nava Eşîrên Kurd de

Di nîvê dawîyê sala 1944 de Barzanî bi gera xwe ve bi serdana herema Zêbarîyan û Sorçîyan date bidestpêkirin û wî ji bona wan date bibangkirin, ku ew xwe ji pevçûnên xwe bidin bidûrkirin, ku ew ligel hevdû de bêtin bilihevhatin, ku ew dujminatî û kîna Eşîrtîyê bidin bijîbîrakirin û ku ew pîrsa mîletê xwe li ser her pîrsekê de bidin bidanîn. Wî ji Serokên hardu Eşîran sozên mîrê çê ji bona rawestandina wan ligel wî de ji bona pîrsa mîletê Kurd date biwergirtin. Wî ew ji dilbijandinên serdarîyê û sozên wê ji bona wan dane bibivêkirin û ew ji bona Barzan hate bivegerandin, da ku ew bi qonaxa duwem ve bête birabûn, ya ku ew di gerandina wî de ji bona herema Hewlêrê dihate biderkevtin. Li wêderê jî de ew ligel Serokên Eşîra Xoşnaw de di mala Silh Beg Mîran⁶³ de li Şeqlawe de hate bicivandin. Wan jêre piştgirtin û alîkarî dane bisozdan. Di pişt re wî gera xwe ji bona deştê Hewlêrê date bikirin û wî civînek ligel Serokên Eşîrên heremê de di mala Mele Efendî⁶⁴ de date bikirin. Di piştî vê re wî civîneke din di mala Fetah Axayê Herkî⁶⁵ de li gundê Mîran Xore de date bikirin. Tevan jêre dane bisozdan, ku ew dê li alîyê wî de bêtin birawestandin û ew hîç tu alîkarîyê ligel serdarîyê de nadin bikirin û ew dê bi erkê xweyî welatî ve bêtin birabûn, heger ku Kurdistan hate bihêrîşîkirin û wan sozên xwe bi peyvên sundên pîr qelew ve pê datin bipiştgirtin.

Barzanî serdanîyeke dilxweşiyê ji Parêzvanê Hewlêr Seid Qezaz date bikirin. Di pişt re ew ji bona Barzan hate bivegerandin, bi hêvîya ku ew gera xwe ji bona heremên dinî Kurdistanê di buhara hatî de der sala 1945 de bide bikirin.

Zînet her û her ber bi nebaşîyê ve dihate biçûyîn. Barzanî di dawîya çîrya pêşî de di sala 1945 de bîrxistinek ji bona Wezîrê

⁶³Ew yekeke ji serokên Eşîra Xoşnaw tête biderkevtin û ew li Şeqlawê de tête birûniştin. Roleke wîyî mezinî bi nav û bang ve ji bona wergirtina piştgirtinê ji bona şureşa Barzan der sala 1945 de û herwehaji di pişt re jî dihate biderkevtin.

⁶⁴Ew bi Zanistvanekî ayîniyî mezin ve û ji Dewlemendvanên Hewlêrê tête biderkevtin.

⁶⁵Bi serokê Eşîra Herkî ve tête biderkevtin. Rola wî di pêla 1943 - 1945 de bi baş ve dihate biderkevtin. Ew di navîniya şestîyan de hate bimirin.

133 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Navxweyî date binardin, ya ku wî têde nebaşîyên desthilatîyên serdarîyê û guhnepêdana wan bi lihevhatinê ve date bitomarkirin. Belam wî tu bersiv li ser wê de neda bigirtin.

Derîyê Pêncem

Encumena Azadîyê û bi rêk û pêkxistina ligel Rêxistina Hîwa de

Durustkirina Encumena Azadîyê

Barzanî karên pir mezin dane bikirin, da ku ew xwe ji rû bi rûkirinê ve çî di dîtinên xweyî xweser de ligel Berpirsiyarên Serdarîyê de yanî di rêya nameyan û bibîrxistnan de date bidûrxistin, ji bona ku serdarî li ser bicîanîna erkên xwe de bête bimayîn; belam serdarîyê tu bersiv nedan bidan, hîç ew bi tu destpêkirinên başbûnê ve nehate birabûn û ew li ser bi karxistina xweyî sipahî ve dihate biçûyîn.

Barzanî li ser pîlanên serdarîyê û mebestên wê de bi agehdar ve dihate biderkevtin. Bi saya serpehatîya wîyî dewlemend ve di raperîna 1943 de û fêrbûnên derxistîyî jê wî date bidîyarîkirin, ku ew bi gavekê ve bête birabûn, da ku ew kar û bar li gora şêweyekî de bide bileztîrkirin, ya ku ew ligel pêşkevtinên nuh de tête bilihevkirin.

Piştî ku Wî kar û bar ji bona Şêx Ehmed Barzanî dane biraxistin û wî jê amojgarîyên pêwist dane biwergirtin, wî hemû Efserên welatperwerên di wê çaxê de li Barzan de dane bicivandin û wan biryareke mêjûyî dane biwergirtin.

Di 15. 1. 1945 de û piştî rêzekê ji civînên tîrkirî, yên ku di nava wan de xwendekarîya zînetê ji hemû layekî hate bikirin, Barzanî ligel Hevalên xwe de ji Efserên Azad bi durustkirina Encumena Azadîyê dane bibiryadan û wan date bidîtin, ku ew li jêr Serokîtîya Barzanî de bête bikirin û wan ji bona wê ev bernamêya hanêyî tê dane bidanîn:

1. Azadîkirina kurdistanê û rizgarîkirina wêna ji sitemê û zor-darîyê
2. Durustkirina desteyên çekdar ji bona liberxwedana Kurdi-stanê.
3. xebatîkirin ji bona hejbûneke welatîyî giştî.
4. Pêkanîna pêwendîyên biratîyê ligel hemû rêxistin û partîyên welatîyî pêşverûyî Kurdî di seranserî Kurdistanê de.
5. Gihandina dengê miletê Kurd û sitemkarîyên li ser wî de ji bona bîr û bawerîya Iraqî û Dewlî di rêya Baloxanên Bêganên de li Begdadê de.
6. Rûtkirina siyaseta serdarîyî dujminatî beramberberî miletê Kurd di nava desteyên gelêrî de di rêya dam û destgehên ragiyandinê de û ji serdarîyê daxwazîkirin, ku ew bendên peymanê sala 1943 de bide bicîkirin, ya ku li gora wê de şer hate birawestandin.

Miletê Kurd li vê gava hanê de bi pir dilşadî ve lê date bipêşewazîkirin û Encumênê piştgirtineke pir fireh ji bal cemawerên Kurdistanê de û nemaze ji bal Xwendevanan û Xortan de ji xwe re date biwergirtin.

Karê pêşî, yê ku Encumen pê hate birabûn, wê bîrwerîyek ji bona serdarîya Iraqê date bipêşkeşîkirin, ya ku ew têde daxwaza bi cîanîna xwestîyên Kurdan ve û hilanîna amadebûnên sipahî didin bikirin. Wêneyên wê li ser hemû Baloxanên Bêgane û Zanevanên Erebb û Kurd de û nemaze li ser Xwendevanên beşên zanistgehan de hatin bibelavkirin.

Di 2. 10. 19. 1945⁶⁶ de daxuyanîyek bi navê Gencên Kurd ve hate biderkevtin û ew bi berekî pir mezin ve hate bibelavkirin û têde wan bi carekê vê tevaya piştgirtina xwe ji bona Encumena Azadîyê dane biderxistin.

Herwehaji daneyek ji bibîrxistina Encumena ji bona Hîwa hate binardin û ev gava hanê bi mîna vejandina can ve di nava rêxistina Hîwa de hate biderkevtin, ya ku wê jêhatîbûnên xwe dane bivegerandin û bi canekî tîn ji nû ve wê xwe ji bona nava gorepana xebatê date biavêtin.

⁶⁶Wetov di nivîstê de hatiye binivîsandin, belam wer têde biderkevtin, ku ew di 2. 1. 1945 hatiye biderkevtin. Diyare, ku ev bi şaşbûneke çapî ve têde biderkevtin. Cuma

Serokê Partîya Hîwa nameyek ji bona Barzanî date binardin. Li vêderê de hinekî jê ez ji bona we didin binivîsandin:

Jimar. 9
Mêû 30. 1. 1945

Serwer Barzanî

Di 18. 1. 1945 de me ji bona nik we du Endamên Partîya Hîwa Birûske û Henderîn dane binardin. Ligel wan de me nameyeke bi dûr û dirêjî ve ji bona we dayite birêkirin. Mexabin, ku desthilatî bi hilgirtina karê ser şanên wan ve pê hate bihestkirin; jîbervêjî ve ew ji Hewlêrê hatin bivegerandin. Mebesta me ji vê pêwendîya hanê ligel we de dihate biderkevtin: ku hûn bi guhpêdan ve li bernameya Hîwa de di ayinde de lê bidin bitemaşekirin. Bi diyar ve tête biderkevtin, heger ku her tevgerêke milî bi xwedan dîtinek û bernameyeke diyar ve neyête biderkevtin, bê gûman dê ew bête bişikenandin. Herwehaji min ku hûn didin bizanîn, her tevgerêke milî jî bi niyazmendî Rêberêkî mîrxas û gernas ve û bi du destên xurt ve yek jê destekî siyasî û yê din jî sipahî - tête biderkevtin.

Destê siyasî pêwistîyên liberxwedanê, pêwendîyên ligel Dostan de û danîna bernameyeke diyar dide bigirawkirin. Belam destê sipahî li ser de liberxwedana bi hinera çekdarî ji bona mafeyên millet û sitendina wan ji Talankeran tête biderkevtin. Teva cîhanê li ser vî rengê hanê de tête biçûn. Em evên tên didin bipêşneyarkirin:

1. Divê ku em li ser zînet û livandinên hevdû de biagehdarbin û herwehaji divê ku em agehdarîyan ligel hevdû de bidin biveguhertin.
2. Divê ku em xebatê bidin bikirin, da ku em herdu rêxistinan - Partîya Hîwa û Encumena Azadîyê- bidin biyekkirin û navîniya Rêberîyê li Barzan de bête bidîtin.

Morkirin
Serokê Hizba Hîwa

Bersiva Encumena Azadîyê ji bona Hîwa:

Jimar: 1

Mêjûwa 15. 2.1945

1. Me nameya weyî jimare 9 û mêjûkirîyî di 30. 1. 1945 de date biwergirtin û em li ber navroka wê de hatin bikevtin.
2. Em bi başî ve nadin bidîtin, ku baregeha Hîwa di niha de ji bona Barzan bête biveguhestin.
3. Hîç gûman têde nayête bidîtin, ku rizgarîkirina Kurdistan bi niyazmendîya gorîkirinê û amadebûnan tête bikin. Ez ji bona Xwedawendê mezin didin bisipaskirin, yê ku wî em bi bawermendîyê û bawerîyê ve bi dadwerîya pîrsa mîletê me û bi gorîkirina ji bona wêna dane dane bixelatkin.
4. Min û Hevalên min dane bibiyarîkirin, ku em bi gerekê ve ji bona tevaya hêlên Kurdistanê pê bêtin birabûn, da ku em Xelkên wê li ser bernameya xwe de bidin biliberxistin.
5. Em ji Şaxên Civatê didin bihêvîkirin, ku ew dîtin û agehdarîyên Navînîya hîwa bi lez û bez ve ji bona me bide bigihandin.
6. Ez ji wan Birayan didim bihêvîkirin, yên ku wan ji bona gi-handina xwe ji bona nava rêzên şûreşê dane bibiryarîkirin, ku ew xweser niha pê bêtin bigihandin, jiber ku dem hatîye bisitewandin.
7. Di gava destpêkirina şûreşê de em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn daxuyanî û nûçeyên wê di nava bajar û gundên Kurdistanê de û herwehaji di tevaya heremên Iraqê de bidin bibelavkirin. Herwehaji dê emê hemîşe we li ser zînetên xwe de bidin biagehdarîkirin.
8. Em hêvîdikin, ku hûn Merovekî dilsoz li her bajarekî de bidin binîşankirin, da ku ew bi berpirsiyarî pêwendîyê ve di nava me û we de bête biderkevtin.
9. Em ji Navînîya Civatê -K. H. K.⁶⁷- didin bihêvîkirin. da ku ew ji bona me Tîptilîkê bide binardin, herwehaji me ji -D⁶⁸- dabû

⁶⁷Li gora bîr û bawerîya min de ev tîpên hanê bi nîşana -Komeley Hîwayî Kurdistan- ve têtin biderkevtin.

bixwestin, da ku ew bi navê -Heyetî Azadî- ve Morekê ji me re bide biçêkirin. Em hêvîdarin, ku ew wê bi pele ve ji me re bidin birêkirin.

10. Me dayite bibihîstin, ku hinek ji Neferan bi navê me ve dan û sitendinê ligel we de didin bikirin. Ev karê hanê bi fermana serdarîyê û agehdariya wê ve tête bikirin. Em hêvîdarin, ku dê hûnê bi tu Kesekî ve neyêtin birûniştin, bêyî ku ew nîşana nede bihilgirtin.
11. Rêya pêwendiyê ligel me de bi vî rengî ve tête biderkevtin:
 - a. Hewlêr - Şeqlawe - Rewanduz - Mezne - Şetîne - Barzan.
 - b. Hewlêr - Şeqlawe - Xelîfav - Serîşme - Rêzan - Barzan.
 - c. Musil - Akra - Bile - Barzan.
 - d. Musil - Dihok - Imadiye - Barzan.
12. Hûn bi başî ve didin bizanîn, ku serdarî bi hawayên xapandinêyî cudan ve dide bikarkirin, da ku ew pirsê Kurd bide binemankirin û Barzan ji Kurdistanê bide bitenhakirin. Pirsê me bi yek pirsê ve tête biderkevtin û du pirs li nik me de nayêtin biderkevtin û armanca me bes û bi tenha ve di rizgarîkirina Kurdistanê de tête biderkevtin. Divê Merov li ser vê pêrabûna hanê de bi wirya ve bête biderkevtin.
13. Ji bona şikenandina pilana serdarîyê em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn bingeheên xwe li ser lêvegerandina ragiyandinên serdarîyê de bidin bijêhatîkirin. Herwehaji em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn ji me re hergav rojname û Kovaran bidin birêkirin.
14. Em hêvîdarin, ku hûn ji me re radiyokê bidin binardin, da ku em li ser nûçeyên çîhanê de bêtin biagehdarîkirin.
15. Em dê nûçeyên xwe ji we re di rêya Beşê -B-⁶⁹ de bidin birêkirin. Em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn ji niha û pêve ligel wê de bidin bidanûsitendin.

⁶⁸Ev bi navekî nehênî ve ji bona Merovekî pêbawerkirî ve tête biderkevtin. Min di nava xanên nava de yanî di nava nameyan de ji belgeyên Barzanîyî parastî li nik min de nikarîbû ev nehênîya hanê bida bidîyarkirin.

⁶⁹Ev bi nîşana Begdadê ve tête biderkevtin.

16. Em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn bibîrxistina bi rûkirî ve ji bona Gewreyên Iraqê û Remangîrên wêna bidin bibelavkirin, belam daxuyanîya din nedin bibelavkirin.
17. Hûn didin bizanîn, ku jimareke pir ji Xebatvanan xwe li dora me de dane bicivandin û Encumena Azadîyê bi berpirsiyarî girawkirina niyazmendîyên wan ve tête biderkevtin. da ku em karîna milletê xwe bidin biderxistin û em xwe bi xwe ve bidin bixwedîkirin, ez bi hêvîbûn ve berê xwe ji bona her Kurdekî Xebatvan û dilsoz didim bivedan, da ku ew destê alîkarîyê ji bona me bide bidirêjîkirin. Ez hêvîdarim, ku dê partîya Hîwa roleke mezin di komkirina yarmetîyan de bide bilîstin.
18. Ez neha hinekî sarbûnê di jêhatîbûnên beşê -S⁷⁰ de didim bidîtin, yê ku ew berê ji jêhatîtirîn beş û cihê hêjabûn û rêzlêgirtinê li nek tevan de dihate biderkevtin. Ez didim bihêvîkirin, ku hûn pêwendîyê ligel de bidin bikirin, da ku ew ji bona ser jêhatîbûna xweyî berê bête bivegerandin.

Em hêvîya pêwendîyê didin bikirin.

Serokê Encumena Azadîyê
Mustefa Barzanî

Gera Barzanî di heremên Biradost û Balek de

Di navînîya reşmehê de Beraznî bi serdanekê ve ji bona Biradost û Balek pê hate birabûn û wî dujminatîya kevnar di navebra Mehmud Beg û Zaroyên Seyd Taha de dikarîbû bida biçarekerin. Di pişt re wî gera xwe di herema Balek de date bikirin. Wî serdana gundên Pîşê, Rost, Rezdor û Dergele date bikirin. Wî li Balek de di mala Mohemed Axa de li gundê Welaş de civînek date bikirin, ku têde hemû Serokên Eşîrên Balek hatin biamadekirin. Wî sozek ji wan ji bona piştgirtinê û yarmetîyê date bigirtin.

⁷⁰Ev bi nîşana Sulêmanîyê ve tête biderkevtin.

Di paş re ew ji bona gundê Şetînê hate bivegerandin û ew tede du rojan li mala Kurê Birayê xwe Sadiq Babo de hate bomayîn, yê ku wî ew ji bona gundê şetînê li ser dawxaza xelkên heremê de dabû binardin, da ku ew bi xeleka pêwendiyê ve ligel heremên Rewanduz, balek û Biradost de bête biderkevtin. Tevîjî ku Sadiq hêjî xortekî naşî bû, lêbelêjî tevaya rûçikên rêberîyê tede dihatin bidiyarîkirin û ji bal hemûyan de rêz lê di hate bigirtin.

Li gora goyeke Mohemed Isa de, yê ku ew ligel Barzandî de di vê gerandê de bû, ev gera hanê di navînîya reşmehê de û ew ne di navînîya avdarê de hate bikirin, mîna ku ev di nivîsta : Mêjûwa Şûreşên Kurdî de, ji bal Mamoste Ela El-Dîn El-Sucadî de hatîye binivîsandin. Ez didim bibawerkin, ku goya Mohemed Isa bi rasttir ve tete biderkevtin; jiber ku nameyeke Mustefa Xoşnaw di 18. 3. ji bona Barzanî dide bidubarekirin, ku ew di wê demê de hêjî li Barzan de di hate bidîtin.

Civîneke giring ji bona Encumena Azadîyê

Piştî vegera Barzanî ji gera xwe wî civîneke giştî ligel Endamên Encuma Azadîyê de di payîna reşmehê de date bikirin. Mohemed Mehmed Qudsî û Celal Emîn di 10. 2 de bi Encumenê ve hatin bigihandin û wan ligel xwe de namek ji Hîwa ji bona Barzanî dabûn bianîn. -Navroka wêna ne nase-

Di vê civîna hanê de ev biryarên hanê hatin biwergirtin:

1. Nişankirina Mustefa Xişnaw ji bona rêberîya berê Mêrgesor - Rewanduz ligel yarîderîya Mohemed Qudsî.
2. Nişankirina Ezet Ebdul-Ezîz ji bona rêberîya berê Imadîyê ligel yarîderîya Ebdul-Hemîd Baqir de.
3. nişankirina Sulêman Barzanî ji bona rêberîya berê Akra ligel yarîderîya yekekî ji Efseran de.
4. Ev rêberîyên hanê bi Rêberê hêzên Şûreşê ve Mele Mustefa Barzanî ve têtin bigirêdan.

Rêberên beran ji bona çûna heremên karên xwe hatin bilivandin, da ku ew zînetê bidin bixwendekarîkirin û ew amadebûnên xweyî pêwist ji bona li berxwedanîyê de bidin bigirtin û ew raportên xwe ji bona

Rêberîya Giştî bidin birakirin. Ji bona wan fermanên diyar hatin biderkevtin, ku ew bi tu detspêkirineke karekî sipahî ve nedin bikin, bes û bi tenha ve ew bi mafeyê li berxwedanê de bêtin bigirêdan.

Rêberîyê di destpêka avdarê de nameyek ji Hîwa date bigirtin, ku ew têde dide bigotin, ku dê serbazgel bi vegirtina cihên sitratîcî de di berê Rewanduz mîna çiyayê Qelender û Biradost de bi mehna çepûçûrkinên sade ve ji 5 avdarê tanî 14 wêna bêtin birabûn.

Xweser piştî wergirtina namê Barzanî fermanên diyar ji bona Mustefa Xoşnaw date biderkirin. Evên tîn bi navroka fermanan ve têtin biderkevtin:

Ji bona Mustefa Xoşnaw û Rêberê berê rojhilat.

1. Me bi rast û durust ve date bidazanîn, ku dê serbazgelên girêdayî li Rewanduz de bi vegirtina cihên sitratîcî de di herema we de bi mehna çepûçûrkinên sade ve ji 5 avdarê tanî 15 wê bêtin birabûn. Têde dê ev hêzên tîn bêtin bibeşdarîkirin:
Tîpa çar, hêze zerîpoş, hegelekî topî çiyayî endaze 3,7 mm, yekitîye endazeyî, yekitîyeke meydana, herwehaji bi bêtir ve dê hêzeke Polîsîyî xwedrû bi qawara tîpekê ve têde bête bibeşdarîkirin.
2. Divê bi herawayekî ve hûn nehêlin, ku ew vê pilana hanê di bin her navekî jî de nikaribin bidin bicianîn. Em we didin bidesthilatîkirin, ku hûn bi pêrabûnên pêwist ve ji bona li - berxwedana heremê de pê bêtin birabûn. Em bi baş ve didin bidîtin, ku hûn bivêbûnekê ji bona Rêberê sipahîyî herema Rewanduzê bidin birûkirin, ku hûn wî têde ji nebaşîya vî karî bidin biwiryakirin.
3. Gava ku sîpha bi her livandinekê ve hate birabûn, divê hûn xweser Mêrgesor bidin bivegirtin.
4. Divê ku hûn tucarî hêzên xwe bi jimareke pir ve di cihekî de nedin bikomkirin, da ku ji pêkevtina ziyanên pir di nava rêzên wan de jiber bomebarandina topan û Balafiran bêtin bidûrkin.

5. Divê gund ji xelkên xwe bêtin bivalakirin û ew li ser pesarên gundên xwe bêtin bibelawelakirin. Herwehaji divê encumen di her gundekî de bêtin bidurustkirin, da ku ew li ser mal û malên Neşînvanan de bidin biparastin.
6. Divê tu gulebarandin li balafiran de neyêtin bikirin, heger ku ew bi nizmî ve neyêtin bifirandin.
7. Divê encumenek bête bidurustkirin, ku kar û barên wê di serpereştîya kar û barên Dîlan de û di veguhestina wan de ji bona baregeha Rêberîya Giştî tete biderkevtin.
8. Divê hûn me bi her nuhbûnekê ve bidin biagehdarîkirin. Em bendewariya we didin bikirin, ku hûn me bi wergiertina vê namê ve bidin biagehdarîkirin.

Navnivîsandin

Rêberê Giştîyî hêzên şûreşê
Mustefa Barzanî
 di 2. 3. 1945 de

Mustefa Xoşnaw ferman hemû datin bicîanîn û wî bivêbûnek ji bona Refîq Arif Rêberê sipahîyî herema Rewanduzê date birûkirin û wî ew tede bi nebaşîya pêrabûna her livandinekê ve date biwiryakirin. Wî bersiva xwe di 5. 3. de date biwergirtin, ku tede hate bidubarekirin, ku hîç mebestek ji bona pêrabûna bi tu livandin yanjî çepûçûrkirinekê ve nayête bidîtin. Wetov her destdaweşandinek yanjî nişkbûnek ji destê serdarîyê hate bisitandin.

Nameyek din ji bona Hîwa

Hinek ji hatinên di nameya jimare 4 de di mêjûwa 3. 3. 1945 de ji bal Encumena Azadî de, ya ku ew ji bona Hîwa hatîbû binardin, ji we re didin biraxistin:

1. Em Hîwa bi derkirina daxuyanîyan ve didin bideşhilatîkirin, yê ku ew wan bi baş ve dide bidîtin.
2. Nardina Wênerên liqên Hîwa ji bona Barzan cihê baregeha Encumenê, da ku ew kar û bar ligel hevdu de bidin birêxistin.
3. Pêwendî ligel Wênerên dewletên bêganê de ji bona daxuyanîkirina pîrsa mîletê Kurd.
4. Agehdarîkirina dilbijandinvana ji bona tevlêbûna şûrêşê bidin bîkirin, ku ew divên ji bona nik Pîling⁷¹ bêtin biçûyîn û ew dê bi xwe ve gihandina parastina wan ji bona Barzan bide bigirawkirin.
5. Çi gava ku şûrêş hate bivêkevtin, divê daxuyanîya Encumenê di tevaya hêlên Iraqê de bête bibelavkirin.
6. Gihandina nûçeyên şûrêşê ji bona her kesekî û bi taybetî ve ji bona Xwendevanan.
7. Xwe amadekirin ji bona pêrabûna bi xwepêşandanên tûrebûnê ve.
8. Birîna tîlên telefonan û xerakirina rêyan.
9. Lêdanên xurt ji bona berjewendîyên Kompanîyên hevkar ligel serdarîyê de.
10. Pilankirina vegirtinê⁷² û bi rêxistina kar û barên wê bi hûrî ve, bîyî ku tu nebaşî bi wênerîyê derveyî ve bêtin bikevtin.

Wegirtina wiryabûnên zû ji bal Şûrêşvanan de û amadebûna wanî bi carekê ve ji bona li berxwedanê de kês di ser serdarîyê de date biderbaskirin. Wetov ew hate bineçarîkirin, ku ew pêwendîyê ligel Şûrêşvanan de bide bîkirin û ew zînetê bide biaramîkirin.

Ne di nava bernameya şûrêşê de nobûna zînetê û neji balpêdana wêna ji bona şer dihate biderkevtin. Di wê pêlê de bernameya wan bes û bi tenha ve li ser danîna sengeran, xêzên liberxwedanê û şikenandina her hêrîşekê de ji nişkêve ji bal Dujmin dihate bidîtin.

Piştî ku li ser xurtbûna xêza liberxwedanêyî de di berê Mêrgesor - Rewanduz de hate bibawerîkirin, Rêberê ber ligel Yarîderê xwe de bi serdaneke lêgerandinê ve ji bona herdu berên Biradost û Balek hate birabûn. wer ji nameya Mustafa Xoşnaw di 18. 3. 1945 de ji bona

⁷¹Ev bi navekî veşartî ve ji bona bi Pêbawerkirekî ve tête biderkevtin.

⁷²Ev bi nîşana Kerkukê ve tête biderkevtin.

Barzanî tête biderkevtin, ku ew bi xwe ve ligel Yarîderê xwe de ji bona serdana herdu heraman hatîye birabûn û ne mîna ku di nivîsta Esrar - Veşartîyên- Barzan û kaniyên din de hatîye binivîsandin, ku Mohemed Qudsî bi tenha xwe ve ji bona herdû beran hatîye biçûyîn û ku piştî vegerandina Mustefa Xoşnaw ji bona Şetînê wî nameyek ji bona Barzanî dayîte binardin, ku ew têde ji bona wîna dide bipêşneyarkirin, ku ew bi xwe ve ji bona serdana berê rojhilat pê bête birabûn.

Barzanî berê xwe ber bi Şetînê ve date bivedan û ew di 22. 3. 1945 de pê hate bigihandin û ew li mala Sadiq de hate bidakevtin. Li wêderê de wî birûska Parêzvanê Hewlêr di 24. 3. 1945 de date bigirtin, ya ku ew têde daxwaza nîşankirina cihekî civînê ligel Wênerê Baloxanan Ingilizî de dide bikirin.

Barzanî gundê Şawraw date binîşankirin û nemîna ku di nivîsta Sucadî û nivîsta Ardelan de hatîye binivîsandin, ku gundê Hawedîya hatîye binîşankirin.

li gora goya Mohemed Isa û Havalên dinî Barzanî de ji bona min ku dîtî di 25. 3. 1945 de li mala Mele Yusif Şawerawî de hate bikirin û kapitên Stoks nala Wênerê Baloxana Ingilizî têde hate bibeşdarîkirin. Ligel Barzanî de Mustefa Xoşnaw û Mohemed Qudsî jî dihatin bidîtin.

Stoks ji bona berzanî date bigotin:

Ez bi navê serdarîya Ingilistana mezin ve ji te didim bidaxwazîkirin:

1. ku tu ligel sipahê Iraqî de tu beramberîyê nede bikirin, yê ku ew dê bi hin fêrbûnên cengên çiyayî ve di herema Barzan de bête bipêrabûn û evjî li jêr serpereştîya Efserên Ingiliz de û bi hevbeşdarîya yekitîyên sipahîyî Ingilizî de ji bona fêrkirina sipahê Iraqî li ser hunerên cengîyî nuh de dê bêtin bikirin.
2. Hîç mebesteke dinî siyasî yanjî sipahî ji van fêrbûnan nayête bidîtin. Divê li nik we de tu gûman neyêtin bidîtin.
3. Balovan bi rengekî taybetî ve dide amojgarîkirin, ku divê ji fermanên serdarîya iraqê bête bisertewandin û ligel wê de bête lihevkarin.
4. Divê ku Efser ji bona yekanîyên xwe bêtin bivegerandin.

Barzanî bi vî corî ve lê date bivegerandin:

1. Em dê ne Despêkirvanê berdana agir ve bêtin biderkevtin.
2. Em dê serên xwe ji bona fermanên serdarîya Iraqê bidin bite-wandin û ligel wê de bêtin bilihevkirin, heger ku wê ew date bicîanîn, yên ku em li ser de hatibûn bilihevhatin.
3. Vegerandina Efseran bi hêsanîkirina Wîzareta Libexwedanê ve tête bigirêdan.
4. Gûmankirinan serên me datin bidagirtin, gava ku serbazgelan xwe li Rewanduz de ji bona vegirtina heremê bi mehna çepûçûrkirinan dane biamadekirin.
5. Li pêşîya me de du helbijartin: Rizgarîkirina Kurdistan yanjî mirin têtin bidîtin. Em bi sozan ve hatine bitêrkirin. Çima hûn herema Barzan bi xwe ve ji bona fêrkirinan ji bil heremên dinî Iraqî din didin bihelbijartin. Hûn bi baş ve li ser nobûnên zalkirî de li ser herema Barzan de û herwehajî li se rûdanên çûyî de didin bizanîn. Ji mafê me tête biderkevtin, ku em li ber xwe de bidin bidan.

Dîtin bi bêencam ve hate bidawîkirin û her yek ji bona cihê xweyî berê hate bivegerandin. Piştî vê dîtina hanê bi çend rojên kêr ve Seid Qezaz Pêrêzvanê Hewlêrê dîtinek ligel Barzanî date bixwestin. Vê carê ev li gundê Meznê hate bikirin. Serpereştê Polîsê Liwayê ligel Parêzvan de ji bona dîtine hatin. Wî bi xwe jî ve ew xalên hanê dane bipêşkeşkirin, yên ku Stoks ew berî wî dabûn bipêşkeşkirin. Wî jî ew bersivên hanêyî berê dane biwergirtin û ew bi xwe jî ve hate bivegerandin, bêtî ku hîç bi encamekê ve bête bigihaştin.

Derîyê Şeşem

Destdirêjîya Ingilizî ji bona temirandina Şûreşê

Careke din destpêkirina dan û sitendinê

Di 20. 4. 1945 de Parêzvanê Hewlêrê ji bona Barzanî date bibirûskirin û wî jê nardina Ezet Ebdul Ezîz ji bona Herîrê date bixwestin, da ku ew Mêcer Mor bide bidîtin. Piştî xwendekarîya daxwazê ji bal Encumena Azadîyê de hate bibiryarîkirin, ku Ezet û Mohemed Qudsî ji bona Herîrê bêtin binardîn, gava ku ew bi wêderê ve hatin bigihandin, Mor ji wir hatibû biçûyîn. Ji wan re hate bigotin, ku Sercengoş Ismail Namiq li Pîrmanê de çavdêrîya wan dide bikirin. Wan berê xwe ber bi wêderê ve dane bivekirin û ew ligel wî de hatin bicivandin. Piştî civîneke dirêj, ya ku Qudsî di beşekî jê de hate bibeşdarîkirin, Ezet ji civînê bi paşbînî ve hate biderkevtin û wî date bidubarekirin, ku rewşên siyasî gelekî bi baş ve têtin biderkevtin û serdarîyê lihevhatin ligel Encumena Azadîyê de dayite bibiryarîkirin.

Ew herdu ji bona Hewlêrê hatin birêkervtin, da ku ew ligel Rêberên Hîwa de bidin biamojgarîkirin. Li wêderê jî de ew ligel Mêcer Wilson de Yarîderê Şêwirdarê siyasî li Kerkukê de hatin birûniştin. Di vê dîtina hanê de wî jî li ser başbûna rewşan de date bidubarekirin û ku divê ji wan kês bête biwergirtin û nehêlin ku ew bi xurayî ve bêtin biderbaskirin.

Ezet û Qudsî ligel Mêcer Mor de ji bona Barzan hatin bi-vegerandin, da ku ew ligel Şêx Ehmed û Mele Mustefa de di 25. 4. 1945 de bêtin birûniştin. Di vê dîtina hanê de Mor pir bi bêvacî û zarotî ve date bireftarîkirin. Wî ligel Şêx Ehmed de dest bi peyva xwe ve date

bikirin: "Ez bi navê Balozvanê Ingilistanê ve ji we avêtina çekan û bi divabûna pêrûniştina

bi fermanên serdarîya Iraqê ve didim bidaxwazîkirin".

Bersiva sêx Ehmed xurtbûna bi kêrkirinê ve têde dide biderxistin û wî date bigotin: "Em fermanên xwe ji Balozvanê Ingilistanê nadin biwergirtin; belam gava ku me date bidîtin, ku Eşîrên dorhêla me çekên xwe didin bidanîn, wê çaxê jî dê emê li ser rêya wan de bi bê dudilî ve bêtin biçuyîn" û ew ji cihê civînê hate biderkevtin.

Mor li ser gotinên xwe de hate bipoşmanîkirin û wî gelekî ji Şêx Ehmed hêvîya lêbuhurandîne date bixwestin, belam Şêx Ehmed careke din civîn ligel wî de date binayînkirin. Bi vê reftara Mor ve hêvî bi cîanîna çarekineke Aştî ve hate biwindakirin. Tevî ku wî jî berî vegera xwe ji bona Hewlêrê sozên bi carekê ve bi navê serdayrîya xwe ve datin bidan, ku dê har karek bête bikaranîn, da ku palpêdan bi serdarîya Iraqê ve bête bikirin, ji bona ku ew lihevhatina sala 1943 de bide bicîanîn. Herwehaji di dawî de wî date bipêşneyarkirin, ku Efserên ligel Şûreşê de ji bona Begdadê bêtin bivegerandin, da ku dilê serdarîya Iraqê di cihê xwe de bête bikevtin û tîrsa wê bête binemankirin û gûmanên wê bêtin bihilanîn û herwehaji divê Barzanî dev ji gerên xwe bide biberdan.

Efserên Ingilîz bi her awayekî ve dixwestin, ku ew cudabûnekê di navbera Barzanî û Efserên Welatperwer de bidin bikirin, herwehaji ew bi her karekî ve dihatin birabûn, da ku ew Barzanî ji Merovên Zanevan bidin birûtkirin û wan ji serpêhatî û karînen wan bidin bibêparkirin û wan ji navroka milî bidin bidûrkirin, ya ku ew piştî 1943 hatibû bitew û bixurtkirin, da ku ji wan re lêdana şûreşê û tengkirina wêna di berekî teng de bihata bihêsanîkirin û wan ew nala tevegereke serhildanê bidana biderxistin, ya ku ew ji bal Eşîrekê de hatîye bikirin, ya ku ew li ser serhildanê de û li ber rabûna beramberî qanûnê de hatîye bifêrbûn. Li nik Ingilîz agehdarîyên wî li sitewandina şiyarbûna milî û belavbûna wêna di nava cemawerên Kurdistanê de û rawestendina gelek ji guruhên firehî ji Zanevanên Kurdan û nemaze Xwendevan û çînîya Cotkaran bi dilsozî ve û bi dil û can ve ligel Barzanî de dihatin bidîtin. Ingilîz ji helwesta Serokên Eşîran û sozên wan ji bona Barzanî bi rawestandîne ve ligel wî de hatin bitirsandin. Ji bona van tevan Ingilîzan jêhatîbûnên xwe ji bona tar û markirina yeketîya welatî datin bixurtkirin.

Veğerandina Efseran ji bona Begdadê

Encumena Azadîyê di 30. 4. 1945 de hate bicivandin û ji bona ku tu şer neyêtin bivêkevtin û ji bona tu mehne neyêtin bidîtin, wê nala pêrabûneke dawî date bibiryarîkirin, ku Efser ji bona Begdadê ji bil Mustafa Xoşnaw û Mîrhac Ehmed bêtin biveğerandin; jiber ku zînet wan ji zînet yê din jiber hoyê çûna wanî Mehabadê dihate bicudakirin.

Efser di 2. 5. 1945 de ji bona Kerkukê hatin bigihaştin û ew ji bal Mecer Wilson hatin bipêşewazîkirin, yê ku wî serpereştîya gihandina wan ji bona Begdanê date bikirin. Ew ji bona Wîzareta Liberxwedanê hatin binardin û piştî demeke çavdêrîyî kurt li dîwana Wîzaretê de derbarê wan de fermanek ji bona dana wan beramberî dadgeheke siphai hate biderkevtin û roja 20. 5. 1945 ji bona dadkirina wan hate binîşankirin. Wîzaretê ev wer date biderxistin, ku ev pêrabûna hanê bes bi nav ve tete biderkevtin, da ku jêre bête biderkevtin, ji bona ku ew dosiyên wan bide bigirtin. Belê ew nehatin bigirtin.

Ev pêrabûna hanê û bi vê lezê ve gelek gûman li nik Efseran de date bîafirandin û wê ji wan re mebesta serdarîyî ne baş beramberî wan date bixuyanîkirin. Vê li ser wan de date bineçarîkirin, ku ew di kêsa pêşî de dev ji Begdadê bidin biberdan û ew ji bona Barzan bêtin biveğerandin.

Li gora bîr û bawerîya min Encumena Azadîyê ev biryara hanê jiber dilbijandina wêyî xurt ji bona gihandina çareyeke aşîtî date biwergirtin, da ku xwîn neyête birjandin. Encumena Azadî wetov bi sawêlke ve nedihate biderkevtin, da ku ew weha bi hêsanî ve bihata bixapandin. Tevlevêjî de Ingilîzan bi çepûçûrkirinên xwe ve dikarîbûn zînetê ji bona demekê bidin bisarkirin.

Hîç pêrabûnên Encumena Azadîyê tu kar nedane biderxistin. Bi diyar ve dihate biderkevtin, ku serdarîya Iraqê û bi piştgirtina xweser ve ji bal Ingilîstanê xwe ji bona hêrîşeke fireh li ser Kurdistanê de dide bilîkarxistin. Zînet bi pileyekî bêhêvî ve hate bigihaştin, Barzanî ji bona nasîna helwesta Sovyête date bibiryarîkirin. Wî Mamend Mesîh di 7. 5. 1945 de ji bona Kurdistanê Iranê date binardin, da ku ew Wênerekî Sovyêtî ji bona nik Barzanî bide bimêvandarîkirin. Wan mêvandarî datin biwergirtin û wan ligel Mamend de du Efser ji bona nik Barzanî datin binardin. Piştî çend civînan ew ligel hevdu de hatin bilîhevhatin û

Sovyête sozê piştgiştina şûreşê dijî her Dujminekî date bidan, herwehaji bi rêkûpêkxistina kar bi rengêkî kêrtir ve ligel -J. K- hate bibiryardan. Herwehaji rêya Xerîne - Deştê Hêrtê - Mêrgesor ji bona derbaskirina alîkariyan hate binîşankirin. Heger ku liberxwedanî nema dikare bête bikirin, wêçaxê Şûreşvan dê ji bona nava Kurdistanê Iranê bêtin biveguhastandin. Piştî demekê ji vegerandina Efserên Sovyêti ji bona Iranê Barzanî bi xwe ve ji bona herema xerînê hate biçûyîn û ew li mala Fetah Axayê Herkî de bi mêvanî ve hate bidakevtin û ew li wêdrê de ligel General Siyamendov de hate birûnistin, herwehaji Barzanî Xoşnaw ji bona Mehabadê date binardin, da ku ew li ser nubûnan de bête biagehdarîkirin. Barzanî di 10. 6. 1945 de ji bona Barzan hate bivegerandin.

Dîtineke nuh ligel Parêzvanê Hewlêrê de

Li ser daxwaza seîd Qezaz û Kabîten Çakson dîtineke din di navbera wan û Barzanî li Mêrgesorê de di mêjûwa 17. 6. 1945 de hate bikirin û herwehaji tede Welî Beg ji hate bibeşdarîkirin. Gotinên pir tûj di navbera Barzanî û Seîd Qezaz de hatin bikirin û heger ku Çakson navcîti neda bikirin, Xwedê dizanîbû, bê ka çi dê bihate birûdan.

Gotinên Qezaz zor sert bûn û pir bi pozbilind bûn û wî bi taybetî ve ji bona serdana Barzanîyê dawî ji bona sînorên Iranê - Iraqê û dîtina wî ligel Efserên Sovyêti de date binîşankirin.

Barzan date bikarkirin, ku giftûgo bi aramî ve dûr ji bîntengbûnê bête bihiştin; belam Seîd Qezaz li ser pozbilindîya xwe de hate biçûyîn û wê Barzanî date bibîntengkirin û wî lê date bivegerandin: "We hemû soz û peyman dane bimirandin û we hemû derî dane bidadan; jîbervêji ve hîç di nava destên min tu rêyeke din nema dihate bidîtin, ji bil ku ez li her derîkî din de ji bona pîrsa mîletê Kurdî rewa bidim bixistin. Ez ji tîfirandina gev û fortên serwerên we nayê bitirsandin; magelo çawan dê ez ji zîrt û fîrtên te bêtî bitirsandin, ku tu yekek ji Nokerên wanî reben tete biderkevtin".

Welî Beg hate birabûn, da ku ew li Seîd Qezaz de bide bixistin; belam Barzanî nehişt, ku ev bête bikirin.

Bêgûman hîç kesek nade bipêşbînîkirin, ku di zînetê civîneke wetov de bi encamêkî ve bête bigihaştin. Biservajîvêji ve ew kar û baran dide bidijwarîkirin û ew wan ber bi nebaşîyê ve dide bipalpêdan.

Ez Qezaz bi Efserekî dilsozî Ingilizî ve didim bidanîn, yê ku wî ji wê bêhnê de date mebestkirin, ku ew Welî Beg di her kêseke pêşî de bide bikuştin; jibervêjî ve wî Yarîderê Polîs li Mêrgesorgê de ji bona vê mebesta hanê date bifermarkirin.

Vê dîtina hanê sînorekî dawî ji bona her dîtînen din date bidanîn û birîna bi carekê ve hate birûdan û her alîyek hate biçûyîn, da ku ew xwe ji bona cengê bide bilikarxistin.

Serdana Barzanî ji bona melbendên Kurdî di Parêzgeha Musilê de

Di payîna meha axlêvê de Barzanî ji bona bi pêrabûna gerên xwe ve date bibiryarîkirin û wî bi serdana melbendên Kurdî ve di parêzgeha Musilê de date bideştêkirin. Wî ligel xwe de Mohemed Qudsî, Celal Emîn û 250 Çekdarên Barzanî datin bihilanîn. Di gera xwe de wî date bikarkirin, ku ew pevçûna dijwar di navbera mala Hac Melo û Şêxên Birîvkan⁷³ de bide biçarekirin, ku di nava wê pevçûna hanê de jimareke ji Kuştîyan di navbera herdu alîyan de hate biderkevtin. Vê pevçûna hanê bi agirvêxistinê ve di navbera Eşîrên heremê de didate bimetirsîkirin, ya ku dê wê bêtir xwîn di navbera herdu alîyan de bide birijandin. Ev pevçûna hanê bi bê çarebûn ve jiber vegera Barzanîyê neçarî berî bi dawîanîna gera xwe ve hate bihiştin.

Pêşewazîya mezin ji bona Barzanî di her gundekî de ji Ingilîzan û Serdarên Iraqê re kûrbûna gelêrîya wî date biderxistin. Wan jêre name datin binardin û jê bi rast û bi durustî bi birîna wî ve datin bixwestin û wan ew ji bona dîtîne ligel Parêzvanê Hewlêrê yanjî yekeki din de li Şêrwanê, Mêrgesorê yanjî Bilê de datin bibangkirin. Armanca siyasî ji vê daxwaza serdarîyê dihate biderkevtin, ku Barzanî ji bona herema Barzan bête bivegerandin û ew bi gera xwe ve bide bipayînkirin; belam Barzanî daxwaz date binayînkirin û ew li ser gera xwe de hate biçûyîn. Barzanî bi başî ve dihate biliberkevtin, ku hêjî dem ji bona vêkevtina

⁷³Ev pevçûna hanê di navbera van herdu malan de hate bivêkevtin; jiber ku yekekî ji Lawên Hecî Melo Keçek ji Keçên Şêxên Birîvkan date birevandin. Ev pevçûna hanê hate bigûrkirin û gelek Merov tede ji herdu alîyan de hatin bikuştin. Hecî Melo bi xwe jî ve bi gorîyê wê pevçûna hanê ve hate biderkevtin.

şureşeke giştî nehatîye bisitewandin û ew hêjî bêtir bi niyazmendî dem û kar ve têtê biderkevtin, da ku ew destên yên çekdar li ser seranserî Kurdistanê bide birêkûpêkxistin û cemaweran bide bidagirtin. Weha ji bona bi rabûna gerekê mîna vê ve ji bona heremên Sulêmanîyê û Kerkukê hatibû bibiryardan, piştî ku ji vê gera xwe bête bidawîkirin.

Gava ku Barzanî ligel jimareke mezin ji Serokên Eşîrên heremê de di gundê Belan de li nik Hesên Ereba Axa⁷⁴ de xwe didatin bidîtin, xeberek pê hate bigihaştin, ku du rûdan li Barzan de hatine bikevtin. Wî dixwest, ku ew di 10. 8. 1945 de ji wir ji bona Merîba, dûra ji bona Bahezrê navînîya Yezîdiyan û dûra ji bona Şîngalê bête bilivandin. Belam wî gera xwe li Merîba de date bibirîn, gava ku wî nameyek ji Şêx Ehmed Barzanî date bigirtin, yê ku ew têde gorîkirina Welî Beg di nava bingeha Mêrgesor de di 8. 8. 1945 de dide bidubarekirin, herwehaji wî têde di piştî vê re şerên di navberan Barzanîyan û hêzên serdarîyê de di Mêrgesor, Bile û Barzan de date binivîsandin û wî pê date biferamnkirin, ku ew xweser bête bivegerandin.

Barzanî hemû Serokên Eşîran dane bikomkirin û ji wan re li ser hemû rûdanan de û neçarîya xwer vegera xwe ji bona Barzan date biaxivtin û wî ji wan re date bigotin, ku dê ew tevî li hemû rûdanan jî de bide bikarkirin, ji bona ku ew bikaribe li ser rûdanan û zînetê de bête bizalkirin. Herwehaji wî ji wan date bidaxwazîkirin, ku ew ji bona heremên xwe bêtin bivegerandin û çavdêriya fêrkirinên nuh bidin bikirin.

Hîç gûman têde nedihate bidîtin, ku Barzanî dûrbûneke mezin ji bona bi serhev ve komkirina Kurdan date bikirin û wî dikarîbû Serokên Eşîran bide biliberxistin, ku berjewendîya Netew di ser berjewendîya eşîrê re têtê biderkevtin.

Heger jêre bihata lihevhatin, ku wî bernameya xwe bida bidawîkirin, dê wîna bikarîba tevaya cemawerên Kurdistanê bidana bidagirtin û dê wî ew di beramberî Ingilîzan û Serdarên Iraqê de bida birêkûpêkxistin.

Li gundê Belan de Cotkarek hate bipêşvekevtin û di nava destên wî de dasek dihate bizîvirandin û wî bi dengê bilind ve didate biqîrkin: "Barzanî! Em te bi canê xwe ve didin bigorîkirin. Em dê bi

⁷⁴Ev bi Serokê Eşîra Şemkanî rûniştî ve têtê biderkevtin, ya ku ew bi melbenda Şexan-Eyn Sinvî ve têtê bigirêdan.

zend û bendên xwe ve nan ji xwe re bidin bigirawkirin û em dê ji bona liberxwedana erd û rûmeta xwe bidin biserkirin". Peyvên Cotkar cerg û hinavên Komkirvanan date bipêtkirin û wan bi hev re durujmên şureşgêrî li hev de didatin bivegerandin û surûdên mîlîyî bi nav û bang ve "Ey kurdîne ey Merdîne -hey kurdino hey Merdino-" didatin bisitirandin.

Ingilîzan baş dihatin biliberkevtin, bê kanî tanî kuderê gelêrîya Barzanî hatîye bigihaştin û bêgûman ew dê beramberî şureşa miletekî bi carekê ve bêtin bikirin; jîbervêjî ve wan lêdana xwe di rêya Nokrên xwe de ji Serdarên Iraqê de dane bidawesandin, yên ku ew bi bê bîr û bawerî ve dihatin biderkevtin û ew bes û bi tenha ve sertewandineke bi koranîyî bi carekê ve ji bona Ingilîzan didatin bikirin. Wan agir di demeke baş de ji bona xwe datin bivêxistin.

Piştî vegerandina Barzan di 18. 8. 1945 de ji Barzan wî civînek ligel Endamên Encumena Azadîyê de date bilidarxistin û wî amojgarîyên pêwist ji Şêx Ehmed dane biwergirtin. hate bibiryarîkirin, ku divê dûrtirîn kar ji bona parastina aramîyê û xwe dûrkirina ji her berengarîyekê ligel hêzên serdarîyê de bête bikirin. Ji hin ji wan gavên hatin biwergirtin, ku bibîrxistinek ji bona serdarîya Iraqê û Balozvanê Ingiliz hate bipêşkeşkirin û dane jê ji bona ser Balozxanên bêgane de hatin bibelavkirin û ev tede hatibûn:

1. Wîzareta Mîrza Nurî Seid li ser xwe de di civîna xwe de di mêjûwa 25. 1. 1944 de bi pêrabûna çakkirinên pêwistî ve di heremê de date bidivakirin; belam çavdêrîya me bi bê sûd ve hate bimayîn.
2. Wîzareta Mîrza Hemdî Paçecî bi divakirina li ser xwe de beramber bi lihevhatinê ve date bidubarekirin, belam wê xwe ji alîyê karî de ji bona hêrîşeke sipahîyî fireh li ser me de didate bilikarxistin û wê ji dêlva bi pêrabûna çakkirinan û avanîkirina dibustan û maristan ve wê bingehê Polîs û Wargehên sipahî datin biavakirin û wê serbazgel datin bidarijandin, da ku ew cihên sitratîcî bi mehna çepûçûrkirinan ve bide bivegirtin.
3. gava ku ez bi serdana Serokên Eşîran ve li ser vegerandina serdana wan de hatim bipêrabûn, da ku ez wan bidim binas-

kirin, desthilatîyên serdarîyê em datin bibivêkirin, da ku em serdana xwe bidin bibirîn, tevî ku jî hîç bergîrekî qanûnî jî nayête bidîtin, ku me ji vê serdana hanê bide biqedexekirin.

4. Parêzgêrê Hewlêrê fermanên xwe ji bona hemû karmendgehên dewletê dayite biderxistin, ku ew kar û barên Barzanîyan nedin bihêsanîkirin û ew her kesekî ji wan bide bigirtin, ji yê ku ji bona nik wan têtin bihatin.
5. Di gava ku Welî Beg ji bona bingeha Mêrgesorê ji bona çarekirina kar û barên xwe hatibû biçûyîn, ji yê ku ew bi kar û barên her Neşînvaneke ve têtin bigirêdan, di nava bingehe de hate bigulebarankirin û ew hate bikuştin.
6. Di Bilê de ji bona girtina Esed Xwşevî bi bê hîç gunehê ve hate bihewildan.
7. Serbazgel bi darîjandinê ve di Rewanduz, Akra û Imadîyê de têtin bidîtin, da ku ew bi destpêkirina hêrîşeke mezin ve ji bona ser herema Barzan bidin bikin.
8. Balafir nijdeyên asmanîyê li dûhevdu de ji bona ser gundên reben didin bibirin, yê ku ew bi hoyê mirina gelek ve ji Pîrek û zarokan hatin bikin.
9. Em ji bona serdarîya Iraqê bi rawestandina pêrabûnên sipahî ve didin bibangkirin û herweh jî em ji bona xêrxwazan jî didin bidaxwazkirin, ku ew ligel wê de ji bona rawestandina pêrabûnên sipahî bidin binavcîtkirin.
10. Em ji hêjayên Balyozvanan didin bihêvîkirin, ku ew yarmetîyê ji bona miletê meyî sitembar bidin bipêşkeşkirin û wî ji nemanê bidin biparastin.

Welî Beg di 8. 8. 1945 de di nava bingeha Polîsî Mêrghesor de hate bigorîkirin; jiber ku wî her û her serdana bingehe didate bikin, çî gava ku niyazmendiye bida bixwestin û wî bigir her roj serdanê wê ji bona çarekirina pirsên Neşînvanan jiber çî xweyî civakî didate bikin. Wî mîna hercar di wê rûjê jî de bi bê çek ve û ligel çar kesên dinê bê çek

de berê xwe ji bona bingehê dane bivekirin. Yarîderê bingehê kêsa xwe li ser fermana Seid Qezaz de date bidîtin û wî nexweşîyek li hewşa bingehê de ligel yekekî de ji Hevalên Welî Beg de date bidurustkirin. Belam gava ku Welî Beg hate birabûn, da ku ew bizanibe, bê ka çi bûye. ew hate bigulebarankirin. Ew di cih de hate bigorîkirin û herwehaji ligel wî de Hedo Babek yekek ji Hevalên ligel wî de hate bigorîkirin. Hersê Hevalên wîyî din Hesên Şeya, Hedo Berya û Hesên Gerdî bi mêrxasî ve li ber xwe de datin bidan û wan Yarîder û jimarek ji Neferên Polîsan dane bikuştin. Gava ku xelkê bi gorîkirina Welî Beg ve datin bibihîstin, hemû bi hev re çi Pîrek û çi Peye hatin birabûn û wan bingeh bi bê çavdêriya Rêberîyê ve date bigirtin û wan Polîsên mayî jî dane bidîlkin. Wehaji ev jî bi xwe jî ve li Barzan jî de ji ber xwe ve bi bêyî çavdêriya Rêberîyê ve hate birûdan; jiber ku Welî Beg cihekî wîyî taybetî di nava cerg û hinavên Barzanîyan de dihate bidîtin. Bi rastî jî ve ew bi Rêberê mezî û nimûne ve dihate biderkevtin. Tevî gewrebûna ziyanê bi windabûna wî jî ve Barzanî date bixwestin, ku ew li ser rûdanê de bête bizalkirin; belam ew jiber hoyê sertbûna serdarîya Iraqê nehate biserkevtin û Ingilîzan ji bona serdarîya Iraqê nav têde didate bidan, ku ew ji xwe re kêsa vê rûdana hanê bide biwergirtin, da ku ew cengê bide bidazanîn.

Derîyê Hevtem

Şûreşa 1945

Vêgevtina Şûreşê

Wizareta Paçeçî di 8. 8. 1945 de ev biryara hanê date biderkirin: "Piştî agehdariya li ser navrokên raportên derbarê têkûpêkçûna asayişê di herema Barzan û dor û berên wê de, jiber kar û barên tawankariyên pêrabûnên Mele Mustefa û Peyên wî di asayîşa giştî, herwehaji jiber divabûna erk ji bona vegerandin rêstikê û rêkûpêkbûnê û nehiştina dubarekirina mêrkujîyê hate bibiryadan, ku herema Barzan bi sipahî ve bête bivegirtin û Tawankaran bidin bigirtin û wan ji bona ber dadgehê bidin biajotin. Wezîrê Liberxwedanê bi pêrabûnên pêwist ve tete bidesthilatîkirin, da ku ew vê biryara hanê bide bicîanîn".

Seid Qezaz Parêzvanê Hewlêrê dest bi nardina bivêkirinekê ve ji bona Barzanî date bikin, da ku ew xwe ji bona nava destên desthilatîyan bide biberdestkirin. herwehaji wî hemû Serokên Eşîran bi dûrbûna wan ve ji Barzanî date bibivêkirin û wî ew bi serttirîn siza ve dane bitirsandin, heger ku dijî vê bidin bikarkirin. Di 19. 8. 1945 serdarîyê qanûnên sipahî di parêzgeha Hewlêr û Musilê de datin bidazanîn. Herwehaji Serdarê livandinan destpêkirina wan di herema Barzan û melbendên tên date bidazanîn: Rewanduz, Akra, Imadiyê û Dihok.

Piştî van pêrabûnên hanê ferman ji sipah bi livandinê ve ji bona vegirtina heremê hatin biderkevtin û serbazgelên tên hatin darijandin, da ku ew dest bi hêrîşeke gewre li ser herema Barzan bidin bikin.

Helwesta Sipah di destpêka livandinan de

1. Hemû tîpên leşkerê duwem di serbazxanên fêrkirinên tên dihatin bidîtin: Tîpa sêyem li Rayat bû û hengek jê li Rewanduz bû.
Hemû tîpa çar li Pênciwîn de li dûrtirîn şînorên rojhilatîyî Parêzgeha Sulêmanîyê de bû, herwehaji hengek jê li Sulêmanîyê bû.
Hemû tîpa pênc li zawîta de li nêzîkî Dihokê bû û hengek jê li Akra bû.
Belam li leşkerê yekem de serbazgelên wî di serbazxanên wîyî hergavî de li Meseyeb, Nasirîyê û Besra de bûn. Herwehaji ji bona sipah hêzeke Xwedrû dihate bidîtin, ya ku ew li serbazxana xweyî hergavî de li Celewla de dihate birûniştin.
Ji yên çuyî tête biderkevtin, ku serbazgelên sipah û nemaze leşkerê duwem xwe di zîneteke ne baş de di despêkirina livandinan de didate bidîtin; jiber ji bona darijandina wîna di herema livandinan de didate bidivakirin, ku jêre niyazmendîyên wê ji xurakê, kelûpel û tiştên din bi kêmanî ve ji bona 20 rojan bihatana bikomkirin.
2. Serbazgelên sipah û bi taybetî ve leşkerê duem bi başî ve li ser cengên çiyayî de hatibûn bifêrkirin. Hemû tîpên leşkerê duem tevaya zivistanê di serbazxanên fêrkirinê de di heremên çiyayî de datin biderbaskirin. Wan fêrkirinên xwe di nava avûbayek pir sar de didatin bikin, tevî ku wan jî fêrkirinên xweyî salanî di cihên çiyayî de di havînan de didatin bikin. Fermandarên van yekitîyan û tîpan jî baştirîn Efseran dihatin biderkevtin.
3. Belam sipah kêmanîyên wî di Serbazan, kelpûlan, fişek, Cenewaran û otombîlan de dihatin biderkevtin. divabû ku ev kêmanîyên hanê bi carekê ve bêtin bipeydakirin, berî ku livandin bêtin bidestpêkirin. Jibervêjî ve hate bidîtin, ku

livandin nikarîn berî pêşîya keçîrînka sala 1945 de bêtin bidestpêkirin.

4. Gelek biryar berî bi destpêkirina livandinan ve hatin biwergirtin û ji giringtirînên wan evin:
 - A. Rêberîyeke bi taybetî ve ji bona livandinan hate bipêkhatin û Serdarê leşkerê duwem serleşker Mustefa Raxib ji bona Rêberê livandinan de hate binîşankirin.
 - B. Dê hemû tîpên leşkerê duwen ligel du tîpên leşkerê yekem û hêza Xwedru di livandinan de bêtin bibeşdarîkirin.
 - C. Divê Xelîfan û Bavistiyan bi Serbazgelên têrkirî ve ji bona paristina gelîyê Elî Beg li ber Rabûnvanan de bêtin bigirtin, herwehaji divê xurtbûna parêzgeha ligel vegirtina çiyayê Ser Akra de bête bigirtin, da ku livandin bikaribin bêtin bidestpêkirin.
 - D. Divê du enbar ji bona hîlanîna xwarin û vexwarinê tede yek ji wan li Bavistiyan de û ya din li Akra de bêtin bidurustkirin. Divê di enbara Bavisitiyan de xorak û êm ji bona têrkirina du mehan ji bona 6000 Serbaz û 3000 cenawer û di enbara Akra de ji bona 3000 Serbaz û 1500 cenawer bêtin bitêrkirin.
 - E. Divê qanûnên sipah li ser Parêzgehên Hewlêr û Musilê de bêtin badazanîn.
 - F. Divê cih li derveyî herema livandinan de ji bona wergirtin û xwedîkirina Hevalbendan de bêtin amadekirin, ji yê ku ew dê gornepanên livandinan bidin biberdan.

- G. Divê alîkarîyên diravî ji bona Barzanîyan û - nardina xorakê ji bona wan û Peyên wan bêtin birawestandin.
- H. Divê bingegehên Polîs bêtin bixurtkirin û kelûpelên piêwist têde bidin bihilanîn, da ku ew ji bona wan demeke dirêj bidin bitêrkirin.
- I. Divê hengekî Polîsî belavkirî di navbera Dihok û Imadiyê li jêr fermanîya Rêberîya livandinan bête bidanîn û herwehaji divê ew bi hengeke Polosî din ve ligel hengelekî Siwarî de bête bipiştgirtin.
- J. Divê daxwaza vegerandina Balafîrxana Musilê ji hêza asmanîyê Ingilîzî bi lez ve bête bikin, da ku hêza asmanîyê Iraqî di livandinên xwe de diji herema Barzan jê sûd ji xwe re bidin biwergirtin. Ji bona vê mebestê du givale ji hêza asmanî bi Rêberîya livandinan ve hatin bigihandin.

Pilana Livandinan

Pilana livandina wer dihate bikurtkirin:

1. Mebest: Tarûmarkirina hêzên Eşîrên li ber rabûyî de û bicîanîna asayîşê di hemû herema Zêbarî de.
2. Ji bona bicîanîna vê mebesta hanê divê livandin di du beran de bête bikin:

Yekem. Bafistîan - Mêrgesor - Xêrezok -
Çame - Lêre - Pîr Rezan.

Duwem. Akra - Dînarte - Pîrekepre - Bile - Barzan.

3. Divê berî roja (S-1) darijandina serbazgelên herdu beran mîna tê bête biciyanîn:

Li herema Bavistiyan de
- Tîpa sêyem - tîpa çarem - tîpa pazdehemîn.

Li herema Akra de
- Tîpa pêncem - tîpa yekem - hêzek ji Polîs.

Divê baregeha Rêberîya Livandinan li Hewlêrê de bête bidurust-kirin.

4. Pêkhatinên hêzan û erkên li ser wan de:

- A. Hêza Rewanduz: Ew ji tîpên sêyem û çarem tête bipêkhatin û ew li jêr fermanîya Sergir Ismail Sefwet de tête bidîtin.

Erkê wê: Vegirtina Mêrgesor nala aramanca pêşî.

- B. Hêza Bavistiyan: Ew ji tîpa panzdehan, hengekê ji tîpa çardehan, hengeke polis ligel du betarîyên topê de tête bipêkhatin û ew li jêr fermanîya Piştîvan Tahir Mohemed tête bidîtin.

Erkê wê: Parastina gelîyê Elî Beg û Serbazxana Xelîfan, herwehaji pasevaniya ordîgeha Rewanduz.

Divê hêzek mînek ji bona piştgirtina hêza Rewanduz bête bipêkhatin.

- C. Hêza Akra: Ew ji tîpa pênc, tîpa yekem, hengek Polîs û hengeleke topxaneyî xwedru bi bê betarîyekê ve tête bipêkahtin û ew li jêr fermanîya Sergird Yasîn Hesên tête bidîtin.

Erkê wê: vegirtina Ser Akra û Dînarte nala armanca pêşî

D. Hêza xwedru: Ew li jêr fermadarîya Piştîvan Nuri Xeyrî de tête bidîtin û ew nala mînekê di nava destê Rêberîya Livandinan de tête bihiştin.

E. Tîpa Polîs: Ew ji henga Polîsî sêyem û çarem tête bipêkhatin û ew li jêr fermanîya Serpereştvanê Polîs Muzahim Mahir tête bidîtin.

Erkê wê: Pêşkevtin ji Imadîyê ber bi Sorî ve û parastinê heremê û pakkirina wêna ji li ber Rabûnvan de tête biderkevtin.

Ji bil vanjî hêzek ji bona xêza rê û banan hate bipêkhatin, da ku ew li ser xêza rê û banên di navbera Kerkuk, Hewlêr, Musil û heremên din de bête bizalkirin.

Helwesta Şûreşvanan

Tevî vêkevtina şûreşê vê carê jî ne gora dema nîşankirina wê de dihate bilihevkirin, ya ku jê re Şûreşvanan dabûn bidanîn, hîç rev ji wan re ji bil rawestandina beramberî zordarîyê û beramberbûna tîrşîya rastê pêve dihate bidîtin. Barzanî ji bona hevîngeha Horê⁷⁵ ji bona dîtina Şêx Ehmed hate biçûyîn, da ku ew amojgarîyên wî bide bibihîstin û ev biryara hanê hate biwergirtin:

1. Mohemd Sidiq Barzanî⁷⁶ dê rêberîya berê Mêrgesor - Rewanduz bide bikirin.
2. Hacî Tahayê Imadî dê rêberîya berê balinda - Imadîyê bide bkirin.

⁷⁵Ev havîngeha hanê li jorî çiyâyê Şêrîn de tête bikevtin. Şêx Ehmed Barzanî di danên havînan de ji bona wê dihate biçûyîn.

⁷⁶Birayê duwemî Şêx Ehmed Barzanî bû û ew ji Barzanî pîrtir bû.

3. Barzanî bi xwe ve dê rêberîya berê Akra ligel serpereşîya wî ji bona hemû beran û sermiyandarîkirina hemû kar û barên şûreşê bi yarmetîya Endamên Encumena Azadîyê ve bide bikin.
4. Berpirsiyarîya dolêgirtina ji bona parêzgeha Bile bi As-ed Xwşevî ve ligel berpirsiyarîya wîna ji bona azoqekirina hêzên berê Akra pê hate bidan.
5. Nardina naman ji bona hemû Serokên Eşîran yên ku wan dabûn bisundxwarin, da ku ew bi rola xwe ve ji bona liberxwedana Kurdistanê bêtin birabûn.
6. Dan û sitandin ligel rêxistinên welatî û Zanevanan de di nava bajaran de da ku ew ligel şûreşê de bêtin birawestandin û da ku ew hêrîşa sipahî li ser Barzan de bidin bi-tawabarîkirin.

Hîç ji bil kêma kesên ji Serokên Eşîran di demeke kurt de li ser sozên xwe de neman. Piraniya wan çekên bêbextîyê li rexê serdarîyê de datin bihilgirtin û ew jêre nala Kurtêlxweran hatin biveguhertin. Jimareke din ji Serokên Eşîran hatin bigirtin û ew ji bona binê zindanê hatin biavêtin, berî ku ew ji xwe re hîç hewlwestandinekê bidin bigirtin.

Li ser serbazgelan de dihate biderkevtin, ku ew vê carê bi hêzên bêtir ve li ser berekî firehtir ji berê de bidin bişerkirin. Berê şer vê carê ji herema Balek ji rojhilat tanî Imadîyê ji rojava dihate bidirêjkirin. Di cara pêşî de bû, ku Kurdên derveyî Barzan mil bi mil ve ligel Barzanîyan de beşdarî di nava şûreşê de didane bikin. Herwehaji li aliyên Barzanîyan de Efserên bi karîn ve dihatin birawestandin, yên ku wan hunerên cengêyî nuh dabûn bixwendekarîkirin, ji yên ku Ingilîzan pê sipahê Iraqî dabûn bifêrkirin. Herwehaji wan ji bona sipahê Iraqî çekên pêşkevî dabûn bipêşkeskirin.

Hêzên şûreşê bi 5000 Şervan ve dihatin bitexmînîkirin; ji wan 3000 Barzanî bûn û yên mayî ji heremên Balek, Biradost û Zêbarê dihatin biderkevtin.

Şûreşê piştgirtineke gelêrîyî fireh û nemaze ji bal Xwendevanan û Zanevanan de ji xwe re didate biwergirtin, ji yên ku wan hêjabûna wêna ji yên din bêtir didatin bizanîn.

Helwesta Eşîran

Bi hoyê vêkevtina şûreşê ve di berî dema wê de nema dikarîbûn rûdan li gora bernameya danînê de bihata biçûyîn. Serdarî bi girtina wan Kesan ve date bidestpêkirin, yên ku ew li wan de dihate bigûmanîkirin, herwehaji jimareke din jî ji bona dazanîna dilsozîya xwe jêre bi dijî sozên xwe ve dane bibeziîn, yên ku wan ew beramberî bi şûreşê ve dabûn bidan. Yên mayî ji bona demeke kurt ve bi şûreşê ve hatin bigihaştin; belam careke din jî ew bi hêzên serdarîyê ve hatin bigihaştin û wan dilsozîya xwe jêre dane bidazanîn. Ji van jî em van bibîrdixin:

1. Biradostîyan Zaroyên Seyd Taha hêzên xwe ji bona berê Serê Berdê⁷⁷ datin binardin.
2. Zêbarîyan hêzên xwe ji bona berê Akrê datin binardin.
3. Hinekan ji Serokên Eşîrên Balek piştî berê Rewaduz dane bigirtin.
4. Hemû Merovên Hac Taha bi şûreşê ve hatin bigihaştin û wan malên xwe ji Imadîyê ji bona herema Barzan dane bibarkirin.
5. Rêkanî û Sorçî di roja pêşî de ji bona serdarîyê ve hatin bigihaştin.
6. Jimarek ji Serokên Eşîran di pêşî de bi temaşekirinê ve ji xwe re hatin birawestandin; belam di paş de ew jî bi serdarîyê ve hatin bigihaştin.

⁷⁷Cihekî sitratêcî ye û ew di navbera Diyana û Sîdekan de tête bikevtin.

Destpêkirina Şeran

Hêza asmanîyê Iraqî bi piştgirtin û yarmetîya hêza asmanîyê Ingilîzî (R. AF.) ve tanî dawîyê bi bombebardina heremê ve date bidestpêkirin, piştî ku daxuyanîya Wizaretê di 8. 8. 1954 de hate bidazîn. Rewş û zînet di beran de wetov bû:

Mîla Rewanduz:

Hêzên Şûreşvanan di vî berê hanê de bi nêzîka 1000 Çekdarî ve dihatin biderkevtin, yê ku ew di xêza liberxwedanê de dihatin bipîkirin û ya ku ew ji çiyayê Qelender tanî çiyayê Biradost û rêya giştîyê li nêzîka Hawdîyan de dihate bidirêjkirin. Gundê Şetînê ji bona bargeha Rêberîyê hate bihelbijartin. Ev hêzên hanê beramberî tîpên sisê, çar, panzdeh û hêzên Polîs datin birûkirin.

Di vî berê hanê de şerê pêşî di 25. 8. 1945 de hate bivêkevtin, gava ku tîpa sisê li jêr fermanîya Sertîp Hesîb El-Rebîî de bi piştgirtina hengeke Polîs ve ji bona vegirtina pesarên rojhilatî çiyayê Qelender hate bipêşkevtin.

Şûreşvanan berengariya hêrîşê dane bikirin û şerekî bi tîn ve tanî êvara wê rojê date bidirêjkirin û ew bi neçarîkirina vekîşandina Dujmin ve ji bona geliyê Elî Beg hate bidawîkirin, piştî ku wan bi sedan ve kelex di nava gorepana şer de li dû xwe de dane bihiştin û di nava wan jî de kelexê Serheng Hurmuz Qeyser fermanîyê henga duwem dihate bidîtin. Hêza asmanî û topxanê dîlîkirina jimareke pîr ji Serbazan piştî xebateke mezin dane birizgarîkirin.

Mohed Sediq bi telaşên bombeyeke topê ve bi sextî ve hatibû bibirîndarîkirin, herwehaji Mele Sulêman Şêxanî, Mohemd Isa Sêlkî û Ebdul-lah Salih Mêrgesî hatin bibirîndarîkirin û Mele Ebdul-hadî Lêrî hate bigorîkirin.

Hemû cih hatin bivegirtin, yê ku ew di pêşîya hêrîşê de hatibûn bivegirtin. Şûreşvanan jimarek ji tivingan û komên kelûpelên sipahî dane bigirtin.

Mohemed Xalid û Sadiq xweser bi berê şer ve hatin bigihaştin, gava ku wan xebera birîndarbûna Mohemed Sidiq dane bibihîstin.

Sipah bi hêrîşek din ve tanî roja 15. 9. 1945 de hate birawestandin. Pêrabûnên sipahî di vê pêla hanê de bes û bi tenha ve li

ser bombabarandina asmanî û topxanê de li ser gundên berê şere de dihatin bitirxankirin.

Şerê Meydana Morîkêyî bi nav û bang ve ¹

Şerê Meydana Morîkê yekek ji şerên mayînî di mêjûwa miletê Kurdî dagirtî de bi gorîyan ve tête biderkevtin. Di vî şerê hanê de Şureşvanan deha baştirîn nimûneyên pehlewaniyê, canpêşkeşkirinê û geransîyê dane bitomarkirin.

Di vê roja hanê de sipahê Iraqê reveke wetov hêjî nedabûn bitamkirin û cihê Meydana Morîkê ji ÇavSORAN re bi goristanê ve hate biveguhertin. Ev cihê hanê di navbera Hawdîyan û Meznê de tête bikevtin.

Hêzên mîla Rewandûz di bin rêberîya Sergird Ismail Sefwet de di hêrîşê de hatin bibeşdarîkirin. Wan hêrîşa xwe ji sê semtan de ji bona vegirtina Biradost û Qelender dane bikirin û hêza serokî ligel xwedruwan û topxanê de li ser rêya Hawdîyan û Meznê de hatin bipêşveketin.

Şureşvanan xwe li ber hêrîşê de û nemaze di herdu rexên gelî de dane bigirtin û wan nehiştin, ku sipah ji bona bi pêşveçûnê ve bête bipêşkevtin, di gava ku wan bi rengekî rêkûpêkxistî ve ji ber hêza serokî di gelî de xwe dane bivekişandin, ji bona ku ew wê ji bona cihekî baş ji xwe re bidin bikişandin, da ku ew xwe bi ser ve bidin biavêtin; ev cihê hanê jî bi Meydana Morîk ve dihate binavkirin.

Wetov Dujmin ji xwe re didate biwênekirin, ku wan ji xwe re bi serkevtineke mezin ve dane bicîanîn û wan liberxwedana Şureşvanan dane bitarûmarkirin û herwehaji wan rêya Xwedruwan dane bivekirin. Balafirên hêza asmanî li ser asmanê şer de dihatin û diçûn û wan piştgirtina hergavîyî hêzên bejayî didatin bigirtin. Xwedru û topxane ji bona Meydana Morîkê hatin bigihaştin û sipah xwe li wêderê de date biwarkirin û wî date bixwestin, ku ew li wêderê de bingehekî asmanî bide bidurustkirin. Berî demjimarekê bi hatina tarîbûnê ve Şureşvanan bi hêrîşa xweyî giştî ve li ser hêzên Rewanduz de ji bilindayan, ji gelî û ji xêzên paşî di yek demê de dane bidestpêkirin.

Gûrbûna pileyê şer weha hate binokirin, ku tede herdu rexan pir caran singo didatin bikaranîn û şer bi destanekê ve ji bona Dujmin hate bidawîkirin. Têkûpêkçûneke xurt di nava rêzên Dujmin de hatin

bikevtin, cihên wî yek li dû yê din jî hatin biketin û serbrdayîbûn di nava hêzên yekaniyên wîyî bezandî de hate bizalkirin. Her yekaneyek bi serê xwe ve, bi bê lihevkirinekê û bi bê xwegirtina bi fermanan ve didate bikişandin. Şûreşvanan betariyeke topxanê li Meydana Morîkê de dane biwergirtin, herwehaji wan pir ji xwedruwan dane biwêrankirin. Wan bi sedan ve tiving û rêjînk û komên pir mezin ji fişek û kelûpelên sipahî dane biwergirtin. Wan 80 Kes dane bidîlîkirin û ziyana Dujmin bi hiştina 480 kuştî ve bi kelexên wan ve li dû xwe de di meydana şer de dihate biderkevtin.

Şûreşvanan bi pênc Gorîvanan ve hatin biziyanîkirin û ew ev bûn:

1. Hesên Beg Mîr Mohemed Pîtsiyavî
2. Yusif Gergemoyî
3. Mele Suwar Omer Soranî
4. Elî Cocek Xerdenî
5. Mustefa Omer Bavenî

Jimareke gelek jî hatin bibirîndarîkirin, belam Govan navên wan jî bil navê Serul Mohemed Reşegomî pê ve nayê bibîrîkirin.

Ev şerê hanê bi nala lédaneke piştîşikandinê ve dihate biderkevtin. Rewaniya Neferên sipah hate binizimîkirin û li ser kêra wî de di nava rêzên wan de hala bazdan û nexweşî hate bibelavbûn, tanî ku yê derveyê sipah jî pê hatin bihestîkirin. Rêberîya sipah hate bineçarîkirin, ku ew nema dustûrdana nexweşîyê bide bidan û herwehaji wê nema destûr jî bona Birîndaran jî bil Birîndarên pir xerab pêve didate bidan. Wê pasevanî li ser rêyan de date bidanîn, da ku ew wanên bazdayî bidin bigirtin.

Serdarî bi bê hêvîbûneke mezin ve li ser kêra beza hêzên wê ve di şerê roja 5. 9 1945 de hate bikevtin, tevîjî ku bobmebarandîna asmanî û topxanê bi xurtî ve dihatin bikirin, tevlivêjî de zalbûn di nava destên Şûreşvanan de dihate bidîtin. Piştî ku serdarîyê hate bibawerîkirin, ku dê hêzên wê di tu biserkevtinan de neyêtin biserkevtin, wê destên xwe jî bona xapandinê û dilbijandinê date bidirêjîkirin. Wê dan û sitendin ligel Reşîd Lolan de date bikirin û wê di rêya wî re dikarîbû Mehmed Beg Xelîfe Samed û Zaroyên Seyid Taha bidin bidilbijandin, da ku ew bi serdarîyê ve bêtin bigihaştin û ew bê bextîyê li şûreşê de bidin bikirin.

Carekê jî caran ez jî bona Sulêmanîyê der cotana sala 1964 de hatim biçûn; jiber ku şer di navbera şûreşê û serdarîyê de hatîbû birawe-

stan. Gava ku ez di Dokan re hatim biderbasbûn, Femandarê hengêyî girêdayî li wir de ez ji bona ser xwarina firavînê ligel xwe de dame bimêvandarîkirin. Femandarê wê hengê sertîp Seeb Herdan bû. Wî bi xêrhatineke pir germ ve li me de date bikin û di nava gotinên xwe de ew li ser derbasbûna rûdana şerê Meydana Morîkê de hate biaxivtin; jiber ku ew bi yekekî ve ji Efserên beşdarî têde bi paya Sitwan ve dihate biderkevtin. Wî pir bi bilindî ve li ser mêrxasîya bînimûneyî Barzanîyan de didate biaxivtin. Herwehaji wî ji me re date bigotin, bê ka çilo ew ligel pelê xwe de tûşî hêrîşeke no bû, ew tûşî ziyaneke gewre bû û ew di lingê xwe de hate bibirîndarîkirin. Herwehaji ew bi destanê ve pê hate birûniştin, ya ku ew bi serbazgelan ve di wî şerî de hate bikevtin. Herwehaji pêrejî wî ji me re li ser rûdaneke din de date biaxivtin, ya ku ew di tîrmeha sala 1963 de hate birûdan, gava ku wî komek ji Kurtêlxweran didate biajotin, da ku ew Şoş û Şermenê di herema Akra de bidin bidagîkirin. Ew tûşî hêrîşêke beramberî bûn û ew hatin bineçarîkirin, ku ew tanî parêzgeha sipahîyî Akra hatin bibazdan. Wî bi ken ve ji me re date bigotin, ku Barzanî di şerên 1945 de deha ji niha bêtir bi mêrxastir bûn. Min jêre date bilêvegerandin: Barzanî ew bi yê berê ve têtin biderkevtin û herwehaji çekên wan jî bi xwe jî ve bi yê kevin ve têtin biderkevtin; belam çekên we bi nuhtirîn çek ve ji balafîran, top û tankan ve ... hd. têtin biderkevtin.

Ji lihevhatineke pir bi sersûrayî ve dihate biderkevtin, ku Heso Şerîf yek ji Qehremanên şerê Meydana Morîkê û Omer Axa Qehremanê şerê Şoş Şermenê di wê civînê de ligel min de dihatin birûniştin. Min ew bi wan ve date binasîn. Ew ji cihê xwe hate birabûn û hardu dane bimaçîkirin. Wî Merovê hanê bi serbilindî ve date bigotin: "Ez Merovên mêrxas li ser serê xwe de didim bidanîn, hegerjî ku ew bi Dujminên min jî ve bêtin biderkevtin". Me ew sipaskir û em bi ser rêya xwe ve çûn.

Berê Balinda – Imadîyê

Hêzên Şûreşvanan di vî berê hanê nêzîka 500 Çekdar dihatin biderkevtin, yê ku ew ji bal Hecî Tahayê Imadî de dihatin birêberîkirin, yê ku ew bi welatperwerî û xebata xwe ve bi nav û bang bû. Hêzên serdariyê jî ji tîpa Polîsan ligel Kurtêlxwerên Rêkaniyan dihatin bipêkhatin, yê ku ew li jêr femandarîya Serpereştê Polîs Muzahim Mahir Ken-an de dihatin bidîtin.

Tu şerên germ û giran di vî berê hanê de nala berên din nehatin bikirin. Gelek carî Dujmin date bihewildan, ku ew di ser çemê Zab re bête bibuhurandin û ew ber bi Barzan ve bête bipêşkevtin; belam bergîrîya Şureşvanan hemû pêrabûnên wan datin bişekenandin. Ziyana Şureşvanan bi du Gorîvanan û jimarekê ji Birîndaran ve dihate biderkevtin.

Berê Akra

Barzanî bi xwe ve li ser vî berê hanê de sermiyandarî didate bikirin, herwehaji pêrejî wî sermiyandarîya tevaya Beran didate bikirin û wî baregehê Rêberîya Şureşê ji bona gundê Gerîsê di dola Nehlê de date biveguhestin. Efserên Azadîxwaz ji Encumena azadîyê ligel wî de hatin biçûyîn, ku ew ji bona bi rêvebirina kar û barên şureşê ve yarmetîya wî bidin bikirin.

Hezarûdused Şervanan di vî berê hanê de beramberîya hêzên serdarîyê didatin bikirin, yên ku ew ji tîpên yek û pênc û ji hêzeke Polîs dihatin bipêkhatîn û ew di bin fermanîya Sergird Yasîn Hesên de dihatin bidîtin.

Şerê pêşî di vî berê hanê de di 4. 9. 1945 de hate bivekevtin, gava ku Dujmin date bixwestin, ku ew dola Nehlê bide bigirtin û wî ji çiyayê Ser Akra bi tîpa yekem û ji Dîmartê bi tîpa pêncem date bidestpêkin. Şerekî xwînavî date bidestpêkin û wî ji berbeyanê tanî dakevtina tarîyê date bidirêjkin û têde tîpa pêncem piranîya ziyanan date bixwarin. Gava ku Şureşvanan xwe bi ser ve datin biavêtin, wê xwe li gundên Gozeke û Şîveherc date biasêkin. Hêza asmanî date bihewildan, da ku ew dorlêgirtinê lê bide bivekin û givaştinê li ser wê de bide bisivikkirin; jiber ku hêza asmanî di tevaya rojê de Şureşvanan bi bomban ve didatin bibarandin; belam tevlivêjî de hemû pêrabûnên wêna nehatin biserkevtin.

Şerê vê rojê bi şikestina hêzên Dujminî ve bi carekê ve û bi dorlêgirtina tîpa pênc ve hate bidawîkirin. Di bin perên tarîyê de mayînên wê dikarîbûn xwe ji bona Dîmartê bidin bivekişandin. Şureşvanan li Dîmartê jî de datin bidorlêgirtin.

Min ji jimarekê ji Beşdarvanên vî şerê hanê date bibihîstin, ku ziyane Dujmin bêtir ji Pencsedî Kesî dihate biderkevtin û yeksê ji wan

ji Neferên tîpa pêncan dihatin biderkevtin, (Tîpa Pênc ji leşkerê duwem bû, baregehê wê li Kerkukê de bû).

Şûreşvanan bi serkevtinek nuh ve bi hempa serkevtina Meydana Morîkê ve dihat biderkevtin. Wan topek sax û bi sedan ji tiving û rêjînkên û gelek kelûpelên sipahî dane bizeftkirin.

Ziyanên Şurşvanan: Mohemd Goc Mêrgesorî û Mustefa Hesên Baveyî hatin bigorîkin, yê ku ew ji baştirîn Peyan ve dihatin biderkevtin û yê ku bi saya wan ve cihê topxanê hate biwêrankirin û bigirtin. Wan bi buhayê jîna xwe ve serkevtin dane biderxistin. Amara jimara Birîndaran bi pêncan ve dihat biderkevtin.

Rewş û zîmeta tîpa pêncem bi gelekî ve di bin tirsê de dihat biderkevtin, di her bêhnê de pêşbînîya berdestbûna wêna dihat bidîtin; jiber ku ew li dûhevdû de li jêr agirbarandina Şureşvanan de dihat bidîtin û nemana xorakê li nik de dihat bidawîkirin. Balafiran didatin bihewildan, da ku ew kelûpelan bi sîwan ve ji bona wan bidin bidaxistin; belam ew bi vîjî ve nehatin biserkevtin; jiber ku pir kêr ji sîwanan di nava bazînê serbazxanê de dihatin bikevtin û piranîya wan ji bona nava destên Şureşvanan dihatin bikevtin. Di dawî de Femandarê tîpê ji bona Barzanî xeberek date binardin, ku ew jê sozekî bi saxbûna Neferên tîpa xwe ve dide bixwestin, heger ku ew xwe bidin biberdestîkirin. Belam bîbextîya Surçîyan nehişt, ku ev bête bikin; jiber ku wan ji bona tîpê xwarin û vexwarin dane bigihandin û wê bi vî rengê hanê ve dikarîbû çend rojên din li ber xwe de bide bidan. Ji alîyekî din de Rêberîya Livandinan di wergirtina gavên bi lez ve ji bona rizgarîkirina tîpê û vekirina dorlêgirtina wê didatin biremankirin. Generalê Ingilîzî Rentin ji bona serpereştîya hêrîşa hatî ji bona cihê şer hate bigihandin.

Piştî girtina topeke sax di şerê roja 4. 9. 1945 de Barzanî ferman bi Ezet Ebdul-Ezîz ve date bidan, ku ew topê ligel xwe de bide bibirin û pê li parêzgeha sipahîyî Bilê de bide bilêxistin û wê bide binemankirin. Bi rastî jî ve Ezet ferman date bicîanîn û wî serpereştîya karê bombebarandinê date bikin. Parêzgeha sipahî bi Serbaz û Polîsên xwe ve xwe date biberdestîkrin; piştî ku ew tûşî bombebarandîneke topî xurt bû.

Hêrîşeke nuh li jêr rêberîya Rentin de

Genaral Rentin vê carê pilanek ji bona hêrîşê date bidanîn û ew bi vî rengê hanê bû:

1. Tîpa panzdeh ji Akra ber bi gelfiyê Zinte - Dinarte ve bête bipêşkevtin.
2. Tîpa pênc ji Dînartê ber bi gelfiyê Zinte ve bête bipêşkevtin, da ku ew ligel tîpa pazdeh de bête bigihaştin.
3. Tîpa Yekem ji Serê Akra de ji bona dola Nehlê de bête bipêşkevtin, da ku ew li ser Şûreşvanan de bide bigivaştin.

Dibe, ku Xwendevanên hêja ji xwe re nedin bibawerîkirin, heger ku ez rûdanên şer bidim bitomarkirin, yê ku ew di 12. 9. 1945 de hate bivêkevtin, mîna ku Beşdarvanên wî ji min re ew dane biveguhertin.

Bi rastî ve ew rûdanên hanê destanek bû, ji destanên qeh-remaniyê û pehlewaniyê dihatin biderkevtin. Ne General Rentin, ne jî qeflên tîpan û ne jî hêza asmanî bi hemû giranbûnên xwe ve dikarîbûn tu biserkevtinê bi destên xwe ve bidin bixistin. Na hêjbêtir beza wan di vê carê de bi gelekî ve bi deha serttir û taltir ve ji hemû bezandinên berê de dihat biderkevtin.

Bi zor ve General Rentin dikarîbû pistê xwe bide birizgarîkirin û ter û hişk dihatin bitevlihevîkirin. Serbazan dane bibazdan, bêtir ku ew hîç piçekî çavdêriyê bidin bikirin yan jî guhdariyê li fermanên Fermanîdarên xwe de bidin bigirtin; jiber ku Fermanîdarên wan bi bezê ve li pêşîya wan de hatibûn bikevtin.

Şûreşvanan hêrîşa hersê qeflan bi carekê ve dane bitarûmarkirin û gorepanên şer bi Kuştîyên Dujmin ve dane bidagirtin û herwehaji pênçî Nefer ji wan jî dane bidîlîkirin. Bi sedan ve tiving û kelûpelên sipahî hatibûn biavêtin. Jibervêjî ve Xelkên gundan hatin bibangkirin, da ku ew wan bidin bikomkirin û wan ji bona xêzên piştê bidin biveguhestin.

Ziyanên Şûreşvanan di çendbûna xwe de pir bi kêm ve dihatin biderkevtin; belam di malê xwe de bi gelekî ve bi mezin ve dihatin biderkevtin, jiber ku Ezîz Axayê Zeraî Rêberê mîrxas hate bigorîkirin û

herwehaji Şureşgêrên Ehmed Goran û Yasîn Isa Bîndrewî jî pêve hatin bigihaştin. Mohemed Emîn Mîrxan, Şerîf Leşkerî û Mohemed Isomerî hatin bibirîndarîkirin.

Bi gorîkirina Ezîz Axa û Hevalên wî ve kêreke bi gelekî kûrî rewayî ve li Barzanî de hate bikirin; jiber ku ew ji wan Kesên kêr û bi bê hempa ve dihatin biderkevtin. Cihê Ezîz Axa xweser Mele Şenê Bêdaronî jiber karî û tuwanên xwe date bidagirtin; ji yên ku ew di gorepanên şer de dihatin bidiyarkirin; tevî ku ew hêj di wê demê jî de di pêşîya temenê xwe de dihaten bidîtin. Kabokên hêzên Dujmîn bi carekê ve hatin bişikenandin û ew nema dikarîbûn bi hîç pêşkevtinekê ve bêtin birabûn. Wan mîna reweştî xweyî hercar nijdên asmanî li ser malan û berên şer dane bitîrkirin. Hêza asmanîyî Ingilîzî bi pişka mezinî bombebaranî ve hate birabûn.

Diyara revê û xwevedizandinê di nava rêzên hêzên serdarîyê de hate bipirrkirin, tanî ku Serbazan laşên xwe didane bibirîndarîkirin, da ku ew ji bona maristanên dûrî berê şer bêtin biveguhestin.

Bêbextîya Serokên Eşîran

Şureş li her derê de bi niyazmendîya Merovan ve tete biderkevtin, ji yên ku ew li ber gotina şureşê de têtin bikevtin⁷⁸. Şureş ne bi firotineke bazirganî ve tete biderkevtin û ne jî ew bi qubalegirtina karekî ve tete biderkevtin; lêbelê ew bi xebateke sext ve tete biderkevtin, ne ku her Merovek dikare wê bide bihilgirtin. Li ser Şureşgêr de divê ku ew canê xwe ji bona milletê xwe bide bigorîkirin û herwehaji divê ku ew bi bînfirêhbûn û dirêjbûnê ve bête bidîtin. Ev nîşanên hanê hîç bi tu rengekî ve li nik Serokên Eşîran de, di nava mejîyên wan nîşankirî de û remankirina wanîyî berjewendî tesk de nayêtin bipeyda kirin.

Peyên konevanên impiryalîya Ingilîzî bi başî ve ev rastîya hanê ji xwe re didatin binaskirin. Tevîjî ku Şureşvanan ji xwe re bi serkevtinên pir mezin ve li ser hêzên serdarîyê de dabûn bicîanîn, yên ku wan ew bi

⁷⁸Ji bona têgihiştina felsefa şureşê bi başî ve tete bidîtin, ku Xwendevanên geramî ji xwe re li nivîsta Lenin: Dewlet û Şureşê de yanî li nivîstên Hegel -Hêgil- de: Felsefa Mêjûwê de bidin bitemaşekirin. Cuma

xwînê û xwêdanê ve dabûn bicîanin û ew li ser wan de bi gorîyên pir mezin ve hatibûn birawestandin.

Serokên Eşîran beramber bi Berpirsiyarên serdarîyê ve hest bi nizmbûnê ve ji xwe re didatin bikirin û wan serên xwe li ber Polîsan de didatin bidaxistin, di gava ku wan xwe di beramberî hevdû de didatin bipufkirin.

Serdarîyê bi her rengî ve didate bikarin, da ku ew ji Serokên Eşîran lingên wan bi dilbijandinê ve ji bin wan bide bikişandin û wan ji bona hilgirtina çekan bi dijî şûreşê ve bide bipalpêdan. Carcaran wê ew didatin bitirsandin û carcaran jî wê soz ji wan re bidana daxwaza wanî mal ve didate bidan. Efserên Ingilîzî jî di van pêrabûnên hanê de dihatin bibeşdarîkirin.

Sorçî ji yê pêşî dihatin biderkevtin, ji yê ku wan guhên xwe ji bona dilbijandinê serdarîyê dane bibelkirin û wan çekê bêbextîyê ji xwe re dane bihilgirtin û ew ji bona hêzeke kurtêlxwer li jêre fermandarîya hêza Akra hatin biveguhertin. Pir pê neçû, tanî ku nexweşîya bêbextîya wan ji bona nava Eşîrên din jî hate bikevtin.

Derîyê Heştem

Penabûna Barzanî ji bona Kurdistanana Iranê

Biryara xwe vekîşandinê ji bona Kurdistanana Iranê

Mebesta Barzanî di bicîananîna armancên rewa de ji bona miletê Kurd û di xebatkirineke dijwar de ji bona bi yekkirina rêzên Kurdan ve dihate biderkevtin; belam gava ku wî date bidîtin, ku şer ji bona di nava kurdan de bi xwe ve hate biveguhestin û wî date bidîtin, ku Serokên Eşîran bi pêş yekaneyên sipahî ve ji bona şerkirina Şureşvanan têtin bikevtin, yên ku tanî donê ligel Şureşvanan dihatin birawestandin û yanî yên dinî ku wan ji xwe re dihatin bitemaşekirin û wan soz û peyman dane bijibîrakirin. Pir bi dujwarî ve li ser çûna şer de di bin van nîrên wisa de dihate biderkevtin; jibervêjî ve Barzanî şewirdarîyên bi lez ve ligel Encumena Azadîyê date bikirin û piştî wergirtina bîr û bawerîyê û pêrûniştina Şêx Ehmed Barzanî ji bona xwe vekîşandina ji bona Kurdistanana Iranê date bibiryarîkirin, berî ku barandina baran û berfê û girtina rê bête bigirtin û nemaze jiber ku rêzên çiyayên sînoriyî bilind Merov nikare piştî daketina berfê tere bête biderbaskirin û herwehaji berî ku herema Barzan ji bal Dujmin û serûştîyê jî de dora wê bête bigirtin.

Barzanî ferman ji bona Femandarên berên şer pêwistîya agehdarîkirina hêzan bi xwe vekîşandinê ve ji bona sînoren Iranê bi regekî rêkûpêk ve û piştî valakirina heremê ji malan date biderkevin.

li gora bîr û bawerîya min jî de, Şewirdarî jî ligel -J. K.- û Sovyêtan jî de hate bikirin û bîr û bawerîya herdu alîyan jî ji bona pêwistîya xwe vekîşandinê ji bona Kurdistanana Iranê dihate biderkevtin, da ku li ser vê hêza ceribandî bête biparastin, ji bona ku ew piştî şureşa neştîmanîyî siyasî li Kurdistanana Iranê de bide bigirtin.

Di dawîya kewçîrînkê de Şûreşvanan bi vekişandina xwe ve li gora pilanekî wird de datin bidestpêkirin û ew bi vî rengê hanê ve hate bicîhatin:

1. Hêzeke têrkirîyê baş dê ji bona Kanîreş li ser sînorên Iranê de ji bona parastina rêya dola Xuwakork û nehiştina birîna wê ji bal Kurtêlxwrên Biradostîya de bête bilivandin. Hêza berê Rewanduz dê bi xêzeke liberxwedanîyê xurt ve ji Qelender tanî çiyayê Pîran di nava destên xwe de bide bihiştin û dê ew rê li ber pêşkevtina hêzên dujminê de bide bigirtin.
2. Divê hêzeke din ji bona dola Biyaw ji bona parastina Paşenga malan û nehiştina hêzên Kurtêlxwerên Sorçiyên bi dûkevtina wan ve bête binardin.
3. Divê hêza berê Balenda ji bona çiyayê Şêrîn û Welatêjêrî bête bikişandin, da ku ew paşenga malên wan gundan ji Kurtêlxwerên Rêkanîyan bide biparastin.
4. Divê rêya Pêris - Bilê bête biparastin û nehêlin, ku ew ji bal Kurtêlxwrên Zêbarîya de bête bibirîn.

Wetov kirina xwe vekişandinê hate bidestpêkirin û mal li herema kanîreş de hatin biserhevdekirin, da ku ew xwe ji bona kevtina nava Iranê bidin bimadekirin.

Şerên vêkevî di dema xwe vekişandinê de

1. Berê Akra:

Sorçiyên bêbextîyeke mêjûyê berî Eşîrên din dane bikirin, heger ku ne bêbextîya wan ba, dê tîpa pêncan ji bona nimûne bihata berdestkirin û dê rûyê cengê bi carekê ve bihata biveguhertin. Wan di 14. 9. 1945 de hêza sipahiyê Akra di rêya çiyayê Serê Sade de datin bianîn û wan ew li Dînartê de li rexê rojava de datin bidaxistin. Wetov wan pê tîpa pênc ji dorlêgirtinê datin birizgarîkirin.

Bêbextîya Sorçîyan zînet ji bona berjewendîya Dujmin date biveguhertin û herwehaji helwesta wan li ser Eşîrên din jî de date bikêrkin. Weha Serokên Zêbarîyan jî bi serdarîyê ve hatin bigihaştin û werjî Biradostîyan, Şerefanîyan û beşekî ji Mizurîyan, Dosikîyan û Birîvkanîyan jî ev bi xwe jî ve dane bikin.

Barzanî xwe ji bona Pêris date bivekişandin. Şerekî giran hate bivêkevtin, gava ku sipah bi piştgirtina Kurtêlxeran ve bi vegirtina çiyayê Pêris ve date bihewiladan û ew têde hate bişikenandin. Ji Şureşvanan Mohemed Ebdu-Lah Gewre Şanderî û Elî bazî Berijî hatin bigorîkin û Tîmzarib Sêlkî, Salih Kanya Lencî, Şîno Mohemed Jajokî û Mele Şewalî Korekey hatin bibirîndarkirin.

Di 30. 9. 1945 de Barzanî dev ji çiyayê Pêris ji bona Bîra Kepra date biberdan û ew di rê de ji bal Kurtêlxwerên Sorçîyan û Zêbarîyan de tûşî herîşeke tûnd ji du rexan de hate bikin. Di şerekî gûr de Kurtêlxwer têde hatin bibezandin û ji Şureşvavan Xalid Zubêr Barzanî û Mele Şêxo Şanederî hatin bigorîkin. Barzanî ligel hêzên xwe de di 2. 10. 1945 de ji bona gundê Barzan hate bigihaştin. Malên herema Nizar û Berojê di çiyayê Şêrîn re ber bi Kanîreş ve ji bona cihê bi serhevdanê ve hatibûn bibuhurandin.

2. Berê Rewanduzê

Di 26. 9. 1945 de Dujmin hêrîşeke fireh ji bona ser çiyayên Biradost û Qelender bi alîkarîya Kurtêlxwerên Biradostîyan dane bibirin, yên ku ew li pêşîya sipah de ji bona ser çiyayê Qelender de dihatin bipêşveketin û ji nişkê ve wan bi hev re hêrîşî Şureşvanan dane bikin. Piştî şerîkî germ û giran Sipah pir pîs hate bibezandin û di heman kat jî de Şureşvanan hêrîşeke tûj ji bona ser çiyayê Qelender dane bibirin û wan ew ji Biradostîyan dane bivegerandin û wan ji bona wan fêrbuneke kûr dane bikin. Wan bi dehan ve kelex li dû xwe de li ser serê çiyayê Qelender de dane bihiştin û ew tanî serbazxana Diyana hatin birevîn. Şureşvanan du Gorîvan dane biziyanan û ew jî yek ji wan Hesên Mohemed Emîn Pîrsiyavî bû, yekek ji bi karîntirîn û mîrxastirîn Rêber bû û yê din Meran Şêxo Şêxane bû û herweha Hecî Bêroxî, Ehmed Mustefa Kaniye Lencî û Hesên Şeyna hatin bibirîndarkirin.

3. Dola Biyaw

Desteyekî ji Kurtêlxwerên Sorçîyan dane bihewildan, da ku ew malên Xelkên gundan berî xwe vekîşandina wan bidin bitalanîkirin; belam hêza ku ji bona wêderê hatibû binardin, ligel wan de ew hate biberengarîkirin. Şerek hate bivêkevtin û têde Serokê Kurtêlxweran Şoro Mustefa hate bikuştin û ji Şureşvanan jî Sulêman Feqê Dêrîşkî Berpirsiyarê hêzê, Areb Qetran û Mohemed Sêlkî hatin bigorîkirin.

Di berê Balinda de tu şer nehatin bivêkevtin; jiber ku Dujmin berî xwe vekîşandina hêzê neda bixwestin, ku ew di çemê Zab re bête bibuhurandin.

Mal di rêya xwe de ji bona Kanîreş Balafîrên hêza asmanî agir bi ser wan ve didate birijandin, da ku ew kîna Serdarên Begdadê û Serwerên wanî Ingilîzan bidin bitemirandin. Jimarek ji Pîrekên avîskîrî û zarokan di rê de ji ber bombebarandinê hatin bikuştin yanî hinek ji wan ji ber sermê û birçîbûnê hatin bimirin.

Mal ji bona nava Kurdistanê Iranê hatin bikevtin û serdarîyê bi dawîanîna pêrabûnê sipahî ve date bidazanîn. Fermandarê Livandinan ji bona Serokên Eşîran date bibangkirîn û ew datin bibivêkirin, ku ew çekên xwe di nava 48 demjimaran de divên bidin biberdestkirin û wî bingeheên ligerandinê li se rêçên çûna Kurtêlxweran de date bidanîn, ku ew her yekekî ji wan bidin bigirtin, heger ku li nik yekî jî de yek gulejî bête bidîtin. Wî ew ji wê bêhna bi dawîhatina livandinan ve datin biderkirin. Serdarîyê ew bi hêza Nerêxistî ve didatin binavkirin.

Weha bi vî rengê hanê ve, yê ku wan bêbextî li milletê xwe de dane bikirin, wan xelatên xwe ji Fermandarê Livandinan tevî şelafîya wan û şewitandina wanî gundan di herema Barzanîyê vala de dane bigirtin. Wan ev karên hanê tevde didatin bikirin, da ku ew dilsozîya xwe ji bona serdarîyê bidin bicihkirin.

Gihandina Kurdistana Iranê

Şûreş di 11. 10. 1945 de bi kevtina Barzanîyan ji bona Kurdistana Iranê di rêya Kêle Şîn - Mergever (Dalmêr)⁷⁹ de hate bidawîkirin. Balafirên Iraqî bi dû malan ve tanî deqa dawîyî ji sînora hatin bikevtin.

kirina xwe vekişandinê bi rêkûpêkî ve hate bikirin; jiber ku hîç malek jî nehate bipîşmayîn û ne jî ew bi destên Dujmin ve hate bikevtin. Şêx Ehmed Barzanî bi rê ve ligel Malan de dihate biçuyîn û wî jî ligel wan de azar û westandina wan didate bibeşdarîkirin û wî bi xwe ve sermiyandariya wan didate bikirin.

Şurêşvan xweser li paş malan de ji bona nava Kurdistana Iranê hatin bikevtin. Ew û malên wan ji bal birayên wan de li Kurdistana Iranê de bi xêrhatineke pir germ ve li wan de hate bikirin, yên ku ew ji her rexekî ji bona alîkariya wan hatin birabûn û wan ew li ser 49 gundên xwe de dane bibelavkirin û wan ew ligel xwe de di malê de û bi xwarin û vexwarinê ve dane bibehrkin.

Barzanî ji bona gundê Nêrgê hate biçuyîn, jiber ku li wêderê de Fermendarê sipahê Sovyêti di heremê de dihate birûniştin. Ew ligel wî de li ser parvekirina malan de di gundên heremên - Mergever, Tergever, Şîno, Nexede û Mehabadê- de hate bilihevkin. Herwehaji wî jê nardina Encumeneke Pijişkan jî ji bona ser Nexweşan date bixwestin. Bi rastî jî ve Encumeneke Pijişkî ji bona saxkirina Nexweş û Birîndaran hate binardin û maristaneke meydana li gundê Kanîsipî hate bivekirin û wê dest bi saxkirina Birîndaran û Nexweşan ve date bikirin û di nava Birîndaran jî de Mohemed Sedîq jî dihate bidîtin.

Mal ji bona ser heremên bi navkirî ve hatin bibelavkirin û Şêx Ehmed li Mehabad de hate birûniştin. Beraznî, birayê wî Babo û Birazayê wî Ibrahîm li Şîno de hatin birûniştin. Şêx Sulêman ligel mala Mohemed Sidiq de li Nexede de hatin birûniştin. Mohemed Xalid li gundê Kokê de û Es-ed Xweşevî li herema Tergever de hatin birûniştin.

Piştî ku zîneta bi cîkirina malan ve hate bidanîn, hêz di nava hengan de hatin birêkûpêkxistin û li ser wan de çekên nuh di buhara sala

⁷⁹Çiyayekî zor bilnde û li ser serê wî de sînorên hersê dewletên Iran, Turkî û Iraqê bi hev ve têtin bigihaştin.

1946 de hatin biparvekirin û li ser wan de Femandarên hengan ji Efsêrên xebatvan hatin binîşankirin, yê ku ew ligel Barzanî de ji Iraqê hatibûn birêkevtin û ew jî ev bûn: - Ezet Ebdul-Ezîz, Seyid Ezîz Seyid Ebdul-Lah, Mustefa Xoşnaw, Mîrhac Ehmed, Mohemed Mehmud Qudsî, Ebdul- Rehman Muftî û Destyar Şowket Endî -

Li Iranê de ev bi wan ve hatin bigihandin: - Bekir Ebdul-Kerim, Xeyrul-Lah Ebdul-Kerîm, Nurî Ehmed Taha, Mohemed Salih û Destyar Ehmed Efendî Koyî -

Ji Eşîran bi wan ve Wehab Mohemed Axa Cindiyan û Sulêman Beg Dergele ligel Merovên xwe de⁸⁰ hatin bigihandin.

Mîna ku hate bidiyarkirin, Barzanî bi mîna hêza serokî ve ji bona li berxwedana komara Mehabadê de hatin biderkevtin û wan ji bona li berxwedana wêna de gorîyên pir giranbuha datin bipêşkeşkirin.

⁸⁰Sulêman Beg Dergele li Mehabadê de bi Barzanî ve hate bigihaştin û ew ligel wî de ji ji bona Yekitiya Sovyêtê hate biçûyîn. Ew jêre bi dilsoz ve tanî mirina wî di gulana sala 1974 de hate bimayîn.

Kanîyên Lêgerandinê

1. Bihîstinên min ji Barzanî û ji Havalên hemdemên wî
2. Belgeyên Barzanîyî parastî li nik min de û rûnkinên wîyî tomakirî
3. Sipahbod -Zeim El-rikin- Hesên Mustefî: Li ser Barzanîyan; Dar-Eltelî, Bêrûd sala 1963, -bi zimanê Erebî ve-
4. Ela El-Dîn-El-Sucadî: Şûreşekani Kurd, Begdad 1959
5. Elî Ebdul-Lah: Mêjûwa Partîya Demokratî Kurdistanî - Li Iraqê de ji kongirê damezirandinê tanî girtina kongirê sêyem, çapa Xebat 1984. - Bi zimanê Erebî.
6. Mehmud El-Dure: Pîrsa Kurd, çapa duwem, Bêrûd 1966, -bi zimanê Erebî ve-
7. Maruf Çiyawîk: Merûf Çiyawîk: Destana Barzana Sitembar, Begdad 1954, -bi zimanê Erebî ve-
8. Ismail Erdelan: Veşartîyên Barzan, wergerandina Marûf Qeredaxî, Begdad 1958, -bi zimanê Erebî ve-
9. Wilyam Igelton: (Komara Mehabadê - 1946), sala 1963, -bi zimanê Erebî ve- Wergerandina Cîrcîs Fethul-Lah, dar Eltelî, Bêrûd 1972.
10. Dana Êdmoz Şîmit: Rihleton îla rîcal El-Şucan - Seyranek ji bona nik Merovên Mêrxas- Wergerandina Cîrcîs Fetuhul-Lah, dar Eltelî, Bêrûd 1972.
11. Ebdul-Rezak El-Huseynî: Tarîx El-wîzarat El-Iraqîye - Mêjûwa Wîzaretên Iraqî.

12. S. G. Edmonds: Kurd, Turk û Ereb, wergerandina Erebî ji bal Cercîs Fethul-Lah, çapa Tayms, Begdad, di 1971 de, -bi zimanê Erebî ve-
13. Basil Nîkîtn: Kurd, Dar-Elrewaî, Bêrud, sala 1967, -bi zimanê Erebî ve-
14. Hesên Erfê: Kurdeha û yek pûrsî tarîxî û siyasî, çapa Farisî, sala 1966
15. Necefqelî Bisyan: Ez Mehabad xonîn ta gernehayi ares - Ji Mehabada xwînavî tanî vegerandina Aras- çapa Farisî, Tehran Azermeh 1328.

Ev karê hanê li Berlinê de di 1. gelavêja sala 1998 de hatîye bidawîkirin.

Barzanî û
Tevgera Azadîxwazîya Kurd
Şûreşa Barzan
1945 - 1958

Kurdistan, di befirbara Sala 1987 de

Werger Dr. M. S. Cuma
Berlin, di 4. 8. 1998 de

Navrok

Pêşgotin..... 186

Derîyê Yekem

Barzanî li Kuristana Iranê de..... 188
 Dazanîna Komarê 189
 Belavkirina çekên nuh 190
 Hêzên Eşîran..... 191

Derîyê Duwem

Şerê yekem 193
 Şerê Qarawa..... 193
 Şerê Duwem 195
 Şerê Melqerenî yanî Mameşah..... 195
 Nexweşî serên Barzanîyan dide bixwarin 198

Derîyê Sêyem

Damezrandina Partîya Demokrati Kurdistan 200
 Kongirê Yekem 202

Derîyê Çarem

Cudabûn di navbera Tebrîzê û Mehabadê de..... 205
 Serdana Qazî Mohamed ji bona Tehranê..... 207

Derîyê pêncem	
Nêzîkbûna Dawîbûnê.....	209
Herifandina Ezerbêcanê	210
Vekişandina Barzanîyan ji bona Mehabadê	212
Dîtina dawî di navbera herdu Serokan de.....	213
 Derîyê Şeşem	
Qonaxa Dijwar	216
Vegera Barzanî ji Tehranê	219
 Derîyê Heftem	
Hewildana razîkirina Eşîran bi ne	
berengarîkirina Barzanîyan ve	221
Dîtinek Nuh.....	221
Rûdana Sêlwê.....	222
Dîtina li ser rêya Somayî de.....	223
 Derîyê Heştem	
Destpêkirina Şeran	224
Şerê Nelos	225
Şerê Goçar	226
Hêrîşeke Iranîyî nuh ji bona ser berê Şino.....	228
Herdu Şerên dawî.....	229
Gorîkirina Qazî Mohamed	231
 Derîyê Nehem	
Vegerandin ji bona Iraqê.....	232
 Derîyê Dehem	
Rêya Mêjûyî.....	235
Barzanî Hêzên xwe dide birêxistin	236
Giftûgokirin ligel Serdarîyê de	236
Serdarî Hêzên xwe dide bidagirtin	238

Derfîyê Yanzdehemîn

Biryara Dawî û Mêjûyî.....	239
Rûdanên birêveçûnê	239
Qonaxa Giring	247
Derbasbûna di ser çemê Arasê de	249

Derfîyê Duwanzdeh

Li Yekîtiya Sovyêtê de	251
Veguhestina ji bona Ezerbêcanê	252
Dîtina Barzanî û Bagerof.....	252
Hemû Barzanî li Bako de	253
Gava Siyasî: Pêkanîna Rêberîyeke Siyasî.....	254

Derfîyê Sêzdeh

Veguhestina ji bona Komara Ozbêkistan - Derdekî nuh-	258
Bi Rêveçûna bi Derd ve.....	259

Derfîyê Çardeh

Manggirtin û tûrebûnan	261
Mosko destdirêjî date bikin.....	263

Derfîyê Panzdeh

Dana bi serhevdû ve	265
---------------------------	-----

Derfîyê Şanzdeh

Çûna Barzanî ji bona Mosko	267
----------------------------------	-----

Deryî heftdehan

Zînetên Barzanîyan li Iraqê de	271
--------------------------------------	-----

Deryîyê Heştdeh

185 Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd 1931 - 1958

Barzanî serdana Taşqend dide bikirin.....	274
Barzanî serdana Komara Erministanê dide bikirin.....	275
Barzanî û Şerê sê qolî li ser Misrê de.....	275
Dema di navbera 1956 - 1958 de	276
Demeke bi bidiyartir ve.....	278
 Kanîyên Lêgerandinê	 279

Pêşgotin

Min di herdu bergên çûyî de ji nivîsta Barzanî û Tevera Azadîxwazîya Kurd rola Barzanî û Barzanîyan di serhildana Barzanî pêşî de der sala 1931 - 1932 de û şûreşa Barzan der sala 1943 - 1945 de date biraxistin, ya ku wê ji bona dûrbûna milî ji bona wan roleke rêberî date bidan û di nava wê de jimareke mezin ji Efser û Welatperwerên Kurd ji Zanevanan û Eşîran hatin bibeşdarîkirin.

Bi serkevtinên Barzanî ve li ser hêzên serdarîya Iraqîyî piştgirtî de ji bal impiryalîya Ingilistanê de di şerên 1943 de cihê Barzanî li sernaserî Kurdistanê de date bixurtkirin û hozanîya wî nala Serokekî jîr hate biderkevtin û netewê Kurd hêvîyên pir mezin li ser de datin bigirêdan. Li ber wî de berên fireh ji bona dan û sitendinê ligel Rêberên Tevera azadîxazîya Kurd de li hemû perçên Kurdistanê de û bi taybetî ve ligel Serokên tevgerê de li Kurdistana Iranê de, ya ku ew di zîneta kelandinê û pêşkevtinê de dihate bidîtin, piştî ku sipahên Sovyêtî û yên Hevalbendên din ji bona nava Iranê hatin bikevftin, hatin bivekirin.

Bi rêk û pêkkirineke bi carekê ve di navbera Barzanî û Encumena Azadîyê de ji alîyekî de, ya ku wê Şureşa 1945 didate biajotin, ji alîyekî din jî de di navbera wî û Komela J. K. li Kurdistana Iranê de dihate biderkevtin.

Bi taybetî ve nameya ku Komela J. K. - Komela Jiyânî Kurd- ji bona Barzanî date binardin û ya ku ew têde ji bona wî bi navê Serokê rizgarkirina Kurdistanê ve dide binavgkirin. Di navroka namê de 9 xal li ser bingeheên hevkarîyê û çawabûna pêşkeşkirina piştgirtinê ji bona şureşê dihatin bidîtin. Herwehaji wê bi eşkere ve li ser hêvîyên bi wî girêdayî ve didate bidubarekirin.

Ne Barzanî û nejî Barzanîyan hêvîyên birayên xwe dane bi-şikenandin, gava ku berpirsiyarîyên wan hatin bimezintirkirin, piştî ku ew ji bona Kurdistana Iranê der sala 1945 de hatin bigihandin. Barzanî

bi zendên xurtî Komarê ve hatin bikirin û wan gorîyên pir giranî mezin ji bona li berxwedana wêna de datin bipêşkeşkirin. Wetov rola wîna bi guhpêdana milî û cîhanî ve didate bikêrkin û wê dûrbûneke milîyî giştî ji xwe re date biwergirtin.

Ev bergê hanê ronahîyekê li ser pêleke hatsyarîyî tije de bi rûdan û pêşkevtinan ve dide biavêtin, ya ku têde Barzanî di nava Kurdistana Iranê de dihate bidîtin û herwehaji pêrejî beşdarbûna wîna yî gewre ji bona xurtkirina hîmên Komarê ji sala 1945 de tanî sala 1947 de tête biderkevtin û di pişt re jî penabûna wîna ji bona Yekîtiya Sovyêtê û pêwendîyên wîna ligel Rêberên Sovyêtê de û mana wîna li wir de tanî şûreşa tîrmeha sala 1958 de tête bidîtin, yê ku wan berên firehî mezin li ber tevgera azadîxwazîya Kurd de datin bivekirin.

Mesud Barzanî

Derîyê Yekem

Barzanî li Kuristana Iranê de

Li ser bingehên pêwendîyên ligel Serokên tevgera Kurd li Kurdistana Iranê û ligel Berpirsiyarên Sovyête de Barzanî ligel Hevalên xwe de di Encumena Azadîyê de piştî wergirtina pêrûniştina Şêx Ehmed Barzanî dane bibiryarîkirin, ku ew berê xwe ber bi Kurdistana Iranê ve jiber başbûna zînetên nuhî vekirî beramberî tevgera azadîxwazî Kurd li wêderê de bidin bivedan, da ku ew vê hêza ceribandî bidin biparastin, ya ku ew dê ji bona hîmkirina zînetê nuh li Kurdistana Iranê de bide bialîkarîkirin.

Li gora ku min ji Barzanî dayîte bibihîstin, ku dan û sitendin xweser ligel Berpirsiyarên Sovyête de dihatin bikirin û jîmark ji pêbawermendên wî ji bona vê mebesta hanê ji bona Iranê hatin biçûyîn, herwehaji hin ji Efserên Sovyête jî serdana Barzanî dane bikirin. Di girawkirina van pêwendîyên hanê de roleke jêhatîyî Mîrza Ebdul-Lah Efendî Kêlanî û Şêx Ebdul-Lah Zîno dihat bidîtin.

Şûreşa Barzan ji 1943 - 1945 de bi kevtina Barzanîyan ve ji bona Kurdistana Iranê di 11. 10. 1945 de di rêya Kêleşîn - Mergever (Dalamêr) de di deqa sêgoşîyî sînorî de di navbera Turkî, Iraq û Iranê de hate bidawîkirin. Balafirên Iraqî û Ingilizî ji bi dûkevtina malên Barzanîyan ve tanî deqa dawîyî ji sinor hatin birawestandin.

Di gava derbasbûna Barzanîyan ji bona Kurdistana Iranê ew ji bal birayên xwe de pir bi germî ve hatin bipêşewazîkirin û wan ji bona wan her alîkarîyeke bi karînî ve dane bipêşkeşkirin. Herweha Gorîvan Qazî Mohemd fermanek ji bona rêxistinên Hizbê date biderkirin, ku divê ew ji bona Barzanîyan her alîkarîyekê bidin bipêşkeşkirin. Ji xwe re li Belgeyê jimare 1 de bidin bitemaşekirin.

Piştî ku zînet hate biaramîkirin, Sovyêt ji Barzanî date bixwestin, ku ew xwe ji ber çavan demekê bide biwindakirin; jiber ku tûrebûnên li dû hevdû de û givaştinên xurt ji bal serdarîya Ingilistanê û Iraqê de ji bona Sovyêtê dihatin bikirin. Barzanê ligel jimarekê ji Çekdaran de berê xwe ber bi herema Serdeştê ve date bivekirin û ew li gundê Mîrawa hate bidakevtin û ew têde tanî dawîya 1945 de hate bimayîn. Di pişt re ew ji bona bajarokê Şîno hate biveguhestin û ew têde ligel mala xwe, mala birayê xwe û hinekan ji Merovên xwe de hate birûniştin, Belam mala Şêx Ehmed ji bona bajarê Mehabadê hate biveguhestin.

Dazanîna Komarê

Di 22. 1. 1946 de damezrandina yekemîn Komara Kurdistanê li Mehabadê de hate bidazanîn û Barzanî jî ji bona amadebûna ahenga li darxistî de ji bona vê hatina mêjûyî hate bibangkirin. Piştî bi dawîhatina ahengê ve ew ji bona Şîno hate bivegerandin û ew têde tanî avdarê hate bimayîn. Di pişt re ew ji bona Mehabadê hate bibangkirin û pêre hate bilihevkirin, ku Barzanî bi rola xwe ve ji bona piştgirtin û hîmkirina Komarê bêtin birabûn.

Bezanîyan bi saya mîrxasîya xwe ve û bi rêkûpêkbûna xwe ve karînen bilind didatin biderxistin û ew bi cihê bawermendîyê ve ji bal Rêberên Komarê û Cemawran de bi giştî ve dihatin biderkevtin û ew bi hêza bi pêbawerkirî ve dihatin biderkevtin.

Bi rastî jî ve hêzên Barzanîyan hemû giranbûnên şer û berengarîyên sipahî beramberî pêrabûnên sipahîyî serdarîya Tehranê ji bona dorlêgirtina şûreşê û nemankirina Komarê dane bihilgirtin. Emê dê li ser vê de bi dirêjî ve bidin biaxivtin.

Jimarek ji Efserên sipahîyê Iraqîyî Kurd, ji yê ku ew tev li şûreşê de hatin bikevtin û ew ligel Barzanî de ji bona Iranê hatin bigihandin, ev bûn: Izet Abdul-Ezîz, Seyid Ezîz Seyid Abdul-Lah, Mustefa Xoşnaw, Mîrhac Ehmed, Mohemed Mehmud Qudsî, Abdul-Rehman Muftî û Destyar Şewket Efendî.

Li Iranê de piştî gihandina wan bi demeke kurt ve Bekir Abdul-Kerim, Xeyrul-Lah Abdul-Kerim, Nurî Taha Ehmed, Mohemed Salih û Destyar Ehmed Efendî Koyî bi wan ve hatin bigihaştin.

Ji Eşîran Wehab Mohemed Axa Cindîyan û Sulêman Beg Dergele ligel Xizmên xwe de bi wan ve hatin bigihaştin.

Belavkirina çekên nuh

Careke din Barzanî bi hatina newroza 1946 ve ji bona serdana Mehabadê hate bibangkirin û li wêderê de peyv li ser çekdarîkirina Barzanîyan de bi çekên nuh ve hate bikin. Li ser de hate bilihevkin, ku hemû Peyên ji panzdeh salî tanî şêst salî de ji bona hatina Mehabadê hatin bibangkirin û ew li ser mizgeftên bajêr de hatin biparvekin.

Dî pêşîya cotanê de çekên nuh - Tivingên Birmo, Rêjînk û Narîncok- li ser 1500 Barzanîyan de hatin bibelavkin, yê ku ew di sê hengan de hatin birêxistin û ji bona wan bernamêyên fêrkinên sipahî li gora leşkerên nuh de hatin bidanîn. Herwehaji nêzîka 700 Çekdarên Barzanîyên din mîna mînge hatin bimayîn. Ji bona hersê hengan Fermanîdar, mîna ku tên, hatin binîşankirin:

1. Serdar Bekir Ebdul-Kerîm ji bona henga yekem hate bidanîn. Mohemed Emîn Mîrxan, Mamend Mesih û Faris kanî Botî bi Serliqan ve hatin binîşankirin.
2. Servan Mustefea Xoşnaw ji bona henga duwem hate bidanîn. Seid Welî Beg, Xelîl Xweşevî û Misto Cangîr bi Serliqan ve hatin binîşankirin.
3. Servan Mîrhac Ehmed ji bona henga sêyem hate bidanîn. Salih Kanya Lincî, Heyder Arif Beg û Wehab Axa Rewanduzî bi Serliqan ve hatin binîşankirin.

Piştî ku ji bi rêxistina hengan ve û bi dawîhatîna fêrkinên sipahî ve Barzanî ligel jimarekê ji Berpirsiyarên Komarê ve ji bona ahengekê hatin biamadekin, ya ku ew ji bona wê hatîne hatibû bilidarxistin û wî tede ji bona Efseran û Payedaran gotinek date bikin û wî ew li ser wê endazîya wanî pêgihandîyî baş de datin bipîrozîkin û wî ji wan bi pêwistîya pêgirtina rêk û pêkbûnê û bi sertewandinê ve beramberî fermanan date bixwestin. Herwehaji wî date bigotin, yê ku ew serên xwe li ber fermanên hersê Fermanîdaran de bidin bihildan, mîna ku ew serên xwe li ber fermanên min de bi xwe ve didin bihildan. Di pişt re hersê heng ji bona berê Seqiz hatin bilivandin, da ku ew di wê herema ber tirsê de ji her heremeke din de bêtin bigirêdan; jiber ku ew herema

hanê bi deqa tengalkirina xweser ve ligel hêzên Iranî de dihate biderkevtin. Efserên din

mayî mîna Cengoşê ligel Barzanî de hatin bimayîn û Biryareke Serokîtiyê ji bona bilindkirina Efseran bi payebûnên bilindtir ve hate biderkevtin. Wetov Serdar Izet Ebdul-Ezîz ji bona payebûna Sertîp hate bilindkirin, Serdar Bekir Ebdul-Kerîm ji bona payebûna Sertîp hate bibilindkirin, Servan Mustefa Xoşnaw, Servan Mîrhac Ehmed û Servan Seyid Ezîz seyid Ebdul-Lah bi payebûna Sertîp ve hatin bibilindkirin, yanî dibe, ku ew bi payebûna Serheng ve hatibin bilindkirin. Sitvan Xeyrul-Lah Ebdul-Kerîm û Sitvan Mohemed Qudsî bi payebûna Serdar ve hatin bilindkirin. Sitvan Nurî Ehmed, Sitvan Celal Emîn û Sitvan Mohemed Salih bi payebûna Serdar ve hatin bibilindkirin. Herwehaji payebûnên rûmetê hin ji Rêberên Barzanîyan pê hatin bixelatkirin û ji van jî ev bûn: Es-ed Xweşevî û Mohemed Axa Mêrgesorî bi payebûna Sertîp ve hatin bixelatkirin. Herwehaji ji bona fermandarên hengan payebûna Sitvan hate bidan. Herwehaji ji bona Seyid Ehmed Seyid Tahayê Nehrî bi payebûna Serdar ve hate bixelatkirin.

Hêzên Eşîran

Bi payînbûna meha gulanê ve piranîya Eşîrên Kurd li kurdistana iranê de li jêr ala Komarê de hatibûn bikevtin, piştî ku jimareke mezin ji wan di pêşîya pêşî de û nemaze di heremên jorî de bi dudilî ve dihatin biderkevtin. Barzanî bi roleke mezin ve ji bona xistina wan di nava hêzên Komarê de hate birabûn. Ev Eşîrên hanê jî ev bûn:

1. Celalî û Mîlanî bi 400 Siwarên xwe ve.
2. Şîkak di bin Rêberîya Umer Xan de bi 800 Siwarên xwe ve.
3. Şîkak di bin Rêberîya Tahir xan Simko de bi 500 Siwarên xwe ve.
4. Herkî di bin Rêberîya Reşîd Beg de bi 500 Peyên xwe ve.
5. Begzade di bin rêberîya Nurî Beg de bi 500 Peyên xwe ve.
6. Herkî di bin Rêberîya Zêro de bi 700 Peyên xwe ve.

7. Mala Seyidên Nehrî di bin Rêberîya Seyid Fehmî de bi 200 Peyên xwe ve.
8. Zerza di bin Rêberîya Musa Xan de bi 300 Peyên xwe ve.
9. Qerebaxî (Turkuman) di bin Rêberîya Paşa Xan û Xisro xan de bi 500 Peyên xwe ve.
10. Mameş -Qadîrî- di bin Rêberîya Kak Ebdul-Lah de bi 400 Peyên xwe ve.
11. Mameş di bin Rêberîya Kak Hemze Nelosî de bi 500 Peyên xwe ve.
12. Pîran di bin Rêberîya Mohemed Emîn Axa û Qerenî Axa de bi 300 Peyên xwe ve.
13. Mengur di bin Rêberîya Ebdul-Lah Bayazîdî de bi 300 Peyên xwe ve.
14. Mengur di bin Rêberîya Salim Axa de bi 300 Peyên xwe ve.
15. Mengur di bin Rêberîya Elî Xan û Ibrahim Salarî de bi 400 Peyên xwe ve.
16. Serdeşt di bin Rêberîya Kake Ela de bi 200 Peyên xwe ve.
17. Mehabad Gewrek di bin Rêberîya Bayezîd Ezîz Axa de bi 300 Peyên xwe ve.
18. Seqiz Gewrek di bin Rêberîya Elî Cuwanmerdî de bi 400 Peyên xwe ve.
19. Êlên cudan ji Serdeştê bi 500 Peyên xwe ve.
20. Êla Susenî bi 100 Peyên xwe ve.
21. Mehabad û Dîbogerî di bin Rêberîya Cafer Kerîmî de bi 400 Peyên xwe ve.
22. Bukan Dîbogerî di bin Rêberîya Axayên Îlxanîyî Zade de bi 500 Peyên xwe ve.
23. Feydul-Lah Begî ji Serqiz û Bukan bi 800 Peyên xwe ve.
24. Mala Bedaî ji Seqiz bi 200 Peyên xwe ve.
25. Êlên Cudan ji Mehabad Şahîndiz bi 300 Peyên xwe ve.
26. Peyên Heme Reşîd Xan bi 300 Peyên xwe ve.

Tevaya van hêzên Eşîran bi 8800 Peyan ve û bi 1700 Siwar ve têtin biderkevtin.

Derîyê Duwem

Şerê yekem

Şerê Qarawa

Hêzên sipahîyê Iranî ji parêzgeha sipahîyê Seqiz de bi texmîna du hengan de di berbeyanîya roja 29. 4. 1946 de hate bipêşkevtin, ya ku ew ji berê henga yekem di hate biderkevtin û Wan ew datin bigirtin û ligel xwe de topxane dane bibirin û wan ber bi bilindayên Qaraw ve li ser serê wê de çend rêjînk dane bihîmkirin û wan bi agirên xwe ve tevaya heremê didatin bipoşandin.

Belam ev hêzên hanê gelekî di cihên xwe de xwe nikarîbûn bidana bigirtin; jiber ku henga yekemî Barzanî bi hêrîşeke xurtî ji nişkê ve xwe bi ser ve date birakişandin. Bi vê hêrîşa hanê ve Sertîp Bekir Ebdul-Kerîm bi hersê liqên xwe ve hate birabûn. Şerekî germ hate bilidarxistin û di encam de serê Qarawa hate bivegirandin. Sipahê Iranê hate bişikenandin û destaneke rast û durust pê hate bikevtin. Şer tanî awarebûna rojê date bidirêjîkirin.

Weha Danervanê nivîsta Komara Mehabadê li ser vî şerê hanê de date binivîsandin. Belam Mohemed Isa, yê ku ew yekek ji Beşdarvanên wî bû, ji me re dide bigotin, ku ew di roja sêyemî gulanê de ango bi cudabûna çar rojan ve li mêjûwa binavkirî ve hatîye bivêkevtin. Serbazên Iranî gelekî dane bikarkirin, da ku ew cihê vegirtîyê windakirî ji xwe re bidin bivegerandin û wan alîkarî ji hêza asmanî, tankan û topxanê ji xwe re dane biwergirtin; belam şer bi reva wan ve hate bidawîkirin û çemê Qarawa di nava wan û Barzanîyan de neda bihiştin, ku Barzanî Betarîyeke topxanêyî rakirî li cihekî pêşkevtî de di jorî Seqiz de bidin bigirtin. Di şer de 80 Serbaz û di nava wan de jî jimarek ji

Efseran hatin bikuştin û kelexên wan di gorepana şer de hatin bimayîn. Bi destên Barzanîyan ve 120 Dîl hatin bikevtin. Pir kelûpel hatin bidestkevtin. Heftdeh rêjînkên giran, du top û dused tiving hatin bidestkevtin. Bes û bi tenha ve Barzanîyan yek Kuştî dane bidan.

Dîl ji bona Mehabadê di rêya Hemamîyan re hatin biveguhestin. Xelkên Gundên li ser rê de li ser rexên wê de hatibûn birêzkirin û herwehaji cewawerên Mehabadê ji ji bona temaşekirina li Dîlan de hatibûn biderkevtin; jiber ku ev ji bona wan bi karekî bi serîyan ve nedihate bikevtin û ew nala perco dihate biderkevtin. Ev bi serkevtina ne pêşbînî ve rewanên wan bi bê sînor ve date biberzkirin û pêgîrîyan wan date bixurtkirin û canê serbilindaya milî di nava cerk û hinavên wan pê date bipufkirin. Herwehaji hêjbêtir ji wan re û ji cewawerên Kurdistanê Iranê re dûrbûna karîn û karnasîyên Barzanîyan di hunera şerdarîyê de date bidubarekirin û cihê wan di çavên wan de hate bibilindkirin. Di roja duwem de ji vê bi serkevtina hanê mezin ve Qazî Mohemed ligel Barzanî de berên xwe ber bi berê şer ve dane bivekirin û wan serdana henga yekem dane bikirin, ya ku wê şer dabû bikirin û ev bi serkevtina hanê dabû bicîanîn. Wan ji bona Payedaran û Efseran sipas û hêjakirinên xwe dane bipêşkeşkirin. Qazî Mohemed Payedarên hengê bi 140000 tuman ve dane bixelatkirin.

Fermandarê hengê sertîp Ebdul-Kerîm peyvek ji bona herdu Serweran date birûkirin: "Ez ji bona mêjûwê didim bigotin, ku ev Pehlewanên hanê ji mirinê nayêtin bitirsandin û ew bi arzanî ve jînê ji bona li berxwedana erkê de didin bigorîkirin, yê ku bi wan ve tete bisipartin. Divê li ser netewê kurd de bête biserbilindkirin, ku Lawên wîyî wetov têtin bidîtin, yên ku ew tucarî gumana wîna nadin bixapandin". Herwehaji wî date bidaxwazîkirin, ku nîşana mêrxasîyê ji bona Fermandarên hersê liqan jiber rola wanî rêberîyî qehremanî bête bipêşkeşkirin. Ev Qehremanê hanê ji evin: Mîrza Axa Reşo, Ezîz Mohemed Dolemerî, Melko Jajokî, Ibrahîm Yusif, Nebî ser Asin, Lawiko Mamend, Melko Zêro, Hesen Sulêman û Umer Hostanî.

Tanî wê demê kêr ji xelkên heremê bi agehdarî ve dihatin biderkevtin, bê ka Barzanî çî di gorepana şer de dikarin bidin biçianîn. Şerê Qarawa ne bes tenê navûnîşana wan di çavên xelkên heremê de lêbelêji wî ew di çavên cewawerên Kurdistanê de date biberzkirin.

Şerê Duwem

Şerê Melqerenî yanî Mameşah

Ji bil parêzgeha sipahîyî Iranî li Seqiz de du parêzgehên wanî din yek li Bane de û ya din li Serdeşt de dihatin bidîtin. Rê û banên xêzên gihandina yarmetîyê ji bona herdu parêzgehan li jêr zalbûna Kurdan de dihatin bidîtin.

Di Sisêyî gulana sala 1946 de General Rezim Ara bi hêvîya gift û gokirinê ligel Wênerên Kurdan de ji bona hiştina vekirina rê û banên yarmetîyê -di diyarîya xwe de- di rûwê herdu parêzgehan de ji bona Seqiz hate bigihaştin; belam di rastîya rastî de mebesta kokî jê, mîna ku ew di pişt re hate biderkevtin, bi danîna pîlanekî sopahî ve ji bona hêrîşek nuh li ser hêzên Komarê de dihat biderkevtin, da ku ew pê wê sersûrîyî bide bihilanîn, ya ku ew bi parêzgeha sipahîyî Seqiz ve di şerê Qarawa de hatibû bikevtin. Wî ji bona hêrîşî date bipilankirin û herwehaji wî parêzgeha sipahîyî Seqiz bi hêzên bêtir ve date bixurtkirin; piştî ku ew bi pîsî ve hatibûn bibezeandin û yê mayî ji bona Seqiz hatibûn bivegerandin.

Xweser piştî gihandina Rezim Ara ew ligel Şandeke Ezerbêcanî û Kurdîyî hevbeş hate bicivandin. Şanda Kurd di civînê de li jêr Sercengoş Caferê Kerîmî⁸¹ de ji bona giftûgokirinê li ser pirsên sînor de

⁸¹Di dawîya Kongirê Nehemînî Partîya Demokuratî Kurdistanê Iraqê de di meha çirya duwem de Felek Eldîn Kakayî, Dr. Roj Şawis û ez ji bal Partî de ji bona nik Hizba Demokratî Kurdistanê Iranê ji bon giftûgokirinê li Mehabadê de hatin binardin. Ez naxwazim niha li vêderê de li ser zînetê wê çûnê û rûdanên wê de bidim biaxivtin; Jiber ku bi rastî ve di vê çûna me de tevaya helwest û siyaseta mêjûyîyî rast û durustî Partî li ser rewş û zînetê siyasîyî Kurd li Kurdistanê Iranê de dihat biderkevtin û ji aliyê din de di tevaya perîşanî û bedbextîya helwest û siyaseta Hizbî Demokratî Kurdistanê Iranê de him beramberî rewş û zînetê siyasî li Iranê de bigiştî û himjî beramberî çarekirina pîrsa Kurd li ser qazanc û berjewendîya Kurd de li Kurdistanê Iranê de û herwehaji dujminatîya wêna beramber bi Barzanî û Partîya Demokratî Kurdistanê Iraqê ve dihat biderkevtin. Ev rûpelekî tîrî û talî ji mêjûwa me di demeke nîşankirî de bi serê xwe ve tete biderkevtin. Ez hêvîdarim, ku li cihekî din bi dûr û dirêjî ve li ser vê nardina me de û rûdanê tede û di dawîya dawî jî de encamên wê ji bona Xwendevanên hêja bidim binivîsandin.

Jiber vêkevîna şureşa Iranêyî pîroz di 12. 2. 1979 de û perîşanîya netêgihiştina Hizbî Demokratî Kurdistanê Iranê ew ji ser xwe hatibû biçûyîn; jibervêjî ve wan di vê nardina me de ji bona nik wan tu pêti bi me ve nedane bikirin. Weha em li mala Cafer Kerîmî de hatin bimêvandarîkirin. Vî Ciwanmêrî pir rêz û hêjabûna xwe ji me re date

hate biamadebûn. Şanda Kurd li jêr Sercengoş Caferê Kerîmî de û ji sertîp Izet Ebdul-Ezîz û serdar Ibrahîm Salîh dihate bipêkhatin. Belam Şanda Ezerbêcanî ji Ibrahîm Elî Zade, Xelîl Erzîdikan û Hesên Cewdet dihate bipêkhatin. Li ser de hatin bilihevhatin, ku rê û ban di rûwê herdu parêzgehên bi navkirî ve bi vekirî ve bêtin bihiştin. Hêzên Komarê bi lihevhatinê ve dane bipêkirin û wan xêzên yarmetîyan bi vekirî ve dane bihiştin û ew bi xurtkirina cihên xwe ve hatin bikevtin, tanî ku berbeyana roja panzdehê axlêvê hate bidîtin; jiber ku ew roja hanê bi roja nîşankirina danîna pîlana Rezîm Arayî sipahî ve di cianîna wê de dihate biderkevtin.

Di vê roja hanê de Rezîm Ara di nava hêzên xweyî likarxistî de date bigotin: "Avrûwa sipahê Iranê li ser vî şerê hanê de tête birawestandin, yê ku hûn dê wî di vê rojê de bidin bikirin".

Di demjimara pêncan de tîpekî ji sipah bi hêrîşeke tund ve ji bona ser cihên henga duwem li Mel Qerenî de di rojavayî Seqîz de vê carê date bidestpêkirin.

Şerekî xwînavîyî dir date bidestpêkirin û sipahê Iranî têde sertbûneke xurt date bidîyarkirin û herwehaji wî têde hemû rengên çekan bi xurtî û bi karî ve date bikaranîn, yê ku ew bi gelekî ve ji şerê çûyî bi baştir ve dihatin biderkevtin.

di pêşî de alîyê tirazûwa sipahê Iranî dihate biserkevtin. Balafîran piştgirtineke bi kêr ve ji bona serbazgelên peyade dihate bikirin û herwehaji pêrejî piştgîrî ji bona wan ji bal tank û topxanê ji dihate bikirin.

Liqê yekem li jêr Fermandarîya Mohamed Emîn Mîrxan de ji henga yekem bi hewara henga duwem ve hate bigihandin, ya ku wê tevaya giranbûna hêrîşê didate bihilgirtin. Liqê yekem baştirîn piştgirtin

biderxistin. Herwehaji wî evîndarîya xweyî bêsînor ji bona Barzanî û Barzanîyan date bixuyanîkirin û rexneyên pîr mezin li Hizba Demokratî Kurdistanê de li ser siyaset û helwesta wê de beramber bi Barzanî û Partî ve date bikirin. Wî wêneyekî xwe û Barzanî bi cil û bergên sipahî ve ji bona me date bipêşandin. Herwehaji wî ji bona min listeyeke pîr dirêj bi nav û jimar ve û bi hemû dûr û dirêjîya xwe ve date bisipartin, da ku ez wêna ji bona Mesud bidim bidan. Di nava vê lista hanê de navên hemû Sevakan li Kurdistanê de dihatin biderkevtin û herwehaji yê ku ligel wan de li Kurdistanê de didatin bikarkirin. Wetov jî Navê Şêx Ezedin bi nav û nîşana xwe ve û bi muçeyên xweyî mehane ji ve têde dihate bidîtin. Min ew lista hanê li gundê Rajanê de ji bona Mesud date bidan. Wetov min ev Ciwanmêrê hanê date binasikirin û di pişt re em çend carên din jî li mala wî de li bajarê Mehabadê de hatin bidakevtin. Cuma

ji bona Hevalên xwe date bipêşkeşkirin û ew di pêşkevtina xwe de tanî pesarên Seqiz ji semta rojhilat de hate bigihaştin û wî agirên hengelekê ji topxanê date bitemirandin û baregeha parêzgeha sipahîyî Seqiz li jêr gihandina gulebarandina tiving û rêjînkên liqê yekem de dihate biderkevtin. Piştî liberxwedaneke bi tund ve ji bal henga duwem de tundbûna hêrîşa Iranî hate bişikenandin û Liberxwedanvan bi hêrîşvanan ve hatin biveguhertin; jibervêjî ve bi lez û bez ve bi rêveçûna şer piştî çend demjimarên danê nîvro ve hate biguhertin. Sipahê Iranî nema dikarîbû xwe bida biragirtin û ew careke din jî hate bişikenandin û pir ziyanên gewre pêve çî di warê Merovan de û çî jî di warê kelpelan de hatin bikevtin û pir ji komên çekan û fişekan jî hatin bidestkevtin.

Jimarek ji Barzanîyan hatin bibirîndarîkirin û Xweşevî Kurê Xelîl Xweşevî⁸² hate bigorîkirin, yê ku ew ji Fermandarê hêrîşa bi dij ve dihate biderkevtin. Gorîvan xortek bû, yê ku ew hêjî temenê wîna bi ser nozdeh salan ve nedihate biserkevtin. Pir Barzanî û Xelkên heremê dilên wan pê hatin bişikestî; jiber ku wî karinên fermandarîyî zû didatin bidiyarîkirin û herwehaji ligel jî de wî mêrxasîyeke bê sînor didate biderxistin.

Piştî vê hêrîşa hanê ji Rêberîya sipahê Iranî ve hate biderkevtin, ku cihên Barzanîyan bi sengîn ve têtin biderkevti, yê ku wan xwe tede dabûn bigirtin û ew tucarî nikarin wan ji wêderê de bidin bilivandin. Sipahê Iranê ji biserkevtinê di her hêrîşeke din de hate bibêhêvîkirin; hêjîbêtir Rêberîya wîna nema dikarîbû dagirtineke bêtir ji hêzên xweyî dagirtî di vî şerî de bide bicîanîn. Berzanîyan bazin li gorîya Seqiz de didatin bitengkirin û wan ji hemû alîyan de dor lê datin bigirtin. Hêjîbêtir wan ew lihevhatina berê datin bihilanîn û wan rê û banên yarmetîyan ji bona parêzgeha sipahîyî Bane û Serdeşt datin bibirîn.

Li Mehabadê de hengeke çarem ji Berzanîyan hate bilikarxistin, da ku ew ji bona xêza berê şer bête binardin û Fermandarîya wê ji bona sertîp Bekir Ebdul-Kerîm Fermandarê henga yekem hate bisipartin û fermandarîya henga yekem ji bona serdar Mohemed Salih hate bisipartin û ew ji bona Serdeştê hate birêkirin.

⁸²Ev ne bi Xelîl Xweşevî ve tete bederkevtin, mîn Êligton dide bianîn. Ji xwe re li Komara Mehabadê de li wergerandina Erebi de li rûpelê 171 de bidin bitemaşekirin.

Nexweşî serên Barzanîyan dide bixwarin

Belê Barzînîyan di mehên pêşî de ji gihandina xwe ji bona Kurdistana Iranê gelek azar dane bixwarin. Wan mal û malên xwe di herema xwe de li dû xwe de dane bihiştin û hîç bi yekekî ji wan ve nehate bikirin, ku ew tiştekî ji mal û malên xwe ligel xwe de bidin bihilgirtin. Tevîjî ku birayên wan li Kurdistana Iranê de her alîkarîyeke karînî ji wan re datin bipêşkeşkirin; jiber ku Xwedê li ser her kesekî de bes û bi tenha ve wê li ser wî de dide bihilgirtin, yê ku ew wê dikare bide bihilgirtin. Merov li mala birayê xwe jî de bi biyanî ve tete biderkevtin; mîna ku gotinên pêşîyan didin bigotin.

Hemû alîkarîyên pêşkeşkirî bi merdbûn ve di zînetên dorhêla xwe de ne bitêrî ve dihatin biderkevtin û ew pir bi dûr ji dagirtina kêmanîyên wan ji pêwistîyên destikên parastina bêmariyan ve dihatin biderkevtin. Nexweşîya Êşagiran di nava wan de di mehên pêşî de ji sala 1946 de hate bibelavbûn û pê nêzîka 1500 Nefer ji wan hatin bimirin; jiber nebûna Bijîşkan û dermankirina dermanan bêmariyê bi gelekî ve gorî bi Barzanîyan ve date bigihandin, ji yê ku ew ji tevaya gorîyên şer û destanên wan bi mezintir ve dihatin biderkevtin. Nobûna bêmariyê tanî sala 1947 date bidirêjkirin. Kêra bêmariya Êşagiran bi gihandina Bijîşkekî Sovyêti ligel komekê ji dermanan hate bikêmkirin. Di encamê dawî de bi vê bêmariya hanê ve bêtir ji 2000 Barzanîyan ji Peyan, Jinan û Zarokan hatin bimirin. Bigir di piraniya gundên Kurdistana Iranê de û nemaze li heremên Mehabad, Şino û Bukan de jimarek ji gorên Barzanîyan de têtin bidîtin. Tevî li vê destanan hanê jî de erkê bingeşî û giring ji bona li berxwedana Komarê de bi ser milên wan ve hatibû bikevtin. Ew bi wî karê sipartî ve ji bal birayên xwe de bi başî ve pê dihatin birabûn û ew bi bend û zendên li berxwedanê de ji bona Komara Mehabadê hatin bikirin; nemaze gava ku hêzên Eşîrên cih xwe datin bivedizandin û wan dev ji pêrabûna bi erkên bi wan ve sipartî ve date biberdan. Ew ji hevdû hatin bibelavkirin û wan dev ji wan cihên bi wan ve sipartî ve datin biberdan; jiber ku ew nehatibûn bifêrkirin û neji wan dikarîbûn bidin bihilgirtin, ku ew bi demeke dirêj ve di berên şer de bêtin bimayîn, hêjbêtir wan ne ligel xwe de û neji ligel hevdû de didatin bilehevkirin. Pir caran perîşaniya canê yekitiyê di nava Neferên Eşîrê de bi carekê ve bi yekkirina gotina wan ve nedihîşt bête biderkevtin. Pir ca-

ran jî di nava berekî de pevçûn dihatin bivêkevtin; yên ku ew pir di serûştîya xwe de ji berjewendîya giştî û erkê welatî bi dûr ve mîna pevçûnên li ser erd û zevîyan de ûhd.... dihatin biderkevtin. Barzanî pir bi şeweyê dadkirina Şêx û Axan ve derbarê çarenûsa Neferên Eşîrê de dihatin bisersûrandîkirin; nemaze ew sitemkarîya rûtî bê bext ku wan Neferan ji bal Şêx û Axan de didatin bihilgirtin. Barzanî nikarîbûn li ber vê reftara hanê de bêtin bikevtin; jiber ku wan reftareke wetov li nik Şêxên xwe de nedidatin bidîtin. Pir caran Barzanî bi destdirêjkirina parastina Xelkê ji bêbextîya Axayên wan dihatin bineçarîkirin. Vêjî dujminatîya Axê ji wan re didate biwergirtin, yê ku wî jî bi hemû rengêkî ve ji wan re dijarî didatin bidurustkirin. Wî xwe ji pêşkeşkirina xwarin û vexwarinê ji bona malên Barzanîyan di herema xwe de didate bivedizandin.

bi rêkûpêkbûna Barzanîyan di rabûna wan de bi erk ve li ser xwe de, guhpêdana wan bi fermanan ve û dûrbûna wan ji durustkirina dijarîyan dildarîya Komarê ji xwe re dane biwergirtin û hêjbêtir hêjabûn û dildarî wan ji bal gelemperîya mîletê reftarkirî ligel wan de ji xwe re dane biwergirtin. Vê pêrabûna giştî pal bi Efserên Sovyêtî ve date bidan, ku ew xweser ligel Barzanî de bidin bireftarîkirin, yê ku wî zalbûna xwe li ser tevan de dabû bineçarîkirin. Wan Efseran ne bes tenê derbarê kar û barên sipahî, lêbelê jî derbarên kar û barên din jî de şewirdarîya wî ji xwe re didatin bikin, jiber ku tanî berî şerên Qarawa û Milqerenî pêwendiyêke xweser di nava Berzan û Sovyêtê de nedihate bidîtin.

Derîyê Sêyem

Damezrandina Partîya Demokratî Kurdistan

Rewşa Kurdistana Iranê û pêşkevtinên wêyî başîyî mezin rê li ber - Lijneyî Azadî -Encumena Azadîyê- de ji bona remankirina derbarê çarenûs û pêşkevtina tevgera Kurd li Kurdistana iraqê de neda bigirtin. Piştî serpehatîya bi serkevtî ve di damezrandina Hizba Demokratî Kurdistanî de li Iranê de û fêrbûnên wergirtî ji şûreşa Barzan ji 1943 - 1945 de bi êşkere ve dihate biderkevtin, ku qonaxa niha daxwazîya damezrandina Partîyeke Demokratîyî Kurdistanî li Iraqê de mîna Hizba Demokratîyî Kurdistanî li Iranê de dide bikirin. Piştî xwendekarîyeke bi dirêj ve li ser zînetên heremê û dibûnên ayîndî de Barzanî ligel Hevalên xweyî Efserên Welatperwer de ji Endamên Encumena Azadîyî pêwistîya damezrandina Partîyekê date bibiryarkirin, da ku ew bikaribe bi kar û barên qonaxa niha ve li gora veguhertinên nuh de bête birabûn, ya ku armancên wê ligel hêviyên cemaweran de têtin biderkevtin. Ev remana hanê di dawîya reşmeha sala 1046 de hate bimeyandin. Barzanî ligel Xebatvanên Hemze Ebdul-Lahê Dadyar, Servan Mîrhac Ehmed, Sertîp Izet Ebdul-Ezîz, Servan Mustefa Xoşnaw, Servan Xeyrul-Lah Ebdul-Kerîm, Sitvan Mohemed Mehmud Qudsî û Sitvan Nurî Ehmed Taha de hate bicivandin. Wan kelpîçên pêşî datin bidanîn, ya ku jêre li paş de bi Partîya Demokratî Kurd ve dihate bigotin. Herwehaji wan datin bikarkirin, da ku ew bendên bernamê û peyrewa navxweyî Partîya nuh bidin bihîmkirin. Hin ji bergirên rastî ve li ber pêrabûna Partîya nuh de bi jêhatîbûnên xweyî zanyarî û rêxistinê ve bi rengekî êşkere ve di Komara Mehabadê de hatin biderkevtin. Barzanî û Rêberên Partîya nuh datin bihestyarîkirin, ku Peyên Komarê nadin bixwestin, ku Partî pêrabûnên xeyî jêhatî di wir de bide bikirin, tevîjî ku wan bi germî ve pêşewazîya

reman û pêkanîna wê didatin bikirin; evjî bi zînetî siyasî ve dihate biderkevtin, ya ku têde ew Komara nuhhatî tere dihate biderbaskirin. Dibû, ku li nik Dujminên Komara zayî de mahneyek ji tundkirina dujminatîya wanî eşkere nemaze li nik Turkî û Iraqê de bihata biderkevtin, yê ku ew ji bal Hevalbendên xweyî Rojava de têtin bipîştgirtin û ew hebûna wan didin biparastin. Pir bi hêsanî ve dikarîbû bihata biliberkevtin, ku Komara nuhhatî bi derbasbûna çend mehan ve li ser damezrandina xwe de pilaneke siyasîyî fireh ji bona Kurdistanê gewreyî serbixwe ji xwe re dide bidanîn, ya ku di nava wê jî de beşê Turkî û Iraqî jî tete bikevtin. Rêberên Komara Mehabadê di vê zînetî xweyî pir bi tirs ve pêwistî bi vê rû bi rûbûna hanê ve nedivabûn bihata bikirin. Hêjbiserdeji ve ev Partîya nuh bi patîyeke Iraqî ve dihate biderkevtin û ew bes û bi tenha ve ji bona Kurdistanê Iraqê û cemawerên Kurdên wêna de hatibû bidamezrandin. Wer divabû têgihiştin û jê-hatîbûnên wêna bes û bi tenha ve ji bona Iraqê bihatana bitirxankirin; jibervêjî ve hate bibiryardan, ku Hemze Ebdul-Lahê Dadyar ji bona Kurdistanê Iraqê bête binardin, da ku ew pêwendîyên pêwistî ligel Rêberên Hizba Şûreş, Rizgarî û Liqê Hizba Demokratî Kurdistanî li Sulêmanîyê de, yê ku ew Liqekî Hizba Demokratî Kurdistanî Mehabad bû, bide bikirin. Hemze bi desthilatîyên bi carekê ve ji bal Barzanî û Encumena damezrandinê de hatibû bidesthilatîkirin. Ji wan temînîyan, ji yê ku Hemze ew ligel xwe de dabûn bihilgirtin, ev bûn:

1. Helbijartina Şêx Letîfê Şêx Mehmud bi Cîgirê yekemî Serok ve.
2. Divê ku Kake Mohemed Ziyad bi Cîgirê duwemî Serok ve bête bidanîn.
3. Divê tanî pêlekê li ser peymanê, bernamê û peyrewê navxweyî de tu veguhertinên bingehtî neyêtin bikirin.
4. Da ku kêş bi destên Impiryalîyê ve neyête bikevtin, divê tanî demekê girêdan li ser hêrîşê de ji bona berjewendîyên Ingilistanê neyête bikirin, tanî ku bingehtî Partî bêtin bihîmkirin, da ku ew ji pêrabûnên hêrîşên bi temirandinê ve û bi dûketinê ve bête biparastin. Bi serdeji ve Impiryalîya Ingilîzî hatîye biqertkirin û dem hatîye, ku

ew wê valabûna li dû xwe de ji bona desthilatîyeke welatperwerî bi serxwe ve bide bihiştin û da ku Impîryaliya Emerîkiyî nuh wê kêşê ji xwe re nede bikaranîn; jiber ku ew ji cenga cîhanîyî duwem hatîye biderkevtin û ew xwe niha di berzbûna jêhatîbûn û hinera xwe de dide bidîtin.

Di dawîya buhara sala 1946 de Hemze Ebdul-Lah ji bona Kurdistanê Iraqê hate bivegerandin. Wî pêwendî ligel wan Partî û Kesatîyên bi navkirî ve date bikirin. Rêberîyên Hizba Şûreş û Rizgarî di bingeş de bi jihevexistina herdu Hizban ve û bi tevlêbûna ji bona nava Partî ve hatin bipêrûniştin, bi mercekî ve ku ev piştî bi girtina her yekê ji wan kongirê xweyî taybetî ve bête bikirin, da ku Wênerên kongirên wan li ser zînetê nuh de bêtin biagehdarîkirin. Herdu kongire di pêşîya gelavêja sala 1946 de hatin bigirêdan û piranîya pir di herdu kongiran de li ser damezrandina Partîya nuh de piştî hinek ji rexnan û bestandinên sivîk de hatin bipêrûniştin.

Kongirê Yekem

Partîya nuh kongirê xweyî yekem di şanzdehê gelavêja sala 1946 de li Begdadê de date bigirtin. Ev roja hanê bi rojeke mayînî ve di mêjûwa netewê Kurd de tête biderkevtin û ji bona Partîyê navê Hizba Demokratî Kurdî li Iraqê de hate biwergirtin. Belam di pişt re û tanî niha jî ew bi navê partî hate binavkirin⁸³. Endamên Kongire peymanê partî, bernamê

⁸³Di salên heştêyî de li bajarê Tehranê de Hesên Qezelcî ji me re li ser çawabûna vergirtina navê Partî de hate biaxivtin: Di rêkirina bernamê û peyrew de ji bona çapkirinê li Tebrîzê de di çapxanê de navê Hizbê bi navê partî hate biveguhertin. Ew wêçaxê him li Tebrîzê bû û him jî li çapxanê bû. Ew bi Bînvânê vê veguhertina hanê bû. Di buhara vê sala 1988 de li Selahe din de Hebib Ebdul-Kerîm bi zimanê Erebi ve: Mêjûwa partîya Demokratî Kurdistan date binivîsandin û wî destnivîsa wê ji bona min date bidan, da ku ez wê bidim bixwendekarîkirin û bîr û bawerîyên xwe li ser de bidim biderxistin. Min jêre ev çîroka Hesên Qezelcî der barê veguhertina navê Hizbê bi navê Partî ve date bigotin. Hêjbêtir min ji Elî Ebdul-Lah li ser navê Hizbê de date bipirskirin. Wî jî date bigotin, ku navê wê di kongirê yekem de û herwehaji di belgeyên rêkirî de ji bona Mehabadê bi navê Hizbê ve dihate biderkevtin û ew li wêderê de hate biveguhertin.

Nivîsta Hebib Ebdul-Kerîm der barê Mêjûwa Partî de bi şeweyekî zanistîyî rexnegirîyî

û peyrewê wêyî navxweyî datin bixwendekarîkirin, yê ku ew li Mehabadê de hatibûn biamadekirin û piştî giftûgokirinê li ser wan de û hin ji veguhertinên sivik de li ser navrokên wanî dawî de hatin biryardan. Kongire dest bi helbijartina Endamên Komitîya Nawendî ve date bikirin; piştî ku wî temînîyên Barzanî û Hevalên wî ji xwe re date biwergirtin.

Ev navên tên ji bona yekemîn Komitîya Nawendîyî partî hatine bihelbijartin:

1. Mustefa Barzanî bi Serokê Partî ve
2. Şêx Letîf Şêx Mehmed bi Cîgirê yekemî Serok ve
3. Kake Mohemed Ziyad bi Cîgirê duwemî Serok ve
4. Hemze Ebdul-Lah
5. Mîrhac Ehmed
6. Doktor Cafer Kerîm
7. Elî Ebdul-Lah
8. Salih Yusifî
9. Ebdul-Kerîm Tewfîq
10. Reşîd Ebdul-Qadir
11. Reşîd Bacilan
12. Mele Seyid Hekîm Xaneqînî
13. Ewnî Yusif
14. Taha Muhye-Dîn
15. Ebdul-Semed Mohemed bi Berendam ve

Di pişt re Komitîya Nawendî civîna xweyîyî pêşî date bigirêdan û tede Sikretêr û Endamên Mekteba Siyasî bi vî rengî ve hatin bihelbijartin:

Hemze Ebdul-Lah bi -Piştrastê Veşartîya Giştî ve -bi Sikretêr ve, Cuma-hate bihelbijartin.

Bi Endamê Mekteba Sîyasî ve ev hatin bihelbijartin

1. Doktor Cafer

bilind ve hatîye binivîsandin. Piranîya nivîstên din di vî warê hanê de bi rengekî rojhilatîyî raxistîyî sade ve hatine binivîsandin. Cuma

2. Elî Ebdul-Lah
3. Ebdul-Kerîm Tewfîq
4. Reşîd Ebdul-Qadir

Partî bi erkên xweyî xabtî ve hate bipêrabûn û wê cemawerên Kurdistanê ji wê roja pêkhatîne tanî wê roja me jî date bi ajotin.

Bi vê partîyê ve biserkevtin û şikestên milletê Kurd pêve hatine bibestandin û bi gotineke din ve çarenûsa meletê Kurd pêve hatîyê bigirêdan. Tevî li hemû dijwarîyan de ew her û her bi dilsoza netewê Kurd ve dihate biderkevtin⁸⁴.

Piştî ku ev gava hanê bi serkevtî ve hate bicîhatin, pêwendî bi leztir ve û bi bêtir bi rêxistî ve di navbera Barazanî û Partî de dihate bikirin. Şêwirdarî hemîşe di navbera wan de dihate bikirin û partî bi roleke mezin ve ji bona civandina yarmetîyan di nava Iraqê de pê dihate birabûn û wê ew jî bona Barzanîyan li Kurdistanê Iranê de didate binardin; jiber ku wan li wêderê de azariya nexweşîyê û kêmxwarinê didatin bixwarin.

⁸⁴Ji xwe re bêtir bi dirêjî ve li ser mêjûwa Partîyî pêşî de li Mêjûwa Partîya Demokratî Kurdistanî de ji durustkirina wêna tanî Kongirê Sêyem ji bal Elî Ebdul-Lah bidin bitemaşekirin.

Derîyê Çarem

Cudabûn di navbera Tebrîzê û Mehabadê de

Di navbera Rêberên Komara Ezerbêcana Demokratî û Rêberên Komara Mehabadê de cudabûn dihatin biderkevtin. Ezerbêcanîyan her û her didatin bixwestin, ku ew zalbûna xwe li ser Komara Mehabadê de bidin bizalkirin û li ser wê de peyetîya wê ji bona xwe bidin bineçarîkirin. Di vî babetê hanê de rola Bagerof bi nebaşî ve dihat biderkevtin; jiber ku wî piştî Ezerbêcanîyan didate bigirtin û wî bi her haweyekî ve givaştin li ser Berpirsiyarên Kurdan de didate bikirin, da ku ew wan ji bona Rêberîya Tebrîzê bide bisertewandin. Herwehaji wî şeweyê givaştina bûjenî jî didate bikaranîn. Yarmetîyên Sovyêtî jî bona Ezerbêcanîyan bi merdî ve dihatin bipêşkeşkirin; di dema ku ew pir bi kêr ve û piştî daxwazkirineke li dû hevdu de ji bona Komara Mehabadê dihatin bipêşkeşkirin.

Bi eşkere ve berên herdu Komaran bi carekê ve bi cudanbûn ve - dihatin biderkevtin; jiber ku Komara Ezerbêcan bi çepgerî ve û girêdayî bi siyaseta Bagerof ve dihat biderkevtin, di gava ku Komara Mehabadê di serûştîya xwe de bi milî ve dihat biderkevtin û wê siyaseta bestandinê didate binayînîkirin û helwesta wêna der barê vê deqa hanê de pir bi sert ve dihat biderkevtin.

Barzanî nedixwest, ku tu pişka wîna di nava van kar û barên siyasîyî xurû de û herwehaji di nava wan de pêwendîyên Komara nuhatî ligel Sovyêtê de bête biderkevtin. Wî xwe ji bona kar û barên sipahê û bi serpereştîkirina rêxistina hêzan ve dabû bivalakirin. Kar û bar hatin bitevlihevdûkirin û cudabûn bi sînorekî ve hatin bigihaştin, ku herdu Komarên nuhatî pêwendîyên xwe ji hev bidin bibirandin û hêzên wan bi pêxîlên hevdu ve bêtin bikevtin. Vê date bihiştin, ku Sovyêt ji bona

dîtina herdu alîyan bangekê bide binardin, da ku ew ligel hevdû de li Tebrîzê de di navrasta cotana sala 1945 de bidin biaxivtin. Ev dîtina hanê hate bikirin û peymanek hate bigirêdan, ya ku em ji bendên wê van didin bibîrxistin:

Benda yekem

Çi gava ku alîyekî niyazmendî date bidîtin, ew dikare Wênerên xweyî mirî li nik alîyê din de bide binîşankirin.

Benda duwem

Di heremên cudabûn li ser wan de Kurd di dam û destgehên serdarîyê de Kurd têtin binîşankirin; heger ku jimara Kurdan bi bêtir ve bête biderkevtin, wehajî ev jî derbarê Ezerbêcanîyan jî de tete biderkevtin.

Benda sêyem

Herdu serdarî encumeneke abûrî didin bidurustkirin, da ku ew derdên abûrî bidin bidermankirin û divê biryarîyên vê encumena hanê bi divabûn ve ji bona herdu Serokên serdarîyan bête biderkevtin.

Benda carem

Di gava pêwist de herdu alî hevalbendîyeke sîphaî didin bigirêdan û ew ji bona hev her yarmetîyeke divayî didin bipêşkeşkirin.

Benda pêncem

Her giftûgoyek di navbera serdarîya Iranî de û yekekê ji alîyên hevalbend de divê ew neyête bikirin, tanî ku alîye din pê neyête birûniştin.

Benda şeşem

Dê serdarîya Ezerbêcanî bi gavên pêwist ve bête birabûn, da ku ew ji bona Kurdên jîyandî di nava sînorê wê de bi palpêdana pêşkevtina ferhengî û zimanî bête biderkevtin; herwehajî wetovjî Kurd divê bidin bikirin.

Benda heftem

Her Kesê ku ew ji bona têkûpêkçûna dostanîya mêjûyî û hevalbendîya di navbera herdu miletan de û herwehajî ew ji bona nemankirina

yekitîya wanî welatî bide bikarkirin, dê ew ji bal herdu miletan de bête bisizadan.

Di dawîya dawî de cewhera pevçûnê, mîna ku me berê date bibîrxistin, di zalbûna idyolocî de dihate biderkevtin, ya ku jêre Komara Ezerbêcanê didate bixebatkirin û herwehaji ew di cudabûna wan de li ser sînor de dihate bigirêdan. Ev xala hestiyar di ser guhan re hate biavêtin. Em nizanin, bê kanî çima ev pîrsa hanê di pêla giftûgokirinê de tu pêt pê nehate bidan; ji bil di civîna ku ew hate bikirin, ya ku tê de wênerên wan nala Çavdêrvanan û Amojgarvan bi hiştina dijiwarîya nîşankirina sînor bi vekirî ve dane bihiştin, tanî ku Kurdên Turkî û Iraqê ligel Kurdên Iranê de bêtin biyekkirin. Bi rast û durust jî dihate biderkevtin, ku li gora zînetê Hevalbendan de di piştî cengê de ne di afirandina Kurdistanê gewre de dihate biderkevtin û ne jî bi yekkirina perçên Kurdistanê parvekirî ve di nava bernameya Sovyêtîyê siyasî de bi carekê ve nedihate biderkevtin. Jibervêjî ve pîrsa Kurdistanê ne li ser mêzê giftûgokirinê û dîtina de û ne jî di kongirana de li ser de dihate biavêtin, ji yê ku ew berî bi dawîbûna cengê ve û di paş wê jî de di navbera Serokên dewletên bi serkevtî ve hatin bigirêdan. Dibe, ku ji aliyê Sovyêtî ve beşek ji bernameya wanî siyasîyê bi taybetî ve di Iranê de bû, ku wê ji bona hiştina hêzên xweyî kevtîyê Iranê berî şeş salan didatin biarmanckirin, mîna ku di pişt re rûdanên di salên 1947 û 1948 de datin bişkerekin.

Serdana Qazî Mohamed ji bona Tehranê

Qazî Mohamed di meha gelavêja sala 1946 de bi serdaneke mîrî ve berê xwe ber bi Tehranê ve date bivekirin. Li wêderê de ew ligel Qewam Seltene û Rezim Ara Serokê cengoşê Sipahê Iranî de hate bicivînkirin. Qewam li ser Qazî Mohamed date bipêşneyarkirin, ku tevaya Kurdistanê Iranê di yek deverê de bête bikomkirin û ew ji bal Serdarekî giştî ve bête biserpereştîkirin, yê ku ew ji bal serdarîya navînî de tête binîşankirin û wî li ser Qazî de date bipêşneyarkirin, ku ew bi serdarîkirina deverê ve bête birabûn. Belam Qazî ev pêşneyara hanê date bivegerandin; jiber ku dê wê bi rast û durustî ve birîna bi carekê ve di navbera Kurdistan û ezerbêcanê de bida bikirin. Herwehaji Sovyêt jî bi diji pêşneyara Iranî ve dihatin biderkevtin. Qazî bi xwe ve mêldarîya vê pêşneyara hanê didate bikirin; belam ew hate liberkevtin, ku pêrûniştina Sovyêtî ji bona her

pirojeyekî bi pêwistî ve tête biderkevtin, yê ku ew pêwendîya di navbera Mehabadê û Tebrîzê de dide biveguhertin.

Herwehaji pêşewaziya Qazî Mohamed der Balyozxana Sovyê de ne wer bi germî ve dihate biderkevtin, mîna ku jêre dihate bipêşbînîkirin. Wan jêre date bieşkerekirin, ku wergirtina pêşneyarên Qewam bi rast û durust ve bi bêbextîya Ezerbêcanê ve tête biderkevtin û ew di dawîya dawî de nikarin ji bal Sovyê de bêtin bipiştgirtin. Ji alîyekî din de likarxistin dihatin bîkirin, da ku hêrîşek ji bona ser devera Senendec bête bidestpêkirin. Egleton -Êgilton- dide bivegotin⁸⁵, ku Efserên Rusan ji Kurdan re datin biamojgarîkirin, ku ew bi tu hêrîşê ve neyêtin birabûn. Belam rastîyên din didin biderxistin, ku Sovyê û Ezerbêcanî hêrîşeke wisa pir bi dilên wan ve dihate biderkevtin.

Mîna ku Mohamed Isa û yê din didin bigotin, ji yê ku wan ew serdanên Efserên Sovyêtiyê li dûhevdû de ji bona nik Barazanî de bi ermanca amadebûnê ji bona hêrîşê ve bi çavên xwe ve didatin bidîtin. Wan çar tank ji bona Seqiz datin binardin, da ku ew piştbanîyê li hêzên hêrîşkirinê de bidin bigirtin; jiber ku hêzên Komara Kurdî çekên wê yê wetov nedihatin bidîtin. Herwehaji du Efserên gewre ji Tebrîzê ji bona Seqiz bi navên Ezîmî û Kebîrî ve hatin bigihandin û ew ligel Barzanî û Efserên wî de li ser kar û barên hêrîşê de dihatin biaxivtin. Kar û bar bi rêk û pêk ve ji bona amadekirina hêrîşê dihatin bîkirin.

Belam rûdanan berekî dinî ji nişkêve ji xwe re dane bigirtin û careke din jî siyaseta cîhanê destên xwe ji bona bigorkirina hêvîyên Kurdîyê welatperwerî date bidirêjkin, ya ku wê ew bi serpêhatîya tîrş û talî komara zayî ve date bidurustkin.

⁸⁵Komara Mehabadê, wergerandina Erebi, rûpelê 174.

Derîyê pêncem

Nêzîkbûna Dawîbûnê

Piştî kevtina sipahê Sovyêti û Ingilîzî ji bona nava Iranê de der gelavêja sala 1941 de û vegirtina xakê wêna Wîzareta Derveyî Ingilîzî reşbeleka peymanekê ji bona serdarîya Sovyêti date bipêşkeşkirin û serdarîya Sovyêti li ser wê de date bimorkirin. Di wê peymanê de hate bidubarekirin, ku hebûna sipahên Hevalbendan li Iranê de ne ji bona vegirtinek sipahî tête bimebestîkirin û neji ew ji bona berlêgirtina kar û barên hêza navxweyî tête biderkevtin û hêzên Vegirtvan destdirêjîyê ji bona nava jîyana abûrîyî welêt, yanji çûn û hatina Neşînvanan yanji berlêgirtina bicîanîna qanûn û yasayên Iranê nadin bikirin. Tevlivêji de Yekîtiya Sovyêti piştgirtin ji bona pêkanîna Komarê di Ezerbêcanê de date bigirtin û herwehaji wê piştgirtineke bi carekê ve ji bona Komara Kurdistanê date bipêşkeşkirin. Yekîtiya Dewletên Emerîkî û Ingilistanê ev piştgirtina hanê bi derkevtinekê ji peymanê ve ji bal Sovyêti de datin bidanîn. Jîbervêji ve vegivaştin her û her li ser Sovyetê de ji bona vekişandina wêna ji Iranê dihate bikirin. Diplomasîya Iranî der Yeketîya Netewan de xwe date bijêhatîkirin û wê bendên peymanê ji xwe re didatin bikaranîn. Ji rexeî din de Qewam Seltene ji bona Sovyêti didate bisozdan, ku ew dê mafeyê lêgerandinê ji bona neftê ji bona wan bide bidan, dê ew parastina mafeyên Ezerbêcanîyan û Kurdan û çarekirina pîrsê bi şeweyekî aşîti ve bide bikirin.

Ez naxwazim livêderê de bi dûr û dirêji ve bidim biaxivtin; jiber ku nivîstên din li ser vê pêla hanê de hatine binivîsandin û ew li ser tevaya pîrsan de bi dirêji ve hatine biaxivtin. Lêbelê li vêderê de divê bête bigotin, ku Yekîtiya Sovyêti li ser xwe de bi vekişandina hêzên xwe ve ji Iranê dabû bidivakirin û Wênerê wêna li nik Yekîtiya Netewan

de Mîrza Goromiko di raportê xwe de di 26. 3. 1946 de date bidubarekirin, ku dê Yekîtiya Sovyête hemû hêzên xwe di nava şeş înan de bide bivekişandin.

Wer bi diyar ve dihate biderkevtin, ku dê hêzên Sovyête ji Iranê bêtin bibarkirin û dê wêçaxê li ber serdarîya Tehranê de tu bergir nema dikarin bêtin bidîtin, da ku ew bi leşkerên xwe ve xwe ji bona ser Ezerbêcan û kurdistanê bide birakişandin.

Ez nizamim, magelo çawan Rêberên Ezerbêcan û Kurdistanê di wêçaxê de didatin biremankirin, ma dê çi bi serê milletên wan ve bêtin bikevtin, piştî ku Sovyête xwe bide bivekişandin û magelo Merov dikare piştî xwe bi sozên qewam ve bide bigirêdan? Belê yê dawî konebûna xwe di xapandina diplomasîyê de date biderxistin. Bi eşkere jî ve pîrsa Kurd bi gorîya pevçûna di navbera berjewendîyên dewletan de hate biderkevtin.

Qewam Seltene ji bona Mosko hate biçûyîn û wî li ber Stalin datin bidanîn, yê ku Stalin ji xwe re didate bixwestin, ew jî di mafeyê lêgerandina neftê û bikaranîna birên wê û derxistina neft û Gaza serûştî jî jorî Iranê beramber bi xwe vekişandina sipahê Sovyêti jî jorî iranê de dihate biderkevtin. Piştî ku xwe vekişandin hate bikirin, li gora destûra Iranê de Peymana -Qewam- ligel Mosko de ji bona morkirinê li ser de ji bona ber Cîvata Parlemanî Iranê de hate biraxistin.

Qewam, yê ku hevsarê piranîyê di Cîvatê de di nava destên wî de dihate bidîtin, ji wan re bi hêrîşî ve li ser xwe û peymanê de bi bêbextîyê ve û bi derkevtinê ve ji bendên destûrê date biferemankirin; jiber ku bendên destûrê ji bona serdarîyê didin biqedexekirin, ku ew nikare hîç peymanêke bi dana mafeyê lêgerandinê bi hîç dewleteke Biyanî ve bide bidan, bêtî ku morkirina Cîvatê di berê de li ser de nehatibe bikirin. Weha peyman ji bal piranîyê de hate binayînîkirin, mîna ku jêre hatibû bidanîn. Wetov Stalin bi rengê bînimûne ve hate bixapandin. Nayînîkirina Peymanê di piştî bi dawîhatina vekişandina leşkerên Sovyêti hate bikirin.

Herifandina Ezerbêcanê

Balyozê Sovyêti li Tehranê de bivêyek ji bona serdarîya Iranê date bidan, ku serdarîya wî nikare bi destgîrêdayî ve beramberî bi rûdanên nêzîkî sînorên xwe ve li Ezerbêcanê de bête birawestandin. Sovyête bes û bi

tenha ve dikarîbûn bi vê ve bihata birabûn, da ku ew bi dawîhatina neçarkirî ve hinekî bidin bigêrûkirin; jiber ku mîna me date bibîrxistin, hêzên wan bi carekê ve xwe ji tevaya xakên vegirtî ve ji Tehran tanî sînor dabûn bivekişandin. Haşîmof Şahbenderê Sovyêti li Ormiyê de ji bona Şandeke Kurdî, ya ku wê serdana wî dabûn bikin û ligel wî de li ser pêşvekevîna hêzên Iranî de ber bi Ezerbêcan û kurdistanê ve datin biaxivtin, date bidubarekirin, ku serdarîya Iranî dide bimebestîkirin, ku ew ji bona Kurdistanê dixwaze hêzeke biçûk bide binardin, da ku ew serpereştîyê li helbijartinan bide bikin û dê ew di pişt re xwe bide bivekişandin.

çawan Şanda Kurdî bi gotinên Haşîmof ve hatin bibawerkirin? Jiber ku birêveçûna tevaya rûdanan didatin binîşandan, ku serdarîya Iranê bi piştîlêgirtina bi carekê ve ji bal Yekîtiya Dewletên Emerîkî û Ingilistanê de, bi biryara Civata Ewlebûnê⁸⁶ ve û bi bîdengîya Sovyêti ve didate bixwestin, ku ew kar û baran mîna berê bide bizîvirandin û ew zînetî cîyografî - siyasîyî jorî Iranê mîna berê bide bivegerandin.

Tevîlivêjî de hêvîya bi vir ve di serên Serokên Welatperwerên Kurdan û birayên wanî Ezerbêcanîyan de hatibû bimayîn, ku dê kar û bar bi rêya xweyî serûştî ve bêtin biçûyîn. Jibervêjî ve hiç tu rawestandin ji bona likarxistina hêrîşa ser Senendec û vugirtina wêna de nehatin bikin û herwehaji hêjî her çar tengên girêdayî di berê hêzên Kurdî de li Seqiz de ji bona piştîgirtina Peyadên Kurd di dema hêrîsê de dihatin bimayîn. Herwehaji hêjî herdu Efserên Ezerbêcanî Kebîrî û Ezîmî jî ligel hêzên dagirtî de dihatin bimayîn û ew nehatibûn biçûyîn.

Debera em niha peyvê ji bona yekekî ji Peyên Hêrîşê Mohamed Isa re bidin bihiştin. Mohamed Isa dide bigotin: "Di şeva 10/11. 12. 1946 de maşînek cêb ji bona baregehê Barzanî hate bigihaştin, ku wê nameyek bi pele ve ji bona herdu Efserên Ezerbêcanî didate bihilgirtin. Piştî xwendina nameyê wan xwestina dîtina xweserî Barzanî datin bikin. Wan pê dane bigihandin, ku sipahê Iranî xwe ber bi Tebrîzê ve dide bipêşvexistin û niha şerên pir giran di navbera Miyanê û Tebrîzê de têtin bivêkevîtin û wan ferman bi vegerandina xwe ve ligel herçar tangan de dane bigirtin, hêjîbiserdeji ve serdarîya Ezerbêcanê hewarên sipahîyê ji xweha xweyî Komara Kurdistanê dide bixwestin. Barzanî bi

⁸⁶Ev Biryara Civata Ewlebûnê bi biryara wêyî pêşî ve piştî pêkahtîna wêna têtê biderkevîtin. Cuma

daxwazan ve hate bipêrûniştin û herçar tang jî hatin bivegerandin û ferman ji bona Mohamed Emîn Mîrxan bi livandinê ve ji bona Miyandu Ab di wê şevê bi xwe de hate biderkevtin, da ku ew dera hanê bi cihê dîtina Barzanî ve bête biderektin.

Barzanî ligel Kebîrî û Ezîmî de di 11/12. 12. 1946 de bi Miyandu Ab ve hate bigihaştin û wan datin bizanîn, ku sipahê Iranî bigir li ber kevtina Tebrîzê de tête bidîtin û wî di rêya xwe de hemû liberxwedanî dane bitarûmarkirin. Barzanî ji bona Mohamed Emîn bi xwe girtinê ve date bifermarkirin, da ku ew ji bona Tebrîzê neyête bilivandin, tanî ku rastîya wî nûçeyê hanê neyête biderkevtin û zînet neyête bieşkerekirin.

Bi rastî jî ve tu şerên weha giran li Miyane de nehatibûn bivêkevtin, mîna ku berê hatibû bigotin û herwehaji li wêderê de tu liberxwedanî beramber bi serrakişandina Iranî ve nidihate bidîtin. Hîç û pûçên çekkirî ji bal serdarîya Ezerbêcanî de dihatin bibazdan, berî ku ew hîç mîrxasîyek di xwe de ji bona berengarîyê ligel sipahê Iranî de bide bikin. Bi rastî ve serrakişandina sipahê Iranî bi mîna xwepêşdanekê ve yanî bi rêveçûneke ahengî ve dihat biderkevtin. Dunya ji ber vê herifandina ji nişkê ve bi gél û gêj ve hate bikin. Xweş hate bidiyarkevtin, ku dê nora Mehabadê xweser piştî Tebrîzê bête bihatin.

Vekişandina Barzanîyan ji bona Mehabadê

Barzanî ji bona miyandu Ab û hate bivegerandin ew di serayê de hate bicîkirin, ya ku henga yekem di berê Seqîz de ew ji xwe re dabû bibaregehkirin. Wî ji bona Mohamed Emîn bi livandina xweser ve ji bona Mehabadê date bifermarkirin, da ku ew malên li wêderê de bide biparastin. Herwehaji wî ji bona Kebîrî û Ezîmî bi helbijartina avegerandina wan ve yanî bi mana wan ve date bihiştin. Wan bi vegerandina xwe ve ji bona Tebrîzê bi başî ve datin bidîtin. Li Meraxe de ew bi destên Hevalbendên serdarîyê ve hatin bikevtin û wan ew ligel Hevalên wan de datin bikuştin. Hilweşandina Komara Ezerbêcanê nav di rewaniya Axên Hevalbendên Tehranê de date bidan, ku ew bi eşkere ve dujminatîya xwe beramberî Serdarên Tebrîzê bidin biderxistin û ew dilsoziya xwe ji bona serdarîya nawendî de bidin bidazanîn. Rola wan nebestenê li ser pêşewazîya sipahê Iranî de hate bimayîn, lêbelê jî herec û merca wan bi wergirtina kêşê ve ji bona raw û rûtkirinê û bigirtina Merovên bi navûbangên Komarê ve, ji yên ku wan xwe ji kuştinê û

ragişdatinê dabûn biparastin, dane bideştpekirin û wan ew ji bona sipahê Iranî dane biberdestkirin. Jimarekê ji wan dane bixwestin, ku ew rê li ber Barzanîyan de di vekişandina wan de ji bona Mehabadê bidin bigirtin; belam Barzanîyan ew pir bi başî ve dane bişikenandin û wan nema rêya ber lingên xwe ji xwe re didatin bidîtin.

Barzanî ferman ji bona hêzên xweyî girêdayî di berê Seqiz de bi amadebûna berengariyê ve ji bona her pêşkevtineke Iranî û bi çavdêriya fermanan ve date biderxistin. Wî beşek ji van hêzan date binardin, da ku ew malên Barzanîyên rûniştî di herema navbera Mehabadê û Bukan de bidin biveguhestin û wan li Mehabadê de bidin bikimkirin. Ew di rêya xwe de tûşî pêrabûnên raw û rûkirinê û danîna bosan hatin bikirin. Belam ew hemû bi saxî ve ji bona cihê xwe hatin bigihaştin û ne ji malek li dû wan de hate bihiştin, herwehaji neji Rêbiran û Talankeran di-karibûn hîç azarekê bi wan ve bidin bigihandin. Bes û bi tenha ve di rûdana Miyandu Ab de Xortê Elî Hesen Şeyna hate bikuştin û Ehmed Ebdul-Letîf tede hate bibirîndarîkirin.

Dîtina dawî di navbera herdu Serokan de

Barzanî, piştî ku wî fermanên xwe ji bona hêzên xweyî girêdayî di berê şere de date biderxistin û piştî ku mal ji nava heremên bin tirsê de hatin biderkevtin, berê xwe ber bi Mehabadê ve date bivekirin û wî civînek ligel Qazî Mohamed û Berpirsiyarên din date bigirêdan, da ku ew li ser pêrabûna kar û barên divayî de beramber bi rûdanên ji nişkê ve bidin biaxivtin. Ji wî re hate bidyarîkirin, ku hîç tu nê li nik Berpirsiyarên Mehabadê de ji bona liberxwedana beramberî sipahê Iranî de nayê biderkevtin, ew dê xwe bidin biberdestkirin û herifandina Mehabadê bes û bi tenha ve bi pîrsa demê ve tete bigirêdan.

Kesek ji bil Barzanîya pêve ji bona liberxwedana paytext nehatin biderkevtin; jiber ku Serokên Eşîran ji bona helwesteke dujminatîyî eşkere beramberî bi Komarê ve xwe datin bivegihertin û wan Peyamber ji bona nik sipahê Iranî de bi derxistina dilsoziya xwe ve û çavdêriya xwe ve ji bona bi kevtina di nava wan de didatin binardin.

Barzanî ferman ji bona hêzên Barzanîyan di berê Seqiz û Serdeşt de bi vegerandina wan xweser ji bona Mehabadê date biderkirin û herwehaji ku hemû mal divên berê xwe ber bi herema Nexede û Şîno ve bidin bivekirin.

Barzanî ji min re li ser dîtina xweyî dawî de ligel Qazî Mohamed de di êvara 16. 12. 1946 de wer date bigotin: "Ez ji bona nik Qazî hatim biçûyîn, da ku ez jê bidim bipirskirin, bê ka ew bi xwe ve çi dixwaze pê bête birabûn? Wî ji min re date bibersivkirin, ku ew dixwaze xwe bide bigorîkirin, da ku xwîna xelkên Mehabadê neyête birijandin û ew dê xwe ji bona sipahê Iranî bide biberdestkirin. Herwehaji wî ji min re date bigotin, ku wî Şandek ji bona nik General Hemayonî li Miyandu Ab dayîte binardin, da ku ew vê jêre bidin bigotin. Hêstir ji çavên wî dahatin biherikandin û wî ev gotinên hanê didatin bigotin: nebe ku tu piştî xwe bi hîç kesekî ve ji bil xelkên xwe ve bide bigirêdan; jiber ku wan hemûyên sondxwarî bi dilsozîya xwe ve bi bêbext ve hatin biderkevtin û ew bezandinê ligel hevdû de ji bona dazîna dilsozîya xwe ji bona sipahê Iranî didin bikirin. Ez te bi xwe jê vegirtinê û dûrkinê ve ji Serokên Eşîran didim biamojgarîkirin, jiber ku ew dê zîyanê bi we ve bidin bigihandin, heger ku wan rêya xwe di we de datin bidîtin. Hêvîya min ji te ye, ku tu bi leztirîn dem ve xwe ji Mehabadê bide biderkirin, da ku tu xwe ji berengarîyan ligel sipahê Iranî de bide bidûrkin.

Di pişt re wî ji min date bipirskirin, magelo tu çi dixwaze bide bikirin? Min jêre date bigotin, ez dixwazim Xelk, Xizm û hêzên xwe li herema Şîno û Mergever de bidin bikomkirin û em dê xwe ji berengarîyê ligel sipahê iranî de tanî hatina buharê bidin bivegirtin û emê ji bona bi pêrûniştîna serdarîya Iraqê ve bidin bikarkirin, da ku ew lêbuhurandîneke giştî bi kêmanî vê ji Xizmên me bide biderxistin û heger ku hêvîya me nehate biserkevtin, dê emê ligel wan de berê xwe ber bi Yekîtiya Sovyêtê de bidin bivekirin. Em dê xwe ne ji bona sipahê Iranî û ne ji bona Iraqê bidin biberdestkirin.

Di pişt re min gelekî jê date bixwestin, ku ew ji Mehabadê bête biderkevtin û ligel me de bête birêkevtin û min jêre date bisundxwarin, ku ezê dê canê xwe û yên bi min re bi bêdudilî ve ji bona wî bidim bigorîkirin, tanî ku tu zîyan pêve neyêtin bikevtin; jiber ku ew bi dujmê neteweyekî ve têtê biderkevtin. Min jêre date bigotin, ku ez jî ji aliyê xwe de ji te re didim biamojgarîkirin, ku tu bawerîya xwe bi sozên serdarîya Iranî ve nede bikirin. Dê bi gelekî ve li ser me de bi giranî ve bête birawestandin, heger ku yekemîn Serokê Komara Kurdistanê bi dîlî ve di nava destên Dujmin de bête bikevtin.

Qazî ji cihê xwe bi girî ve hate birabûn û wî ez dame bimaçîkirin û wî date bigotin: Ez ji Xwedê didim bixwestin, ku ew te bide biserxistin û bide biparastin. Dibe, ku jîna min bi gorîya Neşînvanan ve bête bikirin

û belkî ew bi karekî ve bête biderkevtin, ku ew wan ji hin azarên bi wan ve kevtî ve bide biparastin û belkîjî ku ew hinekî ji tûjbûna sawê beramberî wan bide bisivikkirin, ya ku ew dê bi ser serên wan ve bête bibarandin. Wî ev didatin bigotin û wî ji bêrîka xwe ala Kurdistanê date biderxistin û ew ji bona min date bidan û pêrejî date bigotin: Eva durujmê Kurdistanê ye û ez wê ji bona ser bextê hustê te didim bisipartin; jiber ku tu di bîr û bawerîya min de ji baştirîn kes ve tête biderkevtin, ji yê ku ew dikare wê bide biparastin⁸⁷.

Di zîneteke wetovî pir bi dilşikestî û şewatî ve min xatirê xwe jê date bixwestin û ez hatim biderkevtin û min berê xwe ber bi Nexede ve date bivekirin".

Ew di heftdehê meha befirbarê de bi Nexede ve hate bigihaştin. Wî li mala Hecî Îlhanî de ji radyo xebera kevtina sipahê iranî ji bona nava Mehabadê date bibihîstin.

Bi rastî ve ew ji bona nava Mehabadê nehatin bikevtin, piştî ku ew ji vekişandina Barzanîyan jê hatin bipiştrastkirin. Mehabad hate biherifandin û hêvîyên bi milyonan ve ji Kurdan di tevaya seranserî Kurdistanê de hatin bitemirandin. Perde bi ser Komara nuhhatî ve hate bipoşandin.

⁸⁷Ev ala ji bal Qazî de ji bona Barzanî sipartî ew ji bal Barzanî jî de ji bona Mesud hate bisipartin û ew niha li nik Mesud de tête biparsatin.

Min û Felek ji Mesud di sala 1979 de li Rajan de date bixwestin, ku ew wê bi nîşanî me ve bide bidan, da ku em ji xwe re wêneyekî ji ber wê de bidin bigirtin.

Wî sozê wê ji bona pêşandana me ji me re date bidan. Sal hatin û sal çûn. Min di dawîya axlêva sala 1998 careke din sozê Mesud bi bîra wî ve li Selah El-Dîn de date bixistin.

Wî date bigotin, belê ev bi bîra min ve tête biderkevtin û ev sozê hanê min ji te û Felek re di sala 1979 de dabû bidan. Min weha didate bibawerîkirin, ku te jî ew ligel Felek de dayite bidîtin. Ew niha ne li ber destên min de tête biderkevtin; jiber ku ew li cihekî din de hatiye bidanin. Di vegera te de careke din, ezê wê bi nîşanî te ve bidim bidan û wî ji min re çîroka dîtina Felek ligel alê de date biveguhestin: Gava ku çavên Feleke-Dîn Kakayê pê hate bikevtin, wî ew ala hanê date bimaçîkirin û wî ew li ser serê xwe de date bidanîn û wî têra xwe jî date bigirîkirin.

Min di dilê xwe de ji xwe re didate bigotin: Ez didim bibawerîkirin, ku her Welatperwerekî Kurd vê ala perest ji xwe re bide bidîtin, dê ew nekêmi Feleke-Dîn ji xwe re têr bide bigirîkirin. Cuma

Derîyê Şeşem

Qonaxa Dijwar

Mal li herema Mehabadê, Bukan, Nexede, Şino û gundên dorhêla wê de hatin bikomkirin, di gava ku rûniştîyên ji wan li Mergevr de di cihên xwe de hatin bicivandin. Herwehaji Şêx Ehmed ji bona Şino hatibû bigihaştin; jibervêji ve Barzanî berê xwe ber bi wê ve date bivekirin û ew ligel wî de hate bicivandin û di pişt re jî ji bona hemû Rêberan û Berpirsiyaran hate bibangkirin, da ku ew li ser zînetê de bidin bixwendekarîkirin û ew li ser pêrabûna divayê de bidin bibiryarîkirin. Belam pir bijartin li ber wan de nedihatîn bidîtin û di dawîya dawî de bîr û bawerîya wan li ser durustkirina xêzeke xurtî liberxwedanê de di navbera Nexede û Mehabadê de, yekeke din di dola Berandîz⁸⁸ de û ya din di dol Qasimlo⁸⁹ de hate birawstandin. Herwehaji wan date bibiryardan, ku ew xwe ji berengarîyê ligel sipahê Iranî de bidin bivegirtin û ew çavdêrîyê tanî buharê bidin bikirin, tanî ku berf bête bihilandin. Wêçaxê ew dikarin ji bona Iraqê bêtin bivegerandin yanî ew berê xwe ber bi Yekîtiya Sovyête ve bidin bivekirin.

Herwehaji sipahê Iranî jî ji aliyê xwe jî de wî xwe ji berengarîkirinê ligel Barazanîyan de didate bivegirtin û ew nema piştî Mehabadê bi ber Nexede ve dihate bipêşkevtin, herwehaji ew bi pesarên Ormiyê ve nehate bigihandin, ango wî dev ji wan hereman date biberdan, ji yên ku Barzanî di nava wan de dihatin bidîtin.

General Hemayonî⁹⁰ bi pele ve ligel Şêx Ehmed û birayê wî Mustefa date bidanûsitandin, da ku ew hevdû bidin bidîtin. Şêx Ehmed û

⁸⁸Ev dola hanê di navbera bajarê Ormiyê û herema Mergevr de tête bikevtin.

⁸⁹Ev dola hanê di navbera Şino û Ormiyê de tête bikevtin.

⁹⁰Ev bi Femandarê sipahê Iranîyî xwe rakişandî ve ji bona ser Kurdistanê tête

Barzanî li ser dîtîne de hatin birazîbûn û hate bibiryarîkirin, ku civîn li Nexede de û li mala Qolî Xanê Qere Papax⁹¹ de bête bigirêdan. Ji alîyê Iranî de ji bona civînê General Hemayonî û Sertîp Xefarî hatin biamadebûn. Hemayonî ji Şêx Ehmed li mebesta Barzanîyan de date bipirskirin? Şêx Ehmed jêre date bibersivkirin, ku ew naxwazin şer ligel sipahê Iranî de bidin bikirin, bes û bi tenha ve ew dixwazin, ku bêhn ji bona wan tanî buharê bête bidan, da ku ew ji xakê Iranê ji bona xakê Iraqê çi bi lihevhatîne ve ligel serdarîya Iraqî yanî bêyî wêna de bidin bibarkirin.

Hemayonî date bibersivkirin, ku ew bi başî ve dide bidîtin, ku ew li ser vê de di pêşî de ligel Tehranê de bide biaxivtin; jiber ku pêre tu bideshilatî bi peyvînekê ve li ser biryareke wetov de nayête bidîtin. Wî date bipêşneyarîkirin, ku Mustefa Barzanî ji bona Tehranê ji bona vê mebesta hanê bête biçûyîn.

Şêx Ehmed bi pêşneyarê ve hate bipêrûnistin û wî bi çûna Tehranê ve ji bona Barzanî date bifermarkirin. Belê ev çûna hanê pir bi tirs ve di hate biderkevtin; belam Barzanî tucarî ji fermana Şêx Ehmed nedihate biderkevtin.

Tevan bi carekê ve didatin bipêşbînîkirin, ku ew tucarî nema tete bizîvirandin; jiber ku Şahînsahên Iranî di derbasbûna mêjûwê de pir bi nav û bang ve bi bêbextîya xwe ve dihatin biderkevtin, gava ku wan sozê bext li ser xwe de ji bona Dujminan didatin bidan. Wetov wan bi vê bêbextîya xwe ve Dujminên xwe di nava daf û torên xwe de didatin bixistin û wan ew didatin bikuştin. Belam her û her Şêx Ehmed didate bidubarekirin, ku bi Barzanî ve tu zîyan pêve nayêtin biketin û dê ew bête bizîvirandin.

Barzanî di 21. 12. 1946 de ji bona Tehranê hate biçûyîn û ligel wî de Izet Ebdul-Ezîz, Nurî Ehmed Taha, Mîrhac Ehmed, Mohamed Emîn Mîrxan, Cemîl Tewfîq Bamernî û Xalid Zîrarî hatin biçûyîn û herwehaji Sertîp Xefarî⁹² ji ligel wan de hate birêkevtin.

Şêx Ehmed bi xwe ve sermiyandarîya kar û barên Eşîrê bi ser milên xwe ve date bihildan, tanî Barzanî bête bivegerandin. Hêzên

biderkevtin.

⁹¹Ev bi yekekî desthilat ve ji Eşîra Qere Papaxî Turkuman li herema Nexede de tete biderkevtin.

⁹²Ev bi yekekî ji Efserên Iranî ve tete biderkevtin.

Barzanî ji bona sê beşên girêdayî di sê berên liberxwedanê de di Nexede - Pîran Şeher û Mergever de hatin biparvekirin.

Li Tehranê de Barzanî bi rêz ve lê hate bipêşewazîkirin û ew li mêvanxana Efseran de hate bipeyabûn. Li wêderê de wî Şah, Serokwezîr, Sercengoş û hinên din ji Berpirsiyarn de datin bidîtin. Şah di dîtineke xwe de ligel wî de jêre du çarekirin datin bipêşneyarîkirin: 1. ku Barzanî li herema Hemedanê de bêtin bineşînîkirin û zevîyên çandinîyê li ser wan de bêtin bibelavkirin û yanî 2. ku ew xweser ji Iranê bidin bibarkirin. Barzanî jêre date bivegerandin, ku ew li ser vê danava hanê de bi bê vegeerê ve ji bona wergirtina bîr û bawerîya Şêx Ehmed nikare bide biaxivtin; jiber ku bes û bi تنها ve desthilatîya wergirtina biryarê di nava destên wî de bi tenê ve tête biderkevtin.

di pêla mana Barzanî de li Tehranê de deng dihatin biderkevtin, ku li ser wî û Hevalên wî de dadkirina bi mirinê ve hatîye biderkevtin û ew bi dadkirina hanê ve dê bi nêzîk ve li ser wan de bête bicihanîn.

Barzanî pir ev çîroka hanê didate bivegerandin: "Nurî Ehmed Taha bi girîve ji bona nik min hate bigihandin. Min jê date bipirskirin, çi hatîye bikirin? Wî ji min re date bigotin, ku yekekî ji kargerên mêvanxanê jêre dayîte bigotin, ku bi dadkirina mirinê ve derbarê we hatîye biderkevtin. Min jêre date bigotin: pir bi başî ve ji te re tête biderkevtin, mirin bi karekî neçarî ve tête biderkevtin û hîç cudabûn tede di navbera îro û sibê de nayête bidîtin. Hîç pêwistî bi girî ve nayête bidîtin. Wî ji min re date bigotin: Bi Xwedê ve ez ne ji bona me didim bigirîkirin; belam ez ji bona yên mayînên piştî te didim bigirîkirin û wî di pişt re ji min date bihêvîkirin, ku ez ji Iranîyan bidim bixwestin, ku ew berî min wî bidin bidarvekirin".

Wetov di serê desthilatîya Iranî de dihate biderkevtin, ku Barzanî bi giranbuhatirîn giraw û girawekirin ve di nava destên wan de dihate bidîtin, ya ku di rêya wê de dê ew bikaribin bi pêrabûna givaştinê ve li ser Şêx Ehmed de bidin bikirin û wî bi berdestbûnê ve û bi pêrûniştina her neçarîkirinekê ve ji bal wan de bidin bineçarîkin. Bi vî rengê hanê ve dê ji wan re pîrsa Barzanîyan bi bê westandin ve bête biçarekirin. Jibervêjî ve wan Şandek bona Nexede de datin binardin, da ku ew wê biryara wergirtîyê desthilatîyê ji bona Şêx Ehmed bidin bizanîn, ya Ku ew jî bi xweser ve bi divabûna berdestkirina çekên wan ve û bi amadebûna wan ve ji bona barkirina wanî nîşankirî ji bona herema parêzgeha Hemedanê dihate biderkevtin. Belam herger ku evaya neyête bikirin, dê jîyana Barzanî ber bi tîrsê ve bête bikevtin. Şêx Ehmed dest

bi cî ve ji wan re date bogotin: Em li ber gev û gepan de serên xwe nadin bitewandin. Her Neferek ji Eşîra Barzanî bi Mustefa Barzanî ve tête biderkevtin. Çi tiştê ji we tête biderkevtin, wî bidin bikirin. Em çekên xwe nadin biavêtin û dê emê tanî Peyê dawî jî bidin bişerkirin. Vê helwesta sert tevaya hêvîyên Serdarên Tehranê datin bitemirandin û wan datin bihewildan, ku ew tanî radeyekî bêtir nermbûnê beramberî Barzanîyan bidin bireftarîkirin.

Nivîskaran û Danervanan, yên ku wan bi xamên xwe ve li ser wê pêlê de dane binivîsandin, ew vê gotina hanê ji bona General Hemayonî didin bivegerandin: ku wî dikarîbû Eşîrên Kurdîyê Iranî bi hêsanî ve di neliwirbûna Barzanî de bide bibêçekkirin; jiber ku ev bi hebûna wî ve li heremê de dê nikarîba bihate bicîhatin.

Piştî ku serdarîya Iranê desthilatîya xwe li ser heremê de date biraxistin, wê qonaxeke giring ji xwe re date bibirîn û wê hemû Eşîr dane bibêçekkirin û wan dilsozîya xwe ji bona desthilatîyê dane biderxistin. Herwehaji wê Qazî Mohamed, hemû Endamên serdarîyê û piranîya Rêberên Hizbê dane bigirtin. Bes û bi tenha ve Barzanî hatin bimayîn, yên ku wan desthilatî didatin bitirsandin; jiber ku ew dê li ber xwe de bi hinera çekan ve bidin bidan, çî ku Barzanî di nava wan de bête biditin, yanji ew neyête biditin, tanî ku Şêx Ehmed di nava wan de bête biditin. Weha wan rê bi Barzanî û Hevalên wî ve bi vegerê ve ji bona heremê datin bidan, da ku ew bîr û bawerîya serdarîya Iranê ji bona ser Şêx Ehmed bide bipêşkeşkirin û da ku ew biryara dawî bête bigirtin.

Vegera Barzanî ji Tehranê

Barzanî di 29. 1. 1947 de ji bona Mehabadê hate bivegerandin, Sertîp Xefarî hevriya wî didate bikirin û Hemayonî xweser lê date bipêşewazîkirin. Xefarî ligel xwe de ferman ji bona Hemayonî didatin bihilgirtin, wan didatin bidaxwazîkirin, ku ew xweser Barzanîyan ji bona Hemedanê bide bibarkirin. Wetov ji vî Fermandarê Iranî re dihate biderkevtin, ku dê ew xweser bikaribe bi vî karê hanê bête birabûn. Belam Barzanî jê re date bigotin, ku ev biryara hanê dawî bes û bi tenha ve bi Şêx Ehmed ve tête bigirêdan.

Şêx Ehmed pêşewazîya Barzanî li Şîno de bi dilşadî ve date bikirin, piştî ku wî hêvîya filitandina wîna ji nava lepên serdarîya Iranî de dabû bibirîn. Wî vegerandina wîna bi perco ve didate bidanîn.

Barzanî encamên çûna xwe ji bona Şêx Ehmed û Berpirsiyarên din date bixuyanîkirin û pêşkeşa Iranî ji bal hemûyan de hate binayînikirin; jiber ku Barzanîyan nikarîbûn ji bona Hemedanê bêtin bibarkirin û ew bi jîyanekê ve ne li gora jîyana xweyî fêrbûyî de bi carekê ve bêtin bijîyandin. Zînetê pir bi dijwarî ve ji bona Barzanîyan date bidestpêkirin; jiber ku sipahê Iranî zalbûna xwe li ser heremê de dabûn biraxistin û Eşîran jî jê re dilsozîya xwe dabûn bidazanîn. Hêjîbêtir ew di nava xakê dewleteke bégane de dihatin bidîtin, ya ku serdariya wê bi meya payebûnê ve hatibû bimestkirin û ew bi serkevtinên hêsanîyî sersûrandî ve hatibû bigeşkirin, yê ku wê ji bona bidestkevtinên wan di herifandina Komara Ezerbêcan û Kurdistanê de tu karekî wetov xuya nedabû bikirin.

Şêx Ehmed bersiva xwe ji bona Hemayonî date binardin, ya ku tê bi dûr û dirêjî ve nayînikirina pêşneyara Iranî dihate biderkevtin. Wî têde date bigotin, ku dê ew ji Iranê bidin bibarkirin, çi gava berf bête bihilandin û rê û ban bêtin bivekirin.

Derîyê Heftem

Hewildana razîkirina Eşîran bi ne berengarîkirina Barzanîyan ve.

Di îna pêşîyî reşmehê de Barzanî bi gereke lez ve di navbera Eşîrên Mameş, Pîran û Mengûr de di herema Pîranşehir de pê hate birabûn û wî ji wan re zînetî bûyî de didate bi axivtin û herwehaji wî ji wan re li ser biryara Barzanîyan de bi barkirinê ve ji xakê Iranê di buharê de date bi axivtin û wî ji wan date bixwestin, ku ew tu yarmetîyê ligel sipahê Iranî de nedin bikin, heger ku ji wan berengarîya Barzanîyan û birîna rêyên xwe vekîşandinê hate bixwestin. Hemûyan sozên baş jê re dane bidan; belam kêma ji wan sozên xwe dane bicîanîn. Bi serdejî ve wan çek ji serdariya Iranî date bigirtin û ew nala Serbazên Kurtêlxwerî ne bi rêxistî ve girêdayî bi yekaneyên sipahê Iranî ve hatin biserbazîkirin.

Dîtinek Nuh

Di naverasta reşmehê de Hemayonî u Xefarî ji bona Nexede ji bona dîtina Şêx Ehmed Barzanî û birayê wî Mustefa Barzanî careke din hatin bigihandin. Di vê dîtina hanê de Hemayonî sê çarekirin li ber Şêx Ehmed de datin bidanîn:

1. Divê Barzanî xweser ji Iranê bidin bibarkirin.
2. Divê ew xweser çekên xwe bidin biberdestkirin û bi barkirina ji bona Hemedanê ve pê bêtin birûniştin.
3. Yanjî divê ew xwe ji bona rû bi rûkirina beramberî sipahê Iranî ve bidin bilikarxistin.

Şêx Ehmed date bigotin, ku çara pêşî bi başî ve tête biderkevtin; belam piştî ku berf bête bihilandin; jiber ku hemû rê û ban hatine bibirîn. Çara duwem tête binayînkirin. Lêbelê çara sêyem dê Şervanên wî dest bi şer ve nedin bikirin, belam dê ew bes û bi tenha ve li ber xwe de bidin bidan, heger ku her hêrîşek bi ser wan ve bête bikirin. Civîn bi bê encambûn ve hate bidawîkirin û bi êşkere ve hate bidiyarkirin, ku şer li ber vêkevtina xwe de tête bidîtin û hîc jêre ne rev, nejî rêyek, nejî rawestandin û nejî gîrûkirin tête bidîtin. Barzanîyên rûniştîyên li Nexede de bi carekê ve jê hatin biderkevtin û ew ji bona Şîno hatin bibarkirin. Wan li wêderê de xêzeke liberxwedanêyî nuh li gundên Elbe û Koyek de û li ser carê Qeletanêyî paldayê li ser rêya giştî de dane bidurustkirin. Herdû layan xwe didatin bilikarxistin û cihên xwe didatin bisengînkirin. Sipahê Iranî ji xwe re piştlêgirtin ji Tehranê û bajarên din didatin biwergirtin.

Rûdana Sêlwê

Agehdariyên bi rastî ve dihatin bigihandin, ku hinan ji Axên Eşîra Mameş ji serdarîya Iranî çek ji xwe re dane biwergirtin û wan jêre bi vegirtina cihên sitratîcîyî serên çiyayê Seprîz û tanî dola Gader ve dane bisozdan. Vî karê hanê çarenûsa Barzanîyan bi gelekî ve ber bi tirsê ve didate bixistin; jibervêjî ve hêzek ji Barzanîyan di 23. 2. 1947 de ji bona gundê Sêlwê hate bilivandin; jiber ku li wêderê de Serokên Mameş ji Hoza Qerenî Axa civîneke giring didatin bigirtin. Ji bona wê yekaniya hanê ferman bes û bi tenha ve bi girtina wan ve û bi anîna wan ve ji bona Şîno nala girawkirinekê hatibû biderkevtin, da ku ew vîlika hanê neyête biserkevtin. Belam karekî pir bi dişikestî ve hate birûdan, yê ku jêre hîc nehatibû bibirlêkirin. Gava ku Fermandarê yekaniya Barzanî ferman ji bona Axan bi berdestkirina çekên xwe û xwe ve date bikirin, yekekî ji wan bi kişandina demançê xwe ve ji qalikê wê date bidestpêkirin. Kesek nikare bide bizanîn, magelo wî dixwest, ku ew wê bide biberdestkirin, yanjî wî didate bixwestin, ku ew li ber xwe de bide bidan? Herwehaji di wê bêhnê de bi xwe jî ve dengê agirberdanê li derveyî diwanxanê de hate biderkevtin. Di wêçaxê de ji hemû rexekî de agir hate biteqandin û 12 Axe hatin bikuştin. Ji Barzanîyan Mohamed Mîrza kekşar û Baqî kanî Botî hatin bigorînkirin û Halî Kelokî û Derwêş Xano Bêdodî hatin bibirîndarînkirin û Axên saxîyî mayîn hatin bigirtin. Herwehaji jimareke

din jî li gundên Şawlê, Neloş û peswê⁹³ de hatin bigirtin û ew tevde ji bona Şîno hatin biveguhestin. Şêx Ehmed pir li ser vê rûdana hanê de hate bibîntengkirin û wî bi berdana Girtîyan ve xweser date bifermarkirin. Bi rastî jî ve ev rûdana hanê pir bi dilşewat ve, dengdana wêna pir bi fireh ve û kêra wêna di nava cerg û hinavên Axan jî de pir bi xurt ve dihate derkevtin; jiber ku wêna saw û tirs bi ser cerg û hinavên wan ve di kêra xwe de date biavêtin.

Dîtina li ser rêya Somayî de ¹

Di yekê avdarê de Barzanî berê xwe ber bi jor ve date bivekirin, da ku ew ji xwe re rêya Somayî bide bidîtin û civînê ligel Serokên Eşîrên wê heremê de ji bona bicîanîna dibûna duwem de ango ji bona helbijartina benabûna Barzanîyan û malên wan ji bona Yekîtiya Sovyêtê bide bikirin.

Di civînê de Serokên Eşîrên Herkî, Begzade, Derî, Şîkak û yê din têde hatin biamadebûn û wan soz ji bona Barzanî datin bidan, ku dê ew her yarmentîyekê ji bona wî bidin bipêşkeşkirin. Hêjbêtir hinekan bêtir nav têde didan bidan, ku ew di herema Şêrwan tanî herema Celalîyan de di jorî Mako de bête birûniştin; jiber ku ew pir bi sengîn ve tete biderkevtin, da ku ew ji nûve şûreşê bide bivêxistin. Hêjbêtir hinekan ji wan didatin bigotin, ku pêrabûna şûreşê bi dijî Şah ve dikare bête bikirin û wan didatin bivegotin, ku wan pêwendî ligel Sovyêtê de dane bikirin, yê ku wan pêrûniştina xwe pêve dane biderxistin û wan soz ji bona piştgirtina şûreşê dane bidan.

Ez nizamim, tanî kîjan radeyekî ew Merovên hanê di vegotinên xwe de bi rast ve dihatin biderkevtin. Belam Tahir Xan Kurê Simko Barzanî ji piştana xwe bi sozên Serokên Eşîran ve date bibivêkirin û wî jêre date bidubarekirin, ku ew dê wî bidin bixapandin û herwehaji wî jêre date bigotin, ku hêjî pêwendîyên wan ligel desthilatîyên Iranî de têtin bikirin. Barzanî ji bona Şîno hate bevegerandin. Li wêderê de wî kar û bar bi berhevdû ve didatin bixistin û bîr û bawerî ligel dost û yarên xwe de didatin biveguhertin.

⁹³Ev bi gundekî ji gundên Eşîra Mameş ve tete biderkevtin.

Derîyê Heştem

Destpêkirina Şeran

Di dîtina dawî de di navbera Hemayonî û Şêx Ehmedê Barzanî de li Nexede de dawîya giftûgoyan û danûstandê hate biderkevtin û ji bona Fermandarê Iranî her poşandinek hate bihilanîn, ku Barzanî çekên xwe nadin biavêtin û ew bi barkirina xwe ve ji bona Hemedanê pê nayêtin birûniştin. Bi vî rengê hanê ve ew li ser liberxwedana xwe de bi sor ve têtin biderkevtin û ew dê hinerê beramberî bi hinerê ve bidin birûkirin.

Herdu alîyan xwe didatin bilikarxistin û piştgirtinên bêtir ji bona Mehabadê û Ormiyê hatin bigihandin û General Fedul-Lah Hemayonî rêberîya livandinan date biwergirtin û Piştîvanan Bêglerî, Nîşaporî û Zengene û Sertîpan Ensarî, Foladwend, Serdador, Muzeferî, Mecîdî û Pertewî yarmetîya wî didatin bikirin. Lêbelê Barzanîyan hêzên xwe li ser xêzên liberxwedanîyê di berê Nexede de bi vî rengê tê ve datin bibe-lavkirin:

Mîla Nelos - Sofîyan di bin rêberîya Elî Xelîl, Salih Kaniye Lencî û Keko Mele Elî de dihate biderkevtin⁹⁴.

Mîla Qelatan di bin rêberîya Hesên Sulêman Kekşar, Sultan Meran Axa û Mehmud Mîra de dihate biderkevtin⁹⁵.

Mîla Elbe û Koyek di bin rêberîya Haris Xano û Mehmud Ehmed Babekeyî de dihate biderkevtin⁹⁶.

⁹⁴Ev cihê hanê li ser neqşa pêvekirî de tête biderkevtin.

⁹⁵Ev cihê hanê li ser neqşa pêvekirî de tête biderkevtin.

⁹⁶Ev cihê hanê li ser neqşa pêvekirî de tête biderkevtin.

Mîla Mergever berpirsiyarîya liberxwedana wêna ji bona hêzên bi rêberkirî ve ji bal Esed Xweşevî, Mohamed Emîn Mîrxan û Şêx Omer Şanederî hate bisipartin.

Herwehaji Barzanî ji xwe re hêzeke hilanîyî destdaweşandî li jêr fermandarîya xwe de date bihiştin.

Gava ku Barzanîyan xwe ji Seqiz dane bikişandin, wan ligel xwe de du topên 75 mm datin bianîn û jimarek ji xortên Barzanîyan li ser bikaranîna wan de xwe didane bifêrkirin. Li ser herdu topan de Efserêkî Iranî bi navê Teversîyan⁹⁷ ve ligel şeş Esferên din de didate biserpereştîkirin. Teversîyan di nava hêzên Ezerbêcanê de didate bikarkirin. Piştî herifandina Ezerbêcanê ew bi Barzanîyan ve hate bigihaştin.

Di nava meha avdarê û tanî Ina pêşî ji cotanê de pir şerên giran û pêkdadan bigir herroj dihatin bivêkevtin, tanî ku Barzanîyan bi carekê ve ji Iranê datin bibarkirin.

Şerê Nelos¹

Hengeke Iranî xwe ber bi Şino ve date birakişandin û wê xwe li gundê Nelos de date biwarkirin, da ku ew xwe ji bona hêrîşê bide bilikarxistin. Di îna pêşî ji avdarê de şerekî tûj di navbera vê yakanîya Iranî û Barzanîyan de hate bivêkevtin, yê ku wan bi karî ve ji xwe re ji topên xwe bi saya Efserê Iranî Teversîyan ve sûd datin biwergirtin. Ev şerê hanê bi şikestineke sipahê Iranîyî bi carekê ve hate bidawîkirin. Fermandarê hengê Sertîp Gelaşî û jimarek ji payedaran û Efserên hengê hatin bikuştin.

Barzanîyan baregehê hengê datin bigirtin û kel û pelên wî hatin bidestkevtin û wan heştê Serbaz û Efser dane bidîlkin. Hinek ji wan jî ev bûn:

⁹⁷Yek ji Efserê Iranî bû, yê ku wî beşdarî di serhildana Xuresanê de dayite bikirin. Wî di nava sipahê Ezerbêcanê de didate bikarkirin. Piştî herifandina Ezerbêcanê ew li nik Barzanî de hate bimayîn û ew ligel wî de di gelek şeran de dijî sipahê Iranî de hate bibeşdarîkirin û ji Efserên topxanê ve dihatin biderkevtin. Ew der sala 1947 de hate bipenakirin û di pişt re desthilatîyên Iraqê der sala 1951 de ew ji bona Iranê date biberdestkirin. Ew der sala 1963 de ji zindanê hate biderkevtin.

Servan Xuda Dost
 Sitvan Yek Yaqubî
 Sitvan Yek Beşîret
 Sitvan Yek Kemalî
 Sitvan Du Fatimî

Dîlvan ji bona Şinô hatin biveguhestin. Serbaz hatin biberdan, belam Efser hatin bihiştin.

Zîyanên Barzanîyan şeş Gorîvan bûn û ew jî ev bûn:

1. Selman Jajokî
2. Salih Mustefa Benbiyeyî
3. Ibrahîm Mele Hemîd Benbiyeyî
4. Omer Ehmed Osman Barzanî
5. Ibrahîm Navxweş Seftî
6. Hal Bayezdîn Kanî Botî

Barzanîyan di vî şerê hanê de biserkevtineke bi carekê ve ji xwe re datin biwergirtin, ku Rêberîya Iranî hate bineçarîkirin, ku ew careke din ji xwe re li pîlan û kar û barên xwe de bide bitemaşekirin. Herwehaji vî şerê hanê li ser helwesta Eşîran de date bikêrkirin, yê ku wan bi bê şer ve dixwestin bêtin bijiyandin û wan xwe ji yarmetîya rastî ve ligel hêzên sipahîyî Iranî de didatin bivegirtin. Berengariya wan ligel Barzanîyan de bi nala xwepêşandinên hêrîşê û vekîşandinê ve bi lez ve beramberî pêşkevtina Barzanîyan dihate biderkevtin.

Şerê Goçar¹

Penabûna Barzanîyan ligel malên wan de ji bona Yekîtiya Sovyêtê ji her dibûneke din bêtir û ji her demekê bi nêzîktir ve dihate biderkevtin, nemaze piştî ku serdariya Iraqê vegerandina Barzanîyan ji bona Iraqê di bin mercên ji bal Barzanîyan danînê de date binayînîkirin û wê li ser vegerandina wan de bi bê bend û merc ve didate bidubarekirin. Barzanî di yazdehê avdarê de careke din berê xwe ber bi jor ve date bivekirin, da ku ew li ser ewlebûna rê û danûsitendina dawî de ligel Serokên Eşîran de bête bipîştrastkirin. Ew ligel wan de di mala Nurî Beg Begzade de di

gundê Enbê de hate bicivandin û wî ji wan sozên her alîkarîyeke bi karîn ve di dema derbasbûnê de ji xwe re date biwergirtin, belam yekekî bêbext bi navê Hewîrko ve bi lez û bez ve ji bona Ormiyê hate biçûyîn û wî hemû gotinên gotî di civînê de ji bona General Hemayonî datin biveguhestin û ew ligel hengeke sipahê Iranî de bi hinek Peyên xwe ve hate bivegerandin û wan li gundê Goçar de di 13/14. 3. 1947 de dor lê datin bigirtin; jiber ku Barzanî li wêderê de dihate bidîtin.

Di berbeyana roja din de Barzanî date bihestkirin, ku li wî û hêzên wî de dor lê hatîye bigirtin. Debera em jêre peyvê bidin bihiştin. Barzanî didate bigotin: "Min gelekî date bikarkirin, da ku berengarî neyête bikin; jiber ku çûna min ji bona wê heremê ne bi mebesta şer ve dihate biderkevtin û herwehaji li nik min de hêzên pir nidihatin biderkevtin. Hêz di cihên xweyî liberxwedanê de di beran de hatin bimayîn û min date bihewildan, ku ez ji gund bêtîm biderkevtin û ji bona herema Mergever bi bê şer ve bêtîm bivegerandin, belam gava ku em bi derveyî gund ve hatin bikevtin, gule bi ser me ve ji carên dorhêla gund hatin bibarandin. Herwehaji Hewîrko⁹⁸ li ser piştê hespê xwe de siwar bû û ew bi dû me ve dihate bikevtin û wî bi dengê xweyî bilind ve didate biqîrkin, nerevin. Belam min dabû bibiryarîkirin, ku ez rêya xwe bi hinera agir ve bidim bivekirin, bi armanca ku ez bazinê gerandî li dora me de bidim bişikenandin. Di navbera me de şer hate bivêkevtin û hêj çend demjimar nehatibûn biderbaskirin, tanî ku ji bona me biserkevtina vekirina bazinê dora me hate bicîhatin û Hewîrko û jimarek ji Peyên wî jî hatin bikuştin û yên mayî dane bibazdan. Em jî ji bona Mergever hatin bivegerandin".

Bi Barzanîyan ve zîyana du Gorîvanan hate bikevtin û ew jî ev bûn: Hecî Mohamed Hostanî û Şewalî şîndo Şanderî. Birîndar jî ev bûn: Heso Mîrxan Xerdenî, Halî Mohamed Xelanî û Mustefa Reşo Lîlokî.

Sipahê Iranî xwe date bilakrxistin, da ku ew ji Ormiyê de bi alîkarîya hinekan ji Serokên Eşîran ve ber bi Mergever ve di rêya Berandîz de bête bipêşkevtin. Weha durustkirina xêzên liberxwedanêyî xurt di cihên sitratîcî de mîna li Berêzer, bilindayên Hevrês û Kewêzer⁹⁹ de dihatin bidivakirin, Jiber ku liberxwedan di wan cihan de bes û bi tenha ve dihate biderkevtin. Di vê zîneta hanê de her pêşkevtineke

⁹⁸Ew bi yekekî ji Derebegê herema Begzade ve têtê biderkevtin.

⁹⁹Ev cihên hanê di herema Mergever de têtin biderkevtin.

sipahê Iranî ji bona gihandina wan gundan, yê ku ew bi malên Barzanîyan ve dihatin bidagirtin, yê ku bi amadebûn ve ji bona barkirinê ji Iranê dihatin biderkevtin, bi beramber liberxwedaneke man û nemanê ve dihate biderkevtin.

Hêrîşeke Iranîyî nuh ji bona ser berê Şîno

Piştî beza pêkevîyî bi carekê ve ji bona sipahê Iranî û windakirina wîyî tevaya hengekê di şerên Nelosê de Fermandarê Iranî yekaneyên xwe bi Hewarvanên nuh ve datin bixurtkirin, ji wan jî yekaneyên Siwarî ji herema Loristanê de û ji Eşîrên Kurdî nala Mengur Mameş û yê din dihatin biderkevtin. Di Heştdehê avdarê de wan hêrîşeke fireh û xurt li ser hersê mîlan de di berê Şîno - Nexede de datin bikirin û balafîran piştgirtineke bi tîr ve ji bona yekaneyên bejayê didatin bigirtin, yê ku wan bi serdejî ve tank û top bi rengekî tîr ve di hêrîşa xwe de didatin bikaranîn.

Piştî şerekî pir bi tûj ve Iranî bi derkirina Barzanîyan ji cihên wan ve û bi girtina wan cihan ve hatin biserkevtin. Jiber ku fişekên wan hatin bidawîkirin, birçîbûn bi wan ve hate bikevtin û wê ew datin bibêhêzkirin; jiber ku nikarîbû bihata bikirin, ku letekî nan jî ji bona Şervanan bihata bigihaştin.

Belê ev biserkevtina Iranî pir bi giranî ve li ser wan de hate birawestandin; jiber ku ew bi dused Neferên xwe ve hatin bizîyanîkirin. Belam rewanîya wan pir hate bibilindkirin û beramberî vê rewanîya Barzanîyan hate bidakevtin; jiber ku di vî şerê hanê de ji baştirîn Fermandarên wan him hatin bikuştin û himjî hatin bibirîndarîkirin û ji wan jî ev bûn:

Sultan Meran Axa Pîrsiyavî, Elî Omer Pîrsiyavî, Sulêman Feqî Dêrêşkî, Hesên Sulêman Mêrgesorî û Mohamed Osman Esqebî. Van herduwan dev ji cihên xwe li Qelatan de nedan biberdan û wan xwe datin bigirtin, tanî ku laşên wan di bin zincîrên tankan de hatin bipankirin.

Ji Birîndaran jî ev bûn: Xezalî Mîrxan Jajokî, Sulêman Dîno û Ehmed Musa Mêrgesorî. Barzanîyan xwe ji bona gundê Tewîlê û pesarên Şêxan û Poşawa datin bivekişandin.

Piştî vî şerê hanê di 24. 3. 1947 de Hemayonî berê xwe ber bi Hecîomran ve date bivekirin û wî Elî Hicazî Kargêrê Polîsî giştîyî Iraqî li wêderê de date bidîtin û yê dawî amadebûna xwe jêre date

bipêşkeşkirin, da ku ew hêzên Iraqî ji bona yarmetîya wî di lêdana Barzanîyan de bide binardin. Belam Hemayonî ew date bisipasîkirin û wî jêre date bigotin, ku ew bi niyazmendî vê yarmetîya hanê ve nayête biderkevtin.

Li gora bîr û bawerîya min de dê Hemayonî bi vê pêşkeşkirina Iraqî ve bida bixêrhatin, heger ku civîn berî şerê heştdehê avdarê bihata bikirin, yê ku li ser wî de axivtin hatiye biderbasbûn.

Wer li ser Barzanîyan de dihate bidivakirin, ku ew lêdaneke wetov bi jan ve li sipahê Iranî de bidin bilêxistin, da ku ew ji miza mesta bi serkevtinê ve bi dirêjî ve bêtin bibêbehrkirin.

Sulêman Beg Dergele pêrabûneke gernas date birêberîkirin; jiber ku wî boseyeke sengînî li ser rêya giştî de di navbera Nexede û Pîranşehr de li gundê Qarne de date bidanîn. Di vê boseyê hanê de karwanekî Serbazan hate bikevtin. Jê pêncî Serbaz hatin bikuştin û çil ji wan hatin bidîlîkirin û ew ji bona Şîno hatin bivegihustin. Ev bi pêrabûna hanê ve nala bi beramberbûnekê ve ji şikestina şerê di roja 18. 3. 1947 de dihate biderkevtin. Ji wêçaxê de serdarîya Iranî bi karanîna hêza xweyî asmanî ve bi bombebarandina malan ve di hemû gundan de date bidestpêkirin, ji yê ku wan didatin bibawerkîrin, ku di nava wan de mal dihatin bidîtin.

Herdu Şerên dawî

Sipahê Iranî didate bihewildan, ku ew ji xwe re di berê Mergever de biserkevtinekê bide bicîanîn, mîna ku wî ji xwe re di berê Şîno de dabû bicîanîn. Wî hêrîşa xweyî pêşî di 25. 3. 1947 de ji bona ser bilindayên Hevres û Helec date bidestpêkirin û liqekî wî dikarîbû xwe bi serê qafekî wan ve bide bigihandin.

Piştî bi bêhneke kurt ve hêzên Barzanîyan hêrîşeke dualî li jêr fermandarîya Mohamed Emîn Mîrxan û Şêx Omer Şanderyî dane bikirin. Demjimarek nehate biderbasbûn, tanî ku cih hate bivegerandin û liq bi carekê ve hate bitarûmarkirin û jimarek ji Neferên wî hatin bidîlîkirin û di nava wan de Sitvan Cîhanyanî dihate bidîtin, yê ku bavê wîna bi General ve di nava sipahê Iranî de dihate biderkevtin.

Herwehajî baregeha henga girêdayê li nêzîka Hevres de bi topxanê ve hate bibomebarankirin. Heng bi revê ve hate bineçarîkirin, wê dev ji heremê date biberdan û ziyânên giran pêve nemaze bi cenawerên wêna ve hatin bikevtin. Herwehajî di vî şerê hanê de Tabur

birayê Hewîrko hate bikuştin, yê ku ew ji bona wergirtina tola birayê xwe hatibû bihatin.

Di wê rojê de bi tîrbûn ve Balafir dihatin bikarhatin. Wan bi xurtî ve gund û herwehaji pêrejî cihên şer didatin bibombebarandin û yek balafir jî di heremê de hate bixistin û Balafirvan jî hate bimirin; jiber ku wîna nema dikarîbû xwe bi sîwanê ve bida biçengkirin.

Barzanî bi heft Gorîvanan ve hatin bizîyanîkirin û ew jî ev bûn: Ehmed kekal Pîrsiyavî, Ebdul-Lah Şeqlaweyî, Xelîl Agreyî, Hemo Nebî Rêzaneyî, Xace Xal Mele Rezeyî, Şewket Numan Amêdî û Mîrxan Dorî. Hemû li goristana Helec de hatin biveşartin. Birîndar ev bûn: Şêx Omer Şanederî, Omer Axa Xelaneyî, Mîr Sultan, Xidir Remo û Wecdî Beg.

Barzanî bivêbûnek ji bona Fermandarê sipahê Iranî date binardin, ku dê jîna Sitvan Cîhanyanî bi ber tirsê ve bête bikevtin, heger ku balafirên Iranî li ser Bajarvanîyên Barzanîyan de bi bombebarandina xwe ve bêtin biçûyîn. Bombebaradina asmanî hate birawestandin, di gava ku bivêbûnên berê nedihatîn bikêrkin. Wetov tête biderkevtin, ku jîyana Kurê Ceneral Cîhanyanî bêtir ji wan re bi giring ve ji jîyana Efserên dinî bi dîlîrî ve dihate biderkevtin, ji yê ku ew di şerên berê de hatibûn bidîlîrîn.

Şerê duwem di sisêyî cotanê de hate bivêkvtin, gava ku tîpekê date bihewildan, ku ew vê carê ji Ormiyê bête bipêşkevtin, da ku ew bilindayên Nêrî -Berêzer bide livegirtin.

Barzanî ji min re date bigotin, ku ev hêrîşa hanê pir bi tund ve dihate biderkevtin û têde Barzanîyan sertbûnek ji her şerekî din bêtir datin biderxistin. Şer ji berbeyanî tanî bi tarîbûnê ve hate bidirêjîkirin û ew bi şikestina hêzên Iranî ve hate bidawîkirin, piştî ku zîyanên pir giran bi wan ve hatin bikevtin. Barzanî bi xwe jî ve bi sivik ve hate birîndarîkirin, herwehaji Heso Yusif bi xerab ve hatibû bibirîndarîkirin.

Pîr Hesin Sêlkî, Seid Mohamed Sêlkî, Ismail Xan barzanî û Elî Bêdarûnî hatin bigorîkirin. Ev şerê hanê bi şerê dawî ve tête biderkevtin, yê ku Barzanîyan bi dijî sipahê Iranî ve dane bivêxistin. Ew beramberî hêrîşên sipahê Iranî hatin biserkevtin û wan nehiştin, ku ew xwe bi ser sînor ve bidin bigihandin, da ku ew rêya vegera wan ji bona Iraqê li ber wan de bide bigirtin. Mohamed Xalid Barzanî di van şeran de yarmetîya Mamê xweyî Barzanî didate bikirin.

Divê li vêderê jî de bête bigotin, ku Xelkên heremên Mergever, deşta Bêl û Şîno her alîkarîyek di karîna wan de ji bona Barzanîyan tanî bi bêhna dawî jî ve dane bipêşkeşkirin.

Gorîkirina Qazî Mohamed

Piştî dadkirina Qazî Mohamed, Seyfî Qazî û Sedrî Qazî beramber bi Civateke Sipahî ve bi nav ve li Mehabadê de li ser wan de bi mirinê ve hate bidadkirin û ew bi dadkirina hanê ve di berbeyana 31. 3. 1947 de hate bicîanîn.

Bi cîanîna bi dadkirinê ve di wê demê de hate bikirin, gava ku ji Iranîyan re hate biderkevtin, ku tu tirseke xurt nema ji bona wan tête biderkevtin; jiber ku Eşîran xwe dabûn biberdestkirîn û wan dilsozîya xwe ji wan re dabûn bidazanîn û Barzanî xwe li ser rê de ji bona derkevtina ji xakê Iranê û vegevandina nava Iraqê de didin bidîtin. Wetov hîç bergîrîyek nema li ber wan de bi pêrabûna vê tawankarîya hanê de dihate bidîtin, ya ku ew nala birîneke bi bê derman ve di nava cerg û hinavên her Kurdekî de tête bîmayîn. Herwehajî ew nala rûsar-bûnekê ji bona Kurd û Kurdistanê tête biderkevtin, ya ku kêra wê tucarî di nava hestên vî netewê Xebatvan de ne tête bimalandin û nejî tête bihilanîn.

Min di rojnama Barzanî de ev gotinên hanêyî tomarkirî di roja 2. 4. 1947 de bi zimanê Erebi ve datin bidîtin: "Xebera gorîkirina Pêşewa, Mohamed Hisên û Sedir Qazî bi min ve hate bigihandin. Tev ji bona Xwedê ye û hemû jî ji bona wî têtin bivegerandin".

Derîyê Nehem

Vegerandin ji bona Iraqê

Hemû rê û ban di rûwên Barzanîyan de hatin bigirtin û wan bi carekê ve dev ji remana penabûna Yekîtiya Sovyête datin biberdan, piştî ku ji wan re derbasbûna wê rêya hanê bi dirêj, dijwar û girtî ve bi tirs ve hate biderkevtin û nemaze jî piştî ku kêserestîya Serokên Eşîran ji wan re hate bidîyarkirin.

Tevî ku serdarîya Iraqê jî amadebûna xwe ji bona pêşwazîkirina Barzanîyan bi bê bend û berc ve dabû biderxistin. Belam li pêşîya wan de hîç bijartineke din ji bil berdestbûna wan ji bona ber xwestîya Xwedê pêve nedihate bidîtin û divabû ku ew çavdêrîya bextê felekê ji xwe re bidin bikirin.

Li ser vî bingehe hanê de mal di pêşî de ber bi çemê Gader de li nik deqa sînor de hatin bilivandin. Bi hatina roja 10. 4. 1947 de hemû ji bona herema nîşankirî hatin bigihandin û ew di pêşîya Çekdarên Barzanîyan de dihatin bipêşkevtin.

Elî Hicazî Kargerê Polisî giştî di rexê Iraqî de ji çemê Gader de çavdêrîya wan didate bikirin û di nava wî û Şêx Ehmed Barzanî de dîtinek hate bipêkhatin, da ku biderbasbûn bête birêkûpêkxistin. Elî Hicazî didate bidubarekirin, ku divê di pêşî de Şêx Ehmed û birayê wî Mustefa Barzanî berî yên din bêtin biderbasbûn; belam Şêx Ehmed ji rê date bigotin, ku Barzanî li dawîya Çekdaran de tête bidîtin. Malan dest bi derbasbûna rexê Iraqî ve datin bikirin.

Herwehaji li wêderê de Efserên Dîlên Iranî hatin biberdan û di pişt re jî herdu topên 75 mm hatin bipeqandin.

Di panzdehê cotanê de Barzanî xatirê xwe ji birayê xwe Şêx Ehmed, ji birayên xwe, ji mala xwe û ji yên din ji dostên xwe date

bixwestin û wî 560 Çekdar datin bihelbijartin, da ku ew rûwê xwe ber bi mirinê ve bidin bivekirin û ew ber bi ayindeyeke veşartî ve bêtin biçûyîn.

Di vê rojê de bixatirê dawî hate bixwestin û piranîya pir ji Pîrîkan, Zarokan û Peyên ligel Şêx Ehmed de ji bona Iraqê hatin bivegerandin, di gava ku Barzanî ligel Peyên xwe de di cihêbûnê de hatin bimayîn, ya ku jêre dîtineke ne bi pêşbînî ve bi piştî derbasbûna bêtir ji yanzdeh salan ve hate bidîtin.

Barzanî ji min date bigotin, ku wî date bihewildan, da ku ew ji bona nava serên Efserên Iraqî bi mana wan ve li nik xwe de bide bixistin û da ku ew ji bona Iraqê neyêtin bivegerandin; jiber ku zînetê wan ligel zînetên yên din de tête bicudakirin; belam ji bil Mîrhac Ehmed û Ebdul-Rehamn Muftî bêtir kesekî din nehatin birazîkirin, di gava ku Izet Ebdul-Ezîz, Mustefa Xoşnaw, Mohamed Mehmud Qudsî û Xeyrul-Lah Ebdul-Kerîm li ser vegerandina xwe de dihatin bisorkirin. Herwehaji Bekir Ebdul-Kerîm, Nuri Ehmed Taha, Celal Emîn û Mohamed Salih ji xwe re datin bihelbijartin, ku ew bi dizî ve ji bona nava welatê xwe bêtin bivegerandin û ew ji darvekirinê hatin birizgarîkirin, di gava ku her çarên din hatin bigorîkirin; jiber ku Rasipêr li ser sozên xwe de nehate bimayîn, yên ku wî li ser xwe de dabûn bigirtin, ku ew li wan de bide bilêbuhurandin, yanî bi kêmanî ve ew nehêle, ku ew bêtin bidarvekirin. Wer tête bigotin, ku ew li ser givaştinên Wîzareta Salih Cebir de ji sozên xwe hate bidakevtin, ya ku ew ji bona bi darvekirina wan ve pir bi sor ve didate biderkevtin.

Di 19. 6. 1947 de bi dadkirina darvekirinê ve li ser Gorîvanan Izet Ebdul-Ezîz, Mustefa Xoşnaw, Xeyrul-Lah Ebdul-Kerîm û Mohamed Qudsî de hate bicîanîn û ew roja hanê bi roja Gorîvan ve di Kurdistanê de hate bikirin. Ew Gorîvanên hanê bi durujmên mayînê ve di mêjûwa Kurd û Kurdistanê de têtin bihiştin.

Lêdilovanê Maruf Çiyawîk di nivîsta Destana Barzana Sitembar de di rûpelê 200 de dide bigotin: "Piştî bi darvekirina Efseran ve û ajotina Barzanîyan ji bona jêrî Iraqê min Mistir Dêcîron Rawîşkarê Wîzareta Navxweyî, yanî mîna ku jêre tête bigotin, Serokê Ligervanên Serpereştîyê date bidîtin, wî ji min date bipirskirin: Çiye bîr û bawerîya te li ser bidarvekirina her çar Efseran de? Min jê re date bigotin, çima tu vê pîrsa hanê ji min dide bipirskirin, piştî ku perda mirinê bi ser wan ve hatiye bipoşandin û Xelk pir bi dilşikestî ve li ser jîna xortanîya wanî nûhatî de têtin biderkevtin? Ew hate bibêdengkirin; belam ez li ser

gotina xwe de hatim biçûyîn, ku Wîzareta Salih Cebir bi darvekirina wan Efseran ve du şaşbûnên mezin dane bikirin: Yekem, ku Merovê xwe avêtî ji bona bext, Merovê Tobedar û Merovê Lêbuhurvan nabe li gora qanûnên me û reweştên me de bête bidarvekirin, tanî ku ew sertewandina xwe û toba xwe dide biderxistin. Duwem, ku vê bi darvekirina hanê ve di nava cerk û hinavên hemû Kurdistan de dilêşî û bîntengbûneke xurt date bihiştin, ku tûcarî kêra wêna nikare bête bihilanîn.

Di pişt re wî ji min date bipirskirin û wî date bigotin: Magelo tu li ser hoyên dîlmayîna Berêzî Rasipêr li ser Barzanî de dide bizanîn? Min date bigotin, na ez nizanîm. Wî date bigotin: Jiber ku wî cil û bergên Generalîya Sovyêtî li ber xwe de dane bikirin. Min jêre date bigotin: Ez gûmandikim, ku yên bêtir ji Berêz Rasipêr pê hatin bikêrkirin, ew Ingilîz bi xwe bûn. Magelo çi divabû wîna bida bikirin, yê ku ew ji welatê xwe hatibû biderkirin û ji bal Iranê de dihate bidûkevtin û Turkî ew nedidate biwergirtin? Magelo wî dikarîbû xelata Stalin lê bida bivegerandin? Hergerjî ku wî ew lê bida bivegerandin, magelo dê ew bi ku ve bihata biçûyîn? Ew ne bi per bû, da ku ew ji xwe re li asmanan de bête bifirandin, ew ni bi masî bû, ku ew ji xwe re di nava kûrbûna avê de bête bidakevtin. Di pişt re min jêre date bigotin, ez ji te re sond dixum, ku ez bawerdikim, heger ku serdarîyê ew bida bihiştin û lê bida bilêbuhurandin, tevî gunehên ku ew hatine bikirin, dê ew bihata bivegerandin û dê wîna liberxwekirina cil û bergên Serbazekî sade ji xwe re bi baştir ve bida bidîtin.

Rawîşkar date bigotin: "Ev Merovê hanê ji wan Pehlewanan têtê biderkevtin, ji yên ku dê mêjû navên wan bi ava zêr ve di nava tomara Qehremanên cîhanê de bide binivîsandin". Rawîşkar di nava van gotinên xwe de bi bext ve dihate biderkevtin. Ez di pişt re hatim birabûn û hatim biderkevtin".

Derîyê Dehem

Rêya Mêjûyî

Barzanî û Peyên xwe li nêzîka sînor de hatin bimayîn, tanî ku mala dawî hate biderbasbûn û hemû mal bi hev re ber bi Diyana ve hatin biçûyîn, di piştî vê re ew di xêza sînor de hate biderbasbûn û ew ji bona nava Iraqê di 19. 4. 1947 de hate bikevtin. Wî berê xwe ber bi Xuwakurk ve di rêya Nazdarî Daxî de date vekirin.

Wî hêzên xwe datin bikomkirin û wî ji wan re date bigotin: Emê dê piştî çend bêhnên ji bona nava xakê Iraqê bêtin bikevtin û em dê berê xwe ber bi beşê jorî ve ji herema Barzan bidin bivekirin. Hîç gûman têde nayête bidîtin, ku dê serdarîya Iraqî tevaya hêzên xweyî bûjenî û merovanî bide biserbazîkirin û herwehaji dê ew ji Kurtêlxwerên bêbext ligel hêzên xweyî sipahî de bide bikarkirin. Hêjbiserdeji ve dê ew alîkarîyê ji herdu serdarîyên Tukî û Iranî ji xwe re bide biwergirtin, da ku ew me bide binemankirin. Lêbelê divê em xwe ji berangariyê li gora karîna xwe de xwe jê bidin bivegirtin; jiber ku ji bona me tu kûrbûneke sitratîcî nayête bidîtin, da ku em têde Birîndarên xwe bidin bidanîn û herwehaji jê jî niyazmendîyên xwe bidin biwergirtin. Ev çek û fişekên di nava destên me de, mîna ku hûn dizanin û yê ku her yek ji we para xwe jê dide bihilgirtin, bes û bi tenha ve têtin biderkevtin. Ev kirdarên hanê hemû bi hev re li ser me de bêtir divabûnê bi rêk û pêkîyê ve didin bineçarîkirin. Ez dê ligel serdarîya Iraqê de bidim bihewildan, da ku belkî em bi hev re bi çareyeke hişmendî ve bêtin bigihaştin. Belam dibûna bi serkevtinê ve pir bi kêm ve têtê biderkevtin. Wêçaxê dê emê ji xwe re di çareyeke din de bidin biremankirin.

Birano! Ez ber bi çarenûsekî windayî ve têtim biçûyîn. Ez nizanim, magelo dê ezê bi birçîbûnê ve, bi sarbûnê ve û yanî bi guleyekî

Dujmin ve bêtim bimirin? Mirin ji her dibûneke din de jiber zîneta me ji me re bi nêzîktir ve tête biderkevtin. Belam Xwedê bi xurttir ve û bi mezintir ve ji her Dujminekî bêtir tête biderkevtin û bi piştgirtina xwe pêve min helbijartina liberrabûnê ji xwe re dayîte biwergirtin. Debera ligel min de her yek ji wan kesan de bête bimagîn, ji yê ku ew di xwe de karîna hilgirtina van dijwarîyan û hilgirtina vê çarenûsê dide bidîtin. Her yekekî ku ew di xwe de karîna bi hilgirtinê ve nede bidîtin, ew dikare bête bivegerandin û xwe bide biberdestkirin. Ez vê bi sipasî ve û bi dilxweşî jî ve didim bigotin.

Hîç kesek ji nava rêzan de ne hate biderkevtin û wan ji bona wîna bi yek dengî ve datin bivegerandin. Em tanî mirinê ligel te ne.

Barzanî Hêzên xwe dide birêxistin.

Barzanî hêzên xwe ji bona pênc koman date biparvekirin û ji bona her komekê Femandarek date binîşankirin û ew jî ev bûn:

1. Şêx Sulêman
2. Êsed Xweşevî
3. Mamend Mesîh
4. Mohamed Emîn Mîrxan
5. Mustefa Mîrozî

Wan berê xwe ber bi herema Mizurî de dane bivekirin û ew di 25. 4. 1947 de pê hatin bigihistin; belam berî gihaştina wan bi rojekê ve ew tûşî kevtina nava boseyekê hatin bikirin, ya ku ew ji bal hêzeke Polîs û Caşan -Kurtêlxweran- de li nêzîka gundê zîtê de hatibû bidanîn. têde Polîsek hate bikuştin û Caşek jî bi tenê ve hate bidîlkin. Herwehaji têde Têlî Ebdul-Kerîm Kilêtî hate bigorîkin.

Giftûgokirin ligel Serdarîyê de

Barzanî li gundê Erguşê de hate bipeyabûn û wî hêzên xwe di nava gundên din de date bidanîn. Li ser danûsitendina wîna de ligel serdarîyê de wê di bîstûsisêyî cotanê de Elî Beg Walî ligel Welî İbrahim Hesenî de

date binardin, yê ku wan jêre bersiva serdarîyê didatin bihilgirtin, ku têde serdarî li ser vegerandina Barzanî û Hevalên wî de bi bê bend û merc ve têde birûniştin û herwehaji wê pê dayîte bisozdan, ku ew dê bidadkirina bi darkirinê ve derbarên wan de der sala 1945 de nede bicîanîn¹⁰⁰.

Bi diji vê ve dê serdarî bi pêrabûnên pêwist ve bête birabûn. Herdu Peyamberan ji Barzanî re li ser zînetê Vegervanê de datin biveguhestin û herwehaji jêre datin bigotin, ku Şêx Ehmed, hemû Merov û mal ji li Diyana de têtin birûniştin. Ku serdarîyê serbazxaneyê bi têtin dirî ve dorlêgirtî û bi hêzeke xurtî mezin ve ji sipah û polîs pasewanîkirî ji wan re dayîte bidurustkirin, ku hîç kesek nikare ji Serbazxanê bi bê destûra desthilatîyan ve ne bête biderkevtin û neji ji bona nava wêna bête bikevtin.

Herwehaji Elî Beg mebestên serdarîyê û amadebûna wêna ji bona hêrîşa ser heremê date biveguhestin, heger ku ew ji vegerandina Barzanî hate bibêhîvîkirin. Wî ji Barzanî re date bigotin: "Ez gelekî li ber çarenûsa we de têtin bikevtin. Ez ditirsim, ku ev xortên hanê dê bi wê çarenûsa hanê ve bêtin bigihaştin, ya ku Gorîvan Xelîl Xweşevî li ser destên Bêbextên netewê Kurd de pê hate bigihaştin".

Barzanî lê date bivegerandin: "Bi yarmetîya Xwedê ve dê bi hezaran ji wan Bêbextan ve bêtin bikuştin, tanî ku yekekî bi tenha xwe ve ji van xortan bête bikuştin".

Elî Beg bi bersiva Barzanîyê dawî ve hate bivegerandin, ku ew xwe tucarî nade biberdestkirin û herwehaji ew tucarî ji bi bê bend û merc ve nayê bivegerandin.

Min kaxezek di nava kaxezên Barzanî de date bidîtin, ji yê ku Barzanî ew dabûn bihilanîn û ew bi zimanê Erebî ve hatibû binivîsandin û ew ji bona Barzanî hatibû birêkirin, bêtî ku Nardinvanê wê navê xwe li ser de bide binivîsandin. Belam ji şeweyê nivîsandina wêna têde biderkevtin, ku Nardinvanê wê yek ji Serokên Eşîran têde biderkevtin û ev ji metnê wê ye: "Piştî silav û hêjabûnê!

Ku hemû Axên Kurdan di cihekî de bêtin bikomkirin û tu ji ligel hemûyên ligel xwe de tevde xwe ji bona wan axan bidin biberdestkirin, ji yê ku bawerîya te bi wan ve têde bikirin. Wêçaxê ew hemû ligel te de ji bona nik serdarîyê têtin biçûyîn û ew hemû bi hev re didin bigotin, ku

¹⁰⁰Bi destpêkirina pêrabûnên sipahî ve herema Barzan, dor û berên wê û hemû herema pêrabûnên sipahî bi heremekê ve li jêr qanûnên sipahî de hate bidanîn.

em tevde ligel Barzanî ne, heger ku hûn dixwazin wî bidin bisizakirin, em dixwazin, ku hûn me tevan jî ligel wî de bidin bisizakirin. Li gora gotinên wan de dê ew we bes û bi tenha ve ji bona demeke kurt bidin bidûrkirin, herwehaji ev jî li gora gotina Seid Axa¹⁰¹ de tête biderkevtin, yê ku ew niha ji Begdadê hatîye bivegerandin, piştî ku wî Erebi û yê din datin bidîtin"¹⁰².

Serdarî Hêzên xwe dide bidagirtin

Piştî vegerandina Elî Beg bi bersiva Barzanî dawî ve serdariya Iraqî bi dagirtina hêzên mezin ve date bidestpêkirin û nala hercarjî ligel wê jî de Serokên Eşîrên Kurd datin biyarmentîkirin û ev bi nala dagirtina giştî ve dihate biderkevtin. Serdarî li ser sê mîlan de dihate bipêşkevtin. Ji rojhilat de ew ji Şêrwanê hate bipêşkevtin û ji rojava de ew ji herema Rêkanîyan de tanî Ruwê Şîn¹⁰³ hate bipêşkevtin. Ji jêr de ew ji Akra tanî Barzan û çiyayê Şêrin hate bipêşkevtin.

Biservêjî de hevkarîyeke bi carekê ve di navbera Iraq, Turkî û Iranê de hate bilidarxistin. Herwehaji herdu serdariyên Turkî û Iranî jî amadebûna yarmetîya xwe ji bona hêzên Iraqî datin biderxistin.

Pêkdadanên sivik di mîla Şêrwanê de hatin birûdan û di nava van rûdanan de du hatin bigorîkirin, yek ji wan Çawîş Ebdul-Rehman Xoşnaw bû û yê din Ezîz Zîrarî bû. Herwehaji Osman Mêrgesorî jî hate bibirîndarîkirin û jimareke ji Neferên hêzên deshilatîyê û Caşan jî hatin bikuştin. Wehaji Bêbext Mohamed Emîn Şêvî jî hate bibirîndarkirin û wî çavekî xwe date biwindakirin.

Desthilatîyên serdariyê dozname beramber bi Şêx Ehmed Barzanî, herdu birayên wî Mohamed Sidîq û Babo, herdu kurên wî Mohamed Xalid û Cemal û ji bona Zaroyên birayên wî ve date biderxistin, da ku ew wan ber bi Civata Sipahîyî Jirêderkevtî ve bide bidan. Wê ew ji serbazxana Diyana datin bisitandin û wê ew ji bona nava girtîxanên Hewlêr de datin biavêtin, da ku ew bêtin bidadkin.

¹⁰¹Seid Axa Germavî bi Serokê Eşîra Doskê Jorî ve tête biderkevtin.

¹⁰²Belkî mebest li vê derê de bi Ingilîz ve tête biderkevtin.

¹⁰³Ev bi çemekî ve tête biderkevtin, yê ku ew herema Barzan ji herema Rêkanîyan de dide bicihêkirin.

Derîyê Yanzdehemîn

Biryara Dawî û Mêjûyî

Barzanî ji min re date bigotin, gava ku wî xatirê xwe ji Şêx Ehmed di 15. 4. 1947 de date bixwestin, wî jê date bipirskirin, magelo ew dikare ji bona Yekîtiya Sovyête bête bipenakirin, heger ku ew di nava Iraqê de ne bikaribe êtir bêtir bide bişerkirin? Şêx Ehmed li ser penabûnê de hate bipêrûniştin.

Barzanî biryara dawî û mêjûyî di 6. 5. 1947 de date biwergirtin û wî hemû hêzên xwe li Ergûşê de date bikomkirin û wî ji wan re biryara xweyî mêjûyî bi penabûnê ve ji bona Yekîtiya Sovyête date bigotin û wî ji wan re hoy datin bixuyanîkirin, yên ku wan pê datin bihiştin, da ku ew vê biryara hanê bide biwergirtin.

Bi cîanîna vê armanca hanê bi bîr û bawerîya hinekan ve pir bi nêzîkî evsanan ve û bi dûr ji rastîyê ve dihate biderkevtin. Ew ji wê biryara xweyî bi mana ligel Barzanî de û girêdana çarenûsa xwe ligel wî de hatin bidakevtin û jimara wan bêtir ji pêncî kesî pêve nedihate biderkevtin, ji yên ku wan xwe ji bona serdarîkirinê dane biberdestkirin.

Rûdanên birêveçûnê

Ferman ji bona hêzan bi livandinê ve bi hêdî hêdî ve ji bona herema Herkîyê Binecî di tevaya roja 22. 5. 1947 de hatin biderkevtin. Tevaya hêzan ji bona gundên Derê, Basiya, Sirûnê û yên din de hatin bigihaştin.

Serdarîya Iraqê ji Mukurvanên xwe hate bi agehdarîkirin, ku Barzanî li gundê Derê de tête bidîtin. Jibervejî ve wê 14 Balafir di 23. 5. 1947 de ji bona bombebarandina wî gundî datin binardin û li gora goyên

gelekan de ji Hevalên Barzanîyî bi rêvecûnê ve ew bombebarandina hanê bi xurtîrîn bombebarandin ve ji hemûyîn din de dihate biderkevtin, ji yên ku ew bi tûşî ve hatibûn bikirin. Bi vê bombebarandina hanê ve Temo Mustefa Binavî û Taha Ezîz Espîndarî pê hatin bigorîkirin û 14 kesên din bi birîndarîyên cudan ve pê hatin bibirîndarîkirin.

Di roja 24. 5. 1947 de hêz ji bona gundê Pêdaw hatin bigihandin, yê ku ew bi dawî gund ve li ser sînorê Iraqî û Turkî de dihate biderkevtin.

Zîneta herdu Birîndaran Salih Hisên Gozî û Hemo Hîzanî pir bi tirs ve dihate biderkevtin û hîç karî bi veguheştina wan ve nedihate biderkevtin; jibervêjî ve Barzanî ji Keyê gund date bixwestin, ji yê ku ew bi navê Xuwastî ve dihate binavkirin, ku ew herdu Birîndaran ji bona Şêrwanê bide biveguhestin û wan li wêderê de ji bona serdarîyê bide biberdestkirin.

Di bêhna xatirxwestinê de Birîndar Salih bi destên birayê xwe Selîm date bigirtin û wan havdû dane bimaçîkirin û dest bi girî ve dane bikirin. Esed Xweşevî ji bona Selîm bi livandinê ve date binîşankirin. Selîm ji bona Esed Xweşevî date bigotin: Esed! Maçilo dê ezê birayê xwe bidim bihiştin? Esed Xweşevî lê date bivegerandin: Evên li ber te de hemû bi birayên te ve têtin biderkevtin. Hilo û pişta xwe bi Xwedê ve bide bigirêdan. Selîm hate birabûn. Di wêçaxê de tevan dest bi girî ve dane bikirin.

Berî derkevtinê Barzanî pilana xwe di derbarê livandina hêzan de date bixuyanîkirin û wî wetov date bikirin, ku desteyê Misto Mîrozî di pêşngê de divê bête bidîtin û li piş wî de desteyê Mamend Mesîh û li piş Mamend Mesîh de desteyê Mohamed Emîn Mîrxan û li piş Mohamed Emîn Mîrxan de desteyê Şêx Sulêman tete biderkevtin û di paşengê de Esed Xweşevî tete biderkevtin, yê ku alîkarîya her yekî pê hatîye bisipartin, ji yên ku jiber her hoyekî têtin bipaşvekevtin.

Ew ji gundê Pêdawê di 25. 5. 1947 de di deşta Pêdavê hate biderkevtin, ya ku derbasbûn tê de pir bi dujwarî ve dihate biderkevtin; jiber ku ew bi ber vê ve dihate birûniştin û bilindbûna wêna bi nêzîka sê hezar Mitir dihate biderkevtin. Destê pêşengê hate bineçarîkirin, ku ew bi qondaxê tivingên xwe ve di nava berfê de pêpelûkan bidin bidurustkirin, da ku ew Birîndaran û barên xwe li ser milan de bikaribin bidin biveguhestin.

Di danê êvara wê rojê de ew bi gundê Bay ve di nava Kurdistana Turkiyê de hatin bigihaştin û ew ji bal xelkên gund de pir bi germî ve

hatin bipêşewazîkirin, tevî ku jimara malên gund bi bîst malan jî ve nedihate biderkevtin, wan hemûyên di nava destên xwe de ji wan re dane bipêşkeşkirin. Pişt re Barzanî ji Keyê gund li ser nêzîktirîn û bi ewletirîn rê ve ji bona sînore Iranê date bipirskirin. Wî jêre date bigotin, ku nêzîktirîn rê bi rêya Zînîya Esinkera ve tete biderkevtin, ya ku ew di navbera herdu melbendên Gever û Şemdînan de tete bikevtin. Ew bi alîkarîya Rêberên gundê Bay ve bi ser wê rêyê ve hatin bikevtin. Hêj kêm mabû, ku ew bi cihê ve bêtin bigihaştin, desteyê pêşengê ji xwe re datin bidîtin, ku Serbazên Turkan dixwazin li wêderê de ji xwe re tabyan bidin bilêdan û wan rê dabûn bibirîn. Hêz hatin bineçarîkirin, ku ew xwe di nava daran û qesela tîr de li ser kenarê Zabê mezin de bidin biveşartin, ya ku ew bi navê Nehêla Geverê de dihate binavûbangkirin. Herwehaji Balafirên Turkan jî ji bona dîdebanîyê hatin bigihandin; belam wan tu şopên wan nedatin bidîtin; jiber ku ew pir bi başî ve hatibûn bipoşandin.

Barzanî ji min re çîroka derbasbûnê û fena xwe date bigotin, ya ku ew ji bona xapandina Turkan pê hate birabûn. Wî date bigotin: "Em beramberî hêzên Turkan dihatin bilivandin û me didate bixwestin, ku ew bi me ve bidin bihestkirin û wan xwe ji bona şer ligel me de didatin bilikarxistin. Em ji livandinê hatin birawestandin û min ji hêzan date bixwestin, ku ew berên xwe ber bi semta rojhilat ve bidin bikirin û gava ku tarî bête bikevtin, em nema bi tu livandinê ve têtin birabûn. Di pişt re dê hêz carekedin xwe bi dizî ve ji bona wî cihê jêderkevtî bi xwe ve bêtin bivegerandin, yê ku ew jê hatibûn biderkevtin. Herwehaji min xwe ligel desteyekî biçûk de ji bona paş date bikişandin, da ku em ji bona nava serên Turkan bidin bixistin, ku me berê xwe dayite biveguhertin û em dixwazin ji alîyê rojhilatî wî cihê bêtin biderbaskirin. Hêzên Turkan li me de didatin biçavdêrîkirin û min date bidîtin, ku ew pir bi şerpeze ve dihatin biderkevtin û piştî du demjimaran ji livandina me wan tişt û miştên xwe datin bigirêdan û wan ew datin bibarkirin û ew bi lez û bez ve ji bona rêya rojhatî cih hatin bilivandin, ya ku wan tede ji xwe re didatin bi bawerîkirin, ku dê em tere bêtin biderbasbûn. Min date bizanîn, ku wan cihê xweyî pêşî datin bivalakirin û hîç kesek ji wan nema tede dihate bipeydakirin.

Di berbeyana roja 27. 5. 1947 de em di Zînîya Esinkera de hatin biderbasbûn û me Serbazên Turkan li dû xwe de dane bihiştin û wan bi me ve nedane bihestkirin, tanî ku em bi ser çiyayê Sipîrîz ve hatin bikevtin. Wêçaxê wan agir ber bi me ve datin biberdan; belam di nava me û wan de pir dûrbûn dihate bidîtin. Herwehaji balafirên Turkî jî hatin

bigihandin; belam em ji bona ser sînore Iranê hatibûn bigihaştin; jibervêjî ve ew careke din hatin bivegerandin".

Di danê êvara 27. 5. 1947 de hêz hemû bi carekê ve ji bona gundê Iranîyî pêşî li ser sînore de hatin bikevtin, yê ku ew bi navê gundê Cîrmî ve dihate binavkirin. Piştî şikenandina xurînê di beryana roja din de em ji bona herema Begzade di Tergever de hatin bilivandin û em ji bona nava gundên Embê, Derbend û Telwê hatin bikevtin û Axên wan ji bona Ormîyê jiber tîrsa tolwergirtinê jiber helwesta wanî berê hatibûn bibazdan; belam agehdarî ji bona hêzan bi sert ve dihatin biderkevtin, ku ew bi darê zorê ve tu tiştî ji hîç tu kesî ji xwe re nedin bisitandin, hegerjî ew bi letekî nan jî ve bête biderkevtin û hîç bi tu rengî jî ve nabe, ku hîç kesek jî di bin her zînekê jî de bête bişermezarîkirin.

Barzanî û Hevalên xwe rojên 29. 30 û 31. 5. 1947 di herema Herkîyan de û bi teyabetî ve di nava zomên wan de datin bibuhurandin û ew ji bal wan de pir bi hêjabûn ve hatin bipêşewazîkirin. Serdarîya Iranî ji bona hemû Serokên Eşîrên heremê dabû bibangkirin, da ku ew ligel wan de li ser mebestên Barzanî û rêyên nabûdkirina wî de bide bişewirdarîkirin. Wê ji wan date bixwestin, ku yekek ji wan di xwe de bide biditin, da ku ew nameyekê ji serdarîya Iranî ji bona Mustefa Barzanî bide bigihandin. Reşîd Beg Serokê Eşîra Herkî bi pêrabûna vî karê hanê ve bi ser milên xwe ve date bihildan. Di nava namê de pîrs li ser nêta pêrabûna Barzanî û hoyên derbasbûna wîna careke din ji bona nava xakê Iranê de dihate biderkevtin, herwehaji tede bi bivêkirina wîna ve bi derkevtina xweser ve ji nava xakê Iranê dihate biderekevtin. Barzanî date bibersivkirin, ku ew dê piştî çen rojên din bersivê bide binivîsandin. Wî tucarîjî ew bersiva hanê neda binivîsandin.

Pir caran Barzanî li ser dîtina xwe de ligel Mele Bedir û Mele Heyder ji gundê Xangê -Xaneqah- ji me re didate biaxivtin, bêkanî çiqasî wan û xelkên gundê wan ji bona me evîndarî û dildarîya xwe û herwehaji alîkarî ji me re dane bipêşkeşkirin. Herwehaji wî didate bidubarekirin, bê kanî çiqasî jî jê re cotê gorê pêşkeşî ji bal Mele Heyder de yarmetîya wî di rê de dayîte bikin.

Min tu tişt li ser Mele Heyder û nav û nîşanê wî de nedidate binasîn, tanî ku rojekê li hevdû de hate birasthatin, ku xelkên gundê Xangê ligel Melê Gundê xwe de di sala 1979 de ji bona nik min hatin bihatin. Min pir bi dilgermî ve pêşewazî li wan de date bikin. Merovekî ayînîyî heftê salî wan ji min re çîroka derbasbûna Barzanî di nava gundê xwe de date bigotin û herwehaji bê çawan wan lê datin bipêşewazîkirin

û çilo jî wî jêre cotekî gore date bidîyarîkirin. Di wêçaxê de bi bîra min ve hate bikevtin, tiştê ku min ji Barzanî dabû bibihîstin û ji min re hate biderkevtin, ku evê peyvdar bi Mele Heyder bi xwe ve têtê biderkevtin.

Di herema Herkîyan de Muhye-Dîn Baba Zade ji gundê Balnş de û Lavko -Dawid Yoxena- bi Barzanî ve hatin bigihaştin. Herdu jî ligel wî de ji bona Yekîtiya Sovyêtê hatin biçûyîn. Yê pêşî li wêderê de hate bimirin û yê duwem her û her bi dilsozî ve û ligel Barzanî de di vegeerê jî de ji Yekîtiya Sovyêtê hate bimayîn¹⁰⁴.

Di danê êvara 31. 5. 1947 de wan dev ji herema Herkîyan de dane biberdan û wan berê xwe ber bi herema Şîkak ve di rêya Sêrû de datin bivedan û ew di du rojên pêşî de ji meha axlêvê de di nava gundên Şîkak de hatin bimayîn. Divê li vêderê jî de bête bigotin, ku pir bi germî ve ji bal xelkên gundan de pêşewazî li wan de di hate bigirtin; ji yên ku ew li ser herdu kenarên rê de li derveyî her gundekî de dihatin birêzkirin û kela girî bi gorîya wan ve di hate bikevtin û histirên wan dihatin bibarandin. Hinekan ji wan ji wan re av didatin bianîn û hinên din ji wan re dew didatin bianîn û yên din ji wan re nan didatin bipêşkeşkirin.

Vê dildarîya bi rastî ve ji bal Zaroyên reha wan de ew bi dilsozîyê û ewlebûnê ve datin bihestkirin û ji bona wan demek date bihilanîn, da ku ew têde hinekî ji xwe re bêhna xwe bidin bivedan û xwe têde bidin bişuştin û biveşuştin, ji yên ku ew bi pir ve bi niyazmendî wê ve dihatin biderkevtin. Xalê Simko, yê ku ew bi navê Xalê Mîrzê ve di hate binavkirin, ji bona wan baştirîn agehdarî li ser rê û gundan de, li ser mêldarîya Serokên Eşîran û Keyên gundan de date bipêşkeşkirin. Wî ew bi van agehdarîyan ve dane bidewlemendkirin. Hemû Hevalên bi rê-veçûnê ve pir bi sipasî ve û bi hesta hêjakirinê ve wan bi bîra xwe ve didin bixistin, ji yên ku Zaroyên Eşîra Şîkak û bi taybetî ve ji bal Mîrza Elo de di gundê Dostan de pê hatin birabûn, yê ku ew ji xizmê Simko Axa têtê biderkevtin.

¹⁰⁴Min di 13. 4. 1979 de Lavko li mala Barzanî de li Kerec de date binaskirin û ew bi Dergevanê wan bû. Nasînî di nava min û wî de hate bikirin û wî pir bi dûr û dirêjî ve li ser çûna Barzanî ji bona Yekîtiya Sovyêtê û mana wan li wêdrê de ji me re didate biaxivtîn. Mîna ku bi bîra min ve têtê biderkevtin, ku ew bi Wergervanê Şahbenderîya Sovyêtî ve di Ormiyê de di hate biderkevtin û wî pir bi başî ve bi zimanê Rusî ve didate bizanîn. Her kesekî bi nêzik mala Barzanî ve pir ji Lavko -Lawko- didatin bihezkin. Cuma

Di 3. 6. 1947 de ew ji gundê Dostan de hatin biderkevtin û ew di gundên Dîzê, Hacî Cefan, Goze Reş re hatin biderbasbûn. Li gundê Hacî Cefan de xortekî bi navê Mîrza Kemal ve baştirîn kar û bar ji wan re bi cudabûna helwesta Axê gund ve bi navê Qertas Axa ve date bipêşkeşkirin, yê ku ew ji gundê xwe ji bona Selmasê hatibû bibazdan.

Belam li Goze Reş de Merovekî bi navê Sertîp ve ji wan re hemû niyazmendiyên wan date bigirawkirin. Hêjî ji Zindiyên bi rêveçûnê ve vî xortê dilsoz bi bîrên xwe ve didin bixistin, yê ku wî xwe ji bona bêhnvedana wan didate bikarkirin û wî ji wan li ser niyazmendiyên wan didate bipirskirin. Li Şikakê de Bêcan Cundî, Teymur Musa, Kamil Zulumat, Omer Hisên û Ibrahîm Celal tev li bi rêveçûnê ve hatin bikirin. Di vê rûjê jî de Balafirên Iranî bi firînen xweyî dîdebanî ve hatin birabûn.

Di rê de hinekan ji Neferan çend tenekên dagirtî bi xurman ve ji dikana Dikançkî dabûn bisitandin. Ew li ser rê de hatibû birawestandin û didate bigirîkirin. Barzanî ew date bidîtin û jê li ser girîyê wî de date bipirskirin. Wî jê re li ser zordarîya pêve vekevtî de date biaxivtin. Barzanî bi lez ve Heştdeh dînar jêre dane bidan, yên ku ew bi gelekî ve ji buhayê xurmên jê sitendî bi bêtir ve dihatin biderkevtin. Herwehaji^{wî} bi lez ve Peyên xwe datin bikomkirin û wî soz bi sizakirinê sert ve li ser her yekî de date bidan, yê ku ew vî karê hanê carekê ji caran bide bikirin.

Piştî bêhnvedaneke kurt li Goze Reş de ew bi rêya xwe ve hatin bikevtin û ew ji bona gundê Hefleran hatin bigihandin. Pêşewazîya ku bi rêveçûnê ve ji bal xelkên vî gundê hanê jêre hate biwergirtin, rojekê ji rojan şopa wêna ji bîrwerîya wan nayête bihilanîn; jiber ku wan ew bi dildarîya xwe ve dane bipoşandin û wan hemû evîndarî û hezkirin ji wan re datin biderkirin, ku pesnên wan bi meznahî ve têtin bikirin û bi taybetî ve di helwesta Teymur Şeş Tilî û kurê wî Sediq de dihatin biderkevtin. Di nîvê şevê de ew ji bona gundê Beroş Xoran hatin bigihaştin.

Li gundê Beroş Xoran de Dadvanê heremê bi navê Xelîfe Sadiq xwest bi lez û bez ve Barzanî bide bidîtin, yê ku ew ji bal serdarîyê de hatibû binardin û di bîrîka wî jî de dafêke çêkirî dihate bidîtin, da ku ew Barzanî di nava wan de bide bixistin. Herwehaji ew bi nokerîya xwe ve ji bona rêstika Iarnî pir bi nav û bang ve dihate biderkevtin. Wî xwe bi dilsozvanê Kurd û Kurdistanê ve didate bidiyarkirin. Herwehaji wî didate biderxistin, ku ew pir bi dilşikestî ve têtê biderkevtin. Wî date bigotin, ku ew pir li ser çarenûsa Barzanî de bi dilsoz ve têtê biderkevtin,

jiber vêjî ve wî ev daxwaza Iranî dayite biwergirtin, ku ew ji bona nik wî bête bihatin û jêre bide bigotin, ku serdarîya Iranê hêzên mezin dane binardin û wê hemû kulekên bi derkevtinê ve li ser wî de dane bidan. Tevî li hemû karînen mezin de li nik Iranê de ew ji têgihîştineke Merovanî amadebûna xwe ji bona dermankirina Birîndaran û nardina xwarin û vexwarinê û yarmetîyê ji bona we dide biderxistin û herwehaji ew bi mana we ve li heremê de tete bipêrûniştin, bêyî ku hîç yekek ji we zîyan pêve bête bikevtin. Herwehaji wî date bigotin, ku ew dide bixwestin, ku Barzanî ji xwe re cihekî bide binîşankirin, da ku ew ji xwe re tede xorakê ligel desteyekî Bijîşkî de ji bona dermankirina Birîndaran bide biwergirtin.

Ligel Xelîfe Sadiq de Merovekî bi navê Elî ve dihate bidîtin, yê ku wî xwe ji bona yekekî ji Pêyên Barzanî date binêzîkkirin û jêre tevaya rastîyê date bigotin û wî jê date bixwestin, ku ew ji bona Barzanî bide bigotin, ku her gotineke ji devê Xelîfe tete biderkevtin û bi derew û fen ve tete biderkevtin. Hêza Iranî hêjî nehatîye bigihaştin û desthilatîyên Iranî dixwazin we bi her awayekî ve bidin bigîrkirin, tanî ku hêzên wê bi we ve bêtin bigihandin û cihên xwe bidin bigirtin. Hîç tu hêzên wê li ser rê de ji bil hin ji Çekdarên Ecem pêve di dola Qetur de nayêtin bidîtin. Bi baştir ve tete biderkevtin, ku hûn xwe nedin bigîrkirin. Barzanî ev xeberên hanê datin biwergirtin û wî bi bawerîya xwe ve bi Xelîfe ve date bidiyarkirin û wî ew date bisipaskirin û jê re helbijartina cih date bihiştin, yê ku ew wî bi baş ve dide bidîtin. Herwehaji wî date bigotin, ku dê ew bi amojgarîya wî ve bide bikirin û ew dê li gund de bête bimayîn û dê ew çavdêrîya vegerandina wî bide bikirin.

Xelîfe bi lez û pele ve ji bona bajarê Xoyê hate bivegerandin û wî didate bigûmankirin, ku tepa wî hate biserkevtin û wî bi vê ve Berpirsiyarên Iranî date bimizgînîkirin.

Di vê pêla hanê de Şah serdana heremên Ezerbêcanê didate bikirin û wî pir ji Sipahsalar didate bixwestin, ku divê hemû rê di rûwê Barzanî de bêtin bidadan û herwehaji divê bi her buhayekî ve ew bêtin binabûdkirin.

Piştî ku Xelîfe Sadiq ji ber çavan hate biawarkirin, Barazanî ji bona Berpirsiyarên hêzan date bibangkirin û ji wan date bixwestin, ku her yek ji wan niyazmendîyên xwe ji nan bi têrî ve divê bide bigirawkirin; jiber ku qonaxa tê dê bi dirêjî ve û bi dijwar ve bête biderkevtin, ya ku ew bi tirsan ve tete bipoşandin; jiber ku li ser wan de

derbasbûn di dola Qetur de di nava şeva 4/5. 6. 1947 de berî rojhilatê divabû bihata bikirin. Barzanî li ser serûştîya erd de li wêderê de ne bi bê agehdarî ve dihate biderkevtin. Li nik wî de agehdarîyên têrkirî li ser zînetê rê de di navbera Beroş Xoran û deqên cihên hêzên Iranî de dihatin bidîtin. Belam beramberî dola Qetur de rêya anînûbirinê nedihate biderkevtin û heger ku hêzeke Iranî di nava dolê de bête bidîtin, divabû ligel de têkwerhatin bihata bikirin û ew bi darê zorê ve bihata biderkirin. Hîç gûman têde nedihate bidîtin, ku dê biderkirina wêna bi hêsanî ve bihata bidîtin, heger ku ji nişkêve li ser de bihata bihêrîşkirin: jibervêjî ve divabû ku ew xwe ji cihekî li ser rê de di navbera Beroş Xoran û dolê de bidin bivegirtin. Vê li ser wan de bi kevtina nava xakê Turkî ve û çûn di nava wêna de di çend demjimaran de û careke din ji nû ve vegerandin ji bona nava xakê Iranê de didate bineçarkirin.

Ew bi xweşî ve di nava dola Qetur re hatin biderbasbûn; jiber ku Çekdarên Pasevanên wêna berî bi çend rojan ve ji bona gundekî dûr ji tirsê berengarîyê ligel Barzanîyan de dabûn bibazdan.

Bi rastî ve derbasbûn di dola Qetur de bi mîna serkevtineke sipahîyê çurusandî ve dihate biderkevtin; ji ber ku ew bi tirstirîn bergir ve di rê de dihate biderkevtin. Heger ku berengarîyek di dolê de bihata birûdan, dê Barzanîyan zîyanên pir mezin ji xwe re bidana bixwarin û belkî berê rûdanan jî bihata biveguhertin û dê ew wetov bihatana bikirin, ne mîna ku ji wan re hatibû bibiryarîkirin.

Di berbeyana pêncê axlêvê de ew ji bona nava herema Eşîra Erus hatin bikevtin, ya ku ew bi baştirîn erkê xweyî milî ve pê hatin birabûn. Wan ji bona wan her alîkarîyeke bi karîn ve dane bipêşkeşkirin. Ew bi sipasî ve hestyara xelkên gundên Geletê, Todan û Neda didin bibîrxistin û bi taybetî ve ew hestyara Koço Axa Elî Beg, Balî Beg û Behrî Beg ji gundê Neda didin bibîrxistin.

Di şeşê axlêvê de ew ji gundê Neda hatin biderkevtin û ew bi gundên Belesor û Belerêşê ve hatin bigihaştin. Ew careke din jî pir bi germî ve hatin bipêşewazîkirin û nemaze ew ji bal Koxê herdu gundan Mîrza Mele Memeî de pir bi germî ve hatin bipêşewazîkirin. Piştî bêhnvedaneke kurt û nanxwarinê careke din ew bi rêya xwe hatin bikevtin, tanî ku ew bi havîngeha Hacî Begê xweşik ve hatin bigihaştin, ya ku ew bi nala perçeyekî ji buhuştê ve tête biderkevtin; mîna ku yekekî ji Serdanên wêna dayite bigotin. Di danê êvarê de ew ji bona gundê Melhemê hatin bigihaştin, yê ku ew di nava herema Eşîra Milî de tête bikevtin. Wan têde şeva xwe dane bibuhurandin.

Di 7. 6. 1947 de ew ji bona gundê Embarê hatin bigihaştin û wan têde Merovekî pir bi dilsoz ve û pir bi karnas ve li ser heremê de tanî bi sînore Yekîtiya Sovyêtê ve datin bidîtin, yê ku ew bi navê Mîrza Ebdî dihate binavkirin. Tevî ku ew bi heftê salî ve di temenê xwe jî de dihate biderkevtin, ew pir bi hêt û pêt ve dihate bidîtin û jîndarî û jêhatîbûn di nava çav û ruwê wî de dihatin bibarandin. Barzanî jê li ser baştirîn rê de ji bona çemê Arasê date bipirskirin. Mîrza jêre rêya Mako -Hason date bipêşneyarkirin; jiber ku her rêyeke din dê bi dijwarî ve tere derbasbûn bête biderkevtin, nemaze gava ku ew ji bona Turkî bêtin bikevtin; jiber ku rê li wêderê de bi sext û dirêj ve û herwehaji pir bi tirsê raxistî ve tete biderkevtin. Barzanî bîr û bawerîya wî bi başî ve date bidîtin û wî date bibiryarîkirin, ku ew wê amojgarîya wîna ji xwe re bide biwergirtin. Herwehaji jiber ku qonaxa hatî pir bi giring ve û bi tirs ve dihate biderkevtin, divabû ku jêre pilaneke pir bi hûr û wird ve bihata bidanîn.

Di 8. 6. 1947 de ew ji Embarê hatin biderkevtin û ew bi herdu gundên Kelîs Gend û Ax Daş ve li nêzîka Mako de hatin bigihaştin, yên ku ew bi carekê ve hatibûn bivalakirin; jiber ku xelkên wan ji bona Mako dabûn bibazdan û wan malên xwe ligel kel û pelên têde ji tiştên malê û ji xwarin û vexwarinê li dû xwe de dabûn bihiştin.

Qonaxa Giring

Hêzên Iranîyî gewre bi piştgirtina tank û topxanan ve ji bona Mako hatin bigihaştin û ew li ser tevaya xaçîrêk û rêyan de hatin bibelavkirin û wan ew bi xurtî ve di nava lepên xwe de dane bigirtin. Hiç gûman têde nedihate bidîtin, ku çarenûsa Barzanîyan li ser encamên şerê dahatî de dihate birawestandin; jibervêjî ve li ser yekekî ji wan de divabû ku ew karekî xurtî bi taybetî ve bide bikin, da ku ew di wî şerê hanêyê hatî de bête biserkevtin.

Barzanî hêzên xwe ji bona du beşan date biparvekirin û piştî dîdebanîya li ser heremê de û dozandina cihên sipahê Iranî de biryar bi destpêkirina hêrîşa man û nemanê ve hate biwergirtin. Barzanî bi xwe ve fermandarîya hêza hêrîşê ji Kelîş Gend bi yarmetîya Mohamed Emîn Mirxan, Mamend Mesîh û Misto Cadir Mîirozî ve didate bidestpêkirin. Esed Xweşevî fermandarîya hêza hêrîşê ji Ax Daş bi alîkarîya Salih Kaniye Lencî û Seid Welî Beg ve didate bidestpêkirin. Hêrîşê li ser hêzên Iranî de di çiyayê Sosoz û deşta Mako de di 9. 6. 1947 de date bi-

destpêkirin û ew tanî 11. 6. 1947 de bi bê rawestandî tevî li hemû gerbûna şer û dirbûna wî de hate bidirêjkirin. Belam hate bidiyarvekevtin, ku hîç tiştekî nekirî nikare xwe li ber vîna xurt û bawermendîya kûr de bide biragirtin.

Barzanîyan di vî şerê hanê de deha baştirîn rûpelên pehlewaniyê datin bitomarkirin û ew bi ser wan hêzan ve hatin biserkevtin, ji yên ku ew bi jimar û çekên xwe ve bi ser wan ve bi deha bêtir ve dihatin biderkevtin; jiber ku Femandariya sipahê Iranî hemû karinên xwe ji bona bi nemankirina Barzanî û Hevalên wî ve û nehiştina gihandina wan ji bona Yekîtiya Sovyê dabû bidagirtin. Wê ew cihê hanê ji xwe re dabû bihelbijartin; jiber ku ew bi carekê ve bi lihevhatî ve ji bona bi karanîna balafiran û tankan ve di hate biderkevtin û wan didatin bibawerîkirin, ku dê ew di dawîya dawî de bi ser Barzanî ve bêtin bikevtin û ew tucarî nema ji nava lepên wan vê carê dikare xwe bide birizgarîkirin.

Barzanîyan dikarîbûn hêzên Iranî bidin bihejandin û wan ji ser rêya xwe bidin biderkirin. Wan pira Mako dane bigirtin û wan dikarîbûn di şeva 11/12. 6. de di ser çemê Zengî de bêtin biderbasbûn. Ew di berbeyana roja 12. 6. 1947 de bi gundê Hason ve hatin bigihaştin. Wer di hate biderkevtin, ku tirs li ser wan de hatibû bidûrkevtin; heger ku ev ji werjî ji bona çend rojan jî hate biderkevtin.

Zîyanên bi hêzên Iranî ve di vî şerê hanê de bi kuştin û birîndarîkirina bi sedan ve hatin bikevtin û 271 Neferên wan bi dîl ve hatin bigirtin û ew di piştî bidawîhatina şer de hatin biberdan. Herwehaji jimarek ji tankan hatin bitêkûpêkçûn, Balafirek jî hate bixistin û betariyeke topxanê jî hate bitarumarkirin. Bi sedan ji tivingan ve ligel pêncî hêstirên barkirî de bi fişek û xorakê ve bi destên wan ve hatin bikevtin û wan zor ji van hêstiran sûd ji xwe re ji bona veguhestina Birîndaran dane biwergirtin. Ji Barzanîyan çar kes hatin bigorîkirin û ew jî ev bûn: Mele Lêrî, Hecî Gowêzî, Mohamed Mele Mohamed Mêrgesorî û Salih Lêrî. Herwehaji çardeh kes ji wan hatin bibirîndarîkirin.

Gundê Hason li jorî Mako tête bikevtin û ew bi Eşîra Celalîyî Kurdî ve tête bibestandin, ku têde Omer Axayê Celalî Serokê Eşîrê li Barzanî de date bipêşewazîkirin û wî jêre sozê pêşkeşkirina yarmetiyê date bidan; belam ew bi cîanîna sozê xwe ve nehate bipêrabûn; lêbelê wî didate binêtkirin, ku ew ji xwe re şopeke bêbextiyê bide bitomarkirin, da ku ew sipahê Iranî bi ser wan ve ji nişkê ve bide biraserkirin. Ev Bêbextê hanê wetov date bikirin, ku wî ji bona Hevalbendên xwe bi dakevtinê ve

ji zomên Konan date bifermarkirin, da ku ew ne nan û nejî xwarinê ji bona Barzanîyan nedin bipêşkeskirin.

Em dikarin bidin bigotin, ku ev Eşîra hanê û Serokê wê bi tenha xwe ve dihatin biderkevtin, ji yê ku wan bêbextîya erkê milî di nava hemû Eşîrên din de dane bikirin, gava ku Barzanî di nava wan re di rêya xwe de ji bona Yekîtiya Sovyêtê hatin biderbasbûn.

Derbasbûna di ser çemê Arasê de¹

Di 16. 6. 1947 de Mîrhac berê xwe ber bi bingeha Polîsê Seraculoyî¹⁰⁵ Sovyêtî date bivekirin, da ku ew desthilatîyên Sovyêtî bi gihandina Barzanî û Hevalên wîna ve ji bona gundê Sektelî bide biagehdarîkirin û ku ew daxwaza destûra bi derbasbûnê ve di ser çemê Arasê de û benabûnê didin bixwestin. Piştî hatina bi pêrûniştinê ve Şêx Sulêman di 17. 6. 1947 de ligel komekê de hate bilivandin û di pişt re Barzanî ligel hêzekê din de di 18. 6. 1947 de hate biderbasbûn. Navê Aras li Kurdistanê de pir hate binavûbangkirin û pir Zarok bi vî navê hanê ve hatin binavkirin.

Xweşxwevan û Feylesufê Kurdî mayîn Pîre Mêrd xweşxwaneke bi nav û bang ve bi vî hatina hanê ve bi navê Heşret heware date bipêkanîn¹⁰⁶.

¹⁰⁵Ev bi bingeheke Polîsê Sovyêtî ve tête biderkevtin, yê ku ew di nava xakê Komara Erministana Sovyêtê de tête bikevtin.

¹⁰⁶Xweşxwewana Eşret Haware
Eşret haware, eşret haware
kewtome Aras aw bê buware
rêm nîye minîş şuwên ewan kewim
bîrim hengawek binîm ewkewim
lêreş wa kewtum be dem derwe
le êşî dûrî û ahî ser dewe
Doktor dewayî tom nawê lêm gerê
belkem be ahim dewran wergerê
yawa wergerê îlim wergerê
ya zirmeyî topî zere berkewê
ew sake duayî min wa girîrabê
le xaneyî xaka awatim nabê
inca telqînim biden be kurdî
bilên awatet hate cî û mirdî

Herwehaji dam û destgehên nûçan û îzgehên cîhanî jî xebere gihandina Barzanî û Hevalên wî bi Yekîtiya Sovyêtê ve dane biveguhestin û herwehaji ji wan jî îzgeha London dihate biderkevtin, ya ku wê date bigotin: London di 17, 6. 1947 de berengariyên mezin di nava hêzên Iranîyî bi rêxistî ve û Kurdan de di nêzîka sînorên Rusî de hatin bikevtin û Rêberê Kurd Mele Mustefa Barzanî ligel Peyên xwe de bi jimara 2000 Şervanan ve dikarîbû ji bona nava sînorê Rusî bête bibihurandin.

London di 19. 6. 1947 de: Çar Efser li Begdadê de hatin bidarvekirin, di gava ku Mele Mustefa Barzanî bi pir sersurayî ve ji tepê hate birizgarîkirin û ew ji bona Rusya bi saxî ve hate bigihandin.

Derîyê Duwanzdeh

Li Yekîtiya Sovyê de

Piştî derbasbûna çemê Aras û kevtina nava xakê Sovyê Barzanî ji bona cihekî di nava bajarê Nexcuwanê di Komara Ermenîya Sovyatî de hate biveguhestin û yên mayî ew ji bona nava serbazxaneyê ser vekirî li çolê de hatin bidanîn, ew bi tîlên dirîkirî hatin bidorlêgirtin û bi jimareke Serbazan ve hatin bipasevanîkirin. Ew nikarîbûn ji sînorên serbazxanê bihatana biderkevtin û ji bona wan rojê 500 g nan û zerîkek şorbe hatibûn bitirxankirin. Reftara ligel wan de bi carekê ve nala reftara ligel Dîlên cengê de dihate biderkevtin. Herwehaji pirskirineke hûr û wird ligel her yekî ji wan de bi tenha xwe ve hate bikirin. Birîndar jî ji bona dermankirinê li maristanê de hatin biveguhestin.

Çarenûsa Barzanî ji bona tevaya Barzanîyên girtî di serbazxanê de tanî sisêyî tîrmehê hatibû biveşartin, tanî ku Efserekî Rusî bi otombêlekê ve hate bihatin û wî Mîrhac ligel xwe de date bibirin û danê êvarê wî careke din ew date bianîn. Ev kirina hanê sê rojên li dûhevdû de hate bidubarekirin. Di herdu rojên pêşî de Mîrhac tu tişt jî tu kesî re neda bigotin, belam di nava rûçikên wî de nîşanên dilşikestinê dihatin bidiyarkirin. Lêbelê rûçikên wî hatin bixweşkirin, gava ku ew di roja sêyem de hate bivegerandin. Wî bi rûgeşî ve ji bona Merovan date bigotin, ku ew di hersê caran de ji serbazxanê ji bona cihê rûniştina Barzanî dihate biveguhestin, yê ku ew pir bi nexweş ve dihate biderkevtin. Herwehaji wî ew di roja sêyem de date bidîtin, ku ew ber bi saxbûnê ve tete biçûyîn û ew dê bi nêzîk ve serdana sebazxanê bide bikirin.

Barzanî di 12. 7. 1947 de ligel jimarekê ji Berpirsiyarên Sovyêti bi serdana serbazxanê ve hate birabûn û wan jî xwe re li zînetê

perîşanîya serbazxanê dane bitemaşekirin. Berpirsiyaran ferman ji bona hılanîna têlên dirîkirî xweser dane biderxistin û herwehaji wan ferman ji bona başkirina malê xwarinê û peydakirina pêwistiyên bêhnvedanê ji bona Rûniştvanên tede dane biderxistin.

Veguhestina ji bona Ezerbêcanê¹

Barzanî nêzîka 40 rojî di nava serbazxanê de hatin bimayîn û di pişt re ew ji bona Komara Ezerbêcana Sovyêtê hatin biveguhestin û ew li ser heremên Agdam, Laçîn û Abolax hatin bibelavkirin. Belam Barzanî ligel Şêx Sulêman, Elî Sedîq, Seid Mele Ebdul-Lah û Ziyab Derî de ji bona bajarê Şoş dane biveguhestin. Tevan bi hev re derd û kulên vê cihêbûnê ji xwe re dane bixwarin û ev cihêbûna hanê bigir tanî dawîya salê hate bidirêjkirin.

Di 29. 9. 1947 de Barzanî ji bona Bako hate biveguhestin û Berpirsiyarên Ezerbêcanî ligel wî de gelek dîtin dane bikirin. Wer tete biderkevtin, ku pirsra penabûnê hêj li Mosko de li jêr xwendekarîyê de dihate biderkevtin.

Barzanî gelek name û bibîrxistin ji bona Berpirsiyaran li Mosko de û di nava wan jî de ji bona Stalin û Bagirof date bipêşkeşkirin. -Ji xwe re li belgeyê jimar 2 de bide bitemaşekirin-. Wî di wan de li ser hoyên hatina xwe û Hevalên xwe de ji bona Yekîtiya Sovyêtê de date biaxivtin û herwehaji wî rûnkirin û daxwazên xwe jî dane biderxistin.

Dîtina Barzanî û Bagerof

Bagerof di cara pêşî de di dawîya meha çirya duwemê sala 1947 de ji bona Barzanî de date bipêşewazîkirin. Di pişt re ew dîtînên hanê pir caran hatin bidubarekirin. Barzanî di piştî pêşîwazîkirina xwe de ji bal Bagerof de li ser giftûgoyên dîtina xwe wetov di salnameya xwe de dayite bitomarkirin: "Gava ku Bagerof ez datim bipêşewazîkirim, min jê re date bigotin, ku em bi miletekî sitembarî bê sînor ve têtin biderkevtin û hêvîya me di miletên Sovyêtî de tete bidîtin. Em bi niyazmendî zanistîyê û hunerên sipahî ve têtin biderkevtin. Em ji we didin bihêvîkirin, ku hûn alîkarîya me bidin bigirtin û piştî pirsra miletê Kurdistanê bi-

din bigirtin. Ez vê hêvîya hanê bi navê mîletê Kurd ve ji bona we didim biveguhestin û ez ji we didim bihêvîkirin, ku hûn van hêvîya ji bona Rêberîya Bala li Mosko de bidin biveguhestin".

Di cara pêşî de Barzanîyan li ser bicîbûna Barzanî de li Bako de datin bipêzanîn, gava ku desthilatîyan Mîrhac Ehmed û Sulêman Beg datin bilikarxistin, da ku ew serdana Barzanî di meha dehan de bidin bikin.

Wer tete biderkevtin, ku bi pêrûnîştina Mosko ji bona serdana Bako di meha çirya duwem de pê hatibû biagehdarîkirin û herwehaji di wê agehdarîbûnê jî de divabûna guhpêdanê bi Barzanîyan ve û reftarkirin ligel wan de nala Xebatvan dihate biderkevtin. Herwehaji tede divabûna peydakirina baştirîn kêsên fêrkirinên sipahî û xwendinê ji bona wan û komkirina wan di yek cihî de ji bona wan mebestan dihate biditin. Serdarîya Ezerbêcanê ji bona bicîanîna agehdariyên Mosko date bidestpêkirin û wê ji Barzanî nardina Şêx Sulêman ligel Esedof de, yekek ji Berpirsiyarê Ezerbêcanî dihate biderkevtin, di 2. 12. 1947 de date bixwestin, da ku ew li zîmeta Barzanîyan de bidin bitemaşekirin û ji wan re bidin bigotin, ku ew xwe ji bona veguhestina Bako bidin biamadekirin.

Hemû Barzanî li Bako de

Di 9. 12. 1947 de Barzanî bi serdana serbazxana tîrxankirî ve ji bona Barzanîyan li Bako de hate bipêrabûn. Di 10. 12. 1947 de hemû Barzanî ji bona Bako hatin biveguhestin û ew di serbazxanê de hatin bidakevtin, ya ku ew pir bi rêk û pêk ve û bi tiştên nav malê ve bi carekê ve bi raxistî ve dihate biderkevtin.

Di 22. 12. 1947 de Barzanî ligel General Atakişyof serdna serbazxanê date bikin û dilê wî li ser zîmeta Hevalên wî de hate bicîkevtin û piştî bêhnvedana çend rojan bi pêkanîna hengekê ve ji wan hate bidestpêkirin û Es-ed Xwşevî bi Fermandarê hengê ve hate binîşankirin û Seid Welî Beg, Mohamed Mîrxan, Mamend Mesîh û Misto Mîrozî bi Fermandarên liqan ve hatin binîşankirin. Herwehaji serdarîya Ezerbêcanê Serheng Kazimof, yê ku ew li Mehabadê bû û yê ku ew bi navê kake Axa ve dihate binavkirin, bi serpereştê fêrkirina sipahî ve date binîşankirin û van Efserên hanê jî alîkarîya wî didatin bikin: Abdul-Lah Kolyof, Kerîmof, Mermanof, Zînlof, Mohamedof û Şerînof.

Cil û bergên serbazî û çek ji bona ser Barzanîyan hatin bibe-lavkirin û dest bi fêkirina wanî sipahîyî ve li ser bingehe nuh ve hate bikirin. Rojê bi endaziya 8 demjimaran ve ji bona fêkirinên sipahî û herwehaji ligel jî de rojê 4 demjimara ji bona fêkirina xwendin û nivîsandinê bi Kurdî ve hatibûn bitirxankirin. Ji nava Barzanîyan bi xwe ve Mamoste ji wan re ji bona fêkirina xwendin û nivîsandina Kurdî hatibûn binîşankirin. Wan karnasîyeke sipahî ligel karnasîya wanî fireh di cenga Pêşmergayetîyê de ji xwe re dane biwergirtin. Herwehaji ew fêrî xwendin û nivîsandina Kurdî jî hatin bikirin. Kar û bar pir bi başî ve dihatin birêveçûn.

Vê guhpêda Sovyêtî ji bona Barzanîyan û vekirina vî berê hanê li ber wan de jêre kûrbûneke pir mezin dihate biderkevtin; jiber ku ew di nava tara bernameyeke sitratîcîyî giştî de ji bona piştgirtina tevgera rizgarîya Kurdî de dihate biderkevtin. Sovyêtê ew Merovên hanê ji bona rojeke lihevhatî didate biamadekirin. Ligel tevaya van pêrabûnên hanê jî de gavên siyasîyî pir giring jî dihatin biavêtin.

Gava Siyasî: Pêkanîna Rêberîyeke Siyasî

Konfirensê giştî di 19. 1. 1948 de hate bigirêdan û tede hemû Kurdên ji Kurdistana Iraqê û ji Kurdistana Iranê hatin biamadebûn. Barzanî peyvedarîyeke mêjûyî giring di vê kombûna hanê mezin de date bigotin û wî tede bernama karê hatî date binîşankirin. -Ev peyvdarîya hanê hêjî tede bidîtin û ew dê di nava belgan de bête bibelavkirin-.

Di pişt re Rêberîya Siyasî ji bona tevgera azadîxwazîya Kurd ji Xebatvanên Kurdistana Iran û Iraqê hatin bihelbijartin. Ew jî bi vî rengî bûn.

Ji Kurdistana Iraqê ev bûn:

1. Mustefa Barzanî bi Serok ve
2. Şêx Sulêman
3. Elî Mohamed Sidîq
4. Mîrhac Ehmed Akravî
5. Sulêman Beg Dergele

6. Ebdul-Rehman El-Muftî Amîdî
7. Mohamed Necîb Berwarî

Ji Kurdistana Iranê Ev bûn:

8. Seyid Ezîz Seyid Taha Ebdul-Lah
9. Rehîm Qazî
10. Mustefa Selmas
11. Hesên Husamî
12. Rehman Germiyanî
13. Seyid Kerîm
14. Kak Murad

Herwehaji hate bibiryardan, ku demek di îzgeha Bako de bête bitirxan kirin, da ku tede bi zimanê Kurdî ve bête bidawîşandin û herwehaji bi derkirina rojnameyekê ve bi zimanê Kurdî ve hate bibiryarîkirin.

Vê destpêkirina hanê dergehê hêvîya bi ser çûna xebata kurdîyî milî ve date bivekirin, ya ku ew bi lêdaneke tûj ve bi herifandina Komara Mehabadê ve pê hate bikevtin û herwehaji wê vînen Penahindan date bixurtkirin û derd û kulên wergirti ji bi rêveçûna xwe ve bi bê kar ve nehatin biberbadkirin û herwehaji dê Yekîtiya Sovyêtê hemîşe bi dilsoz ve li ser bîr û bawerîyên xwe de li ser piştgirtina milletên sitembarî mafexwarî de bête bimayîn.

Vê pêrabûna hanê canekî nuh di nava Penahindan de date bivejandin û ew bi xwîngermî ve ji bona bicîanîna erkê li ser xwe de bi bê westandin û destsarbûnê ve hatin birabûn. Di her bêhnekê de wan didate bipêşbînîkirin, ku dê ew ji bona amadebûna xwe bêtin bibangkirin, da ku ew ji bona welêt bêtin bivegerandin û ew wî bidin birizgarîkirin.

Herwehaji van gavên avêti tanî radeyekî mezin tîrsa serdarîya Iranê date biderxistin; jiber ku wetov tete biderkevtin, ku hinek ji agehdarîyan ji bona wê hatibûn bigihandin; jibervêji ve wê tûrebûneke xurt ji bona serdarîya Sovyêti li ser wergirtina Barzanî û Hevalên wîna de mîna Penahindan di nava xakê Sovyêtê de date bipêşkeşkirin. Herwehaji wê ji Sovyêtê date bixwestin, ku ew wan ji bona wê bide biberdestkirin; belam Sovyêtê ev date binayînîkirin.

Ev agehdarîyên hanê di nameya Serokê Wîzareta Iranî de têtin biderkevtin, ya ku ew ji bona Balyozê Sovyêti hatîye binardin û ew di 14 behmen 1326 de li gora 13. 11. 1948 de hatîye bimêjûkirin. Herwehaji ew di Arşîvê Wîzareta Derveyî Iranî de li jêr jimara belgeyê 12-3 de têtê bihilanîn. Ji xwe re li belgeyê jimara 3 de di vê nivîsta hanê de bide bite-maşekirin.

Belam Bagerof li ser reweştî pozbilindîya xweyî regezî de hate bimayîn û wî didate bixwestin, ku ew zalbûna xwe li ser Rêberîya Siyasîyî tevgera Kurd de bide bizalkirin, di rêya ku ew wê bi Rêberîya Ezerbêcanê ve bide bibestandin, ya ku ew jî bi nala Rêberîya Kurdî ve hatibû bipêkhatin. Wî ew şeweyên hanê bi xwe ve didatin bikaranîn, ji yê ku wî ew ligel Qazî Mohamed û Şanda wî û Komara Kurdî de di pêwendîyên wan de ligel Komara Ezerbêcanîya Iranî de didate bikaranîn. Barzanî serê xwe ji bona givaştinên Bagerof nedate bite-wandin û ew li ber vîna wî de bi xurtî ve û bi pêgîrî ve hate birawestandin, ku vênajî date bihiştin, ku Bagerof li ser wî de bête bibîntengkirin; jiber ku wî ev helwesta Baraznî bi liberrabûna deshilatîya xwe û kêra xwe ve didate bidanîn.

Bagerof li nik Stalin de bi cihekî xweyî taybetî ve di rêya Hogirê xwe û Wezîrê Navxweyî Laferentî Bêrya de dihate bidîtin; jiber ku Bagerof bi Destyarê Bêrya ve û bi yekekî pir jê bi nêzik ve dihate biderkevtin.

Di dîtinekê de Bagerof gev di Barzanî de datin bifirandin û wî jê date bixwestin, ku divê ew bi pişneyarên wî ve bête birûniştin, heger na, dê ew berpirsiyarîya encamên sizabûnê ji xwe re bide bihilgirtin. Barzanî lê date bivegerandin: "Heval Bagerof! Em ne ji bona vê derê hatine bihatin, da ku tu li me de bide gevkirin û heger ku em ji gevan bihatana bitirsandin; dê te em li vir de nedidatin bidîtin. Em ji bona Yekîtiya Sovyêti hatine bihatin, da ku em ji bona Miletên wê dengê miletekî sitembar bidin bigihandin, yê ku jê re miletê Kurdistanê têtê bigotin. Jiber ku em dixwazin avrûwa xwe û rûmeta miletê xwe bidin biparastin, ez ji te didim bihêvîkirin, ku tu bête biliberkevtin, ku em serên xwe li ber firandina gevan de nadin bitewandin û em tucarîjî pê nayêtin birûniştin, ku em xwe bi dû miletekî ve bidin bixistin, yê ku ew ji miletê me bi xurtî û baştir ve nayête biderkevtin, hegerjî ku ev miletê hanê jî bi dost û bira jî ve mîna miletê Ezerî bête biderkevtin. Em bi miletekî serbixwe ve têtin biderkevtin û em bi perçeyekî ji Ezerbêcanê

nayêtin biderkevtin û em tucarî jî bi pêlêkirina kesîtiya milletê Kurd ve nayêtin bipêrûniştin".

Divê li vêderê de em bidin bigotin, ku mexabin hinek Merovên nîşankirî ji Kurdistana Iranê dihatin bidîtin, ji yê ku ew bi Endam ve di Rêberîya Siyasîyê helbijartî de bi roleke şermezar ve pê dihatin birabûn û wan dev ji bîr û bawerîyên xwe û rola xweyê welatperwerê dabûn biberdan û ew bi nala bûkekê ve di nava destên Bagerof û dam û destgehê wîyê nehênî ve dihatin biderkevtin. Bagerof bi wan ve mîna ku dixwest, wî bi wan ve didate biyarîkirin û wî bi wan ve ji bona têtûpêkçûnê, berberîyê û gelacîyê didate bipalpêdan.

Di vê dîtina di navbera Barzanî û Bagerov de û di giftûgotinên tûjî tede bi gotî ve bi despêka destan û derdê nuhî Barzanî û Hevalên wî ve tete biderkevtin û herwehaji ew bi dawîbûna Rêberîya Siyasî ve tete biderkevtin, ya ku ew jihevdu hate bikevtin, piştî ku wan Kêşperestan dilsoziya xweyê bi carekê ve beramberî Ezerbêcanîyan datin bidazanîn, sertewandina xweyê bi koranî ve ji bona Bagerof datin biderxistin û vekişandina xwe ji Rêberîya Siyasî datin bikirin.

Derîyî Sêzdeh

Veguhestina ji bona Komara Ozbêkistan -Derdekî nuh-

Bagerof li ser şerkirina Barzanî û danîna kospan li pêşîya wî de nehate birawestandin, tanî ku bedbûna reftarên wî nema dikarîbûn bihatana bihilgirtin; jibervêjî ve Barzanî bi daxwazê ve ji bona desthilatîyên Sovyêtî bi barkirina wîna û tevaya Barzanîyan ve ji bona Komareke din hate bineçarîkin, da ku ew xwe ji şerê Bagerof bide birizgarîkin. Jibervêjî ve hate bibiryardan, ku ew di 29. 8. 1948 de ji bona Ozbêkistanê bêtin biveguhestin û ew li serbazxana Çerçok de li nêzîka Taşqend de hatin bidakevtin.

Fêrkirên sipahî mîna ku ji wan re hatibûn bipilankirin, wehajî li ser wan jî de di serbazxana Çerçok jî de dihatin biçûyîn. Xaniyek li nêzîka serbazxanê de ji bona rûniştîna Barzanî hate bitirxankirin û herwehajî jêre Mamosteyek ji bona hînkirina zimanê Rusî hate biterxankirin. Barzanî pir bi başî ve bi fêrî wê ve hate bikirin û wî ew pir bi başî ve didate biaxivtin û binivîsandin. Hîc rûdaneke wetov nehate bikirin, ku ew zînetê bide bibedkirin.

Barzanî di 24. 9. 1948 Binazof Sikretêrê Partîya Komonistî Ozbêkî û Yusivof Serokê Wîzareta Komara Ozbêkistanê datin bidîn û wan jêre soz bi piştgirtinê û guhpêdanê ve dane bidan. Belam Bagerof di şerkirina Barzanî de di Komareke din jî de nehate birawestandin; jiber ku Bagerov bi nêzîk ve ji Stalin û bi yarîderên ligel Bêrya û Çeteyên wî de dihate biderkevtin û gitina wîna dihate biçîhatin, tanî ku wî di dawîya dawî de dikarîbû di serê Mosko de bide xistin, bê ka ew çî tepê ji bona Barzanî û Hevalên wî dixwaze bide bikirin.

Bi Rêveçûna bi Derd ve

Di sêzdehê meha avdara sala 1949 de Generalekî Sovyêti ji bona Taşqendê hate bigihandin wî ji Barzanî re date bigotin. ku ew dê ji bona Mosko bi balafireke taybetî ve bête birin û dê ew Stalin û Serokên Sovyêtiyî din bide bidîtin. Herwehaji wî jê date bixwestin, ku ew du Merovan ji xwe re bide bihelbijartin, da ku ew ligel wî de bêtin biçûyîn. Wî ji xwe re Seid Mele Ebdul-Lah û Ziyab Dorî datin bibijartin û wan di êvara wê rojê bi xwe jî ve berê xwe ber bi Balafîrxanê ve dane bivedan. Nîşanên rûxweşbûnê û geşbûnê li ser rûwên tevan de dihate biderkevtin û ew tev bi hêvî ve dihatin biderkevtin; belam pir bi lez û bez ve ew bi hêvîbûna hanê û rûxweşbûna hanê ve bi kul û derdên mezin ve hatin biveguhertin; jiber ku ji taltir û diwartir ji talî û diwarîyên wanî bi serhatîyî berê ve ji bona wan didate bibendewarîkirin.

Balafir bi Mele Mustafa û Hevalên wî ve berê xwe ber bi Mosko ve neda bivekirin; lêbelê wê berê xwe ber bi bajarokê Çempayê ve date bivekirin, yê ku ew li ser goma Oral de dihate bikevtin. Ev jî bi nala dûrkinê ve û bi rûniştina divayê ve dihate biderkevtin.

Herwehaji di roja paş de ji Şêx Sulêman, Elî Mohamed Sidîq, Sulêman Beg Dergele, Mohamed Necîb û Abdul-Rehman El-Muftî hate bixwestin, ku ew xwe ji bona çûna bi gihandina Barzanî ve bidin bilikarxistin; belam ew ji bona Semerqend hatin biveguhestin. Wetov ev kirina hanê ji bal desthilatîyan de pir caran ligel Berpirsiyarên din de dihate bidubarekirin. Weha wê ew li teva hêlên Sovyêti de dane bipengizandin. Ew bi wê mehnê ve dihatin biveguhestin, da ku ew ji xwe re li serbazxana xweyî nuh de ji bona fêrkirinê sipahî bidin bitemaşekirin.

Ji para Es-ed Xweşevî, Mohamed Emîn Mirxan, Mamend Mesîh, Misto Mîrozî, Şêx Omerê Şanederî, Elî Xelîl, Mohamed Mahmud, Murad Şêxo, Seid Welî Beg, Hecî Heyder, Seid Balanî, Isa Suwar û Feqe Hesên Idlibî¹⁰⁷ bi çûna ji bona girava Moynak ve hate biderkevtin û ew ji bona wêna bi Balafirê ve hatin biveguhestin, ya ku ew di naverasta goma Oral de dihate bikevtin. Di piştî vêna re dora yê mayî hate bihatin û ew li tirêneke taybetî de hatin bisuwarkirin û ew wetov di nava fargonan de bi rêk û pêkîyeke nîşankirî ve hatibûn

¹⁰⁷Ev ji hinek Berpirsiyarên bingehî dihatin biderkevtin.

biparvekirin, ku gava tirên li her îstgehekê de dihate birawestandin, wetov fargona dawî ji tirênê dihate bicihêkirin. Bi vî corê hanê dihate bikirin, tanî ku fargona dawî li bajarekî de hate bimayîn. Bi vî rengê hanê hîç komekê li ser yan din de tu tişt nedidate bizanîn. Magelô çi bi serên yên din ve hate bikirin, li kû derê de ew hatin bimayîn û dê ew ji bona kû derê hatibin bidûrkin?

Di pişt re hate bixuyanîkirin, ku ji bona her komekê ji bona Neferên wêna gundek yanî bajarokek hatibû biterxankirin û ew li jêr çavdêrîyê de ji bona kar di karxanan û Çandinîyên tevayî -Kolxozan- de hatin bidanîn û ligel wan de dihate bireftarkirin, mîna ku Merov ligel Zindanvanên dadkirî de bi karên dijwar ve didate bireftarîkirin. Herwehaji pêwendîya wanî ligel hevdû jî de dihate biqedexekirin û herwehaji rê bi wan ve nedihate bidan, da ku ew navnîşanên Hevalên xwe bidin binaskirin. Reftareke pir dijwar û hov ligel wan de dihate bikirin, ya ku ew ji hêjabûnên mirovanîyê, sincî û reweştî mêvandariyê pir bi dûr ve dihate biderkevtin.

Agehdariyên li ser wan Pehlewanan de bi carekê ve ji bonacîhana derve hate bibirîn. Rojanamên cîhanî bi falvekirinê ve dane bidestpêkirin, gava ku wan didane bixwestin, ku ew li ser agehdariyên wan de ji xwe re bidin binivîsandin. Wetov Rojnama Times gotarek date bibelavkirin, ku têde date bigotin, ku Barzanî bi nîşana generalîyê ve di sipahê sor de pê hate bixelatkirin û ew girdekî bi carekê ve dide birêberîkirin, ya ku ew li ser sînorê Iranî - Sovyêti tête bikomkirin. Di vê demê de bi xwe jî de wî û Hevalên xwe derdê talîya derbiderbûnê û dûrbûnê ji xwe re didatin bikişandin.

Derîyê Çardeh

Manggirtin û tûrebûnan

Tevî çavdêrîya xurt, tengavkirinên pir û karkirinên ji bona candîya bê hêvîbûnê di nava rêzên Barzanîyan de ew bi dilsozî ve li ser bîr û bawerîyên xwe de hatin bimayîn û ew bi Rêberê xwe ve pê hatin bibestandin. Vê pê bestandina hanê bi wan ve date bipalpêdan, da ku ew bêyî agehdarîya hevdû bi manggirtinan ji kar ve pê bêtin birabûn û li ber zordarîya Polîsî de serên xwe bidin birakirin. Berpirsiyar di serdarîya Ozbêkistanê de ji serhişkîya wan dihatin bisersûrandin; jiber ku manggirtin, xwepêşandin li ber Polîsê veşartî de di pêla Stalin de bi tawankariyek ne lêbuhurandî ve dihate biderkevtin, ya ku ew bi beramberî bêbextîyê ve yanî bi wêrankirinê ve dihate biderkevtin û bi Pêrabûnê wêna bi darvekirinê ve dihate bisizadan. Hîc Kesekî berî Barzanîyan mêrxasîyeke wetov di xwe de nedabûn bidîtin, ku ew bi karên wetov ve bêtin birabûn. Tiştê ku pir guhpêdana Berpirsiyaran ji her tiştî bêtir ber bi xwe ve date birakişandin, ku hemû li ser yek xalê de bi yek ve dihatin biderkevtin, ku ew jî daxwaz ji bona Rêberê wan bû: Em Baraznî dixwazin. Ev pevçûna hanî tal tanî sala 1951 hate bimayîn. Merov Pir bi dijiwarî dikare zînetê rewanîyî Barzanî û lêdana dilê wîyî bi tirs ve li ser Hevalên wî de ji xwe re bide biremankirin; jibervêjî ve wî di salnameya xwe de di mêjûwa 4. 11. 1949 de ev herdu malikên xweşxuwaniyî Farisî dane bitomarkirin:

Eger der xoab mêdîdem xem rozî cudaîra
bidil herkiz nemî kerdem xeyal Aşnayîra

Heger di xewnê jî deba, min jana roja cudabûnê bidata bidîtin
bi dil jî ve min nigaşî nedidate bikirin, te bidim binaskirin

Rastî hercar bi rastî ve tête biderkevtin, bi bê sûd ve û bi ber ba ve tête bikevtin, kêra wêna bidin biveşartin, yanî bidin bisivikkirin. Kirinên Bagerof li Ezerbêcanê de û Yusivof li Ozbêkistanê de beramberî bi Penahindên Barzanîyan ve ji tawankariyên Vegirtvanên Ingilîzî û Nokerên ji serdariyên Iraqî ne bi kêmtir ve dihatin biderkevtin; lêbelêji hêjbêtir ew pir bi bêtir ve di azarî û tuwankariya xwe de ji yên wan dihatin biderkevtin.

Dibe ku tawankariya Bagerof û Yusivof beraberî Yekîtiya Sovyêtê bi xwe ve bi mezintir ve bête biderkevtin; jiber ku vê reftara wanî hanêyî ne bi Merovanî ve beramber bi Penahindên Barzanîyan ve zîyaneke pir mezin bi navê vî welatê mezin ve date bigihandin, yê ku wî xwe ji dema şûreşa Oktober de bi nala Liberxwedan ve li ber mafeyên miletên sitembar de dayite bidanîn, ji yên ku ew hêjî li jêr nîrê Impiryalîyê de têtin binexkirin. Herwehaji di destûra wî de hatiye binivîsandin, ku ew bi dilgermî ve dergehên xwe li ber Penahindên Xebatvan de ji bona rizgarîkirinê û bawerîyê didin bivekirin.

Barzanîyên Penahinde, mîna ku mêjûwa serdemê dide biderxistin, bi reweşt û serpêhatîya pêşîyî Yekîtiya Sovyêtê û şeweyê reftarîkirina wêna ligel Komekê ji Penahindeyên pêşî de ji bona welatê wê piştî şûreşa Oktober dihate biderkevtin. Jibervêjî ve di tevaya hêlên cîhanê de çav dihatin bibeloqkirin û guh dihatin bibelkirin, hîç di vî warê hanê de cudabûn di navbera Dost û Djimin de nedihate bidîtin, da ku ew ji xwe re bidin bidîtin û bibihîstin, magelo dê helwesta Sovyêtê beramberî wan pêncsed Xebatvanan çawan bête biderkevtin, ji yên ku wan di ser karîna Merov de li xwe de dane bihilgirtin, tanî ku ew bi welatê wan ve hatin bigihandin? Ji yê ku wan ew bi cihê xweşiya xwe ve didatin bidanîn. Belê karê germî Bagerof û Yusivof di pengizandina wan Qehremanan de û reftarîkirina ligel wan de bi nala Vegirtvanên Çavsorên welatê Sovyête ve dihate bikirin, Herwehaji reftarkirina ligel wan de bi nala Zindanvanên sade ve dihate bikirin û ew bi karkirina karên dijwar ve didate bipêneçarkirin, ji yên ku ew li ser wan de nehatibûn bifêrkirin. Herwehaji li ser wan de dîtina wan ligel hevdû de hatibû biqedexekirin. Ew bi tirênan ve ji bona cihên dûrkinê bi rengekî dûr ji hiş dihatin binardin, ku bîrwerîya tirênan Nazîyan didatin bibîrxistin, ji yên ku wan Girtîvan ji bona serbazxanên mirinê û karên sengîn didatin bibirin¹⁰⁸.

¹⁰⁸Her beramberîyek yanî lêbîrkirineke wetov ji reftarên desthilatîyên Sovyêtî di vî

Dora Barzanî de di cihê dûrbûna wîyî nuh de li Çembay de hate bigirtin û pêwendîya wî ligel her Berpirsiyarekî de û bi her şêwyekî ve hate biqedexekirin. Belam tevlivêjî de bê hêvîbûnê cihê xwe di nava dilê Barzanî de nididate biditin; jiber ku hestiyarîya wîyî hogorî beramber bi berpirsiyarîyê ve rê bi kevtina bi hêvîbûnê ve ji bona nava cerg û hinavên wî nedihîşt bête bikirin.

Wîna ji xwe re çûna yekekî qenc ji xelkên bajêr ji bona Moske date bikêskirin, ku wî pê nameyeke dûr û dirêj date bisipartin, da ku ew wê li Mosko de ji bona berîdê bide biavêtin, ya ku ew xweser ji bona Stalin hatibû binardin, ya ku wî têde bi dûr û dirêjî ve li ser pêgihandina rewş û zînetê Barzanîyan didate bixuyanîkirin. Wî Merovê dost ew nameya hanê ligel xwe de date bihilgirtin û wî ew ji bona sebeta berîdê date biavêtin. Ew bi nameya bi tenha ve xwe di nava bi dehan ji naman ve dihate biderkevtin, ya ku ew bi Kirêmlin ve hate bigihaştin; jiber ku nameyên din ji bal çavdêrîya berîda cih de dihatin bigirtin.

Mosko destdirêjî date bikirin

Nameyê kêra xwe date bikirin û li Mosko de Encumeneke lêgerandinê li ser zînetên Penahindên Barzanîyan de hate bipêkhatin û wê di avdara

warê hanê de tevî li hemû tirş û taliyên rastîyên gotî jî de ligel reftarên Nazî de beramberî Girtivanên wan de dûr ji têgihistina mêjûwa reftarî Nazîyan ligel bi milyona ji Girtivanan de bi belgeyên mêjûyî ve têde biderkevtin. Hiç Kesek bi Saxî ve ji Girtivanên Nazîyan nehatin birizgarîkirin, ji bil yê ku ew ji bal Dewletên Hevalbendan pêve di dawî ruxandina Nazîyan de hatin birizgarîkirin.

Nazîyan bi Milyona nebes tenê di rêya karên sengîn de ji Girtivanên xwe dane bikuştin, neji tenê di rêya bi milyona ve di rêya Gazên jehrawî de ew didatin bikuştin; belê hêjî bêtir ew bi saxî ve ji bona tenûrên şev û rôjî dadayî didatin biavêtin. Bes û bi tenha ve ji bona bi bîrxistinê ve Nazîyan bêtir ji şeş milyon ji Cuhên rebenî belengaz ji seranserî welatên Ewropayî cudan de di nava tenûrên xweyî germî vêkevî de datin bisûtandin.

Herwehaji bi Boyê reftarîya Nazî ve di cenga duwem de 50 Milyon Merov hatin bikuştî û 58 milyon Merov hatin bitawûbawîkirin.

Hêjî di seranserîya mêjûwa merovanîyî nivîsandî de hovîtîyeke wetov ji bil hovîtîya Basîyên Faşîyên Ereb li Begdadê de di avêtina bobmên kîmyawî û biyolocî li ser bajarê Helebçe de li Kurdîstana Jêrîn de di 16/ 17 . 3 . 1988 de nehatîye biditin. Cuma

sala 1951 de bi karê xwe ve date bideştpekirin. Ew bigir bi serdana tevaya koman ve hate birabûn û wê ji Neferên wan koman li ser hoyên manggirtina wanî li dûhevdû de date bipirskirin, yê ku ew di yek demê de dihatin bigirtin û magelo çawan ew tevî li hemû pêrabûnên xurt de ji bona nehiştina pêwendîyan ligel hevdû de dihatin bikirin? Wan ji tevan yek bersiv ji xwe re didatin biwergirtin, ku em ligel Barzanî de li pênavê wergirtina mafeyê miletê Kurd hatine bihatin û niha em dixwazin, ku Rêberê me yê Barzanî ligel me de bête bidîtin.

Encumen ji bona Mosko bi hilgirtina encamên lêgerandina xwe ve hate bivegerandin. Wer tête biderkevtin, ku ew bi rastîyê ve hatibû bigihandin. Jêre bedbûna reftarkirina ligel Barzanîyan de li destên Berpirsiyarên Ezerbêcanî û Ozbêkî de û herwehaji pêrabûnên jirêderkevtî beramberî wan hatin biderkevtin, yê ku ew pir bi nebaşî ve dihatin biderkevtin. Dibe jî, ku di vî batetê hanê jî de raporteke ji bona desthilatîyên bilinde li Kirêmlin jî de hatibe bibilindkirin. Li ser wê kêrê de di dawîya meha gelavêja sala 1951 de Mîrza Vîno Giradof ji bona Taşqend hate binardin û wî ligel xwe de agehdarîyên rep û rast û bi diyar ve didatin bihilgirtin, ku divê hemû Barzanî ji dûrbûnên xwe bêtin bivegerandin, Zînetên wan divên bêtin bibaşkirin û rûpelekê nuh di reftarkirina ligel wan de divê bête bivekirin.

Derîyê Panzdeh

Dana bi serhevdû ve

Karê pêşîyî ji pêrabûna Vîno Giradof piştî gihandina wîna ji bona Taşqend bi nardina daxwaza Barzanî ve di 1. 9. 1951 de dihate biderkevtin, ku ew bi balafireke taybetî ve ji cihê dûrkirina wî ji bona nik wî li Taşqend de bête biveguhestin. Di dema gihaştina wîna de ew ji bal Vîno Giradof de pir germî lê hate bipêşewazîkirin. Wî jê daxwaza lêbuhurandinê li ser hemû rudanên kirî de date bixwestin û wî jêre date bikotin, ku Mosko gelekî bi peroş ve li ser wan rûdanên kirî de tête biderkevtin û wê dayite bibiryarîkirin, ku dê ew ji nû ve çavdêrîyekê li ser zînetên Barzanîyan de bide biavêtin. Herwehaji wî jêre manggirtinên Hevalên wî datin bijimartin, ji yên ku ew bi wan ve û her yek di cihên xwe de pê hatibûn birabûn. Herwehaji wî date biderxistin, bê çawan desthilatîyan çavên xwe li ser wan de dane bigirtin; tevîjî ku ew di çavên qanûnê de bi bêbextîya mezin ve têtin biderkevtin. Lêbelê hilgirtina wan ji derd, derbiderkirinê û givaştinê li ber çavan de hatin biwergirtin. Herwehaji wî ji Barzanî date bixwestin, ku ew nameyan ji bona komên dûrkirî ve bide binivîsandin û ji wan re bide bigihandin, ku dê pêrabûnên tund bi nêzîk ve bêtin biwergirtin, da ku ew bi serhevdû de bêtin bikomkirin û zînetên wan bêtin bibaşkirin û dê ew ji wê jîyana dijwarî çepelî bêtin birizgarîkirin, ya ku ew tucarî nikarîbû bi serên wan de bihata bikevtin.

Balafireke taybetî Şêx Sulêman û Hevalên wîna ji Semerqend datin biveguhestin û herwehaji Balafireke din ji bona veguhestina Es-ed Xweşevî û Hevalên wîna ji girava Mowînak hate binardin. Di pişt re bi veguhestina komên pengizandî ve li dûhevdû de hate bikirin, tanî ku

hemû bi serhev ve di dawîya çîrya duwem de ji sala 1951 de hatin bigihandin.

Ji bona Barzanî xanîyek li pesarên Taşqend de hate bitirxanîkirin û herwehaji ji bona yên mayî cihên rûniştinê yê pir xweş li bajarê Virêviskî de hatin bitirxanîkirin, yê ku ew bi nêzîka pêncî kîlometir ve ji Taşqend bi dûr ve dihate biderkevtin. Serdarîyê ji wan re nawendîyeke hevkarîyî serdarîyê date bidurustkirin, ku têde hemû niyazmendîyên pêwistî dihatin bidîtin. Herwehaji ji bona Endamên wê nawendîyê moçeyekî baş date binîşankirin û Xort ji ji bona beşên Zanistgehan û fêrgehan dane bixistin. Careke din hemû bi serhevdû ve hatin bigihandin û perde bi ser tundtirîn qonax ve hate bipoşandin, ya ku ew ji hemûyan bêtir bi der û dijwar ve dihate biderkevtin. Dilxwesî bi tevan ve bi dîtina piştî dûrîtiya bêtir ji dirêjbûna du sala de ligel Rêberê xwe Barzanî de hate bikevtin. Her yekekî ji wan çîroka bi ser hatiyên xweyî tîrş û tal ve ji hevdû re didatin bigotin. Zînet hatin bibaşvekirin û wan cihên xwe datin bigirtin, herwehaji Xwendevanan xwendekarîya xwe didatin bikirin û yên mayî karên xweyî çandinîyî sade didatin bikirin û herwehaji hinekan ji wan ji Jinên Sovyêti ji xwe re datin bianîn.

Derîyê Şanzdeh

Çûna Barzanî ji bona Mosko

Bi mirina Stalin ve di gulana sala 1953 de serdemeke nuh serê xwe li Yekîtiya Sovyêtê date bihildan; bi kêmanî ve Merov dikare wê bi serdemeke vekirinê ve bide bipesindan. Destê Çavdêriya Polîsîyî giran hinekî hate bihilanîn û ji desthilatîya wî û şêweyê temirandina wî nayî bi saw ve hate bisînorkirin¹⁰⁹. Hêjî pir li ser pêla veguhertina siyasî jî

¹⁰⁹.

1. Stalin ne di meha gulana sala 1953 de, lêbelê ew di meha avdara sala 1953 de hatîye bimirin. Ew di 21. 12. 1898 de li Gori -Gorsinyan de hate bizayîn û ew di 5. 3. 1953 de li Mosko de hate bimirin. Ji xwe re di vî warê hanê de li Insîklopêdiya Elmanî: Meyers Taschên Lexikin, Leipzig, 1963 de, r. 960 de bidin bitemaşekirin.
2. Di vê roja 5. 3. 1953 hanê de di danê piştî nîvro de ez li gel Kisra Cegerxwîn, Emînê Şukrîyê Perîxanê, Zubêrê Mele Xelîl birazayê Cegerxwîn û hinên ji Hevalên din de ji xwe re ji bona sînema Gerbîs li bajarê Qamişlo hatibûm biçûyîn. Di bêhnvedana pêşî de Zubêrê Kurê mele Xelîl birazayê Cegerxwîn date bigirîkirin. Me jê date bipirskirin: Zubêr, kuro çima tu dide bigirîkirin? Me didate bigotin, belkî hinekan çend mist ji nişkê ve ji xwe re li Zubêr de dane bixistin, Tevî ku me didate bizanîn, ku Zubêr ne bi şerfiroş ve dihate biderkevtin. Zubêr bersiva me neda bidan û fişke fişka girîyê wî bû. Piştî ku wî têra xwe ji xwe re date bigirîkirin, wî bidengekî kelgirî ve ji me re date bigotin: wax! Stalinê mezin hatîye bimirin. Em tev de ji xwe re pê hatin bekenîn û Emînê Perîxanê jêre date bigotin: Hek, malviritî! ma tu ji xwe re li ser kalikê xwe de, li ser bavê xwe de dide bigirîkirin! Careke din em tev de ji xwe re pêhatin bikenîn û em ji bona ditîna filmê xwe hatin biçûyîn. Wê çaxê piraniya me bi ser partî ve bûn û Zubêr bi ser Komonistan ve bû. Ev cudabûna hanê di nava me de dihate biderkevtin. Me ji Stalin didate bihezskirin; belam me li ser wî de nedidate bigirîkirin. Cuma

nehatîbû biderbasbûn; Barzanî date bixwestin, ku ew ji bona Mosko bête biçûyîn, bi mebesta ku ew belkî ligel Rêberên Sovyêtiyî nuh de bête birûniştîn û ji wan re li ser pîrsa mîletê xwe de bide axivtin û wê ji tara sînorê wêyî li Ezerbêcanê û Ozbêkistanê de bide biderxistin; jiber ku pîrseke wetov tevlihevî giring nala pîrsa rizgarîkirina mîletekî mezin mîna mîletê Kurd ew bi gelekî ve bi mezintir ve ji piştgirtina ji bal Komarekê de yanî ji bal du Komaran de bi tenha xwe ve ji Komarên Sovyêti tete biderkevtin. Barzanî bi hemû sadebûn û mêrxasiya xwe ve û bi pêrabûna xweyî vejandî ve xweser piştî gihandina wîna ji bona Mosko wî rûwê xwe ber bi Kirêmlin ve date bivekirin û ew xweser ji bona Nivîstgeha Ragihandinê hate biçûyîn û wî ji wan re navû nîşana xwe date bieşkerekirin û wî ji wan re date bigotin: Ez Mele Mustefa Barzanî me û ez ji bona raxistina pîrsa mîletekî sitembar li ser mîletê Lenin û partîya wîna de hatime bihatin, yê ku ji bîr û bawerîyên wî bûn, divabûna piştgirtina pîrsên rizgarîkirina mîletan tete biderkevtin.

Hîç gûman tede nedihate biderkevtin, ku Karmendê Berpirsiyar bi sersûrayî ve hate biderkevtin û ew bi karekî ve hate birûberîkirin, yê ku ew hêj bi pê ve agehdar nebû. Di cî de ligel Barzanî de lêkolandîneke hûr û wurd ji bal Berpirsiyarên Karnas de hate bikirin û ew ji bona Mêvanxana Mosko hate biveguhestin û ew ji bona çend civînên lêkolandinê hate bibangkirin. Di dawîya dawî de ew ji bona nava Kirêmlin hiştin bête bikevtin, da ku ew dîtîne ligel Rêberên partîyê û dewletê de bide bikirin.

Hîç gûman tede nayête bidîtin, ku ew bi serkevtîneke bê pêşbînî ve ji bona raxistina pîrsa mîletê xwe hate biserkevtin, ya ku wî tede herwehaji li ser biserhatîyên xwe de di tenggavkirinê û zordarîlêkirinê de li Ezerbêcan û Ozbêkistanê de date bixuyanîkirin. Ev bi serkevtina hanê tete biderkevtin, Jiber ku pîr carî lêdihate biguhdarîkirin û pîr carî jî dîtîne ligel de dihatin bikirin.

Di dîtîneke wî de ligel Xuroşov de Xuroşov ji Barzanî date bixwestin, ku ew li ser bûyîn û rûdanan de bide biaxivtin, ji yê ku ew bi ser serê wî û Hevalên wî de ji bêhna kevtina wanî nava xakê Yekîtiya Sovyêti tanî gihandina wînayî nih ji boma Mosko hatine bikevtin. Barzanî jêre bi dûr û dirêjî ve li ser wan biserhatîyan de date biaxivtin û wî peyva xwe bi vê gotîne ve date bidawîkirin: "Min û Hevalên xwe ligel heft dewletan de date bişerkirin, tanî ku ez bi gihandina Mosko ve hatim biserkevtin". Xuroşov di kûrbûn û hûrbûna guhpêdana xwe de pîr bi nav û bang ve dihat biderkevtin, wî ji Barzanî date bixwestin, ku ew

navên wan her heft dewletan jêre bide bigotin. Barzanî date bibersivkirin: Emerîka, Ingilistan, Iraq, Turkî, Iran, Ezerbêcan û Ozbêkistan.

Xuroşof hate bikenandin wî jêre date bigotin: Ma te çilo dikarîbû cewherê kesîtiya Bagerof bida binaskirin? Barzanî date bibersivkirin: "Em li ser bîr û baweriyên Yekîtiya Sovyêti de li pênavê piştigirtina pirsên miletên sitembar de û bi agehdarî ve têtin biderkevtin û di nava van miletên sitembar jî de miletê Kurd jî têtê biderkevtin; jîbervêjî ve me rûwê xwe ber bi Yekîtiya Sovyêti ve date bivekirin, da ku em li ser Rêberîya wê de pirsê miletê xwe bidin biraxistin. Belam gava ku em ji bona nava xakê Sovyêti hatin bikevtin, em ji bal Ezerbêcanê û Ozbêkistanê de bi reftarekê ve hatin bireftarîkirin, ku ew bi carekê ve bi hêjabûnên Yekîtiya Sovyêti ve pê nayêtin bikevtin; jîber ku ew reftara hanê bi dijî bîr û baweriyên Lenin ve têtê biderkevtin. Ji bona her yekî têtê biderkevtin, ji yê ku li berdilê wî de şêrînbûna nav û bangê welatekî mezin nala Yekîtiya Sovyêti têtê biderkevtin, hîç ew nikare wetov bide bireftarîkirin, mîna ku Bagerof ligel wan Xabatvanan de date bireftarîkirin, ji yên ku wan dijî Impiryalîyê lipênave wergirtina mafeyên miletê xwe dane bişerkirin û ji yên ku ew ji bona Yekîtiya Sovyêti hatin bipenakirin, da ku ew pê dengê miletê xwe bidin bigihandin".

Di pişt re Xuroşov jê re date bigotin: Em li ser nameyên teyî pir de hatin biagehdarîkiri, yê ku te ew berê dabûn birêkirin. Ew hemû dihatin bihilanîn û ew ji bal Bêrya de dihatin bisitandin. Nede bibawerîkirin, ku we bes bi tenha xwe ve ji destê vê çetetiya hanê azar û bela dane bixwarin, Miletên Yekîtiya Sovyêti hemûyan bi hev re wek we û hêjbêtir ji we bêtir jî azar û bela ji ber destên wê çetetiya hanê dane bixwarin.

Piştî gihandina Barzanî ji bona Mosko û bi serkevtina wîna ve ji bona rakîşandina guhpêdana Serokên partiyê û Merovên dewletê ber bi pirsê Kurdî ve pêwendîyên dostanîyê di navbera Barzanî û Merovên desthilatîyê û Partiya Sovyêti de li ser bingeheên rastgoyê û liberkevtinê de hatin bidurustkirin.

Vê pêrabûna Barzanî hêjabûna wîna di çavên Guhdarên wîna de pê date bilindkirin û wan wetov bi başî ve datin bidîtin, ku ew li Mosko de bête bimayîn û jêre xanîyek ligel Otombêlekê de hate biterxankirin û ew ji bona akadîmîya siyasî hate bikevtin. Herwehaji pêre hate bireftarkirin, ya ku ew bi Yekîtiya Sovyêti û bi Rêberê Miletê ve pê têtê bikevtin.

Barzanî ligel Hevalên xwe de li Taşqendê de date bidanûsi-tendin, wî ew li ser bi serkevtina karên xwe de datin biagehdarîkirin, wî ew li ser zînetên xwe de datin bipiştrastkirin û wî ji wan re date bidubarekirin, ku dê hemû kar û bar bi gelekî ve ber bi başbûnê ve bêtin biçûyîn.

Bi rastî jî ve bedbûna bi reftarîkirinê û zordarîlêkirinê ve ligel Barzanîyên Penahindan de bi tenha xwe ve nedihate biderkevtin; mîna ku ew ji bal rojnamevanîya cîhanî de hate bidiyarkirin û herwehaji mîna ku peyvdarîya Xuroşov di kongirê bîstî Partîya Komonistî Sovyêtî de date bieşkerekirin. Herwehaji hate biderkevtin, ku destdirêjîyên li ser qanûnê de û lédana ji bona ser azadîyên Neşînvânên Sovyêtî de ew bi kar û barên sadeyî rojane ve dihatin biderkevtin, yê ku ew nema ji bal Neşînvânên Sovyêtî de bi maka sersûranîyê ve dihatin biderkevtin. Lafrînitî Bêrya¹¹⁰ û Çetên xwe û li ser serên wan jî de Bagerov sizabûna xweyî dadwerî di pişt re li ser wan kar û barên xweyî tawankerî de datin bixwarin; jîbervêjî ve bi carekê ve em nikarin mîletê Sovyêtîyî Mêvandarê merd bi giranbûna gunehê Desteyekî genîyî zîvarî ve bidin bihilgirtin, yê ku wan zordarî lê didate bikirin û wan li pereştên wî de pê lê datin bikirin, mîna ku wan jî zordarî û çewisandin li Barzanîyan jî de ji bona pêlekê dane bikirin.

Mîletê Sovyêtî li Barzanî û Havalên wî de duwazdeh salan datin bimêvandarîkirin, di dema ku ji wan re pir bi dijwarî ve dihat biderkevtin, ku ew ji xwe re dewletekê di cîhanê de bidin bidîtin, ya ku ew li ber wan de sinorê xwe bide bivekirin. Barzanî hemû bi carekê ve û li pişt wan jî de Mîletê Kurd dê her û her bi sipasî û qencîyê ve qerzdarî mîlet û serdarîya Yekîtiya Sovyêtê bête bimayîn.

¹¹⁰Ji bil tawankariyên wanî pir beramber bi Neşînvânên Sovyêtî ve û destdirêjîya wan beramberî qanûnê ve ev Çeteyên hanê bi bestandina xwe ve ligel Emerîka de hatin bitawanbarkirin.

Deryî heftdehan

Zînetên Barzanîyan li Iraqê de

Di yên derbasbûyî de me li ser zînetên Barzanîyan de li Yekîtiya Sovyê de date bixuyanîkin; belam bi başî ve tête biderkevtin, ku em careke din ji bona ser zînetên wan li Iraqê de bêtin bivegerandin; jiber ku ew ji bi dûkevtinên Polîsî û dadwerî ve nedihatin birizgarîkin. Hêjbiserdeji ve li wan de dihate bizordarîlêkin, bidûrkin û biderkin, tevî ku pêrabûnên pir ji bal Kesayetiyên Welatperwerên Kurd û Erebi ji de di Iraqê de dihatin bikin, da ku ew ji bona serê serdarîya Iraqî - Wîzaretê Salîh Cebîr- di wê demê de bidin bixistin, da ku ew xwe ji biryara xwe bi darvekirina her çar Efseran ve û bi dûrkirina Barzanîyan ve ji bona hêlên cundan de di Iraqê de bide bidevjêberdan.

Belam gotina dawî di nava destên Serdarên Ingilîziyî rastîyî de di Iraqê de di wê gavê de dihate biderkevtin û ew ne di nava destên civata Wêneran de û neji ew di nava destên civata Pîremerdan de dihate biderkevtin; jiber ku ew herdu bi gewdeyên kartonî ve ji bona bîcîanîna daxwazên xwestîyên Karmendên Ingilîzî dihatin biderkevtin. Kîna Karmendên Ingilîzan beramberî bi Barzanîyan hate bipircarîkin, nemaze gava ku ew ji bona Kurdistanê Iranê hatin bipenakirin û gorî ji bona li berxwedana Komara Mehabadê de dane bipêşkeşkirin û herwehaji di dawîya dawî de di benabûna Barzanî de ji bon Yekîtiya Sovyê de dihate biderkevtin; jiber ku wan ev bi tawankariyeke lênebuhurandî ve didatin bidîtin. Wan bi ser serdarîya Iraqî ve didatin bigivaştin, da ku ew bi serttirîn pêrabûnan ve di derbarê Barzanîyan de bidin biwergirtin.

Piştî derkevtina Barzanî ji Kurdistanê û berwedana xwe ji bona Yekîtiya Sovyê de serdarîya Iraqê hemû mebestên xweyî nêtkirî

beramberî bi Barzanîyên Vegervanên Iraqê ve date bicîanîn. Wê Şêx Ehmed Barzanî, birayên wî, kurên wî û Kurên mezinî birayên wî û Xizmên wîyî din ji bona zindana Besra dane biveguhestin û herwehaji ew bi biryara dadgeha Sipahîyî pêkhatî ve di Hewlêrê de der sala 1945 de pê hatin biagehdarîkirin, ya ku ew der barê wan de bi nebûna wan ve li wêderê de hatîye biderkevtin, da ku ew bêtin bidarvekirin. Herwehaji Peyên ji heştdeh salî û bi jor ve dane bigirtin û ew ji bona zindana Musilê û Kerkukê hatin biveguhestin. Belam malên Şêx Ehmed û Merovên wîna bes û bi tenha ve ji bona Kerbela hatin bidûrkirin û malên dinî Barzanîyan li ser heremên parêzgehên Hewlêrê, Musilê û Kerkukê hatin biparvekirin. Jîn bi karkirina kar ve ji bona girawkirina gepa jîyanê hatin bineçarîkirin; jiber ku Peye ji bona nava binê zindanan hatibûn biavêtin. Şêx Ehmed di zindanê de tanî şûreşa gelawêjê hate bimayîn. Nurî Seid yekek ji Bawermendên xwe ji bona nik Şêx Ehmed date binardin, da ku ew di serê Şêx Ehmed de bide bixistin, ji bona ku ew nameyake lêbuhurandinê ji bona Rasipêr Ebdul-Ilah bide binivîsandin, ku ew têde poşmanbûna xwe jêre û dilsozîya xwe ji bona serdarîya Tex ve bide bidazanîn û ew bi navê xwe ve û bi navê Neferên Eşîra xwe ve jêre soz bide bidan, ku ew tevde dê bi dilsoz ve ji wan re bêtin biderkevtin û herwehaji divê ku ew daxwaza lêbuhurandineke giştî ji xwe re bide bikin.

Şêx Ehmed ev bi carekê ve bi pêgîrî ve û bi serbilindî ve date binayînîkirin û wî date bigotin: "Ez pir bi başî ve didim bizanin, ku ez bi darvekirinê ve hatime bidadkirin. Ez bi amade ve têtîm biderkevtin, ku ez her bêhnekê pêşewazîya mirinê bidim bikin. Ez hîç bi poşman ve nayêtîm biderkevtin, li ser yê ku min ew daye bikin; jiber ku ew di nava erkê ayînî û welatperîyê de dihate biderkevtin. Hîç nikare bête biderkevtin, ku ez daxwaza lêbuhurandinê ji Nokerekî Ingilîzî bidim bikin û ez bes û bi tenha xwe ve ji Xwedawendê mezin lêbuhurandinê didim bixwestin".

Şêx Ehmed rojekê ji rojan di jîna xwe de çavên xwe ji ber mirinê nedabûn biqurmiçandin û ew ne ji wan Merovan dihate biderkevtin, ji yê ku ew ji gevekê dihatin bitirsandin, yanî ji yê ku ew li ser kêse pirseke pê bawerkî de bidin bibazarkirin.

Bi rastî jî ve wî wetov li jînê de li ser bingehekî de didate bitemaşekirin, ku ew bi rawestandineke serbilind û serfirazîyê ve têtî biderkevtin. Weha hatîye bigotin, ku Nurî Seid li ser bersiva Şêx Ehmed de wetov dayite bigotin: Jêre bidin bigotin, ku ew dê bêhna xwe di oda

xwe de tanî bi dawîhatina xwe ve bide bivedan. Şêx Ehmed jî wetov lê dayite bivegerandin: Ez dê li vêderê de bes û bi tenha ve tanî bi dawîhatina Nurf Seid bêtîm bimayîn. Wehajî ev bi rast durust ve hate biderkevtin.

Beramberî yê din biryara berdana wan piştî mana wan bêtir ji heşt salan ve di nava zindanên Besra, Musil û Begdadê de hate biderkevtin. Di sala 1950 de Barzanî ji bil jimareke kêr ji wan hatin biberdan, ji yê ku ji rola wan û deshilatîya wan dihate bitirskirin. Di sala 1953 de rê bi Barzanîyan ve hate bîdan, da ku ew ji bona herema Barzan bêtîn bivegerandin. Belam Xizim û Merovên Şêx Ehmed di dûrkerinê de tanî sala 1958 de hatin bimayîn û ew di piştî şureşa tîrmehê de ji bona Barzan hatin bivegerandin.

Deryîyê Heştdeh

Barzanî serdana Taşqend dide bikirin

Pêwendîyên Baraznî ligel Rêberîya Yekîtiya Sovyêtê de hate bipetkirin û wê ji xwe re serûştîyeke mîrî û rêxistinê date biwergirtin. Komîtiya Nawendîyî Partîya Komonistî Sovyêtî bi Mîrza Voloşîn¹¹¹ ve berpirsiyarîya dan û sitendinê ligel Barzanî de date bisipartin. Barzanî di avdara sala 1854 de ligel Voloşîn de ji bona Taşqend hate bivegerandin.

Ev serdana hanê ligel serdanên derbasbûyî de bi cudan ve tête biderkevtin. Li Balafîrxana Taşqend de herdu bi pêşewazîyeke mîrîyî germ ve ji bal Serokên Ozbêkistan de hatin bipêşewazîkirin. Barzanî ji xwe re li zînetên Hevalên xwe de date bitemaşekirin û ew li nik wan de di tevaya înekê de hate bimayîn. Herwehaji wî ji wan re encamên çûna xwe ji bona Mosko û biryara Rêberîya Sovyêtî date bigotin, ya ku ew dê bêtir guhpêdanê bi zînetên wan ve bide bidan.

Di vegeera wî de ji bona Mosko Es-ed Xweşevî jî ligel wî de hate birêkevtin; yê ku wî derdek ji nexweşîyeke xurt didate bikişandin. Ew li paytextê Sovyêtî de -ligel Hevalên xwe Elî Mohamed Sidiq, Elî Xelîl, Seyid Ezîz Seyid Ebdul-Lah û Mohamed Emîn Mîrxan de- hatin bidermankirin, yê ku wan dê xwendina xweyî bilind li fêrgehên Mosko jî de bidana bikirin. Herwehaji Barzanî lîstak bi navê 104 Xortan ve date biamadekirin, da ku ew wan ji bona zanîstgehên Komara Bîlorusya de bide bixistin û ji bona çar koman hatin biparvekirin û ew li ser van zanîstgehên bajarên hanê de Siratov, Gorgî, Inatov û Tambov hatin bibelavkirin. Herwehaji jimareke din ji Xortan ji bona zanîstgeha Taşqend hatin bikevtin. Wetov bi vî rengê hanê ve hemû bend û girêdan ji ser Barzanîyan de hatin bihilanîn û ji bona wan tevaya azadîyê di çûn

¹¹¹Wî di nivîstgeha Xuroşof de didate bikarkirin û ew ji xizmên wî dihate biderkevtin.

û hatinê de û di dermankirina bijîşkî de ji wê rojê û pê de hate bidan, ku ew bi rastî jî ve bi cihê nerxkirinê ve tête biderkevtin.

Serdanên Barzanî ji bona Taşqend di navbera demekê û deme kê dihatin bidubarekirin, da ku ew ji xwe re li zînetên yên mayî de li wêderê de bide bitemaşekirin, jiber ku piranîya wan di temenê xwe de bi navsere ve dihatin biderkevtin.

Barzanî serdana Komara Erministanê dide bikirin

Di sala 1956 de ji Barzanî re serdanek ji bona Komara Erministana Sovyêti hate bilikarxistin, da ku ew ji xwe re li ser zînetên Kurdan li wêderê de bête biagehdarîkirin. Ew li wêderê de di nava birayên xwe de demekê hate bimayîn û wî ji xwe re li berên firehî jêhatîbûnên wan de date bimeyzekekirin û herwehaji ew ligel jimarekê de ji Serokên wan de hate bikomkirin û wî pêwendîyên xwe ligel wan de date bipetkekirin. Ew serdana hanê li ber dilê wî de bi şerîntirîn bîrwerîyên ve li ser Kurdên Erministanê de tête biderkevtin.

Barzanî û Şerê sê qolî li ser Misrê de

Barzanî amadebûna xwe û tevaya Hevalên xwe date biderxistin, da ku ew ji bona li berxwedana Misrê beramberî şerê sê qolî de der sala 1956 de bête biçûyîn, da ku ew li ser wê şopa Qehremanê milîyî Kurd Sultan Selah-El-Dînê Eybûyî berî xwe de bête biçûyîn.

Serok Cemal Ebdul-Nasir pir ev helwesta hanê date bihêjakirin, jiber ku ew li ber kûrbûna kêra vê dilxwazîya hanê de di mêjûwa xebatîyî hevbeşî de di navbera Erebb û Kurd de dihate biliberkevtin¹¹².

¹¹²Ev helwesta Barzanîyî mêjûyî tevaya dûrbûna dîtina wîna di pêşkevtinê de di nava miletên li paşkevtî û jêrdest de didate bixuyanîkin.

Miletê Kurd di seranserî Kurdistanê de bi vê helwesta hanê dihate biserbilindîkirin û wan tevan piştî Misrê beramberî vî şerê sê qolî didatin bigirtin.

Di vî şerê sê qolî de li ser Misrê de der sala 1956 de û bi şikestina Ingilistan û Firensa ve bi saya hewlwesta xurtî bêvegerî dewleta Sovyêt ve rûpelekî nuh ji bona xebata rizgarîkirina miletên jêrdestî Impiryalîyê li Asya, Afriqya û Emerîka Latînî de date bideştpekirin û ji wê rojê de rêstika Kolonyalîyê di seranserî cîhanê de hate bihelweşandin û ew der sala 1961 de bi biryara Yekîtiya Netewan de hate bidawîkirin.

Dema di navbera 1956 - 1958 de

Ji bona jimarekê ji Xortên Kurdan, ji yên ku wan ji xwe re li Ewropa de didatin bixwendin, kês hate bikevtin, ku ew pêwndîyê ligel Barzanî de bidin bikirin û jêre jî nameyan bidin binivîsandin. Di van jî de Esmet Şerîf û Komela Kurd li Ewropa de têtin biderkevtin. -Ji xwe re li belgeyên jimarkirîyê 4 û 5 de bidin bitemaşekirin-.

Herwehaji Celal Talebanî jî dikarîbû nameyeke bi dûrî û dirêjî ve ji bona Barzanî li ser Zînetên Iraqê û Binemala Barzanî de bide binivîsandin, gava ku ew ji bona Mosko di rêya xwe de ji bona beşdarbûnê di Mehrecana Xortên cîhanî de li Pêkinê de der sala 1955 de hate bigihandin. Herwehaji wî nameyeke din jî jêre der sala 1957 de date binivîsandin û herwehaji di pişt re dîtî di nava wan de hate bikirin. -Ji xwe re li herdu belgeyên jimarkirî bi 6 û 7 ve bidin bitemaşekirin-.

Ji min re Celal Talebanî carekê çîroka dîtina xweyî pêşî ligel Barzanî de li Mosko de der sala 1957 de date bigotin û bê kanî çilo dilê wî hate bigirtin û bigir ew ji ser hişê xwe de hate biçûyîn, gava ku rûwê wî bi Barzanî ve hate bikevtin. Ev dîtina hanê bi dîtina pêşîyî Barzanî ve ligel Merovekî ji Iraqê de ji sala 1947 de dihate biderkevtin.

Di navbera Barzanî û jimareke pir ji Rêberên Partîyên Demokrati û Komonistî de di cîhana Erebî de serdanî dihatin bikirin. Di nava van Rêberan jî de Xalid Begdaş tete biderkevtin. Herwehaji Xweşxwevanê

Cihê Barzanîyî bilind di vê helwesta wî de di der sala 1958 de bi pêşewazîya germ ve ji bal Ebdul-Nasir de li Mîsrê de hate biderkevtin, gava ku ew ji Prag ji bona Qahire hate biçûyîn û ji wir ew ji bona Iraqê hate bivegerandin. Barzanî li Mîsrê de û herwehaji li Iraqê de nebes tenê nala Qehremanê mîletê Kurd lê dihate bitemaşekirin, lêbelêji ew nala qehremanê durujmê dostanîyê di nava Ereb û Kurd de dihate bidîtin û wî hêvîya herdu mîletan di vê dostanîyê de didate bigewdekirin. Hêjîbêtir wî ji nû ve tevaya pêla Selah El-Dîn Eyûbî sipartî ji bona bextê mêjûwê di nava cerg û hinavên Kurd û Ereb de didate bivejandin. Careke din jî di vir de dilsozîya Barzanî û kûrbûna têgihiştina wîna di pîrsa mîletê Kurd de di seranserî Kurdistanê de û di çarekirina wêna de dihate bidîtin.

Bi saya serdana Barzanî ji bona Erministanê de der sala 1956 de îzgeha Kurdî li Yerîvan de hate bivekirin û bi kêra helwesta Barzanî ve di şerê sê qolî de beramberî Mîsrê der sala 1956 de di encam de îzgeha kurdî li Qahire de hate bivekirin, yên ku wan roleke baş di cûlandina tevgera Kurd de didatin bilîstin. Cuma

Kurdîyî bi nav û deng ve Qedrî Can serdana wî date bikirin, yê ku wî xweşxwewana Barzanî dayite bidurustkirin û daneyek jê bi nivîsandina destên wî ve hûn dikarin ji xwe re di belgeyê jimarkirîyî 9 de bidin bidîtin. Herwehaji Xweşxwevanê Kurdîyî mezin Hejar serdanîya wî date bikirin, gava ku ew ji bona dermankirina xwe ji bona Mosko hatibû bihatin û yê ku ew di wê demê de li Surî de dihate birûniştin.

Demeke bi bidiyartir ve

Dema di navbera sala 1952 û 1958 de bi demekê ve têtê biderkevtin, ya ku di nava wê de Penahidên Barzanîyan bêhna xwe dikarîbûn têtê bidana biberdan û têtê bi aramî ve piştî derbasbûna salên bahozî bihata-na bijîyandin, yên ku ew ku di ser vê Eşîra hanê re bêtir ji nîvsedsalî hatin biderbasbûn, ya ku ew her û her di xebateke dijwarî dirêj de ligel desthilatîyên serdar de di Iraqê de dihate bidîtin.

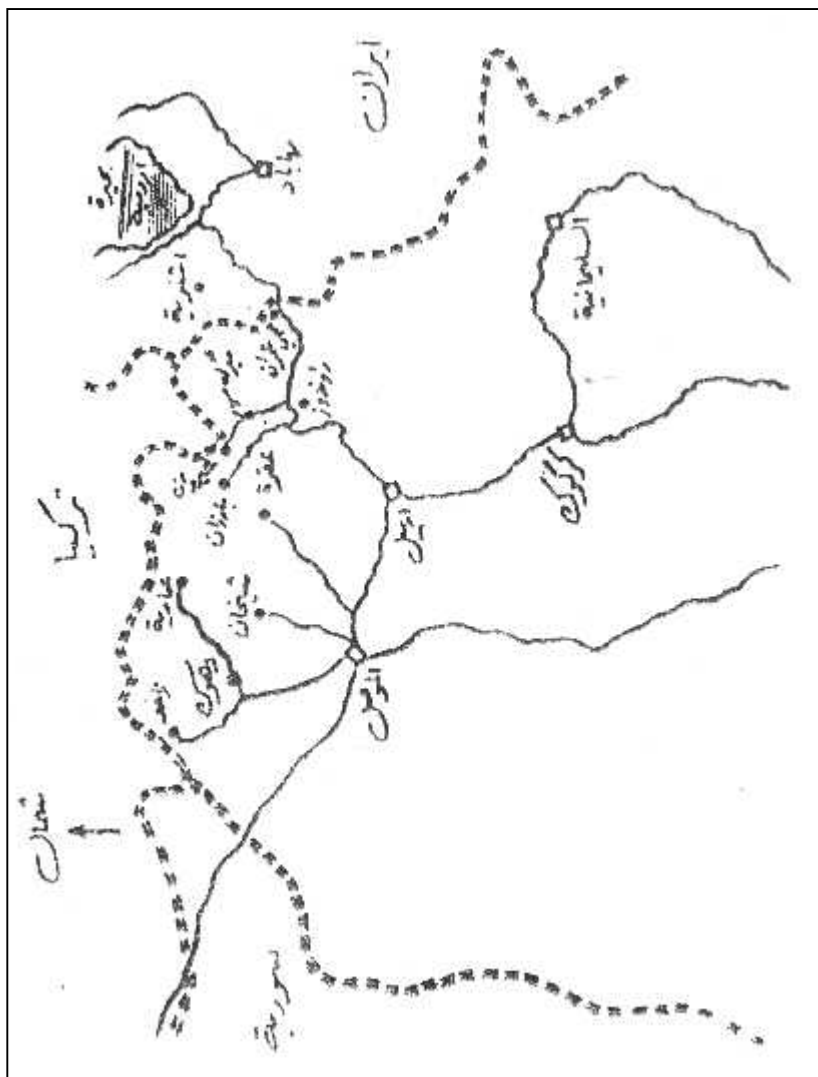
Xortên Barzanîyan pir ji xwe re sûd ji siyaseta fêrkirina Sovyêti û ji servegirtin û hêsanîkirên ji bona Xwendevanan, yên ku ew ji bal dewletê de ji wan re dihatin bipêşkeşkirin, dane biwergirtin. Ew ji bona nava dibusatanên bingehî û bilind hatin bikevtin û wan ji xwe re bi tîbûn ve jê zanistî didatin biwergirtin, jiber ku dergehên xwendin û zanistîyê di rûwên wan de di nava welatê wan de hatibûn bidadan. Dil û karinên wan hatin bivekirin û jimarekê ji wan ji bilindtirîn pileyên zanistîyê ji xwe re mîna nameya Magister û Doktora datin biwergirtin û ew di pir berên zanistîyê de hatin bikarnasîkirin. Bi serûştî ve ev jî tevî bi saya serê piştgirtina Barzanî ve ji bona wan dikarîbû bihata bikin. Wî her û her nav di wan de didate bidan û wî nimûneya xwe ji wan re didate biderxistin, be kanî çawan ew di temenê bêtir ji çilûpênc salî de destên xwe ji bona fêrkirina xweyî zanistîyê de dayite biavêtin. Wî her û her xwendina xwe didate bikin, tevî ku ew ligel kar û barên xwe û Hevalên xwe de û herwehaji ligel pêwendîyên xwe ligel serdarîyê û derve ji de dihate bimijûlîkirin. Wî ji xwe re her û her didate bixwendekarîkirin, tanî ku zengilên şûreşa çardehê tîrmehê datin bilêdan û wan bi veguhertineke nuh ve di çarenûsa Barzanîyan de didate bibangkirin û wan bi barên pir giran ve ji bona ser milên Barzanî ve datin bihildan, ji yên ku ew ji nava tara Êlê û welatê Kurdistanê Iraqê dihatin biderkevtin. Wan kar û barên ser milên Barzanî berekî fireh û mezin jêre dane bivekirin, da ku hozanîyên wî nala Rêberekî kurdîyî çurusandî bêtin biderkevtin.

Kanîyên Lêgerandinê

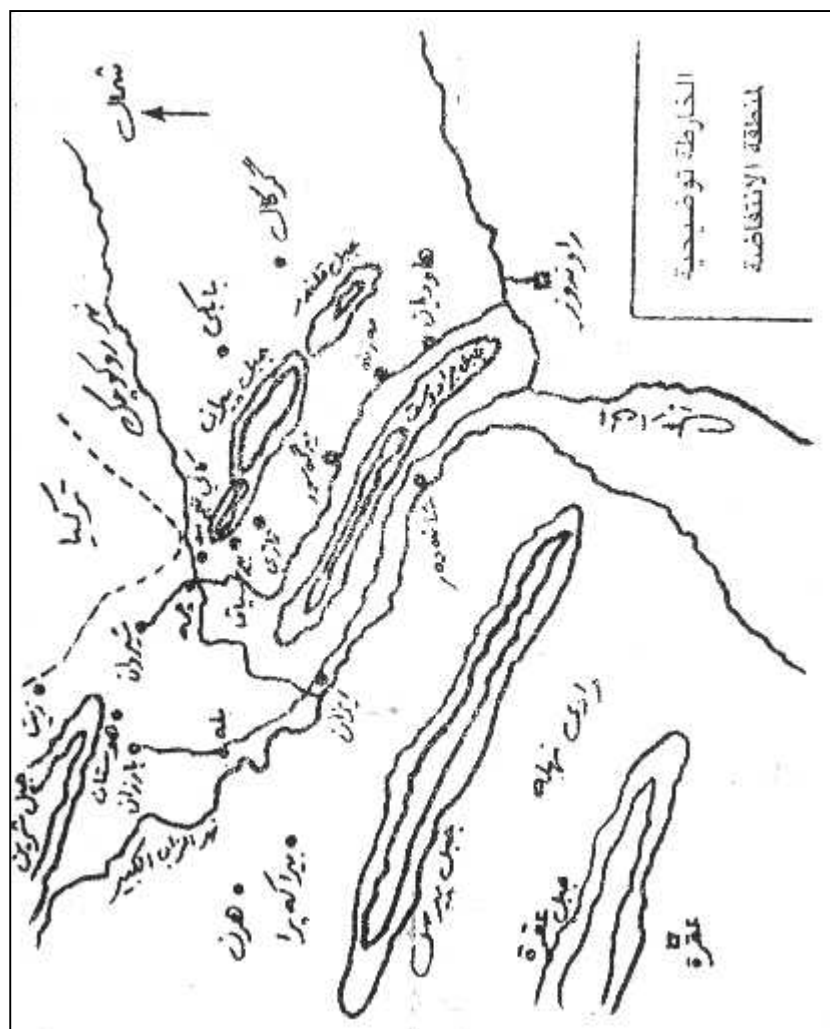
1. Bihîstinên min ji Barzanî û ji Havalên hemdemên wî
2. Belgeyên Barzanîyî parastî li nik min de û rûnkirinên wîyî tomarkirî
3. Elî Ebdul-Lah: Mêjûwa Partîya Demokratî Kurdistanî - Li Iraqê de ji kongirê damezirandinê tanî girtina kongirê sêyem, çapa Xebat 1984. - Bi zimanê Erebî.
4. Arşîvê Partîya Demokratî Kurdistan -Iraq-
5. Yaddaşên Nurî Şawis
6. Wilyam Igelton: (Komara Mehabadê - 1946), sala 1963, -bi zimanê Erebî ve- Wergerandina Circîs Fethul-Lah, dar Eltelie, Bêrud 1972.
7. Tevrîşyan: Serhildana Xuresanê
8. Maruf Çiyawîk: Merûf Çiyawîk: Destana Barzana Sitembar, Begdad 1954, -bi zimanê Erebî ve-
9. Ebdul-Rezak El-Huseynî: Tarîx El-wizarat El-Iraqîye - Mêjûwa Wizaretên Iraqî.
10. Bi rêveçûna mêjûyî ji bona Yekîtiya Sovyêtî, çapa Xebat, 1982
11. Dîwana Pîre Mêrd
12. Ela El-Dîn-El-Sucadî: Şûreşekanî Kurd, Begdad 1959
13. Necefqelî Bisyan: Ez Mehabad xonîn ta gernehayi ares - Ji Mehabada xwînavî tanî veğerandina Aras- çapa Farisî , Tehran Azermeh 1328.
14. Sêr Rider Polard: Ingilistan û Rojhilata Navîn, wergerandina Hesên Ehmed Selman, Begdad 1965
15. Xwendekarîyên Kurdî jîmara 1 û 2, Fêrgeha Kurdî li Parîs de, rêbenda 1985.

Ev karê hanê di roja îne de di 11. 9. 1998 de li Berlin de hatîye bidawîkirin. Cuma

Belgenameyên pêwendar bi nivîsta yekem ve

Cihê navçeyê Barzan li ser neqşa Iraqê de

Nexşeyê rûnkirîyî Raperînê

Belgenameyên pêwendar bi nivîsta duwem ve

Belgên Giring

Ev belgên hanê bi belgên pêla 1943 - 1945 ve têtin biderkevtin, yê ku Barzanî ew di çenteyekî taybetî de dabûn bihilgirtin. Wî ji min re date bigotin, ku wî hemû belgeyên wê serdemê bi baştir ve dabûn bihilgirtin; lêbelê hinek ji wan ji bona nava rûbarê Aras hatin bikevtin, gava ku ew ji bona nava xakê Sovyêtê hatin biperandin.

Xerîkbûm, ewendî bi min ve bête bikirin, ku ez layê nehîniyê van belgeyan bidim birûnkirin; lêbelê hinek ji wan jî bi nezanîn ve têtin bihiştin; jiber ku piraniya wanên agehdarbûn koça dawî dane bikirin û yê kêmen mayî jî di vê dema hanê dest bi wan ve nayê bigihandin.

Ez zor sipasî birêzî wan kesan dibim, ji yê ku ew dikarin di vî barê hanê de yarmetîya min bidin bikirin.

1. Belgê Yekem

Nameya Olî Beg ji bona Mela Mustefa

(Ev nameya hanê li seretayê sala 1944 de hatîye binivîsandin).

2. Belgê Duwem

Nameya Seyid Ezîz ji bona kak Izet di 2. 4. 1944 de

3. Belgê Sêyem

Nameya Emîn Rewanduzî ye. Ev nameya hanê li paş de hatîye binivîsandin, gava ku ew li (Efserê Pêwendîya) navçeyê Rewanduz hatîye biderkirin. Mîna ku li nameya Seyid Ezîz de tête biderkevtin, ya ku ew ji bona Izet di 2. 4. 1944 de hatîye binardin, ku fermana derkirina Emîn Zekî Rewaduzî û Seyid Ezîz di wê mêjûwa hanê de hatîye bikirin. Ji bona min nehatîye bisaxkirin, ku ev nameya hanê ya kê bû; lê bêgûman ev nameya hanê ya yekekî ji Efserên Welatperwerbûn û di namê de agehdariyên wird têtin biderkevtin. Wetov tête bidîyarkirin, mîna ku di navroka namê de tête biderkevtin, ku ew li seretayê sala 1945 de hatîye binivîsandin.

Wergerandina belgê jimare (1)

Bo seadetî Mela Mustefa Muşeref bî

Ey nûra çavên min!

Ev ro li Mêrgesor de Yunis Efendî Çavdêrê Rê û Ban çavên min pê hatin bikevtin, yê ku ew ji bona destpêkirina avakirina Qışlan hatibû bihatin. Yek qışle li Mezne, yek Rebîe li pişt xaniyê Mudîrîyê de û yek qışle jî li Çama de, yek jî li Şêrwan de, yek jî li Rêzan de, yek jî li Şander de û yek jî li ser pira Xelan de ligel mekteba Barzan de ligel nexweşxana Mêrgesor de hatibû bihatin. Min li te fermane ji bona çar qışlan dabû biwergirtin û êsta jî fermanê li min bide biagehdarîkirin. Qışla Şêrewan û qışla Mêrgesor di nava destên Rê û Ban de têtin bidîtin.

Êtir xweşîya te

Olî Beg
Seîd Beg

Belgê jîmare (2)

[illegible]

Wergerandina belgê jimare (2)

Rawanduz di 2. 4. 1944 de

Giyanekeke Kake Izet!

Rojbaş!

Li paş çavmaçkirinê de hêvîdarim, ku tenduristîya te bi baş ve têtê biderkevtin.

Li pêş çend rojan de min nameyek ligel Feqe Hesên de date binardin, bi serûştî ve bi destên te ve hatîye bigihandin.

Kak Izet! Pêş çend rojan, ango paş gerandina Wezîrê Navxwe ferman hate bidan, ku Emîn Rewanduzî bête bivegerandin û donê Emîn Rewanduzî bi rê ve hate bikevtin.

Di vê rojê de min birûskek date biwergirtin u ew dide bigotin, jiber ku erkên Emîn Rewanduzî û Seyid Ezîz hatine bidawîkirin, divê Emîn Rewanduzî dest li cî de bi Yekaniya xwe ve bête bigihandin û Seyid Ezîz jî divê bi Dewra Muwehed ve bête bigihandin. Dibe ku ez îro yan jî sibehê ji bona Mêrgesor bêtîm biçûyîn, da ku ez tiştên xwe bidim bianîn û ez jî bona Begdadê bêtîm biçûyîn.

Ez jî bona Rewanduz hatibûm bihatin, da ku ez jî lêre de ji bona Sîdekan bêtîm biçûyîn û Mehmed Beg ligel xwe de ji bona Barzan bidim bianîn. Lêbelê wetov hate bidîyarkirin, ku ew nikarîbû bihata bikirin, ku ez biçim; çunko bi zor lez ve daxwaza gihandina min ji bona Dewra Muwehed hate bikirin.

Ez nizamim, ku hûn di çî zînetê de têtî bidîtin. Heger ku Xwedê bê erê, dê hûn bi serkevtî ve bêtî biderkevtin.

Bira ez zor hêvîdikim, ku tu rewşên xwe zû zû ji bona min bide binivîsandin. Çavên kak Mustefa maçdikim. Ez nizamim, ku ew vegeryaye yan jî na. Kaxezan ji bona min di rêya Dewreya Muwehedê Esliheyî Xefîfe de bide binivîsandin.

**Birayê te
Seyid Ezîz**

Belgê jîmare (3)

[illegible]

در هر کلمه جا - جا - له احوالی خندان اکاره مان لیرون
 بو هر ارکین ها خیره بر سلون بو مو اهره تکی فرمون
 نری وقت فراموشی بکر نهاده
 بو نایندی مغانی کورد چو بویسته نای در رخ فرمون
 نفوی و خیری امر لغزو دوشان قهوه نه که
 وقت نهاده
 میرا شیف هاله ابره رو در یک لوان نه اری
 یازده روز اهر بوجهر
 بندی مودیت و تپوشو هن لغزون که ابره ناری
 نه م نده حاکم بی معنایانه نری
 قهر نغان به هفتا ده ستان نه گوشه
 و خاغانی خالیه نغان تقدیم به برهوشه و شین
 که با خوار هموسه بن
 له شیه نو او کردی مغرندم له بدو
 خوجیت هی هواره دوان
 امان خنشان
 مغانی کورد له گولایب دوا ناری به رفیه هر روز بوجهر
 دجهایه درین و نزاره سفری برینا
 به شغریه نه م حلیه چو لازم بی نری

Wergerandina belgê jimare (3)

Bira giyanê hemûman!

Ya Xuwa her Xweşbin, li we em bidûrkevtine; lêbelê dilê me her gav weku perwane li dora we de tête bisûrandin. Xewnan bi evîndariya we ve didin bidîtin. Hemû demekê bi bira wan demjimarên ve têtin bikevtin, ji yê ku me ew li nêzîka we de ji xwe re didatin birabuhurandin, bext bes û bi tenha ve ew ewende demjimar ji bona me date bibexşînkirin. Xwezî bêtir bi nesîbê me ve bihata bikin; dê çend xweştir bihate bikin. Xwedê merde.

Kake Gewregîyan! Li wê roja vegerandina xwe de çi karekî divakîrî me date bikin, me mil nedaye bikêçkirin û em hevîdarin, ku dê em mil nedin bikêçkirin û dê em her û her ber bi pêş ve bêtin biçûyîn.

Nûçeyên meyî êsta evin: Nûrî Paşa û Macîd li hemû heremên Kurdistanê de hatin bigerandin. Li hemû cîhekî de ji bal Eşraf û Xelkê de kaxezên nivîsandî ji bona daxwazên Kurd hatin bipêşkeşkirin. Weha me di nava van nêzîkan de didate bidîtin, ku dê hemû pirsên me bêtin biçarekirin; lêbelê ew li Begdadê de tûşî bergîrî bûn. Hin ji Bedxuwahanê Erebi ji bona newergirtina daxwazên Kurd li dora Pêşpartvan dane bigirtin û Nûrî Paşa bi neçarî xwevekişandinê ve dane bikin û li jê serokîtîya Hemdî El-Paçeqî de serdarî hate bipêkhatin. Li beramberî pîrsa Kurd Tehsîn Elî, Salih Cebir û Mustafa Elî Omer ji bona meydanê hatine biderkevtin; lêbelê ev kar û barên hanê bi demî ve ji bona rawestandina Berhelestan têtin biderkevtin. Weha ez didim bibawerîkirin, ku pîrsa Kurd nabe di ser guhan re bête biavêtin û hegerî ew di ser guhan re bête biavêtin, divê em meydanê jê re nedin bidan. Pêşpartvan ji bona cîhangerîya Emerîka tête biçûyîn. Civata Pêşpartinê ji Nûrî Seîd Paşa û Civata Pîremerdan hatîye bipêkhatin û ew serpereştîya serdarîyê didin bikin.

Canê min. Carcaran me li rewşên xwe de bidin biagehdarîkirin. Ji bona her fermaneke we em likarin. Nivîsandin bi hev re bi nivê dîtinê ve têtin biderkevtin. Divê hûn me nedin bijîbîrakirin, dema jîbîrkirinê bigir nema tête bidîtin.

Ji bona piştgirtina daxwazên Kurd çi bi pêwistî ve bête biderkevtin, nabe bi dirêxî ve bête biderkevtin. Bifermon, çi bi dev yanî bi nivîsandî ve

bifermon, Dostan kê m nekirin, da ku dem neyête biderbaskirin.
 Mêcer Espênk ji bona rojekê ji bona êre hate bihatin û ew ji bona
 panzdeh rojan ji bona serdana Misrê hate biçûyîn.
 Pirsê Mehmud Beg û Puşo ji bona çarekirina wêna bifermon, ku êtir
 careke din ev rengên hanê ji dan û sitendinê hîç û pûçî wetov neyêtin
 bidubarekirin.
 Hemû Heval bi rêz ve destên we digvêşin. Silavên meyî dilsozî ji bona
 hemû birayên meyî xweşevistê bidin bipêşkeşkirin. Xwedo her xweşbin.

Emîn Rewaduzî

Li paş bi dawîanîna kaxeza min de ji Begdadê de ev xeberên xuwarê
 hatine bihatin:

Daxwazên Kurd divê li hemû layekî de bi birûsk ve bêtin bipêşkeşkirin û
 wêneyekî ji wan ji bona Civata Pêşpartinê, Serokê Wîzaretê û
 Balozvanê Bîrîtanya bête binardin.

Ji bona bi cîanîna vê daxwaza hanê her tiştekî pêwîst divê bête bikirin.

Xwedîyê vê nameya hanê bi Serheng Emîn Rewaduzî ve têtê
 biderkevtin. Bêgûman di demekê de ev dayite binivîsandin, gava ku ew
 ji Efserê Pêwendîya Navçeyê Rewaduz hatîye biderkirin. Mîna ku li
 nameya Seyid Ezîz de têtê biderkevtin ya ku wî ew di 2. 4. 1944 de ji
 bona Izet dayite binardin, ku fermana kişandina Emîn Zekî Rewaduzî û
 Seyid Ezîz di wê rojê de hatîye biderçûn.

Ji bona min nehatîye bisaxkirin, kê ev nameya hanê dayite binardin;
 lêbelê bêgûman ew ji bal yekekî ji Efserên Welatperwer de hatîye
 binardin. Di vê nameya hanê de zanyarîyên zor wird têtê têtin
 biderkevtin, mîna ku di navroka wê de têtê biderkevtin. Dibe, ku ev
 nameya hanê li seretaya sala 1945 de hatibe binivîsandin.

Wergerandina belgê jimare (4)

Rûdan li vê derê de wetov têtin bidîtin:

1. Biryara dawî hatîye bidan, ku di 31 avadrê de ango di pêşîya buharê de hêrîşekî li ser we de bidin bikin, ku vê carê we bi carekê ve bidin binabûdîkin. Evaya bi biryareke bêveger ve tête biderkevtin û hîç têde tu dudilî nayête biderkevtin.

Heger çî kesekî yanî çî serdarîyekî jî ji we re bide bigotin, ku ew peyva hanê bi rastî ve nayête biderkevtin, ew derew dîkin. Ew dixwazin, we bi derewan û sergirêdanê ve bi bînvedanê ve tanî buharê bidin bixapandin û birawestandin û ew li zivistanê de bi bînvedan ve bêtin bidanîştin û hîçnekin û ew di buharê de, gava ku dunya hinekî tête bixweşkirin, bi carekê ve hêrîşekê ji bona ser we hemûyan bidin bikin û we hemûyan bidin binabûdîkin.

Hêrîşeke li sê layan de dide bidestpêkirin û herwehaji li sê layan jî de hêrîşî li ser herema we de didin bikin.

Li alîyê Biradost ve hêrîşî ji bona ser Mehmed Begê Xelîfe Samed didin bikin. Li alîyê Akra, Amadîyê û Dihokê de hêrîşê ji bona ser Mehmed Begê Zêbarî, Seîd Axayê Doskî û kesên terefdarên dinî we de dê bidin bikin. Li paş de ew li layê Rewanduz de, li layê Biradost de, li layê Amadîyê û Musilê de hêrîşê li ser we de bidin bikin.

Vê carê biryarên zor bed ji bona we dane bidan, ku hîç nema tête bikin, ku ew waz li we de bidin bînin û herwehaji li we de hîç nayêtin bibuhurandin.

2. Sipahê Iraqê ji çar leşkeran ji bona du leşkeran dane bikêmkirin. Navê yekê bi leşkerê çiyayî ve û navê ya duwem bi leşkerê biyaban ve dane bidanîn. Li sipahê bikêmkirin bû, da ku çî bi mal ve û çî bi serbazên kêr ve di leşkerê çiyayî de di wî leşkerê noke de li dorhêla we de bidin bitijîkirin û tu kêmanîyên têde nedin bihiştin, tanî ku ew di buharê de bête biamadekirin. Ew tu guhpêdanê bi leşkerê biyabanê ve nadin bidan, yê ku ew li jêrî Iraqê de tête bidîtin, bi servajîvêjî ve ew Serbaz Efserên wê didin bikêmkirin û lê dûr dîkin û wan ji bona leşkerê çiyayî li nik we de didin biveguhestin û ew pê wê didin bitijekirin û bigir dê leşkerê jêr bête bibetalkirin. Bi xwe jî ve

mêrxasîya Serbazan pir bi şikestî ve têtê biderkevtin û bazdan di nava Serbazan de pir bi zor ve têtê biderkevtin û Serbaz bi carekê ve hez li şer de nadin bikirin. gava ku Serbazên Erebi di leşkerê jêr de ji bona layê hungo de didin biveguhestin, hemûyan bi destgirêdan ve didin bikirin û wan li jêrçavdêrîya Pasevanan, Efseran û çavdêrîyeke pir xurt ve didin biveguhestin.

3. Noke li gora fermana pir veşartîyî derkevtî de ew leşkerê di buharê de dê hêrîşî ser we bide bikirin, noke ango li noke û tanî 15 befirbarê de tîpa yek bi navê (Cafelê çar) ve li Kawlos de li parêzgeha Sulêmanyê de têtê bimayîn û ew xwe li wê derê de li ser cengên çiyayî de dide bifêrkirin û ew di 15 befirbarê de di bin navê fêrkirinê de hêdî hêdî xwe ber bi we ve dide bilivandin û ew di dema nîşankirî de cihê xwe li dor û berên we de dide bigirtin. Herwehaji tîpek bi navê Cafela sê li Hacî Omran de li pişt Rayet de nêzik Zînê Şêx têtê bimayîn û ew jî xwe li ser cengên çiyayî de didin bifêrkirin û li paş de ew di dema nîşankirî de xwe ji bona ser we dide birakişandin. Herwehaji tîpek din jî bi navê Cafela pênc li Suwaretokê de têtê bimayîn û ew xwe li dor û berên Akra û Amadiyê de didin bifêrkirin û ew di dema nîşankirî de xwe bi ser we de dide bitakişandin.

4. Di vê dema hanê de pir Sîxuran ji bona dor û berên we û nik we mîna Hekîm Kurê Mela Tahirê Rewanduzî, Puşo ango Mohamed Sedîq Kurê Seyid Taha, Nurî Bawêl û mînen wan pirin didin binardin. Xwe ji wan Sîxuran bidin biparastin û dermanên wan bizanibin.

5. Heger ku hûn dixwazin li ser Iraqê de bêtin biserkevtin û fêrkirinek baş ji bona Serbazên Iraqê de bidin bidan, divê hûn li pêş wan de ango di dema berfkevtinê û nexwş de dest bidin biweşandin û hercar layekî lê bidin bigirtin, ango ji bona nimûne divê hûn hêrîşê li ser wan serbazgelan de bidin bikirin, ji yê ku ew li dor û berên Hacî Omran, Rayetê de têtin bidîtin û li paş nabûdkirina wan de ewca divê hûn hêrîşê ji bona ser sengerên dor û berên Rewanduzê bidin bikirin. Ango mebesta min têtê biderkevtin, ku hûn di yekcarê de nabe ji bona ser hersê layan de bidin bihêrîşkirin; çunke dê hêzên we beramberî hersê layan de bêtin bilawazîkirin. Lêbelê ku hûn hercar layekî ji xwe re bidin binemankirin, dê hûnê sed der sed biserkevtineke zor baş bi destên xwe ve li ser sipah de bidin bixistin û ew dê bête bişikestin û hindî ew saxbin, careke din ew bi pêrabûneke wetov ve nema pê didin

birabûn. Tu mêrxasî di sipah de nayête bidîtin û ew zor bi lawaz û hîç û pûç ve tête biderkevtin û ew şer nade bikin. Ew bi xwe ve ew sipah tête biderkevtin, yê ku we ew dabû bidîtin û hêjî bi xerabtir ve ew tête biderkevtin. Heger ku hûn dilbikin, dê hûnê wan mîna kewan di zivistanê de bidin bigirtin û hîç sipahêkî yedek bêtir li nik wan de nayête bidîtin, da ku ew wî ji xwe re bidin bikaranîn.

6. Mîrhac zindankirin û sê roj pêş ji noke ew ji bona Emare ji bona girtîgehê dane binardin. Hoyê girtina wîna jiber ku ew ji bona layê we hatibû bihatin. Niha Mîrhac di zindanê de ye û Mustafa Xoşnaw dayite bibazdan; lêbelê zor desteyên Polisan li dû de hatine bikevtin û bi xurtî ve lê didin bigerandin. Mustafa û Bekir niha li dor û berên Koye û Ranya têtin bidîtin. Hûn etwanin êsta wan ji bona layê xwe bixwazin û kar ji serpêhatîya wan û agehdariyên wanî serbazî ji xwe re bidin bigirtin. Heger hûn bidin bifermarkirin û Efserên din ji we re bidin bipêwistîkirin, piraniya me bi amade ve têtin biderkevtin, çi gava we date bifermarkirin, dê em ji bona layê we bêtin bihatin.

7. Vaye, ew li herçî Efserê Kurd de hinekî lê bigûman û bitirsdikeyin wan ji bona jêr didin biveguhestin û li cihê wan de Peyên Erebi didin bidanîn. Di nava van rojên hanê de bi fermanên veşartî ve û zor bi lez ve sed sed dused dused ji Serbazên Kurd wan ji bona jêr didin biveguhestin û li cihê wan de Peyên Erebi didin bidanîn. Bi herawayekî ve ewende ji we re didim bigotin, ku hûn bi carekê ve divê bi hîç kesekî ve yanî bi serdariyekê ve nedin bibawerîkirin. Heger ji we re bête bigotin, ku serdarî hîç hêrîşekê bi ser we ve nade bikin, divê hûn pê nedin bibawerîkirin; jiber ku ew derewan didin bikin.

8. Goya hêjakirina Kenc derbarê Mustafa û Mîrhac zor bi xerab ve tête biderkevtin; li ber hinde de serdarî zor guhpêdanê bi girtina wan dide bidan. Ev jî bi dengvedaneke pir xurt ve tête biderkevtin.

9. Ez ji dil û can ji we didim bihêvîdarîkirin, ku hûn pir wirya û şiyarbin. Divê ev kaxeza min bi destên mîna Puşo, Nurî Bawîl, Hekîm û mînen wan neyête bikevtin; çunko dê di paş de zînetê min zor nexweş bête biderkevtin û dê neşem xwe bidim birizgarîkirin.

Belgê jîmare (5)

سادہ : ہانگہ

501 2/12

رای زور بخورنده و ده لاک کوفتان

مذہب

د پاش عبادت نه بخت برون يا مکره
 ايه د کوم که حقانه زور زور باش چه زورونه

لاکھ کدوانے و نیزہ املی لنگو بی فہم پہونکہ عیادت دوم و اسے دیکھم انشاء

له سه نه که زور کم زور نه که زور به هر وقت پیشه و
 ۵) لاله کوفان نازم احوال شکو تو که بنیره و ده خج هالان علی کل هه کومه جینی
 هال شکو زور به زور ماستر و نه قورین

(۴) اما اگر به احوال رسیدن : که در هر دو توره و در هر دو زبان
شکل لاغنت به قول مرد فاسخون طبعاً و لاغنت هکده که

دوانا کہ پتہ

خط برتر بخورده زان که از پنهان زده کم وی بیایه که نو که از پنهان زده
که در لای هک و دین هم که ولای قضا از شرم نه غور هک و لای هک

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

دنه بزین و آله ریه های هالاری نه است لاک مصطفی در کشت بونه نویسه
مرگه ته و نه صدف بره

فقط مرکه ندره که بی رنج و دوا روت که نه - اید تمام که روت که نه
ده دیرین و بان راسته که نه - ده دیرین بوی فلان ناهیت و نعم بوی

و ده دهن و ده دست و ده کلاه - در میان
چهار دهانه درین برنج باطل را چیت و ده خانه و نه هفت نام صاحب
نه دو نفر آفرینش آن زمره شده کنن . فقط بزرگ از این ششم بود که هر که

که دو نوع آدمی مشاهده شود در این کشور . فقط یهود و مسلمانان .
اسباب نه یهودی و نه مسلمانان . بلکه هر دو از راه وضعی که از تو فرستادم .

[illegible]

Wergerandina belgê jimare (5)

Semawe, Cangîr
di 12. 3. 1945 de

Birayê Xweştewî Kak Kovan!

Roj baş!

Li paş bi germî ve maçkirina çavên te ez hêvîdarim, ku tendurstîya we zor zor bi baş ve tête biderkevtin û hûn her bi serkevtîbin û bi serbilndbin.

1. Kak Kovan ji mêj ve ez ji zînetê we bi bêxeberim; çunke ez piçekî dûrim û ez omêdîdikim, ger ku Xwedê xwest, dê di demeke zor kêr de emê yekdî zor bi serkevtî ve bidin bidîtin.

Kak Kovan ez zînetê we noke nizanim çilo ye û hûn di çi zînetê de têtin bijîyandin. Herweha mîna ku me dayite bibihîstin, zînetê we roj bi roj ve baştir û bi xurtir ve tête biderkevtin.

2. Bira heger hûn li zînetê me de didin bipirskirin, Komel her weku xwe maye û weku tu dide bizanîn. Hingo li kaxezên xwe de Merov dabûn bixwestin. Bi serûştî ve ew kaxezên hingo hemû kesekî datin bidîtin û herçî kesekî rûmet û namûs jê re tête bidîtin, bi serûştî ve ji erkê perest nayête bidawîkevtin.

Bira tu bi xwe ve dide bizanîn, ku ez çend didim bihezkin, vê jîyana noke ez têde me devjê bidim biberdan û ji bona layê we bêtîm bihatin û yanjî ji bona wî layî bêtîm biçûyîn.

Bes û bi tenha ve ez dixwazin bêjim, ku te jî agehdarî lê heye. Par gava hatin, ew li ser wî bingeşê hatin, da ku em niha li cê xwe de bêtîm bimayîn û nerin. Herg te çak agehdarî lê neyête bikin, kak Mustefa dişê ji bona te bi dirêjî ve bide birûnkirin.

Bes û bi tenha ve hin Heval û Birader li hêre de têtin bidîtin, Edî ez nizanim, magelo ji bona mehnan didin bigotin yanjî rast didin bigotin, ji bona çi filan nayête biçûyîn û ji bona çi em biçin, yanjî ew dibêjin, ji bona çi Cangîr nayête biçûyîn û heta Cangîr neyête biçûyîn, em jî nayêtin biçûyîn. Ev core axivtin zor têtin bikin. Bes û bi tenha ve jiber ku ez neşêm ji bona her kesekî hoyên ji çûna xwe bi dûr û dirêjî ve bidim bigotin; jibervêjî ve ez di zînetêke pir serêş de têtîm bidîtin.

Bira jiber ku ez jî bi xwe jî ve didim biremankirin û didim bixwestin, ku ez li êre de nemînim û ji bona layekî bêtîm biçûyîn.

Li ber hindî de ez zor zor hêvîdikim, ku bi gihiştina vê kaxeza hanê ve, mîna ku Erebiyê dibêjin, tu li ser ronahîya agehdarîyên Mustefa de û li paş şewirdarîya kak Mustefa de bide bîkirin, çünke dibe ku Kak Mustefa li ber hatin û çûna wî layî bêtir agehdarî li ser hoyên mana me û nemana me li hêre de bête bidîtin. Li ber vê de ez ji te hêvîdikim, bi pê wan agehdarîyên hanê de bersivê ji bona min bide binardin; çünke ez jî zor zor hezîdikim, ku ez jî li hêre de nemînim û ji bona layekî din de bêtîm biçûyîn. Ez zor omêd dikim, ku tu zû bersiva min bide binivîsandin; çünke ji bona min û dilbijandina min ev bi gelekî ve bi giring ve tete biderkevtin.

3. Kake, heger tu li zîmeta giştî de li hêre de dide bipirskirin. Li hêre de êsta du reng dengvedan zor bi dijî hev ve têtin bidîtin:

Yekem: Dengvedanek: Dibêjin, ku dê serdarî li van nêzîkan de libuhurandineke giştî ji bona we tevan bide biderhînan û hemû tiştêk dê bête bidawîkirin.

Duwm: Dengdanek: dibêjin, ku dê serdarî li paş demeke kurt de livandî ji bona ser we bide bîkirin. Ev livandîna hanê jî bi vî şeweyê hanê ve dê bête biderkevtin, ku

1. Du belavok bi navê Serdarê livandinan dê ji bona herema we bêtin biavêtin. Di belavoka yekem de berêz Şêx û we bi Serhildanvan, Xwelibergirtvan, jêrêderketvan û Xwedênenas bêtin binavbidûxistin û dê ew bide bizinharkirin. Di belavoka duwm de zinharkirina bombedarîkirina herema we dide bîkirin û ew ji xelkê dide bidaxwazîkirin, ku ew xwe ji heremê bidin bidûrkirin; çünke belavok dide bigotin; jiber ku serdarîyê ji bona ser hemû rêyan ji bona çarekirina zîmeta heremê nehate biserkevtin û nikarîbû bihata bîkirin, ku ew rêya rast ji xwe re bidin bigirtin; jibervêjî ve serdarî tete bineçarîkirin, ku ew wan bi darê zorê ve bide biperwerdekirin.

2. Di heman kat jî de serdarî bi hemû karinên xwe ve û zor bi nehînî ve bi hemû rêk û pêkxistina livandinên xwe ve tete bipêrabûn.

3. Serdarî di van nêzîkan de dê xwe xerîkî fêrkirinên serbazîyê di herema we de bide bîkirin, ku ew di wan fêrkirinên serbazî de we

bi neçarî şer ve bide bikin û herwehaji wan di nava wan fêrkirinên serbazî de dane bihewildan, da ku ew serbazgelên inglîzî jî di nava wan fêrkirinên serbazî de bidin bibeşdarîkirin. Navê wê fêrkirina serbazîyê hanê bi navê fêrkirina serbazîyê peymanî mezin û peymanî biçûk têtê biderkevtin, mîna ku dengvedan dide bigotin. Di wê fêrkirina serbazî de leşkerê çiyayî têtê bibeşdarîkirin, yê ku ew bi leşkerê Raxib ve li parêzgeha Kerkûk û dor û berên we de têtê bidîtin. Herwehaji dengvedan didin bigotin, ku du tîpên Ingilîzî jî beşdarîya wan fêrkirinên serbazîyê didin bikin. Hiç tu serbazgelên Ingilîzî li wê heremê de cîge li du tîpan de nayêtin bidîtin, yên ku yek ji wan li Xaneqîn de û ya din li Kerkûk de têtin bidîtin. Herdu tîp jî bi xwedan xudrû ve têtin biderkevtin. Êdî ez nizanim, heger hat û bi rastî ve ew tîpên hanê ligel leşkerê Kerkûkê de beşdarîkirina wan fêrkirinên serbazî dane bikin, magelê dê hêstirên veguhestinên wan û desteyên veguhestinên wan li kûderê de ji wan re bête bigirawkirin? Bi herawayekî ve ew dengvedanên hanê têtin biderkevtin, ku dê ew fêrkirinên serbazî bêtin bikin. Mebesta wan jî her eveye, ku ew serbazgelên hanê ji bona ser herema we bidin birakişandin. Bi serûştî ve ew dixwazin li paş de we zor bidin bitengavkirin û xwe ber bi we ve bidin binêzîkkirin, da ku ew we bidin bineçarîkirin, ku hûn ligel wan de bidin bişerkirin.

4. Wehaji ez dizanim, herçende bi serûştî jî ve têtê biderkevtin, ku remana we tevan jî ji remana min bi baştir û rastir ve têtê biderkevtin, bes û bi tenha ve mîna ku ez bi başî ve didim bizanîn, ku hûn dê her û her hewlê bidin bidan, ku dê hûn xwe ji şer bidin bivegirtin û dê hûnê xwe li ser zînetê xwe bêtin bihiştin û dê bi baştir ve bête biderkevtin, ku hûn xwe ji bona roja kêşê bidin biamadekirin. Êdî zor hêvîdikim, ku rêz û hêjabûna min ji bona berêzî hêja Mela, Şêxê Gewre û hemûyan bidin bipêşkeşkirin.

Êtir herbijî Kurd û Kurdistanê gewre

5. Ez dibêjim, ku kaxezên weha vekirî bêtin binivîsandin, bi baş ve nayêtin biderkevtin. Şivreyek hezdikey tu bide bidanîn û yan em wê bidin bidanîn, pê nivîsandin bi baştir ve têtê biderkevtin.

Birayê we Cihangîr

6. Min weha îro date bibihîstin (17. 3. 1945).

a. Sê xanên mezin ji bona teqemenî û xwarin û vexwarinê li Xelîfan de di şikevtekê û bingeheke polîs de didin bihilanîn, mîna ku wan ew li Hewlêr, Rewanduz û Bile de dane bidanîn. Dê ew van xanên hanê bi lez û bez ve bi teqemenî û xwarin û vexwarinê ve di nava 15 rojan de bi karên li dûhevdû de bidin bitijekirin.

b. Ev fêrkirina serbazî di bin navê fêrkirina serbazîyî havînê de tête bikirin, ya ku ew niha didin bikirin. Herdu fêrkirinên dinî pêşîyî serbazî hebûn, ew di bin navê Fêrkirinên serbazîyî hevalbendîtîyê û dostanîyê de jiber kêmbûna di bûcê de nehatin biserkevtin. Fêrkirina serbazîyî bi navkirî ve bi navê fêrkirina serbazîyî havînê ve tête bigotin, ku dê ew di roja 7 yanjî 8 nîsanê de bide bidestpêkirin û dê ew di 17 nîsanê de bête bidawîkirin. Hersê tîpên leşkerê Kerkukê ji tîpa 3, 4 û 5 dê di wê fêrkirina serbazî de bêtin bibeşdarîkirin. Dengvedan heye, ku dê du liqên Ingilîzî jî têde bêtin bibeşdarîkirin. Ew tîpên bi navkirî ve yek ji wan xwe ber bi Rewanduz ve, ya din xwe ber bi Xelîfan de û ya din xwe ber bi Bile de didin bilivandin, ku hêjî ji wan tu armancên nîşankirî nehatine bidanîn.

Wehajî tête bigotin, ku dibe, leşkerê yekem li jêr jî de di wê fêrkirina serbazî de bête bibeşdarîkirin.

Belgê jimare (6)

بۆ ئەگەر دەرستێت.
 ٩٥١٢/١٨
 مەھمەد حەسەن

نوێنەری دەستە ١ - یان ٢ -

دەستە ١ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

١ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

٢ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

٣ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

٤ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

٥ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

٦ - ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە ئەوەی کە دۆن مایە
 ئەوەی کە دۆن مایە.

Wergerandina belgê jimare (6)

Bijî Kurd û Kurdistan

Mustefa Xoşnaw
di 18. 3. 1945 de

Zor Gewrem Paşam.

Destê xwedanê kurdan maçdikim û jêre sertewandina xwe didim
bipêşkeşkirin.

Gewrem

1. Ligel Şêx Ubedulah em ji bona Biradost hatin biçûyîn û me serdana Mehmed Begê Xelîfe dane bikirin û em li ber mal û zînetê wî de hatin bitêgihiştin. Di roja duwem de em ji vir ji bona layê Kurên Seyid Taha Efendî hatin biçûyîn.
2. Mehmed Beg qewilî date bidan, ku li êre û paş de bi germî ve hatin û çûnê ligel Kurên Seyid Taha bide bikirin û rê bi gelacîya serdarîyê ve di navbera wan de nede bidan.
3. Çûna me ji bona wêderê de di nava desteyên serdarîyê de deng dayîte bidan. Wan ferman ji bona bingeha Polîsê Sîdek (Sîdekan) bi veguhestina malên Polsan ve datin bidan.
4. Me nizanîbû, hoyên neçûna berêztan çi bû? Eya Izet ji bona çûna xwe tanî bi dawî ve hate biçûyîn?
5. Kaxeza Gewretan, ya ku ew sûretê kaxeza Macid û Birayên wî bû, me date biwergirtin. Li Sîdek çi min û çi Mehmed Beg bi gora wê namê ve me dest bi lihevkerîyê û dabeşkerîyê ve date bikirin.
6. Xeberek ji du layan min dayîte bibihîstin. Layek ji Husên Axa min dayîte bibihîstin, ya ku wî ew ji Diyana dayîte bibihîstin û ya din min ji Efser Mohamed dayîte bibihîstin, ya ku wî ew ji Kurên Seyid Taha dayîte bibihîstin. Ez bi rastî ve dûrbûna rastîya wê nadim bizanîn; lêbelê min bi carekê ve şitekî weha giring ji Mehmed Beg neda berderkirin. Xebereke jî eveye: ku Şêx Reşîd ligel Muteserîf de dayîte bigotin, heger ku ez Mehmed Beg ji bona xwe avêtinê bidim bianîn û ew tîfîngên xwe jî bide biberdestkirin, eya serdarî dê lê bête bibuhurandin? Muteserîf jî gotîye, belê ev dibe. Lêbelê heger dest bi livandinê ve bête bikirin, ev nema dikare

bête bikirin.

7. Ewe nivîsandineke kak Yunis bi navê Kotek ji bona Bende hatibû binardin, ez wê ji bona we didim binardin. Wî ligel wê jî de dused dînar dabû birêkirin. Em wan ji bona xercîya xwe li vê derê de didin bihiştin. Herwehajî wî çarsed dînar ji bona Barzan dabû binardin. Ez hêvîdarim, ku hûn min bi wergirtina wan bidin biagehdarîkirin, da ku ez wî bi gihandina wan ve bidim biagehdarîkirin.
8. Delên, ku Muteserif divê ji bona Mezne bête bihatin; lêbelê ev nehatîye bizanîn.
9. Ez kaxeza Wehab Axa ji bona we jî didim binardin.
10. Li nik me de alek heye, ya ku ew ji Surî ji me re hatîye binardin. Em wê li vê derê de li nik xwe de li mala Şêx Sadiq de didin biparastin.
11. Mekîneyeke nivîsandinêyî din ji bona me hatîye bihatin, ew jî nade biîşkirin.
12. Ez hêvîdarim, ku hûn tiştên Efser Mohamed ji bona nik me bidin binardin.
13. Di niha de Efser Mohamed tişt ji bona Şîtne dayite bianîn; çunke Mehmed Beg nerazîbûna xwe date binîşandan.
14. Dê Ubeydulah hemû nûçeyên din ji bona we bide bigotin.

Belgê jîmare (7)

[illegible]

Wergerandina belgê jimare (7)

Ji bona birayê şêrîn û xweşevist berêz Kak Mela Mustefa Barzanî pêşkeşe.

Li dawîya pêşkeşkirina rêzdarîyên bê payîn de heger li zîneta me didin bipirskirin, sipas ji bona Xwedan em zor çakin û em çakbûna we ji Yezdanê pak didin bixwestin.

Kak can kaxeza gewreman berêz Şêx Ehmed hate bigihandin û em di nivîsandinê de hatin bitêgihiştin û em pê zor dilşadbûn. Ji bona Xwedê ji bona doza me zor pir biserkevtîbin... û her wa bit.

Helgir hate xizmeta we Muqdarî....

Pêşkeşkirina Xizmeta we date bikirin.... her çende ku....

Da her yek wişeyî Cenabtan li xeyal naçêt.

Fermot hazire. Bira can tu dide bizanîn, ku milletê Kurd bi zor zorlêkirî û sitembar ve tête biderkevtin. Divê bi hemû corekî ve em ji bona dêya welêt bidin bitêkoşînkirin û mîna bi birêzbûna we xwe jî ve dide bizanîn, bi hemû barî ve em ji bona têkoşînê amade û likarin.

Em destê destgivaştin û niyazîya xwe ji bona birêzî bilind hêja Şêx heye û silavan li kak M, E, H û yên din de dîkin. Êtir te bi Yezdanê pak ve didin bisipartin.

Birayê we Sulêman

Birayê we Mohamed Kakexan,

Birayê we Elî Xurşîd Axa,

Birayê we Xidir Ehmed Paşa

Birayê we Sulêman Hacî

û Birayê we Elî Mehmed Kakexan

1. 3. 1945

Gewrem Serokê bala destên te maçdikim

Zor xizmeta we didim bixwestin; lêbelê ez nehatim biserkevtin, jiber ku....Ji bona her karekî ez rawestiyame. Xakê jêr kevşa berêz Şêx maçdikim û zor silav û nîyazîyan ji bona hêja kak M. E. H heye.

Canê min gelek agehdarbin agehdarbin...Di vê beynê de ez du carî ji bona Begdadê hatime biçûyîn. Hemû min dîtin... Bi gorîyê we bim

**Xizmetkartan
M.H.**

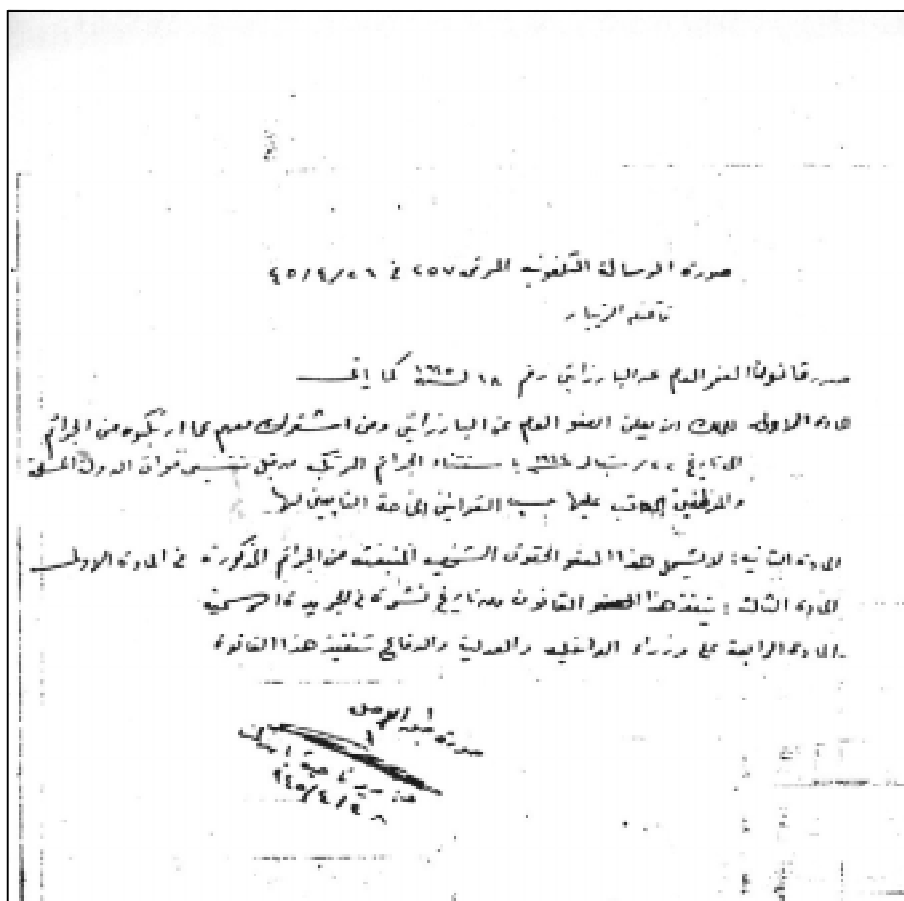
Yê ku ev nama hanê dayite bimorkirin, bi yekekî ve ji Axên Dizeyan ve tête biderkevtin; lêbelê yê li xwar de bi şevre ve tête biderkevtin

Têbînî li Barzan Mela Xalid Mortekeyî de:

H bi navê Mamosta Mela Xalidê Mortekeyî ve tête biderkevtin, yê ku di dema xwe de wî ev nameya hanê bideştên xwe ve ji bona Axên Dizeyî dabû binivîsandin û li paş de di perawêza wêna de têbînîya xwe ji bona Barzanîyê nemir dabû binivîsandin û navnîşana M. H. li ser de dabû bidanîn.

Ev bi destê nivîsandina bavê min ve tête biderkevtin û wî bi dehan car ji bona me li ser de ji bona me dayite bivegerandin; çunke li katî sundxwarina Axên Dizeyî de ji bona Barzanîyê nemir bavên min bi Cîgerê Barzanî ve dihate biderkevtin û wî Axên Dizeyî didane bisûndan. Herwehajî Muhsin Dizeyî jî piştgirtina vê dide bigirtin.

Belgê jimare (8)

Wergerandina belgê jimare (8)

Nameyeke bi telîfonê ve bi jamara 257 de di 26. 4. 1945 de

Ji bona Qayimqamê Zîbarê re

Qanûna lêbuhurandina giştî ji bona Barzanîyan jimare 18 di sala 1945 de, mîna ku têtê bidîtin:

Benda yekem: Bi mafeyê Patîşah de têtê biderkevtin, ku ew lêbuhurandina giştî ji bona Barzanîyan û her kesekî din beşdarî di tawankariyan de tanî mêjûwa 22 rêşmeha sala 1944 de dabin bikirin, cîgeh ji wan tawanên ji layên kesên ser bi hêzê dewletêyî çekdar ve û ew karmendên din têtin biderkevtin, ji yên ku bi pê qanûnên taybetî ve bi pê şûnên wan ve hatine bisizadan.

Benda duwem: Ev lêbuhurandina hanê mafeyê wanî xweyîti ji tawankariyên bi navkirî ve nade bivegerandin, yê ku ew li benda yekem de hatiye biaxivtin.

Benda sêyem: Ev qanûna hanê ji roja belavkirina wê de di rojnama mîrî de têtê bicîhatin.

Benda pênc: divê li ser wîzareta navxweyî, dadwerî û liberxwedanê de vê qanûna hanê bidin bicîanîn.

Belgê jimare (9)

١٩٣١/١٩٣٢
 عهده: برزانی

خاتمه الزیم الجبل حقه الخیرین لایحه

بعد تقدم الامتيازات : فكل البه تعالى لكم كل سعور وسعور
 سعيه : قبل هذا كتب لقاكم كتابا ايسله براسه احد شباب العاديه ارجو
 وسرور لقاكم الرفيع لذلك فاني اكرامكم وصونه زياده لقاكم :
 سعيه : كلقت مع قبل الاميرة بيان قانون الرعيه على امير الطائفة الهندية
 والرعيه الاميرها وكذلك مع قبل سعيه كما اشره فاني ان يكون صلة
 الارتباط بينهم وراسه الاتصال والمعارفة . كما اننا كلقت ان اتسعه بالمثل
 بين ابيكم وكله حيث ان المرافعة شديدة على من طرف الحكومة لذلك فلم اكن
 من الناس شيوخهم الامم فاني اكتب هذه الكتاب آمل ان يقر هذه موافقة
 القول وان يقركم مطالبهم

١- ثقب الاميرة بيان قانون ان تكون احد معتد بها الى اللقاع والارتباط حيث ان
 يخط كنه سلا وانزل للاقطاع الاتصال شخصيا بحضرتكم وان اترقبون فاني
 سفتة لانها احد معتد بها لعن الغاية

٢- كذلك سعيه آغا شرف في استر الخاتبة والاتصال بينهم وهو شخصيا يقول ارجو
 ان يجيب الزيم احد فخلعه الى من ويجيب كونه فله وان يكون مطلقا
 دائما مطلقا على آله كما هو في عهد الرقي لطيف رهايه على رعيه الاميرة بيان
 قانونه ورجب اللقاع والامير بينهم وايضا والهداية نظر الاميرة مركز الاميرة
 المذكورة بين طائفة التي فله ابر طائفة كرويه فخلعه . وان اودعتم احد
 الاميرة بيان قانونه فله ابر طائفة كرويه فخلعه . وان اودعتم احد
 الاميرة بيان قانونه فله ابر طائفة كرويه فخلعه . وان اودعتم احد

الخاتبة
 الخاتبة

رَبِّهِ السَّخِيحُ

أرسل من الصدقات تلبية رغبة الأبرار ما به غائره نظراً لحسنه مركزها وتأثيرها
الدين والدنيوي العظيم على طائفتها الأكرام الزميمة التي تبلغ عددهم نحو (١٠٠٠٠٠)
نسبة في مرق الوضوء معاريفها معني والتي لا تقبل من غير يوم من السجود . ركة
ربط الصداقة والعلاقة مع جميع أنحاء الشرق الأوسط من بلاد الشام إلى
طاجيكستان والمركز ماكم الحكيم في طيعة وامنكم بالطمح مناجاة الله الأصدق
والأشباح وتوحيهم الله تعالى في إيمانكم السبب و جعلكم ملئ رضاء
لكرستان المطهرة :

رَبِّهِ السَّخِيحُ !

أرجو جداً الله الصفة في خدمتي عيني ان افوز ببعض الصدقات وغاياتي
التي هي بعيدة كل البعد عن كل اللذات وغايات شخصي بل هي بعض رغبات
مليمة ووطنية التي شغفت لي طرد الشين وغرمت لها منذ امسجد فاكرو
اعلم انني ان كان السبب البرياني نوافذ حضور اشان
مع التقين في خدمتي سبعة السح

Wergerandina belgê jimare (9)

22. 6. 1945

Mahir, Berwarî Bala

Pêşewayê mezin berêz Şêx Mustefa Barzanîyî hêja

Li dawîya pêşkeşkirina hêjabûna me de ji Xwedanê barî didim bidaxwazîkirin, ku hûn her di serkevtin û bextewerîya we de dibin.

Mîrzayê min: Şahzade Mîyan Xatûna pêsipartî li ser Mîrê desteyê Yezîdîyan de û Serokê her berzî wan û wehajî ji bal Ebdulah Axa Şerfkanî rû lê nam, ku ez bi hoyê pêwendî ve ligel we de bibim û wan ji min datin bixwestin, ku ezê ji bona layê te bêm; lêbelê çunke çavdêrî ji bal layê mîrî de pir bi tund ve tête biderkevtin, min bi baş ve nedate bizanîn, ku ez ji bona layê we bêtîm bihatin. Bes û bi tenha ve min bi vê nameya hanê ve date bibeskirin. Ez hêvîdarim, ku dê hûnê vê bi pesendî ve bidin bidîtin û ev jî bi daxwazên wan ve têtin biderkevtin:

Şahzade Xatûn dide bihezîkirin, ku tu Bawerpêkîrekî xwe ji bona layê wê ji bona pêwendî û têkgihîştinê bide binardin, Jiber ku ew xwe bi hoyê Afret û temenê xweyî zor ve netuwanî bi xwe ve pêwendî ligel we de bide bikin. Heger we date bixwestin, ew dituwane Bawerpêkîrekî xwe ji bona nik we bide binardin.

Herwehajî Ebdula Axa jî pêxweşe, ku name û pêwendî di nava we de hebin. Ew dibêje, ez hêvîdarim, ku dê ew yekek ji dilsozên xweyî taybetî bide bidanîn û min bi xizmetkarê xwe bide bizanîn, ta ku ez bikaribim li ser bîr û bawerîyên wî de bêtîm biagehdarîkirin. Ew jî tika xwe bi têkel tika Mîyan Xatûn ve dide bipêvekirin, da ku pêwendî ligel wê de di hergav de jiber giringbûna payebûna Şahzadeya bi navkirî ve di nava destê xwe de bête bikin; jiber ku ew destê hanê bi dilsoztirîn Kurd ve tête biderkevtin. Heger ku te yek ji bona layê Şahzade Xatûn date binardin, tikaye, ku ew bi hoyê Xizmên Ebdulah Axa ve bête bikin, yanî ku hûn yekekî rastî xwe ji bona Laleş şûna Aramgeha Şêx Adî bi hoyê Baba Çawêş bidin binardin, yê ku ew hemîşe li Laleş de tête bidîtin. Êtir her bijî Gerekem.

Xizmetkarê we

Enwer Şêx Tahir Berwarî

Bîra minî taybetî:

Ez bi pêwistî ve didim bizanîn, ku arezûwa Mîyan Xatûn bête bicîanîn; jiber payebûna berzî wêyî ayînî û dunyayî berz di nava desteyê Yezîdîyan de tête biderkevtin, yên ku serjimara wan bêtir ji 600 000 kes ve di cîhanê de tête biderkevtin û tu kes jî di nava wan de berberîya mîyan xatûn di nava wan de nade bikin. Herwehaji tundkirina pêwendî û dostanîyê ligel Ebdula Axa Şerefkanî de ji ber azatî, piyawetî û payebûna wîyayî berz bi bilindbûneke mezin ve tête biderkevtin. Hûn jî bêgûman bi dost û destpêwendîyên wetov ve têtin bipêwistîkirin. Xwedayê Gewre di armancên weyî gewre de yarmetîya we bide bikin û ew we bi pişt û pena Kurdistanê zorlêkirî ve bide bikin.

Xwezîya minî taybetî

Ez zor hezdikim, ku ez ji bona nik we bêm, tanî ku belkî ez bi hinek armac û xwezîyên xwe ve bêtîm bigihandin, yên ku di wan de hîç mebesteke minî taybetî nayê bidîtin; lêbelê belkî di wan de awatên meyî neştîmanî û netewî têtin biderkevtin, ji yên ku eve çendîn salin bi pê ve xerîkim û ji demeke dirêj ve bi pê ve nasyarim. Bi giringî ve tête biderkevtin, ku tu ji me re bide bixuyanîkirin, magelo siyaseta Biritanî rêya vê dide bidan, ku Rewşenbîrên mîna min dikarin ji bona nik we bêtin bihatin?

**Gewreyê berzim.
Navnivîsandin**

Wergerandina belgê jimare (10)**Amêdî, di 12. 7. 1945 de****Hêjayê Pêşewayê gewre Mela Mustefayê berêz****Paş silav û rêzên bê payan**

Heger hûn ji bona me didin bipirskirin, sipas ji bona Xwedan em saxin û kêşa me jî pê hate bikotayîkirin. Ez esta li Amêdîyê de me û îro ez xerîkim, ku ez ji bona Berwarî herim biçûyîn û çavdêrîya fermana we bidim bikirin. Çünke, min date bizanîn, ku dê hûnê ji bona layê me bêtin bihatin; jibervêjî ve min navê ku hemû tiştekî bidim binivîsandin, tanî birêzbûna we bête bihatin. Heger ku hûn ji bona navçe hatin bihatin, agehdarî min bide bikirin, ta ku ez ji bona nik we bêtin bihatin, da ku ez li hemû tiştekî de bêtin biagehdarîkirin û hûn jî piştê bi me ve bidin bibestandin; çünke, em weku xelkên tir nayêtin bidîtin. Paş roj jî dê hemû şit bête bieşkerekirin û dê hûnê têde bêtin bigihandin, ku em çend dilsozin û em weku Seîd Axa û xelkên din nînin.

Li kotayî de ez çavdêrîya welamê te bi pele didim bikirin. Destê hêjabûna Şêx Ehmed maçdikim û silavan li hemû Biraderan de dikim.

Ehmed Hacî Reşîd Berwarî

Belgê jimare (11)

حكمة الملا مصطفى البارزاني المحترم

اخذت كتابكم واعلمت عليه ان الحكومة بالنظر الى السلطة التي حولها اياها القانون تهتم بحفاظة الامن والنظام ونسوية ما يحصل من المنازعات ما بين الافراد ونظرا الى مساهمة قضية العزيريين والبرهكاسيين بالحق العام فقد عن حقوق الافراد فان الحكومة كانت وما زالت مهتمة في اتمام التدابير اللازمة لحمايتهم ولكن هروب عبد العزيز الساج بفرسان دون ذلك وادى الامر الى اتخاذ الاجراءات لتعقيبه ولذلك فالرأى يقتضي عليكم ان تدمجوه بان مسلم نفسه الى الحكومة وتندث تقم الحكومة باستعمال صلاحيتها التي لا تتنازل عنها لا يفسد وتنازل في جسم القضية وفق نظام دعاوى العشائر وذلك بواسطة مجلس محكم منكم بتمثيل الطرفين *

اما المحاولات الاخرى فهي عقبة ولا تؤدى الى الخير والاصلاح الذي يريه الحكومة وكذلك يهملها عدم الحاق الاندء بالقرا والنسا والاطفال اكثر من اى شخص آخر فتطلب اليكم ان تأخذوا ما تقدم بكل اهتمام بنظر الاعتبار وتسدوا النصح الى المذنبين بان يسلوا انفسهم للحكومة حين ان المدالة في كل قضية سوية تأخذ مجراها لذلك يطلب اليكم ان تعودوا الى متعلقكم وان تعيدوا الرجال المسلحين معكم الى اماكنهم وبذلك يثبتون حبكم للخير واخلاصكم للحكومة والوفاء عليكم *

صلى الله عليه وسلم
متصرف الوصل

الوصل في ٢٢ آب / ١٣٥٠

Wergerandina belgê jimare (11)

Hêjayî Mela Mustefa Barzanîyê berêz

Nameya te min wergirt û ez têde gihiştim. Serdarî bi pê wê desthilatîya qanûna ve, ya ku ew pê hatîyê bidan, dide bixwestin, ku hêmenî û asayîşê bide biparastin û ew wan nakokîyan bide biçarekirin, yên ku ew didin birûdan. Jiber ku ew kêşê Mizûrî û Birîvkan mafeyê giştî jî bi ber xwe ve dide bixistin, Jibervêjî ve serdarî hemîşe têtê bixerîkkirin, ku ew wê kêşê bide biçarekirin; lêbelê rakirina Ebdul Ezîz hacî Melo nehişt, ku teqelake bête biserkevtin û ew bi hoyê şûnkevtina wî ve hate bikirin. Jibervêjî ve li ser we bi pêwîst ve têtê biderkevtin, ku hûn amojgarîya wî bidin bikirin, ku ew xwe bi dest ve bide bidan. Ewsa serdarî wan desthilatan dide bikaranîn, ji yên ku ew ji wan ji bona hîç kesekî nayête bidakevtin. Wê çaxê ew temaşeyî wê kêşa hanê bi pê qanûna kêşeya Eşîran ve dide bikirin, ku ew jî di rêya civateke navcîtiyê de têtê bikirin, ya ku herdu la jî pê hatine birûniştin.

Lêbelê pêrabûnên din hemû dê bi bê sûd ve bêtin biderkevtin û ew bi tu çakîyê û qencîyê ve nayêtin bigihandin, ji yên ku serdarî dide bixwestin. Herwehaji serdarî dide bixwestin, ku Hejar, Jin û Menal tûşî tu azaran nebin. Jibervêjî ve em daxwazê li we de didin bikirin, ku hûn van layên hanê bi bayix ve bidin bikirin û amojkarîya Tawanbaran bidin bikirin, ku ew xwe ji bona nava destên serdarîyê bidin biberdestkirin, tanî ku dadwerî rêya xwe bide biwergirtin. Herweha em daxwazê li we didin bikirin, ku hûn ji bona navçeya xwe bêtin bivegerandin û Peyên çekdarên xwe ji hevdû bidin bibelakirin. Bi vî karê hanê hûn didin biderxistin, ku hûn çakxwazin û ji bona serdarîyê dilsozin.

Êtir silav ji bona we.

Navnîşan

Muteserîfê Musilê

Musil, di 2 tebaxa 1945 de.

Belgê jimare (12)

دائرة المشاور السياسي للقوات البريطانية
لمتعلقة العراق الشمالية بالموصل
الرقم م/١٥/٥٢٨
التاريخ ٣ آيار ١٩٤٥
حضرة العمدة في الموصل
يخبر الشرف
استلمت رسالتك المؤرخة في ١/٨/٤٥ حوايا على رسالتي الموجهة
اليك المؤرخة ٢٩/٧/٤٥ والاحظ بانك ترفض المحي* الى الموصل لمقاومة معاداة
المتصرف ومقابلتي*
لقد امرني فخامة السفير البريطاني ان اطلعك بان تصرفاتك قد اصبحت
بمعية واذا كما نقل بانك لا تنوي القيام بأي عمل يخلق الانكسار فوجب ان تهرج وتهد
التي قطعتمها لي شخصيا وتكلم عن حركاتك التي ستؤدي اخيرا الى اتخاذ الاجراءات
ضدك من قبل الحكومة العراقية*
انني ارجو ان ابين لك بوضوح تام ان هذه هي المرة الاخيرة التي فيها
تنوي السفارة البريطانية انتذارك* فانما تصر على كسر العهد الذي انطقت به حينئذ
فوجب ان لا نتظر منا اي مساعدة او عطف والمواقف تكون على مسئوليتك الخاصة نظاما
كيت املا ان اتكلم من ابلاغكم هذه الرسالة بصورة شخصية ولكن بما اذا
رفضت مقابلتي مع سعادة المتصرف فانهي اكتب لك على هذا النمط بالضبط وتفضلوا بحفظ
فاتق الاحترام

Almead.
اللغتنفت كرزل
آر. ميد
المشاور السياسي بالموصل

Wergerandina belgê jimare (12)

**Dam û destgeha Rawêjkarê Siyasîyê hêzên Ingilîzan
Navçeyê Bakurê Iraq - Musil**

**Jjimore 2/15/528
Roj 3 tebaxa sala 1945 de**

**Hêjayê Mela Mustefayê berêz
Li dawîya silavan de**

Nameya teyî roja 1. 8. 1945 min date biwergirtin, ya ku ew bi bersiva nameya min ve dihate biderkevtin, ya ku min ew di 29. 7. 1945 de ji bona we dabû binivîsandin. Wa diyare, ku tu navê ji bona Musilê bête bihatin, da ku çavpêkevtina te ligel min û Muteserif de bête bikirin.

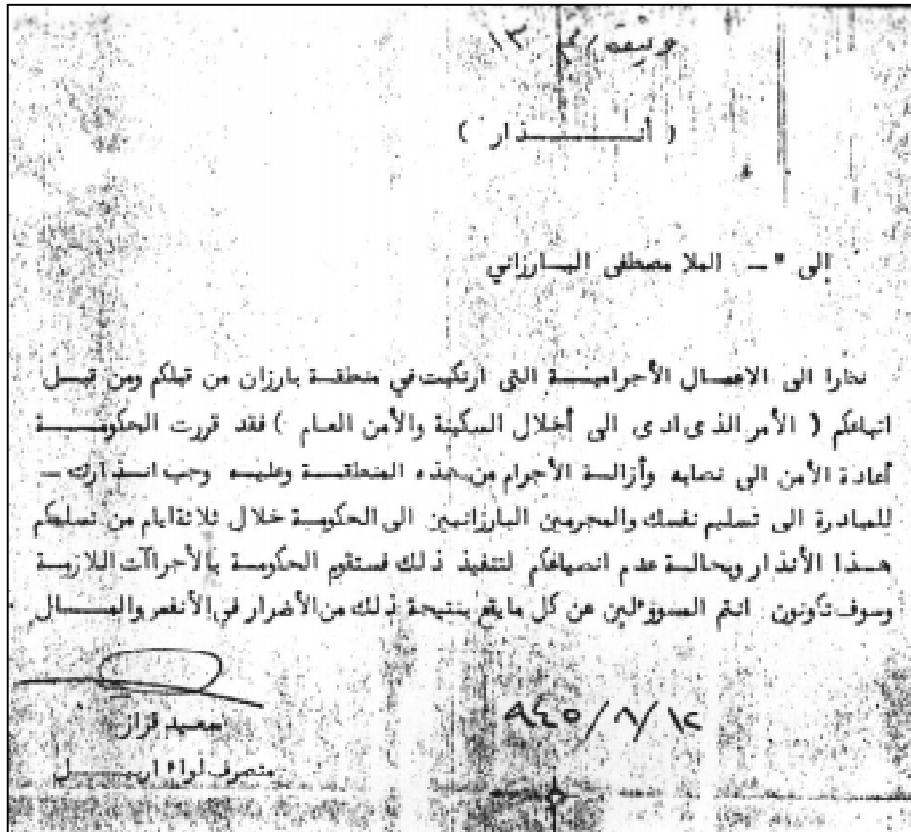
Hêjayê Balyozê Ingilîzî ferman bi min ve date bidan, da ku ez te bidim biagehdarîkirin, ku kirinên te li şan de bigiran ve têtin biderkevtin. Gava tu dide bigotin, ku tu navê karekî wetov bide bikirin, ku Ingilîz pê bîn teng bêtin bikirin. Divê tu vî sozê hanê bide bicihanîn û waz li wan karan de bide bianîn, ji ber ku dê encamê wan bi hoyê pêrabûnên serdarîya Iraqê bi dijî te ve bête bikirin.

Ez dixwazim bi eşkere ve ji bona te bidim bigotin, ku ev bi duwemîn carve tête biderkevtin, ku Baloxanê Ingilîzî te dide biagehdarîkirin. Heger ku tu surbî li ser şikandina wê peymanê de bête biderkevtin, ya ku te ew dayite bidan, nabe, ku tu êtir çavdêrîya hîç yarmetîyeke me bide bikirin û di encam de tu bi xwe ve bi berpirs ve tête biderkevtin. Min didate bihezkin, ku ez bi xwe ve vê nameya hanê bi te ve bidim biragiyandin; lêbelê çunke te nediwist, ku tu min û Muteserif bi hev re bide bidîtin, jibeveji ve vaye, ku ez vê nameya hanê ji bona te didim binivîsandin. Her xweşbît.

Navnîşan

**Lîftinet Kernil
Rawîşkarê Siyasî li Musilê de**

Belgê jimare (13)

Wergerandina belgê jimare (13)**Wiryakirin****Ji bona Mela Mustefa Barzanî**

Bi hoyê wan kirinên te ve ji layê te û peyên te ve di nava navça Barzan de hatine bikirin, yê ku wan hêmenî û asayîşa giştî pê hatine bitêkçûyîn. Serdarîyê date bibiryarîkirin, da ku asayîş bête bivegerandin û tawan li wî navçeyê hanê de bête bihilanîn; jibevêjî ve ew te wirya dike, ku li mawê sê rojan de divê tu xwe û tawanbarên xweyî Barzanî ji bona ber destên serdarîyê bidin bikirin. heger tu wa nede bikirin, dê wêçaxê serdarî bi pêrabûnên pêwist ve bête birabûn û dê hûn êtir herçî li zîyana mal û can de bide birûdan, dê hûnê bi beramber ve bêtin biberpîrsîyarkirin.

Navnîşan
Seid Qezaz
Muteserîfê Hewlêrê

di 12. 8. 1945 de

Wergerandina belgê jimare (14)

Bi navê Xwedanê dilo vanê mehrevan

Ji bona hêjayê hêja û xweşevistim serwerîya Meab

Herbijî Kurdistan bi gewreyî û azadî ve

Hêvîya me waye, ku dê hûnê her û her bi xweşî û parastina Xwedawendê mezin û bilnd ve serfiraz û payedarbin.

Dostê hêja li nik we de di vê kêsa mêtûyî de tête bizanîn, ku hemû millet êsta ji bona çarenûsa xwe didin bikarkirin, yê ku ew ji bona azadîyeke bi avrû ve didin bixebatkirin. Di nava gorepana siyaseta cîhanî de bes bi tenha ve her milletê Kurd di hîç gorepanekê de dengê wî niye. Diyare, ku wî biryara berdestbûnê ji xwe re daye bidan, ku ew ji bona Nokerê milletên Bêganan bête bikirin. Ango ku wî biryara nuhkirina mafeyê nokerîyê ji bona Axên xweyî kevin bi bê diserhevdû re dayite bidan.

Dostê hêja, hûn dizanîn, ku milletê Kurd çend bi sitembar ve tête biderkevtin û herwehaji çend gorî azar wî ji bona rizgarîkirina xwe ji bendkirina berdestîyê dayite bidan. Canên gorîvanan û perestên Kurd bêgûman bi çavekî nizim û nerazî ve temaşeyî me didin bikirin. Magelo em jî merovin? Magelo jî ji bona me jî mafeyê jîyaneke serbixwe ve mîna milletên dinî vê cîhanê nayête biderkevtin? Bi kêmanî ve divabû ji bona me jî bi mîna Erebb, ecem û Cuhann bihate biderkevtin, yê ku ji wan re hate bibiryardan, ku ew ji bona mebesta xwe di van rojên hanê de bêtin bigihandin. Magelo ji bona me jî mafeyê jîyanê nayête biderkevtin? Heger ji bona me jî ev mafeyê hanê tête bidîtin, ji bona çî em di rêya azadîya xwe de dengnakin û ji bona çî em şernakin. Ji bona çî em dilbijandina malê dunyayê, xwedperestî û genîbûnê di nava xwe de nadin bihilanîn, da ku em bi birayên rast û durûstî hev ve bêtin biderkevtin û bi yek dest ve ji bona mireneke bi avrû û azadiyeke mayîn û bextiyar ve bidin bikoşîn. Êsta ku Mela Mustefa Barzanî, yê ku ew yekeke ji ciwanên Kurd tête biderkevtin, bi canekî pak û... ji bona gorepana şer ligel dujiminê zordarê Ecem hatîye bidakevtin. Ma divê em temaşebikin û hîç yarmetîya wî nekin û ligel dujmin de birêkevin û

meydanê ji bona li navbirdina Barzanî valabikin? Magelo azadî di nava mîletê Kurd de nayête bikuştin? Magelo dema kul û derdan nayête bidestpêkirin, ji yê ku em wan her û her li ser destên dujmin de didin bixwarin? Mîna ku ji bona hêjabûnê we têtê bizanîn, ku şûreşa kurdîstana Turkî der sala 1925 de heta sala 1928 de weha hate biderkevtin; jiber ku yarmetîya Kurdan ligel hevdu de nehate bikirin û herwehaji jiber ku wan ligel dujmin de ji bona kuştina mîletê xwe hatin bilihevtin. pêrejî belavbûna xwedperestî û genîbûna sincî di nava wan de bi hoyê nema Kurdîstana Turkî ve, bi kûştarekî zor ji Kurdan û darvekirina Serok, Şêx, Zanîstvan û Peyên Gewre wan ve û bi perîşanîyeke giştîyî Kurdan ve hate biderkevtin. Di encam de Kurdistan ji bona jêr destên dujmin zordar de hate bikevtin. Ez hêvîdikim, jiber dilsozîya bextiyarîya mîletê Kurd û Kurdistan, ku em xwe ji vê tamara hanê bidin bişiyarkirin û em bi erkên ser xwe ve di vê mêjûwa hanê de bêtin birabûn; jiber ku di vê mêjûwa hanê de çarenûsa hemû mîletên cîhanê têtê bibiryardan. Ji bona azadîya me ..., cunke tanî sedsalekî tirjî kêseke wisa bi destên me ve nayête bikevtin.

Ji Xwedawendê mezin û bilind ez didim bihêvîkirin, ku ew hêvîyên me bide bicihanîn. Ji bona we dilsozîyên xweyî pak didim bipêşkeşkirin.

Şêx Ebdulah Şêx Ebdulqadir
4.10. 1945
27 şewala 364.

Şêx Seyid Ebdula Efendî bi kurê Gorîvan Şêx Ebdulqadirê Nehrî ve têtê biderkevtin, yê ku ew li gundê Dize ve di herema Mergever de li nêzîka Ormîyê de dihate birûniştin. Ew bi kesatîyeke mezin ve û ji maleke bi nav û bang ve cigêhê rêzlêgirtin û bawerî ji bal cemawerên kurdîstanê de dihate biderkevtin. Wî ev nameya hanê mîna nameyeke vekirî ji bona Zanevan û Serokên Eşîran date birûkirin. Wî di wê nameya xwe de ew didan bişiyarkirin û binavtêdan, da ku ew piştî şûreşa Barzan bidin bigirtin û ew bi dû dilbijandinên dujmin ve neyêtin bikevtin.

meydanê ji bona li navbirdina Barzanî valabikin? Magelo azadî di nava mîletê Kurd de nayête bikuştin? Magelo dema kul û derdan nayête bidestpêkirin, ji yê ku em wan her û her li ser destên dujmin de didin bixwarin? Mîna ku ji bona hêjabûnê we têtê bizanîn, ku şûreşa kurdîstana Turkî der sala 1925 de heta sala 1928 de weha hate biderkevtin; jiber ku yarmetîya Kurdan ligel hevdu de nehate bikirin û herwehaji jiber ku wan ligel dujmin de ji bona kuştina mîletê xwe hatin bilihevtin. pêrejî belavbûna xwedperestî û genîbûna sincî di nava wan de bi hoyê nema Kurdîstana Turkî ve, bi kûştarekî zor ji Kurdan û darvekirina Serok, Şêx, Zanîstvan û Peyên Gewre wan ve û bi perîşanîyeke giştîyî Kurdan ve hate biderkevtin. Di encam de Kurdistan ji bona jêr destên dujmin zordar de hate bikevtin. Ez hêvîdikim, jiber dilsozîya bextiyarîya mîletê Kurd û Kurdistan, ku em xwe ji vê tamara hanê bidin bişiyarkirin û em bi erkên ser xwe ve di vê mêjûwa hanê de bêtin birabûn; jiber ku di vê mêjûwa hanê de çarenûsa hemû mîletên cîhanê têtê bibiryardan. Ji bona azadîya me ..., cunke tanî sedsalekî tirjî kêseke wisa bi destên me ve nayête bikevtin.

Ji Xwedawendê mezin û bilind ez didim bihêvîkirin, ku ew hêvîyên me bide bicihanîn. Ji bona we dilsozîyên xweyî pak didim bipêşkeşkirin.

Şêx Ebdulah Şêx Ebdulqadir
4.10. 1945
27 şewala 364.

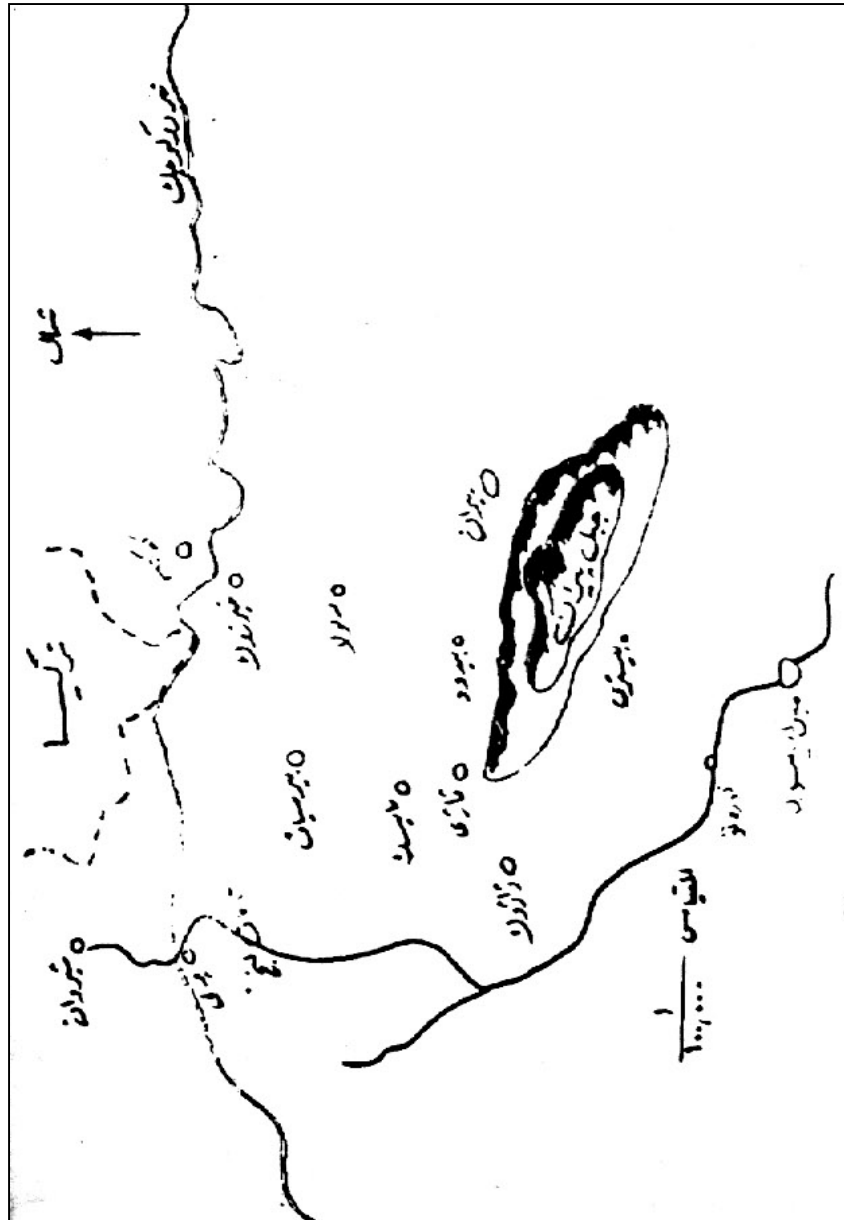
Şêx Seyid Ebdula Efendî bi kurê Gorîvan Şêx Ebdulqadirê Nehrî ve têtê biderkevtin, yê ku ew li gundê Dize ve di herema Mergever de li nêzîka Ormîyê de dihate birûniştin. Ew bi kesatîyeke mezin ve û ji maleke bi nav û bang ve cigêhê rêzlêgirtin û bawerî ji bal cemawerên kurdîstanê de dihate biderkevtin. Wî ev nameya hanê mîna nameyeke vekirî ji bona Zanevan û Serokên Eşîran date birûkirin. Wî di wê nameya xwe de ew didan bişiyarkirin û binavtêdan, da ku ew piştî şûreşa Barzan bidin bigirtin û ew bi dû dilbijandinên dujmin ve neyêtin bikevtin.

Sulêmanîyê ji bona Barzan
ji xwe re dayite bigirtin.

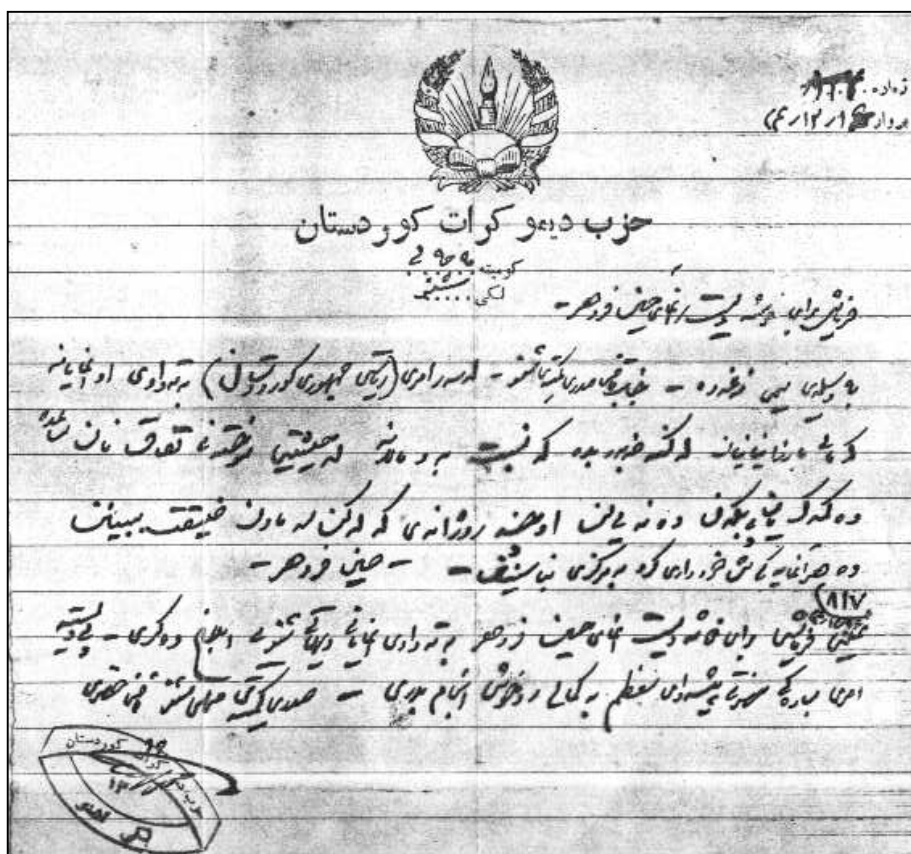
Ev bi nexşa seranserî navçeya Barzan ve têtê biderkevîn.

Ev bi cihên şeran ve li navçeyê Mêrgesor - Şêrwan de têtin biderkevtin

Belgên Pêwendar bi nivîsta sêyem ve

Belgê jimare (1)

Wergerandina belgê jimare (1)

Jimare/
Mêjû di 16. 12.

Hizba Demokratî Kurdistan Encumena cihîyî Şino

Biryarek ji layê birayê xweşevist Husên Firoher de
Bi hoyê telîfonê de û di rêya Nexede de

Bi pê fermana Serokê Komara kurdistanê ve bi pêwist ve tête bidîtin,
ku hemû wanBerêzan
bidin biagehdarîkirin, ji yên ku ew mêvandarîya Barzanîyan didin
bikirin, ku li hemû rûyekî
de bi pê tuwana wan ve yarmetîyên ji bona wan bidin bipêşkeşkirin û
herwehaji nehêlin, ku ew hergîz jî bêtin bitengavkirin. Her kesekî ku
ew vê biryara hanê nede bicîanîn, dê ew bi
nasnama wî ve ji bona Serkirdayetîyê bête biagehdarîkirin.

Husên Firoher

Evaya ser bi birûska birayê Husên Firoher ve tête biderkevtin, em pê
Berêzên
Daniştvanên navçeyê Şino didin biagehdarîkirin û em didin
bidubarekirin, ku divê bi
pêrûniştin û bi cîanîna wê fermana pîroz ve pir bi sîngeke fireh ve bête
bicîhanîn, ya ku ew
ji bal Pêşewa (Rehber) de hatiye biderçûn.

Navnîşana
Lêpirsiyarê encumena milê Şino
Qazî Xeferî
Mora Encûmenê

Belgê jimare (2)

1947г.

стр.87

Секретарю коммунистической партии (большеви-
ков) Азербайджана и руководителю народов Во-
стока тов.Багирову

Для меня явилось высокой честью, что я впервые
представл перед таким благородным человеком, как Вы.

Народы Востока долгие годы изнывают под гнѐтом.
Одним из таких народов является курдский народ. Этот
народ много претерпел от реакционных правительств Тур-
ции, Ирана, Ирака и эксплуататорской политики Англии
Америки.

С тех пор как курдский народ удостоился Вашего
внимания и стал к Вам близок, он это признал для себя
и своей свободы и независимости единственно большим си-
волом. Вот поэтому и мы - группа курдский демократов,
офицеров и бойцов прибегла к Вашему покровительству и
обратились к Вашей милости.

Иранское реакционное правительство опираясь на
англо-американских эксплуататоров направило воору́жен-ую
силу на Курдистанскую республику, разгромило демократи-
ческое курдское правительство, шахскими войсками оккупи-
ровало курдистанскую землю.

Турецкое фашистское правительство заняв большую
часть Курдистана, превратило её в темницу, где курды
живут в очень тяжелых и трудных условиях. В настоящее
время тысячи курдских демократов и свободолюбивых кур-
дов арестованы и находятся в застенках иранских
тюрем.

- 2 -

стр. 87

Вначале казалось, что нет силы, которая могла бы изменить судьбу курдов, избавить их от несчастья, однако объединение курдского народа под знаменем демократии и надежда на Великого учителя и Вождя СТАЛИНА устранило всякие препятствия на пути нашего движения. стр. 88

Внимание отца и руководителя народов Востока тов. Багирова, оказываемое нам явилось большой надеждой для курдского народа.

Дни реакции, гнёта и эксплуатации сочтены и они доживают свои последние дни.

Руководимое мною племя "Барзани" является одним из крупных племен Курдистана.

Борьба племени "Барзани" за свое освобождение и его движение началась еще в 1894 году под руководством моего покойного брата Шейх Абдул Салама. Шейх Абдул Салам в эпоху турецкого султана Абдул Гамида создал подпольную организацию в городе Стамбуле, вел борьбу за национальную независимость курдского народа. Благодаря деятельности этой организации, при участии других курдских племен, в 1904 году в Ираке развернулось освободительное движение. Это движение продолжалось до 1914 года и в том же году, т.е. во время оппозиции султана Раида, продолжало ожесточенную борьбу против Османской империи; это движение в конечном итоге не привело к нужным результатам и окончилось нашим поражением. Брат мой был арестован и казнен турецкими палачами в городе Мосуле, а мы с семьей эмигрировали в Иран.

После этого главой племени был выдвинут мой брат

- 8 -

стр.88

Шейх Ахмед Барзани и с 1920 года началась новая непрекращающаяся борьба в Курдистане против всеусиливающейся эксплуататорской политики англичан.

В течение 1942-1945гг. шла борьба против иракского правительства, опиравшегося на эксплуататорскую политику англичан и в 1945 году под натиском врагов, мы со своими семьями и племенем вынуждены были эмигрировать в Иран.

Здесь, в Иранском Курдистане лучи красной звезды озарили нашу жизнь. С этого времени приняли участие (стр.89) в организации демократического правительства Курдистана и вместе со своими азербайджанскими братьями вели бои против иранских войск в Резайе и в других местах. Здесь воевали тысячи бойцов из племени "Барзани", защищая границы Азербайджана и свободного Курдистана. Кроме того, громили врага в районах Саккыз, Сардашт и других горных участках.

Героическая борьба освободолюбивых азербайджанцев и курдов привела к завоеванию свободы и укреплению демократии в Азербайджане и Курдистане.

11.XII.1946г. политическая ситуация вынудила азербайджанские войска отступить, а курдистанское правительство сложить оружие. Однако, мы, т.е. племя "Барзани" не приняв капитуляцию перед врагом, организовали борьбу под названием "Фронт освобождения Курдистана" и в течение шести месяцев устояли перед нашими врагами, завоевателями и захватчиками в Иране.

- 4 -

стр.89

После тяжелых боев, с целью организации партизанского движения, двинулись в сторону Ирака. В Ираке в течение одного месяца ведя партизанский образ жизни направились на советскую территорию, следующей вдоль ирано-турецкой границы. При этом на стыке двух границ войска обоих государств пытались преградить нам путь с целью уничтожения и все время преследовали нас.

Наша освободительная борьба в прошлом известна всем нашим соседям. Несмотря на разгул реакции, левая пресса и органы демократических партий описывали нашу борьбу, популяризировали её среди народов. К числу таких органов печати относится - "Журнал иракских племен и народностей" "С.элибрутийе", египетский журнал "Алахрам", издаваемый в Мехабде орган демократической партии Курдистана, газета "Курдистан" и журнал "Найштан", коммунистическая газета "Эл Ираки-эл Корди", "Рувиғари", орган египетских независимых "Низал эл-Акрад" (в этой книге написано и говорится о всей нашей борьбе).

стр.90. Наше племя состоит из 50.000 человек, Помещиков среди нас нет, каждый из нас владеет землей, скотом, барантой.

В 1914г. мой брат Нейх Абдул Салам поровну и справедливо распределил землю между крестьянами и такое распределение остается до сих пор в наших селах, количество которых достигает до 400.

Таким образом, разрешен земельный вопрос в селах

- 5 -

стр_.90

племени "Барзани" и каждый ведет свое хозяйство индивидуально (независимо) и, таким образом, урегулированы социальные отношения между крестьянами и помещиками.

Среди наших племен общественное отношение и конечная цель заключается в достижении свободы и независимости. Для этого мы неоднократно, восставали, ибо это нам было нужно и являлось нашей первоочередной задачей.

Мы сочли нужным связать свою судьбу с Советами, как с властью являющейся опорой свободы и надежды народов.

Эта связь начала устанавливаться с мая месяца 1944 года. В это время среди "Барзанинцев" уже существовал "Фронт свободы". С этого времени я поддерживаю связь с военными и политическими представителями Советского государства.

После 11.XII.1946г., т.е. после захвата курдских и азербайджанских земель иранскими войсками, обстановка изменилась. Взаимоотношения советских политических работников со мной оказались не в соответствии с испытанной годами на практике и доказанной мне истиной.

Несомненно советские политические работники предвидели назревавшие события в Курдистане и Азербайджане. Когда начались события, положение "Барзанинцев" по сравнению с другими было труднее. Во (стр.91) первых "Барзанинцы" эмигрировали в Иран из другой страны, во вторых

- 6 -

стр.91

мужчины находились в боях, на передовых позициях, а их жены и дети оставались без главы семьи.

Нужно было до начала событий, чтобы советские работники предупредили нас, тогда мы могли бы подготовиться, не распылять так свои силы и не погнели бы в горах. Несмотря на это мы в течение пяти месяцев устояли против иранских войск. О нашей борьбе предавали все известные радиостанции и сведения о нас распространяли по всему миру. Грохот бомбардировок, которым мы подвергались с самолётов около Реваяе, был слышен на советской территории, однако мы не испытывали сочувственного отношения со стороны советского правительства. Ни азербайджанские, ни московские радиостанции ни одного слова не говорили о нашем движении.

На страницах советской печати не уделялось нам достаточного внимания. Никто со стороны Советского правительства к нам не пришёл, нас не вдохновлял и пути не показывал.

Если политика не позволяла, чтобы о нас говорили, помогали оружием, или оказывали другую помощь, то нельзя было нас предать вовсе забвению и оставить на произвол судьбы.

Когда мы убедились в бесполезности нашего партизанского движения, чтобы не терять оставшиеся силы, решили прибыть на попечение советской земли.

- 7 -

стр.91

Мы, с помощью своей веры и преданности, смело и решительно прорвав ряды и окопы турецких, иранских и иракских войск, ставших на нашем пути и стремившихся уничтожить нас, направились к советским границам.

Прибыв на советскую границу, когда мы хотели перейти в СССР, советские работники не помогли нам, не показали места, откуда можно было переплыть реку. Задержали нас на берегу реки и поэтому мы, чтобы спасти себя, вынуждены были оставить большую часть своего (стр.92) ~~вооружения~~ врагам и облегчив свой груз перешли реку в сторону СССР.

В гор.назичевани 40 дней держали меня отдельно от своих братьев (людей). За это время я жил в комнате, напоминавшей тюрьму. И это считал недостойным для себя и этого не ожидал на советской стороне. По приезде в гор. Шушу повторилось тоже самое.

Положение моих людей было не лучше моего. Я их (своих людей) люблю как зеницу ока. До сего времени для них не созданы условия, они живут в колхозах, работают на каменных и землянных работах. Это положение не соответствует их было жизни и работе. Они не могут работать наравне с советскими опытными, культурными колхозниками, они не знакомы с такой работой. Многие из них до сих пор не обеспечены одеждой, а некоторые живут в таких местах, где нельзя держать даже скот.

Эти люди являются представителями курдского народа.

- 8 -

стр.92

они в борьбе за победу демократии, за свободу лишились земли, семьи, словом всего того, что имели. Чтобы снова подготовиться к борьбе, они прибыли под покровительство советской земли. Эти люди прибыли в СССР не для торговли, не для других экономических выгод. Эти люди, вышедшие из гущи народов Востока и как представители курдского народа опираются на Советский Союз. Вы, как дорогой и близкий друг народов Востока должны знать все их горе, нужды и дела.

Я считаю своим долгом доложить Вам о положении "барзанинских" эмигрантов и просить Вас об их нуждах и желаниях."

Моя первая просьба к Вам - принять меня. Конечно известно, что Ваше время драгоценное, но мы тоже имеем право отнять несколько Ваше время и лично доложить Вам о необходимых наших вопросах.

Мы верим, что все находится в состоянии развития и с изменением материального бытия, изменяются и условия. В зависимости от этих условий - изменяются и политические возможности. Следовательно все время и каждый день создаются новые возможности для победы демократии. Мы ждем момента, когда с помощью советского и других демократических народов вернемся на родину.

Я сожалею, что несмотря на нахождение мое и моих людей на советской территории, мы до сих пор не приобре-

- 9 -

стр.98

ли новых знаний. Мы непременно должны пользоваться плодами научных, культурных и политических знаний. Безусловно здесь труд является священным долгом, но овладение наукой и знанием приобретает первостепенное значение.

В Советском Союзе находится моих братьев-курдов 496 человек. Прошу их всех собрать в одно место. Принимая во внимание предстоящие потребности необходимо с ними проходить политические и военные занятия, учить их пользоваться тяжелыми орудиями, обучать их военным правилам. Отобрать 10 человек и послать их в авиационную школу. Пройти с ними на специальных курсах теоретических занятия по военной тактике и обращению с новыми видами вооружения.

Заниматься с ними по истории, математике, географии, медицине, военной дисциплине, при необходимости по другим предметам. Учить их правилам как вести себя в обществе, обучать их порядкам и новой культуре.

Для них найти преподавателей легко. Например из числа советских офицеров - капитан Джафаров и другие знают курдский язык. Кроме того, они, т.е. офицеры и некоторые "барзанинцы" владеют азербайджанским языком. Те, которые не знают, постепенно в процессе занятий могут изучить.

Таким образом, для будущего курдов и для демократии можно создать кадры.

Я не ставлю себе целью, при этом, быть главарем

-10 -

стр.93

этого племени. Нет, это зависит от воли и желания курдов

стр.94. Каждый офицер-барзанинец имеет в своем подчинении более 100 человек своих верноподанных. Некоторые из них являются главарями отдельных курдских тайф и имеют большой авторитет и удельный вес. Они участвовали во многих боях и вокруг каждого из них собралось определенное количество свободолюбивых курдов и вело вместе с ними борьбу. Эти офицеры на практике доказали, что они достойны своего чина и военного звания.

Я лично прошу Вас быть в отношении их великодушным. Мне и всему народу понятно и ясно, что содержать 496 человек для великого могучего Советского государства не представляет никакой трудности и без того всему миру известно, что советская власть является защитницей всех свободолюбивых народов.

Внося предложение собрать их в одно место, я руководствуюсь следующими соображениями: их обучение и жизненное устройство можно было бы урегулировать одной организацией, и таким образом, легко за ними присмотреть и быть в курсе их положения.

После того, как их соберут в одно место, прошу предоставить в ^{мое} распоряжение самолёт, или другое ² средство передвижения, чтобы я имел возможность чаще навещать их. Они имеют богатый опыт борьбы и их очень я ценю, без них я не в состоянии что-либо сделать.

Товарищ Сталин говорит, что "Люди являются самыми

- 11 -

стр.94

ценными существами". Эти слова нашего Великого Вождя. Кроме того, что барзанинцы имеют образ человека, они являются и революционерами.

Здесь в Баку, в Азербайджанском государственном Университете учится в настоящее время один молодой человек по национальности курд - Шемзини Абдулла оглы Азиз.

Этот молодой человек во время боев 1942-1945гг. присоединился к нашему отряду. Раньше служил в иракской армии в чине капитана, впоследствии оттуда бежал и вместе с другими курдскими офицерами присоединился к отряду (стр.95) барзанинцев. Он с исключительным воодушевлением и верой боролся вместе с нами и в боях показал свою способность. В Иране он также показал себя в борьбе против иракского правительства.

АЗИЗ происходит из уважаемой, боеспособной и свободолюбивой курдской семьи. Его род (племя "Нахри") в Курдистане пользуется всесторонним почётом и авторитетом. Его двоюродные братья по отцу выступив против него перешли на сторону реакции, однако Азиз твердо стоял на пути к своей цели.

Присоединившиеся к нам вместе с Азизом некоторые иракские курдские офицеры, в результате последних событий, были арестованы иракским правительством и казнены; теперь Азиз остается для нас как дорогая память от этих

-12 -

стр.95

офицеров. Я прошу Вас жалеть его и отнестись к нему хорошо и если возможно послать его к находящимся здесь "барзанинцам".

Я полагаю, что Азиз согласится быть в рядах своих сотоварищей по оружию.

Кроме Азиза находятся здесь несколько человек из курдской молодежи, которые участв. в политических и других школах, они являются примерными сыновьями курдского народа. В особенности Ваша отеческая забота о Рагиме Кази-заде вселяет в нас надежду и за это мы Вам очень благодарны.

Имею к Вам еще одну просьбу. Прошу дать указание азербайджанской радиостанции ежедневно выделить определенное время для передач на курдском языке. Наш голос вселит уверенность и надежду в курдском народе. Этот голос по радио, как гром разразится на врага и наоборот подымет курдский народ на новые подвиги. Таким образом, будут созданы условия для защиты прав курдского народа в международных организациях и организации Объединенных Наций.

Когда авторитет курдского народа будет поднят официально советской властью, тогда несомненно этот авторитет (стр.96) в известной степени подымеется и во всем мире и это не может не отразиться на престиже врага.

Издавать ежемесячный журнал на курдском языке, на

- 13 -

стр. 96

страницах этого журнала отражать культурно-политическое, экономическое положение в Курдистане. Через этот журнал указывать пути освобождения курдского народа. Составить историю революционного движения Курдистана, где показать все еще продолжающееся угнетение и несправедливое положение курдского народа. Показать, что курдский народ является одним из жизнеспособных и передовых народов Востока, однако, за последнее время его имя стерто из истории и словарей. Но этот народ будет жить и в здравствовать.

Помогите нам обратиться в организацию Объединенных Наций и предъявить свои претензии в отношении четырех реакционных правительств - Турции, Ирана, Ирака и Сирии, продолжающих поныне угнетать курдов.

Когда будет сорвана маска и обнажится истина, тогда будет ясно видно какому гнету подвергался курдский народ, и что такого положения не переживали даже народы южной Африки.

Об этом мы сочли нужным рассказать Вам, как руководителю и отцу народов Востока.

Я имею большое желание посетить Вождя трудящихся всего мира товарища Сталина и рассказать о горе курдского народа. Ваше внимание к народам Востока, в частности, к курдскому народу, вселяет в нас надежду. Поэтому я и стремлюсь к встрече с Вами. Если смог бы посетить товарища Сталина, то это было бы для меня и для курдского народа большим счастьем. Я стараюсь добиться этого и прому

- 14 -

стр.96

Вас, тов.Баширов, как близкого соратника тов.Сталина помочь мне в этом. Таким образом, я смог быт увидеть и надежду всех трудящихся мира Москву, а также гор. Сталинград, где войска Красной Армии разгромили врага и заложили начало будущей победы. стр.97

Я еще раз изъясняю свое желание посетить товарища Сталина, жду, чтобы моя мечта сбылась и это зависит от Вашего великодушия.

Я очень нуждаюсь в политических и партийных знаниях, поэтому прошу обучить меня этим знаниям.

К Вам имею еще одну просьбу: в настоящее время при мне находится мой племянник (сын брата) Шейх Сулейман Барзани. Он во всех военных и политических боях принимал непосредственное участие и практически зарекомендовал себя моим самым близким помощником и товарищем.

Если временно или надолго я буду отсутствовать, то он, т.е. Шейх Сулейман достоин заменить меня и может своей способностью служить Вам.

Я надеюсь, что Вы примите меня, и я смогу рассказать о нашем положении более обстоятельно.

С почтением к Вам

сын и слуга курдов

Мустафа Барзани
подпись

15 ноября 1947г.
г.Баку

Wergerandina belgê jimare (2)

Bi bîrxistina Barzanî ji bona Bagerov ve

Ji bona hevalê Mîr Cafer Bagerov Sikretêrê giştîyî partîya Komonistî Ezerbêcan û Berpîrsê kar û barên miletê Rojhilat.

Ji bona min bi hoyê serberzî û şanazî ve têtê biderkevtin, ku ji bona yekemîn car xwe bi we ve bidim binasîn. Ji pir salan de miletên Rojhilat li jêr giranîya zordarîyê, sitembarîyê û givaştinê de têtin binexkirin, ku yekek ji wan miletan jî miletê kurd têtê biderkevtin. Ev miletê ku beşekî qurs ji zordarîyê ji bal jêrdarîya dewletên kevneperest mîna Turkî, Iran û Iraqê de bi ber ve hatîye bikevtin, yên ku ew ji bal Dewletên Yekgîtîyî Emerîka û Ingilistanê de têtin bipîştgirtin û herwehaji Kurd li ser destên van herdu dewletên hanê jî pir talî dane bixwarin.

Di bar û doxên vê pêla hanê de bi seyr ve nayête biderkevtin, ku miletê Kurd bi serbilindî ve sebareti bi hêvîyên xwe ve rû ji bona we bide bidan, piştî ku ev pêwendîya nêzik ligel we de hate bigirêdan û Zaroyên wî bi dil û can ve ji bona çûna ser rêya xebatê ji bona rizgarîkirinê dane bibiryardan. Em jî bi Efser û Çekdaran ve mîna beşekî ji miletê Kurdî demokratxwaz panabûna xwe me ji bona nik we dane bianîn û me pir hêvîyên xwe bi we ve dane bibestandin.

Serdarîya Iranîyî kevneperestîyî noker bi alîkarîya Impîryalîya Ingilistanê û Emerîkî ve bi sipahê xwe ve xwe ji bona ser Komara kurdistanîyê Demokrat date birakişandin û wê ew date binemankirin û Kurdistan bi jêr destên xwe ve date bixistin, mîna ku hûn didin bizanîn.

Herwehaji dewleta Turkîyî faşî jî, ya ku di nava sînor û beşekî mezin ji Kurdistanê de têtê biderkevtin û li jêr destên wê de têtê bidîtin, ev beşê hanê bi tarîkistanekê ve dayite biguhertin û li ser wê de konê nezanîyê û paşvekevtinê bi carekê ve dayite bivedan, ku hîç hiş pê nikare bide biremankirin.

Tanî vê dema hanê jî bi hezaran ve ji Azadîxwazên Kurd di nava bînê zindan û girtîgehên Iranî de têtin bidîtin.

Di pêş de bi bîra me ve nedihate bikevtin, ku hêzek li ser rûwê vê

zemînê de tête biderkevtin, ku ew dikare miletê meyî Kurd bide birizgarîkirin û wî ji wê roja wîyî dirêjî tarî bide biderkirin, yê ku ew bi dildarê ronahîya azadîyê ve tête biderkevtin.

Lêbelê miletê Kurd li jêr ala demokratîyê û çavdêrîya Mamostayê Serokê Mezin Sitalîn de dide bihêvîkirin, ku ew wê tarîyê bide bitarûmarkirin û rêya xebatê li ber vî miletê hanê de bide bivekirin. Herwehaji miletê Kurd pir ji dilovanîya Bav û Rêberê miletên Rojhilat Heval Bagerov tête bihêvîkirin. Bêgûman dê serdarîkirina kevneperestî zaldar li ser gorîyên miletê me de bête binemankirin û ew dê rojên xweyî mayî bide bijimartin.

Eşîra Barzanî, -ya ku ew di hostuwê min de ye û di ber pirsîyarîya min de tête biderkevtin-, bi yekekê ve ji Eşîrên mezin ve di Kurdistanê de tête biderkevtin. Mêjûwa wê di xebatê de ji bona azadîyê û pêşkevtinê de bi dirêj ve tête biderkevtin. Ji sala 1894 de birayê minî kockirî Şêx Ebdul-Selam serhildana vê Eşîra hanê bi dijî serdarîkirina Osmanîyî zaldar ve di rojên serhildanek cemawerî ve ji bal wan Azadîxwazan de hate birêberîkirin. Di sala 1914 de di nava rojên serdarîkirina Sultan Mohamed Reşadê Pêncem de ew sirhildana hanê bi bilindbûna xwe ve bi pêrabûnên çekdarî ve hate biderkevtin. Lêbelê xebata me bi armanca xwe ve nehate bigihandin û birayê min hate bigirtin û Serbirên Turkî ew li bajarê Musilê de dane bidarvekirin û em dane biderkirin û em ji bona Iranê bi mal û Merovên xwe ve hatin bipenakirin. Di sala 1920 de Birayê minî din Şêx Ehmed ji bona serokîtiya Eşîrê hate bihelbijartin. Vê carê xebata me bi dijî serdarîya Birîtaniyî dagîrkera Kurdistanê ve dihate biderkevtin û me ala xebatê bi dijî siyasetên serdarîyên Iraqîyî nokerên Ingilîz ve date biberzkin.

Di nava salên 1942 - 1945 de li paş şer û liyekdaneke zor de em hatin bineçarîkirin, ku em bi mal û Merovên xwe ve ji Eşîra Barzan ji bona Kurdistana Iranê bêtin bipenakirin. Li Kurdistana Iranê de sitêrek geş hêviyek di jîyaneke bi avrû ve date bijîyandin. Ev sitêra hanê bi damezirandina Serdarîya Kurdistana Demokratî ve dihate biderkevtin. Me jî ligel birayên xweyî Ezerbêcanî ji bona liberxwedana vê serdarîya hanê de bi şerên pir giran ve bi dijî hêzên Iranîyî faşî ve date di bajarê Ormîyê û cihên din de bibeşdarîkirin. Çend hezaran ji Barzanîyan xwe bi Pasevan û Parêzvanên sînor ve ji bona herdu serdarîyên Ezerbêcan û Kurdistanêyî rizgarkirî de dane bidanîn. Cîgeh li vêjî de hêzên Barzanîyan ligel dujmin de li Seqiz, Serdeşt û cihên din de hatin biberangarîkirin û ew li hemû şeran de bi pîs ve dane bibezandin û

birevandîn.

Têkoşîna Qehremanên rizgarîkirinê li Ezerbêcan û Kurdistanê de bîr û bawerîyên demokratîyê û pêşkevtinê di Ezerbêcan û Kurdistanê de datin bihîmkirin û ew ji bona bi cihanînê karî ve dane biveguhestin.

Di yazdehê befirbara sala 1946 de sipahê Ezerbêcanî bi hoyên barê siyasîyî xwe ve xwe date biberdestkirin. Herwehaji serdarîya Kurdistanê jî di piştî demeke kurt de çekên xwe datin bidanîn û wê jî xwe date biberdestkirin. Lêbelê me Barzanîyan xwe bi destên dujminên xwe ve nedan bidan û me daxwaza berdestbûnê date binayînîkirin. Li jêr durujmê (Berê Azadîxwazîya Kurdistanê) de me dirêjî bi xebatê ve pê date bidan û me xwe di mawê şeş mehan de dikarîbû li ber dujmin de bida biragirtin. Zincîrek ji şerên germ û qurs hatin birûdan. Me nexşeyek ji bona dirêjbûnê bi têkoşîna şerekî partîzanî ve li Iraqê de dabû bikişandin. Em li Iraqê de mehekê hatin bimayîn û em bi nala jîyana Canbêzaran ve hatin bijîyandin, ji yê ku wan xwe ji bona doza xwe didatin bigorîkirin. Di piştî re em di nava sînorê Iranê de ji bona Turkiyê de hatin biderbasbûn û di piştî wê re me berê xwe ber bi Sovyêtê ve date bivedan.

Divê li vê derê de bête bigotin, ku hêzên herdu dewletan ji du alîyan de xwe bi ser me ve didatin bidadan û wan dixwestin, ku ew me di rê de bidin binabûdîkirin. Hîç bi dûkevtina wan ve li dû me de nehate birawestandin.

Me ji bona azadîyê didate bixebatîkirin. Kesek nîye, ku ew vê rastîya hanê nade bizanîn.

Bînvanên me jî li ser vê de dam û destgehên ragiyandinên çep û belavkirinên partîyên demokrat têtin biderkevtin, yê ku wan bi dûr û dirêjî ve li ser xebata me de ji bona hemû miletan dane biaxivtin, tevî ku kevneperestîyê jî pir didate biqîrûqîjîkirin, da ku ew rastîyan bidin biservajîkirin. Li vê derê de ez hîn navên Rojname, kovaran û nivîstan didim bianîn, ji yê ku wan navê me dayîte bianîn:

Kovara Eşîrên Iraq - S. Bîrutî, Rojname El-Ehrama Qahire li Misrê de, Rojname Hizba Demokratî Kurdistan, ya ku ew li Mahabadê de Rojname Kurdiostan dide biderkevtin.

Rojname Weten, ya ku bi Rojname Partîya Komonistî Iraqê -Liqê Kurdistan ve tete biderkevtin, Rojname Rizgarî, Nivîsta Xebata Kurd, ya ku ew li Misrê de hatîye biçapîkirin.

Van Rojname, Nivîst û Kovaran li ser me de dane biaxivtin û wan li ser

me de dane binivîsandîn.

Eşîra me bi pêncî hezar kes ve têtê biderkevtin. Di nava wê de tu kes bi Axa û Derebeg ve nayête biderkevtin, yên ku ew suwarê ser şanên wê bêtin bikirin. Hîç cudabûnek di nava wan de nayête bidîtin û hemû bi mîna hev ve têtin biderkevtin. Her malek ji me çend serî pez ligel perçeyekî biçûk de ji zevîyê çandînyê li nik wan de têtin bidîtin.

Der sala 1914 de birayê min Şêx Ebdul-Selam erdên çandinîyê ji bona ser Cotkaran bi mîna hev ve date biparvekirin û wetov jî ew dabeşkirina hanê tanî êsta wek xwe hatîye bimayîn.

Gundên me her yek bi çarsed perçe zevî ve têtin biderkevtin û ew bi wî rengê hanê ve hatine biparvekirin, yê ku li jor de li ser de hatîya biaxivtin. Weha bi vîrêngê hanê ve pîrsa erd li nik me de hate biçarekirin, bêyî ku pevçûnek yanî cudabûnek bête birûdan. Wetov Cotkarên me her yek ji bona karê xwe di nava zevîyê xwe de hate biçûyîn û ew li ser berên wan de têtin bijîyandin. Bi vî rengê hanê tu cudabûn nema êtir di nava Axê û Cotkar de dihate bidîtin.

Hemûyan hevdû didatin bigirtin, ku di nava wan de dadwerî û wekhevî di nava zîneteke azadî û aşîtyê de dihatin bizalkirin. Li ser vî rêbazê hanê de me rêya xebatê ji xwe re ji bona jîyana welêt date bigirtin. Li ser me de dihate biderkevtin, ku em ji bona xurtkirin û hîmkirina pêwendîyên xwe ligel mîletên bawermend de bi zaadîyê û demokrasîyê de û di pêşîya wan jî de ligel mîletên yekîtiya Sovyêtê de bidin bipetkirin, ji yên ku ew bi hêvîya mîletên dildar ve ji bona azadîyê û ji bona hemû welatan û mîletên pêşkevtîyî bawermend ve bi azadîyê û demokrasîyê ve têtin biderkevtin.

Ev pêwendîyên rast di meha avdara sala 1944 de di nava Rêkxistina Kurd de datin bideştpekirin, ya ku têtê Barzanî dihatin bibeşdarîkirin û ya ku ew bi navê Berê Azadîyê ve dihate binavkirin, di wê demê de min dan û sitendin û pêwendî ligel Wênerên Sovyêtîyên Siyasî Sipahî dane bidurustkirin, piştî ku Kurdistana Iranê di 11 meha befirbara sala 1946 ji bal Sovyêtê de hate bidagîrkin, hinek gorankarî li bar û doxê navçe de date birûdan, ku sarî ji bona navbera min û hinekan ji Berpîrsîyarên Siyasîyên cihî Sovyatî hate bikevtin, tevî ku wan jî bi dostanî û dilsozîya me ve ligel Sovyêtê de didatin bizanîn.

Bêgûman Berpîrsîyarên Sovyêtî didatin bipêşbînîkirin, bê ka dê çi bête bikirin û ew li ser bi serhatina destana Komara Kurdistan û Komara Ezerbêcanê ve bi agehdar ve dihatin biderkevtin. Di vê destana hanê de para Barzanîya ji hemûyan bi bêtir ve dihate biderkevtin;

yekem jiber ku em bi Penaberbûn û ji xakê xwe em bi dûr ve hatibûn bikevtin, duwem jiber ku Peyên me bi têkra ve di sengerên pêşîyî şer de dihatin bidîtin û kes û karên wan jî bi bê peye ve di nava navçe de dihatin bidabeşkirin.

Weha dihate bidivakirin, ku em berî kevtina destanê ji bal Pirsîyarên Sovyêti aghedarîyan li ser rewşa siyasî de ji xwe re ji wan bidin bigirtin, da ku em jî bikaribin li ser ronahîya wan rûdanan de hêzên xwe û Xelkên xwe li ser wê destana hanê de bidin biamadekirin, herwehaji da ku em pêrabûnên xweyî jê vegirtinê bidin bigirtin, berî ku destan bête birûdan. Bi vî rengê hanê ve dê me gelekî xwe ji derd û kulên bi serên me hatî ve di serên çîyan de bida bivegirtin.

Tevlivêji de me xwe bêtir ji pênc mehan de beramberî bi hêzên Dagîrkerê zor ji me bêtir ve datin biragirtin û me berberîya wan didate bikirin.

Daniştvanên wan navçeyan ji me re bi Binvanên azayî û mîrxasîya me ve têtin biderkevtin, yên ku ew nûçeyên rûdanên me didin biveguhestin û yên ku ew li ser wan de didin biaxivtin, mîna ku tevaya cîhanê li ser wan de dide biaxivtin. Herwehaji bê kanî çawan jî Balafirên dujmin bombên xwe li ser serên me de li ber çav û guhên Berpirsiyarên Sovyêti de didatin bibarandin.

Tev li van tevan jî de em hêjî dildarîya Yekîtiya Sovyêti û guhpêdana wê bi rewşa xwe ve nadin bidîtin; jiber ku îzgeha Mosko û radiya Ezerbêcanê bi pêyvekê ve li ser şerên meyî kirî de û li ser derdên me de nedan biaxivtin. Hîç me tu guhpêdan ji bona xwe ji bal Sovyêti de nedate bidîtin û herwehaji hîç kesekî ji Berpirsiyaran ne dîtina me datin bikirin, ne jî li rewşên me datin bipirskirin û ne jî tu dildarîyek û guhpêdanek ji bona me dane biderxistin.

Heger barê siyasî rê li ber we de dabû bigirtin, da ku hûn yarmetîya me bi çek û teqemenîyan ve bidin bikirin, ma êtir çi êsta ber li ber me û we de dide bigirtin, da ku hûn me bi bîra xwe ve bidin bixistin? Magelo divê hûn me bidin bijibîrakirin?

Me di demekê de penabûna Yekîtiya Sovyêti date bibiryarîkirin, piştî ku em bi vi encamê hanê ve hatin bigihandin, ku em nikarin bi şerê Partîzanî ve têkoşîna xwe bidin bidirêjîkirin û divê em hêzên xweyî mayî bidin biparastin; jîbervêji ve bi bawermendîyeke pir xurt ve bi doza xwe ve û bi pêgirtina armancên xwe ve me rêya xwe ji xwe re bi dilgermî ve didate bivekirin. Me şerê sê serdarîyan ji Iraqê, Turkî û Iranê dane bikirin, yên ku wan bi hev re dabûn bibiryardan, ku ew me ji nava

hebûnê bidin binabûdkirin. Lêbelê em li ser derbasbûna xwe de ji nava çardorlêgirtinê û gihandina xwe ji bona sînore Sovyêtê de sorbûn. Yek hêviyê pal bi me ve didate bidan, da ku em jî li jêr saya Komarên Yekitîya Sovyêtîyî Sosyalistî de bêtin bijîyandin; lêbelê me tu guhpêdan ji bal Berpirsiyarên Sovyêtê de ji xwe re nedate bidîtin. Hîç warek ji me re nehate binîşankirin, da ku em têde bêtin bijîyandin.

Lêbelê em li ser kenarên çem de ji alîyê din de ji sînore de demeke dirêj dane bihiştin, ku jîna me ber bi tirsê ve dihate bikevtin û em hatin bineçarîkirin, ku em beşekî mezin ji çekên xwe li dû xwe de ji bona dujmin bidin bihiştin. Herwehaji gelek ji kelûpelê qurs û pêwistîyên xweyî giran de me datin biavêtin, da ku em bikarbin di nava çem re bêtin bibuhurandin û em ji bona nava xakê Sovyêtê bêtin bigihandin.

Li bajarê Nexçewan de di mawê çil rojê de ez ji bira û hevalên xwe hatim bidûrxistin û ez mîna Zindanvanekî di yek jorê de dihatim bijîyandin..., lêbelê li reftara nemaqûl jî de ez nehatim bipestkirin, dê ew di bira min jî de bête bimayîn; cunke ew fermana hanê ji Yekitîya Sovyêtê hatibû biderkevtin. Gava ku em ji bona bajarê Vovo jî hatin bigihandin, careke din ew reftara hanê bi xwe jî ve ligel me de dane bikirin; tevî ku reftareke baştir ligel hinekan ji biraderên min de hate bikirin, ku ez pê hatim bidîlşadkirin û rêzeke minî pir bilind ji bona wanbiraderên min têtê biderkevtin û hêvîdarim, ku jîyanek baştir ji wan re bête bigirakirin; jiber ku ew ji nava cerg û hinavên çînîya Cotkaran têtin biderkevtin û ew li ser zevî hatinebijîyandin û herwhajî di nava wê de dane bikarkirin. Ev rengê zîneta jîyana perîşanî bi bêkarî ve û bi bêjîyan ve bi wan ve nayête bikirin. Ew ne bi xwedan serpêhatî û ezmûnan ve mîna Neşînavanên Sovyêtî di berên kar de têtin biderkevtin. Ew di warê zanistîyê û zanyarîyê de bi perîşan ve têtin biderkevtin. Piranîya pir ji wan neha jiber nebûna cil û bergên wan de bigir bi tazî ve têtin biderkevtin, herwehaji ew li cihên weha de têtin bijîyandin, ku ew bi şûna jîyana Merovan de nayêtin bikevtin. Ew bi wênerên gelê xweyî Kurdê têkoşer ve têtin biderkevtin, ji yên ku wan li pênavê azadîyê û demokrasîyê de dane bixebatkirin û gorî dane bipêşkeşkirin. Wan xakê xwe dane bicîhiştin.

Ew bi war û cih bûn, lêbelê wan waz lê datin bihênan. Wan ev hemû dane bikirin, da ku ewxwe ji bona xebatek nuh bidin biamadekirin. Gava ku ew ji bona Sovyêtê hatine bipenakirin û ew neha li Soyêtê de di bin çavdêrîyê de têtin bidîtin, ne ji bona bazirganîyê, ne ji bona kar û ne ji bona xapandinê ew ji bona Soyêtê hatine bihatin. Ew bi nala Wênerên

miletê Kurd ve têtin biderkevtin, ku ew ji milletên Rojhilat ve tête biderkevtin. Wan bawerîya xwe bi Soyêtê û Kesatîyeke Berêzekî mina teyî hevalê Xweşevistê Berpirsiyarê milletên Rojhilat ve dane bibestandin. Bi pêwist ve tête biderkevtin, ku tu li ser rewş û zînetên wan de bête biagehdarîkirin. Herwehaji li ser min de bi erk ve tête biderkevtin, ku ez ji bona we rewş û zînetên wan bidim bixuyanîkirin û derdên wan ji bona we bidim biraxistin. Ez hêvîdarim, ku dê hûnê niyazmendên wan bidin bigirawkirin û dê hûnê daxwazên wan bidin bicîanîn.

Ez ji serwerîya we didim bihêvîkirin, ku dê hûnê hinekî ji dema xwe ji min re bidin bivalakirin, da ku ez ji bona nik we bêtîm bihatin. Ez dizanim, bê kanî çend dema we bi nerx ve tête biderkevtin; lêbelê jî rewş û zînetên me vê dîtina hanê ligel te de li ser me de dide bineçarîkirin, da ku ez bikaribim we bi hûr û wîrdî ve li ser rewş û zînetên xwe de bidim biagehdarîkirin.

Em çavdêrdariya vê pêçdana hanê bi yarmetîya milletên Sovyêtî û milletên din ve didin bikirin, ji yên ku ew bi xwedîyê rêbazên demokratî ve têtin, da ku em ji bona welatê xwe bêtîm bivegerandin. Zor cihê daxa me tête biderkevtin, ku em di nava xakê Sovyêtê de bêtîm bidîtin û tanî niha ez û hevalên xwe ji xweşîya zanistîyê de bêtîm bibêbehrîkirin; tevî ku divabû ji bona me hemû rê û banên zanistîyê û zanyarîyê û bi taybetî ve di warên siyasî de bêtîm bigirawkirin. Tevî ku ji bona kar jî taybetî û pêwistiyên xwe têtin biderkevtin, lêbelê xwendin û zanyarî di pêştir ve têtin biderkevtin.

Ez hêvîdarim, ku ez ligel tevaya hevalên xwe de di yek cihê de li Sovyêtê de bi serhev ve bi bê duwakevtin ve bêtîm bigihandin û rêya berê zanistîyê û fêrkirina sipahî li ser çekên sivik û hunera rêberîyê li ber wan de bête bivekirin. Herwehaji ez didim bipêşneyarkirin, ku hûn ji wan dehan ji xwedîyên karînan ji bona xwendin û fêrkirina li ser balafirîkirinê di hêza esmanî de bidin bihelbijartin û herwehaji ez hêvîdarim, ku dê ji wan re jî hin cih ji bona karnasîya hunera taktîka sipahî û fêrkirina wan li ser tazetirîn çekên hene bêtîm bitirxankirin. Herwehaji ez hêvîdarim, ku dê bi serde jî ve fêrkirina wan di zanistîyên mêtîyî, fîzîk, cîyografî, Pîjîşkî û hunerên cengînî de bête bikirin. Herwehaji dê fêrkirina wan di her warekî zanistîyên nuh de ji bona berjewendîya civakê dê bête bikirin. Di bîr û bawerîya min de ev bi karekî dijwar ve nayêtin biderkevtin; ji bona nimûne Servan Caferof û hinên din zimanê Kurdî didin bizanîn û herwehaji di nava Barzanîyan de

hin ji wan bi zimanê Ezerî didin bizanîn. Yên mayî ew dikarin hêdî hêdî xwe fêrî zimanê Ezerî bidin bikirin. Bi vî rengê hanê ez hêvîdarim, ku di ayinde de dê emê bikaribin kadirên zanistî û teknîkîyî Kurdî bidin biafirandin.

Pêşniyaza min ji bona serdarîya vê Eşîra hanê nayête biderkevtin; lêbelê ez wê didim biderxistin, ji wê hêvîya ku ew di nava cerg û hinavên wan de tête biderkevtin. Ligel her Lêpirsiyarekî Barzanî nêzîka sed kes li xizim û kesên wî de têtin biderkevtin. Hinek ji wan bi serokê çend koman ve têtin biderkevtin, ji yên ku ew di civaka xweyî Eşîrî de giranbûn û cihê

wan têtin biderkevtin û van jî li çendîn şeran de hatine bibeşdarîkirin û pir bi mîrxasî ve her û her hatine biserkevtin. Li dor û berên wan de azadîxwaz hatin bikomkirin û ligel wan de datin bixebatkirin, tanî ku wan piyên xwe datin bigirtin û cihên xwe bi rêzdarî ve di nava dorhêla xwe de datin bicîkirin. Derbarên wan kesan ez ji berzbûna we didim bihêvîkirin, ku hûn dê ligel wan de reftarîyeke nerm û xweşevist bidin bikirin. Derbarê min û miletê Kurd bi eşkere ve tête biderkevtin, ku girawkirina pêwistîyên 496 kesan ji bona Yekîtiya Sovyêtê bi karekî dijwar ve nayête biderkevtin, di dema ku Yekîtiya Sovyêtê bi Parêzvanê wan miletan tevan

ve tête biderkevtin, ji yên ku bi dildarê azadîyê ve têtin biderkevtin.

Pêşneyara min bi kurtî ve wetov tête biderkevtin, ku hemû heval di yek fêrgehekê de bêtin bikomkirin û ew ji xwe re birêxistinekê bidin bidurustkirin, da ku hînkirin û zanyarîkirina wan bi rengekî pir baş ve bête bihêsanîkirin, herwehaji da ku ew li jêr çavdêrî û agehdariya we de di jîyana xweyî rojane de bêtin biderkevtin. Piştî ku ew li cihekî de bêtin bikomkirin, hêvîya min ku hûn rê di rêya Balaforê yanji her rêyeke din de ji veguhestinê ji bona min bête bidan, ku ez bikaribim di nava her demekê û demekê de serdana wan bidim bikirin.

Ev peyên hanê di nava dilê min de cihekî pir û bi rêz ve ji wan re tête bidîtin, yên ku ew di nava xebatê de hatine bitirşkirin û ez bi bêtî wan ve hîç bi tiştêkî ve nayêtim biderkevtin. Ez wetov jî didim bigûmankirin, evya jî ji fermayişên hevalê Stalin rêberê mezin tête biderkevtin, yên ku ew dibijên: „Merov bi nerxtirîn jîndar ve tête biderkevtin“. Barzanî jî bi xwedan dilgirtîyeke merovanî jî ve têtin biderkevtin. Herwehaji Şureşavanên, yên ku ew niha li Bako de xwendina xweyî zanistî di zanistgeha Ezerbêcan de ji xwe re didin bigirtin, ew jî wetov têtin biderkevtin. Di nava wan jî de Lawekî Kurd bi navê Ezîz Ebdulah

Şemdînî ve têtê biderkevtin. Ev Lawê hanê ji Efserên Iraqê têtê biderkevtin û bi pilê Servan ve dihate biderkevtin. Ew bi xwe ve û jimareke din ji Efserên Iraqî ji bona nava rêzên Barzanîyan hatine bikevtin û ew di dema şerên salên 1942 - 1945 de hatine bibeşdarîkirin. Ev Efserê hanê ji wê sayê de di nava me de hatîye bimayîn û di beşdarbûna xwe de di nava çend şeran de dayite bikin û cihekî wî bilind di nava şeran de li Iranê de dihate biderkevtin. Wî azayetî û lêhatina serkirdayetîya xwe dayite pêşandan û wî di nava şeran de pileyekî pir berz ji xwe re dayite biwergirtin. Herwehaji ew bi xwe jî ve ji bine maleke nasîn ve têtê biderkevtin, ya ku di têkoşanê de mêjûwa wê têtê bidîtin, ya ku ew bi bine mala Nehrî ve têtê biderkevtin, ya ku nav û banga wê di seranserî Kurdistanê hatîye bibelavkirin. Pismamên wî ji bona nava orduwa Kevneperstan hatin biçûyîn û berberîya wî ji xwe re didatin bikin; lêbelê Ezîz rêbazê rastî xwe neda biguhertin, yê ku ew ber bi armanca rizgarî ve dihate biçûyîn. Efserên Iraqîyî din, yên ku ew ligel Ezîz de ji bona nava rêzên me hatibûn bihatin, li paş destana Komara Kurdistanê Iranê de ew ji bona Iraqê hatin bivegerandin. Li wê de ew hatin bigirtin û ew li sêpiyê de dane bixistin. Bes û bi tenha ve Ezîz hate bimayîn, yê ku ew bi beşekî ve ji bîrwerîyên min ve têtê biderkevtin; jibervêjî ve ez hêvîyê ji we didim bikin, ku çavên we lê bêtin bikin û rê pê bidin bidan, da ku ew jî ji bona nava me Barzanîyan bête bihatin. Cigeh li Ezîz de jimareke din ji Lawên Kurd li hêre de têtin bidîn, ji yên ku ew li Kolêcan de ji xwe re didin bixwendin û ew hemû jî bi dilsozên milletê Kurd ve têtin biderkevtin. Ez ji wan bi taybetî ve li ser Rehîmê Qazî Zade de didim bibîrxistin û ji we hêvîdarim, ku dê hûnê guhê xwe pê bidin bidan û bi çavên Bav ve lê bidin bitemaşekirin. Em vê bi xwe jî ve ji we didin bihêvîkirin. Bi vê hatinê ve ez we zor didim bisipaskirin.

Hêvîyeke minî din jî ji bona we têtê bikin, ku hûn ji bona radya Ezerbêcanê bidin bifermarkirin, da ku ew hinekî ji dema xwe ji bona belavkirinê bi zimanê Kurdî -Dengê me- bide bitirxankirin. Em vê didin bitikakirin û ev tika hanê jî bi tikaya hemû milletê Kurd ve têtê biderkevtin, da ku ew dengê hanê di radyokê de bête bidengdan, ya ku ew pê dujmin dide bitirsandin û herwehaji pêrejî ew nav di milletê Kurd de dide bidan û ew xwegîrîya wî, mîrxasîya wî û gorîyên wî dide bipesinandin. Bi vî rengê hanê merov dikare rêyekê ji bona liberxwedanê ji bona mafeyên milletê Kurd de bide bivekirin û dengê sitembarîya li ser wî de ji bona hemû rêxistin û encumên cîhanî bide

bigihandin.

Pêrabûna serdarîya Sovyêti bi piştgirtina doza milletê Kurd ve dê bêgûman dengvedaneke wêyi pir bi qûl ve di seranserî cîhanê de bête biderkevtin û herwehaji dê dujmin bi bêhêvî ve bêtin biderkevtin. Weha ez bi baş ve didim bidîtin, ku belavokeke li dûhevduyi mehane de bi zimanê Kurdî ve bête biderkevtin, ku di nava wê de lêgerandinên zanyarî, abûrî û zanistî ji bona xelkên Kurdistanê têde bêtin biçapkirin, da ku ew bi pêşrewa vekirina mejîyan ve ji bona tevgera azadîxwazîya Kurd bête biderkevtin. Herwehaji da ku ew li ser mêjûwa tevgerên azadîxwazên Kurd û şuresên wî de bidin biaxivtin û bê kanî çend bi giranî ve vî milletê hanê ji gorîyan û destanan dayite bixwarin, çend jî deha ew hatîya biazardan, çend jî deha paşkevtina wî bi gewre ve tete biderkevtin û herwehaji bê kanî çilo şeweyên zordariyên hov hêjî beramberî vî milletê azayî mîrxas û gernas ve di devera Rojhilatî wî de têtin bicîanîn.

Di vê dawîyê de mêjûwa vî milletê hanê dane bişaşûmaşokirin û li wêjeya wî de dane binayînîkirin; lêbelê ev milletê hanê bi jîndar ve tete biderkevtin û dê ew her û her bi jîndar jî ve bête bimayîn.

Ez ji we didim bihêvîkirin, ku hûn yarmetîya me ji bona ghihandina gilê û tûrebûna me ji bona Sazmendîya Netewên Yekgirtî li ser wê siyaseta zordariyê de beramber bi milletê Kurd ve jî bidin bikirin, ya ku ew ji bal herçar serdarîyan de ji Turkî, Iran, Iraq û Surî de tete bikirin, da ku perda reş xwe li ser rûwên wan serdarîyan de bide bipoşandin û rûreşî û rûsarîya wan ji tevaya cîhanê re bête biderkevtin. Tu destan bi mîna destana milletê me ve nayête biderkevtin û ew li nik tu miletekî de û neji li Efrîqa jî de tete biderkevtin.

Em we li ser van rûdanên hanê de didin biagehdarîkirin; jiber ku hûn bi Bav û Rêber ve ji bona milletên Rojhilatê têtin biderkevtin. Ez bi gelekî ve didim bihêvîkirin, ku dê hêvîya min di dîtina Rêberê Kargerên cîhanî de heval Stalin bêtin bicîhatin, da ku ez bikaribim jê re wêneyekî ji destanên milletê Kurd bidim binigarîkirin.

Ez di bicîhatina hêvîyên me de di we de didim biçavdêrîkirin; jiber ku hûn bi Berpirsiyarê milletên Rojhilat ve û herwehaji di nava wan jî de milletê Kurd jî têtin biderkevtin. Herwehaji ez didim bihêvîkirin, ku dê hûn kêsekê ji bona min ve bi dîtina we ve bidin bidan; jiber ku ez bi tevaya dilê xwe ve çavdêrîya wê dîtina hanê didim bikirin. Heger ku ew kêsa mezin ji bona min bi dîtina heval Stalin ve bête bidan, dê ez û herwehaji milletê Kurd bête bibextiyarîkirin. Ez bi gelekî ve bi hêvî ve

têtim biderkevtin, ku dê ev hêvîya min bête bicihanîn. Jibervêjî ve ez ji we ho hevalê Bagerov didim bixwestin; jiber ku hûn bi nêzîktirîn kes ve ji bona heval Stalin têtin biderkevtin, da ku hûn yarmetîya min ji bona bi cîhatina vê hêvîya min ve bidin bikirin.

Bicîhatina vê hêvîya hanê wetov dide biderxistin, mîna ku min serdanîya hemû Kargeran di cîhanê de dayite bikirin. Herwehaji dîtina min ji bona herdu bajarên Mosko û Leningirad bi hêvî ve tete biderkevtin, ji yên ku wan bi saya serê sipahê Sor ve di pesarên xwe de dujmin datin bibezaandin û bi ser dujmin ve biserkevtinên mayîn ji xwe re datin bidestxistin.

Di kotayî de sipasa xweyî rastteqîne derdibirim û arezûwa çavpêkevtina Hevalê Stalin dubare didim bikirin û ez çavdêrîya bicîhatina vê arezûwa hanê bi saya serê we û yarmetîya weyî merovanîyê ve didim bikirin; jiber ku ez xwe didim bidîtin, ku ez xwe zor bi pêwistîkirina zanyarîya siyasî û rêxistinê ve didim bidîtin. Ez hêvîdarim, ku dê hûnê çavtengîyê ji bona bicîanîna vê hêvîya hanê li ser min de nedin bikirin.

Di dawî de ez tikadikim, ku Şêx Sulêman Barzanî bi birazyê min ve tete biderkevtin û êsta ew ligel min de tete bijîyandin, yê ku ew li hemû şeran û giftûgoyên siyasî de hatîya bibeşdarîkirin û wî xwe bi renekî lêhatî ve dayite bixwepêşandin. Bi vî rengê hanê ew bi nêzîktirîn yarî der û hevalê min ve tete biderkevtin. Ez hêvîdarî, gava ku ez ji bona demeke kurt yanî dirêj li vê derê de nebim, ku hûn piştî xwe bi Şêx Sulêman ve derbarê kar û barên me de bidin bigirêdan. Ew dikare wê valabûna hanê bide bidagirtin, ya ku ez li şûn xwe de didim bihiştin. Herwehaji hûn dikarin ji karînen wî ji xwe re kar bidin biwergirtin.

Careke din jî ez dxwazîyê li weyî berêz de didim bikirin, da ku hûn rê li ber min de ji bona dîtina we bidin bivekirin, da ku ez bi renekî wirdtir ve li ser kêşên me de bidim biaxivtin.

Ligel rêzên zor de

Kurê Kurd û Xizmetkarê Kurd
Mustefa Barzanî
Şarê Balo, di 15. 11. 1947 de

اولیای اتحاد جماهیر شوروی - سوسیالیستی در موقعی که طبق پیمان اتحادیه جهانی و در پی پیوستن ۱۴۲۰ قشون شوروی و آذربایجان ایران اقدام داشتند تا سواستانه نسبت به یکصد هাজার و سی و هشت هزار نفر که در آن استان پناهنده شده بودند شوروی برسانند، دولت مرکزی علم طغیان را فراگرفته بودند از هیچگونه مداخلت مادی و معنوی حمایتی نکردند و حتی در موقعی هم که زیاده از این دولت اتحاد جماهیر شوروی - سوسیالیستی حمایت خود را در داخل ایران از آن مناصره اجرا کرده و حتی تا سطح نمودند و آنها را مجبور کردند که در ۱۹ آذرماه ۱۳۲۵ در مقابل خشم و غضب تمام اهالی آن را بجا آورده و جان نثاران ایرانی را فرار و برقرار اختیار کردند. دولت اتحاد جماهیر شوروی - سوسیالیستی مرزهای خود را بر این عتلا نماند و در داخل خود خاک خود را با پایانه داد و ستد و باقی اطلاعات صحیح و غیر قابل تردید، که دولت ایران دارد بخود هم از آنها تکیه و رجحان دارد، میباشند چنانکه از این لحاظ را بدوی مسکو بود کوبه را بدوی سرخه که بدو هیچ شبیه و تردید، در یکی از نقاط گفتند و بنابر ادعای حزب کمونیست آذربایجان - سخن بر این میگردد و همچنین نقل و انتقال ای نظامیان شوروی که در پایگاههای مرزی را قطع در جریان است و با تهرانیان در نقاط مرعده ای از طرف شوروی معتمدی میباشد و دیگر از طرف دولت ایران با بر عملیات نظامی اعتراض شده این رویه اولیای دولت شوروی را کاملاً ناثرب میگردد. و حال آنکه روی خط دوستی که بین دولت اتحاد جماهیر شوروی - سوسیالیستی و دولت ایران موجود میباشد ایجاب نمیکند که دولت شوروی نظامیان را که دولت ایران طبق پیمان داشت شماره ۸۸۲۵ در پی ۱۹/۱/۲۷ برای استرداد این مناصرا بر اجاره بخانه نماند و در حسن انجام نداد و آذربایجان و دولت ایران را بدو پایانه ای که در مسکو است میشود و موجب اضطرار خاطر تمام ایرانیان و به خصوص اسکا، مرز ششمین

خامنه بر سر آب خنک در روغن که یک کده قارنور فطاح الطریق در دست راست ملاسطی ایستاده
کسیکه موقع بودن خنک شوری در آن ایجان با حقوت و سلامت مامورین شوری در قشون متجانبه
یا مرتبه قرار می دادند و با طبع این جهت دولت شوری در ایران مشغول قتل و غارت شده
و عکاس تقیپ خواسته بمک شوری پناهنده شود دولت ایران قبل از این با اطلاع مقامات شوری
رسیده و چون اتفاقا خود که بخارشان مزبور را می پناهنده داده نشود متعاقبات دولت اتحاد جماهیر
شوری و چون بمک شوری در قلعای شوری دولت ایران تحریک اثر داده و در تاریخ ۲۹ خردادماه ۱۳۶۶
بمیز توافقی بخارشان را به مقامات مامورین شوری از دست گرفته و عملا هم در داخل شوری
مورد بیاری از قتل می باشد . البته متذکر می خواهم این امر که برادران اتحاد جماهیر شوری در دست
بازیکنان ۱۱ آذرماه ۱۳۶۵ یعنی یوم شوری و عهد متحابی او و همچنین نسبت به بازیکنان ۲۱ خردادماه
۱۳۶۶ یعنی غارتگران از قتل و حجاباتی که فعلا از آنها میشوند این اشخاص اجازه داده میشود که در خاک

Wergerandina belgê Jimare (3)

Serdarîya Iranî

Navînîya belgan û amaran

Belgê Jimare 12/3

14 rêbendan / 1326

Mora

Wizareta kar û barên derve

... Evaya heger bête bikirin, serdarî bi Karmendên xwe jî ve rê nade bidan, heger ku ew bi Iaranî ve neyêtin biderkevtin, da ku ew karên weha bidin bikirin. Herwehaji hîç firokeyeke Iranî ji bona dîtinê ji bona ser deqên sînor nehatîye biperwazîkirin û ew bi van dîtinên hanê ve neyêtin birabûn, magelo dê çawan ew bikaribin wêneyan bidin bigirtin? - Li vêderê de dêr hatîye bidupatîkirin-. Ez xwe bi neçarî ve didim bidîtin, ku ez hin ji rastîyên eşkere bidim bîdiyarkirin û bala serdarîya Sovyêtî bi ser wan de bidim birakişandin.

Hêzên Sovyêtî bi pê peymanê sêqolî de, ya ku ew di 9 rêbendana 1320 de hatîye bimorkirin, ji bona nava Iranê de hatine bihatin. Wan bi hîç corekî ve ew desteyên awajgîr xîz nedane bitengavkirin, yê ku ew di wê parêzgehê de hatin bipeydabûn û yê ku ew di rûwê serdarîyê de bi handana Karmendên Sovyêtî ve hatin birawestandin, yê ku wan hîç tu dirêxî

li yarmetîya pêwistîyên wan de nedane bikirin. Herwehaji Karbidestên Komarên Sovyêtî Sosyalistî jî destên xwe li ser parastina wan desteyên awajgîr û xîz nedane bihilgirtin, ji yê ku ew di 19 pûşperê 1325 de ji nava Iranê dane bibazdan û wan nikarîbûn xwe beramber bi tûrebûn û bîr û bawerîya giştîyî Iranî ve bidin biragirtin. Serdarîya Yekîtiya Komarên Sosyalistîyê Sovyêtî di rûwên wan de sînorên xwe dane bivekirin û wê penabûna wan di nava xakê xwe de date biwergirtin. Bi pê zanebûnên bêgûman ve li nik serdarîya Iranî de êstajî hêj serdarîya Sovyêtî piştî wan desteyan dide bigirtin û wan dide bihêzkirin. Herwehaji ew wêşeyê Radya Mosko, Bako û radya nehênî, ya ku ew bêgûman li koşeyekî Qefqasya bi navê Hizba Demokratî Erzêrbêcan

dide biaxivtin, didin bipeyîvandin. Herwehaji ew livandinên li dûhev de ji bal leşkerên Sovyêti de di navbera bingehên ser sînor de û herwehaji ew pêrabûnên serbazi li ser sînor de ji bal sipahê Sovyêti de têtin bikin, hercar tûrebûnan ji serdariya Iranî de beramberî wan pêrabûnan dide biderxistin. Ev hemû bi carekê ve berê reweştî Berpirsiyarên serdariya Sovyêti didin bipiştgirtin. Di dema ku pêwendîyên dostaniyê di navbera serdariya Komarên Sosyalistîyî Sovyêti û serdariya Irane didin bineçarîkirin, ku dê serdariya Sovyêti daxwaza serdariya Iranî bi rengekî baş ve li gora bibîrxistina jimarkirin 4865 de û di mêjûkirina 27. 9. 1325 de derbarê zîvirandina wan desteyên awajgîr û xîz de bide bicîanîn û wan ji bona serdariya Iranî bide biberdestkirin û herwehaji dê ew xwe ji wan livandin û pêrabûnên serbazi li ser sînor de bide bidûrkirin, ji yê ku ew tirsê û sawê di nava dilên tevaya Iranîyan de bi giştî ve û di nava dilên xelkên Danişvanên navçeyan de bi taybetî ve didin bixistin. Sererayî vanên me datin biaxivtin, serdariya Sovyêti tu guh bi daxwaza pêşkeşkirî ve ji

bal serdariya Iranî de li ser berdestkirina wî desteyê çete û rêbiran de li jêr serdariya Mela Mustefa Barzanî de nedate bidan, ango ew kesê ku dest bi kuştin û talankirinê ve li jêr sîbera hebûna hêzên Sovyêti de li Ezerbêcanê de didate bikin û ew ji bal Karmendên Sovyêti de dihate bixurtkirin û bipiştgirtin û êstî ji pileyê Generalîtiya wî heye û ew bi dilekî ve di cî de rêberîya hêzên xwyî talanker bi piştgirtina serdariya Sovyêti ve di nava Iranê de dide bikin. Gava ku bi dû wan ve hate bikevtin û wan ji xwe re penabûn ji bona Sovyêti datin bixwestin, serdariya Iranî ji bona Karbidestên Sovyêti date bidaxwazkirin, ku ji bona van divê mafeyê penabûnê û hewandinê neyête bidan. Lêbelê mexabin, ku serdariya Sovyêti daxwaza rewayî serdariya Iranî di ser guhên xwe re date biavêtin û wê ew nedate bicîanîn. Weha Talankerên bi navkirî ve bi rastî ve bi yarmetîya Karmendên Sovyêti ve li ser sînor de di nava çemê Aras de di 21. 3. 1326 de di herema sînorîyî Qerqoyûn de hatin biderbasbûn.

Bêgûman ji bona wê jî wetov tete biderkevtin, ku şeweyê reftara serdariya Yekîtiya Komarên Sovyêti beramber bi Bazdanvanan ve di 19. 9. 1325 de, ango Pêşewerî û hevalên wî de û herwehaji ji Bazdanvanên di 21. 3. 1326 de, ango Barzanîyên Talanker û girawkirina parastina bi rastî ve ji wan re û rê bi wan ve dan, da ku ew kesên hanê di nava xaka Yekîtiya Sovyêti de destê û taqîman ji xwe re bidin bidurustkirin, bi aramanca ku ew destdirêjîyê ji bona ser xaka Iranê bidin bibirin û

herwehaji ji bona wan pêwistiyên divayî bi ber destên wan ve hatine bixistin û ji bona wan jî destikên belavkirinê û ragiyandinêyî pêwist ji bona şaşûmaşokirinê li ser remanan de dane biamadekirin, tanî ku ew sardbûnê jî di navbera pêwendîyên herdu serdarîyan jî de bidin biafirandin. Ev bi xwe jî ve bi eşkere ve bi dijî beşê pêncem ve ji peymana dostanîyê ve tête biderkevtin, ya ku ew di 21 reşmeha 1921 de di navbera serdarîya Sovyêti û serdarîya Iranê de hatiye bigirêdan.

Gava ku em we li ser van rastîyên li jor hatî de didin bigihandin, em li ser xwe de bi pêwist ve didin bidîtin, ku em guhpêdana birêzbûna we ji bona ser vê deqa hanê jî didin birakişandin, ku bi karanîna hinekan ji Efserên Emerîkî ve, ji yê ku bi karanîna wan ve ji rojên cengê tanî nihha de ji bona bi rêvebirina kar û barên sipah û cendirmên Iranî ve hatine bikirin, em têde tu cudabûnê yanî têkdana peymana 21 reşmeha sala 1921 de nadin bidîtin û bi hîç awayekî ve nikare bête bidanîn, ku ew bi karekî neasayî ve bête bidanîn yanî ew bi peymana bi navkirî ve tête bigirêdan, jiber ku ew karê hanê bes û bi تنها ve bi karekî hundurê tête biderkevtin û her giftûgokirinek li ser de bi desttêwerdanîyeke eşkere ve di nava kar û barên hundurekî de ji welatekî serbixwe ve tête biderkevtin. Beramber bi vê ve serdarîya Iranî dide bihezkin, ku ew pêwendîyên dostanîyê başbûna dirawsetîyê di navbera herdu serdarîyan de bide bixurtkirin.

Bi pêwistî ve tête biderkevtin, ku serdarîya Yekitîya Komarên Sosyalistîyî Sovyêti guhpêdanek taybetî bi pêrabûnên dujminatîyê li dûhevdû de ji nava xakê xwe ji bal wan kesên awêjkar û talanker de bide bidan, ji yê ku ew bi dijî asayîşa Iranê ve didin bikarkirin û herwehaji divê ew ji bona bi cihanîna daxwazên rewşa ve ji bal serdarîya Şahîşahîya Iranî de di vî babetê hanê de bide bikirin.

Em vê hatina hanê bi kêş ve didin bidîtin, da ku em baştirîn rêzên xwe ji bona we bidin binuhkirin.

شهریاری ۱۳۷۷ هجری

۱- اولاً راجه‌های خورشید پست و قاریان بی‌لله کردند شیخ عبداللہ شمرنی که له سال ۱۸۸۱ د له پناوی آزادی کورستان به رامهر به اسپرالنیز عثمانی دست به مبارزه کرد له مدتی که مداسگری مبارزه که موشرقی آناضول و نسیمی زور که دردی ایرانی را گیر کرد له و نهفتی شه رومبارزه داکه شیخ عبداللہ شمرنی اسپرکرا بوهرستان و حجاز تبعید کراوه له سال ۱۸۹۳ د له تبعید وفاق کرد .

۲- دوم : راجه‌های قاریان دودم خورشید پستی بی‌لله خا کرد شیخ عبداللہ السلام بازانی هر که له سال ۱۹۱۶ د پوکه و دی کورستان لظلم و فساد د و دلق عثمانی رزگار بکادستی به مبارزه کرد له پاشنه و د که له مبارزه به سالی که ده و د و اس کرد به عیل و د و به عیالان شیخ عبداللہ السلام بازانی له ایراندا اسپرکرا و به پیرایه محمل و له سال ۱۹۱۷ د له محمل اعدام کرا .

۳- سیم : له سال ۱۹۴۶ د به عیال نظام نواری وکتا دردی و د که راجه و قاره مای خورشید پستی کرد شیخ عبداللہ شمرنی که به د و ترین مبارزه د و نواری کرد له مدتی که مداسگری له مبارزه نواری که موشرقی آناضول را گیر کرد و ده تا کور سال ۱۹۴۳ سکی مبارزه نه کورای و د .

بی‌لله کرد له مبارزه که د و به هیت و نواری به که شه سر سال و د و اس کرد له نیو بلون زبان کورانی قاریان که به به قیمنی خری خوربان د قاره مان و کوری مردی کور شیخ سعید فنی له منطقه د و د و د فداکاری به نظری کرد و به هم هوره له مبارزه به هیت و نواری به راجه‌های مبارزه شیخ عبداللہ شمرنی و سعید شمرنی و شیخ سعید

مکتبہ
۸

در تاریخ کور

- ۶- هشتم : در سال ۱۹۴۱ در ایران به علی‌رضا خاتم‌فرشانی ریاستی
رضاشاه مطلقه کرد که رئیس رهی قاریان و کوری مردمی
اسماعیل آغا سکر دادستی به مبارزه کرد
سکر به له سکر تنظیم نمود که سکر و شانی ایران و کور کرد کن
دستان به میله و دیسه میله بنایکانه و در دلی ایران که
شانی سکر سکر سکر که به له پاشی که در سکر
ایران که کور و شانی به بنایکانه و شانی که کرد که
بنایکانه قانده کرد که سال ۱۹۴۱ را آوردی سور ایران که
حکمی فاشیستی رضاشاهانی آزاد کرد و داس و کرد
۷- هفتم : در سال ۱۹۴۲ را به بازمان در دستان به مبارزه
آزادی در دستان کرد و به داسه زرا ندی اراییکه آزاد و کور
منظم که بازمان موفق بود . هم آزاد میمان تا و کور
۱۹۴۵ در داس کرد که هم به له و له شکره کانی به دلی انگلیز
و عراقی بعد بیان برای به داس به له پاشی مبارزه به کی به هیبت
و ضویناوی فرمان بر فیه کانی که کرد که هم مو مال و دستان
ها شانه کور و شانی آزادی ایران و که کور و شانی ایران و شانی
حرکاتی آزاد بیان کرد و که کرد کور و شانی ایران به یکه و هاکینی
و کور و شانی ایران داسه زرا ندی
۸- هشتم : در پاشی که در سال ۱۹۴۱ را حکم منوی
رضاشاه سکر در له سال ۱۹۴۵ و له رئیس رهی
قاضی محمد و هاکینی و کور و داسه زرا ندی
له دیکاری سال ۱۹۴۵ که به ریس و که و کور

در آن روز

مجموعه

عراق و تور که دایم صبر کران له پاشی کوشنا ریای زور اسیر کران .
 له پاشی که مهادنه به ایبه هرگاه ^{مقام} هر نظمی خرمیان به هر لاق پانیزاد
 عروسی کرد که دایر تا . ایبه هر له و مبارزه به دادوام ده که بن
 له پاشی که به ای که انجایی تاران کورستانی اشغال کرد و پستان
 کرده که و بنایه لاقه و حشی پانه که مناله مصوری نام و خبر ده و نوبه
 بنایه تانه نه بنیرون . و له تالوای پاشی له زله ارتقا که در
 بنایه تانه تا کشنه ده .
 ده موتان ده زان که رهبری خوشه پستی ایبه فاضل محمد عزیز بر لاق
 له ۱۳۷۱ دیگاری ۱۹۵۲ و له شاری میان و دایر متا به ی
 سر کرده . فاضل و بنایه ریای . همایون یان کرد ده به بران
 آسان یان له همایون ده گفت . به قسمی شرف همایون یان
 باوه رکورد تسلیم یون .
 به لقم همایون که له شرف زور زور به شری بر له گل
 و حشی و بنایه ریای ده ایوان رهبری خوشه پستی و حشی ایبه یان
 له که ل بر لاق به شاری مرکز باد به فاضلانه احمد میان کردن .
 ۱۰- میلله فاکورد له و مبارزه ای که له م . ده که هم نیو عروسی ایبه داکرد یون
 له بلیرینک . زیاتر کورانی هر ده به قیمت و پیش که و یوانی نوی
 ده سه رکورد و رهبری و له هر خوی قویان داوه له وانه که میان
 له بی ناوی ۴ زادی کورد ده دفاع کردن له فاضل کورستانی و خویان
 فاکورد و ده . ده که (۴) در میلیون زیاتر کورد و یوانی دور
 تبعیه و نفعی کراوند ده له (۵) ده هزار زیاتر کوند و شاری کورد